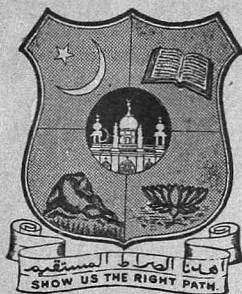

THE JAMAL

TIRUCHIRAPALLI

1958-'59

Vol. VIII ✓

MARCH 1959

THE EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

JANAB ALHAJ M. J. MOHAMED SAYEED SAHIB, M.A., L.T.,
Principal.

GENERAL EDITOR:

JANAB BASHIR AHMED USMANI, M.A.

ENGLISH:

PROF. E. W. P. THOMAS, M.A.

TAMIL:

JANAB C. NAINAR MOHAMED, M.A.

URDU:

DR. SYED RAZIUDDIN AHMED, M.A., Ph.D.

HINDI:

SRI E. V. MUTHUSWAMI, B.A., B.T.

THE COLLEGE SONG

CHORUS

*All hail! Jamal Mohamed College!
Long live Jamal Mohamed College!
Let's love Jamal Mohamed College
With a love that ever grows.*

- 1. Guided by God's Kindly Light
We strive to walk the paths of right
And asking, seeking, knocking, find
Treasures enriching mind*

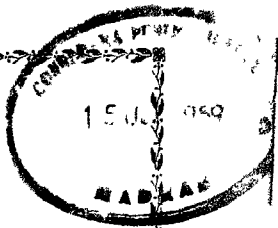
*We cherish every gem
Of culture's diadem
That sparkles in JAMAL.*

- 2. Fun and Play and Teamwork good
Shall forge us into Brotherhood;
And strong and keen in brawn and brain
We true manhood shall gain*

*We'll play our part abroad
As young men who have trod
The ways of good JAMAL.*

- 3. God bless Jamal Mohamed College
The seat of Sweetness and Knowledge
Where Staff and students graciously
Serve each other with glee*

*Unswerving from the Truth
Its progress be it smooth
Through the years yet to be.*

THE JAMAL

1958—1959

CONTENTS

			Page
1. Editorial	5
2. Annual Report—1958-'59	9
3. The Caterpillar Does the Trick	15
	<i>H. Ghulam Mohammad Saleem, II B. Sc., (Maths).</i>		
4. Why We Are Cruel and Unfriendly			
A Study of the "Oppression Complex"	17
	<i>Prof. M. S. S. Sarma, M.A.</i>		
5. Photography—Your Hobby?	22
	<i>K. V. Ravi, I. B. Sc., (Chem.)</i>		
6. Sober History	24
	<i>Mr. M. Ahamad Badsha, M.A.</i>		
7. <i>VIVE LA BAGATELLE!</i>	30
	<i>Mr. Cheriyan Jacob, B. A. (Hons.)</i>		
8. Tour of North India : My Impressions	31
	<i>Mr. S. Noor Mohamed, B.A. (Hons.)</i>		
9. The First English Novelist	41
	<i>Mr. Cheriyan Jacob, B.A. (Hons.)</i>		

	Page
10 ANNUAL REPORTS :	
(1) College Union	45
(2) History & Economics Association	46
(3) Quran Majlis	46
(4) College Hostels	47
(5) Hindi, Urdu & Arabic Association	48
(6) Commerce Association	49
(7) University Planning Forum	49
(8) Umarapulavar Tamil Peravai	50
(9) Audio-Visual Education	51
(10) Science Association	51
(11) Quiz Club	52
(12) Social Service League	52
(13) College Cadet Corps	53
(14) Department of Physical Education	55
(15) "A" Coy., 2nd Madras Bn. N. C. C.	56
11. Tamil Section	
12. Hindi Section	
13. Urdu Section	

Editorial

WHITHER EDUCATION ?

UNIVERSITY Education in India to-day is in the melting pot. After the attainment of political freedom, we have tried in various ways to reform and re-organise our system of Education. Strong nationalist feelings have inspired our leaders to re-orientate many aspects of life, including Education. The Union Government has set up during these eleven years, many committees, commissions and advisory boards to help the Government in the development and progress of Education. Learned and august committees, consisting of the country's best educationists have given their recommendations and the Centre has passed on all the findings and recommendations to the State Governments for their information and guidance. The various State Governments have given serious consideration and implemented many of these recommendations with some modifications. Education, however, is a State subject under the present set-up and our State Ministers have, naturally, played the major role in the making and promulgation of educational policies as far as Secondary Education is concerned. The Universities, however, maintain their autonomy and are

guided by their own Syndicates, Councils and Committees, comprising of the best professional experts. Recently, the University Grants Commission, a very useful and indispensable statutory body was instituted to help the various universities and to advise the Central and State Governments in matters dealing with University Education. During the few years of its existence, the University Grants Commission, under the able leadership of Sri C. D. Deshmukh, has done valuable service by offering liberal grants to many institutions to suit their different needs. It has also made generous recommendations for up-grading the pay scales of University teachers of all categories and most Universities have accepted and implemented these recommendations. It has also given substantial subsidies to various colleges for improving their libraries, building grand stadia, auditoriums, open-air theatres and swimming pools. We are sure that under the guidance and loving care of the University Grants Commission, University Education in our country will have a bright future.

These few years have witnessed rapid and far-reaching changes in the Educational sphere. The old order has changed, yielding place to a new pattern. In most States the regional language has been adopted as the medium of instruction in schools; but many Universities have retained English as the medium of instruction. With regard to the changes in the Universities, gone are the days of the Intermediate and the 2-Year Degree courses. Their places have been taken by the Pre-University and the 3-Year Degree courses. But the Pre-University is destined to be transferred to the High Schools in our State in the near future—and then what? Many smaller colleges are faced with the problem—“to be or not to be?” In a number of colleges, the Pre-University Class forms a major portion of the

total strength and the thought of the disappearance of this class from the colleges gives us grave anxiety. In the modern age, Technocracy is playing a major role among nations as well as individual families in determining their pattern of life. Students prefer the Science courses to the Humanities. Besides, it is easier for Science students to score very high marks in their examinations than the Arts students. This has a discouraging effect on the Arts students. The teaching of Science implies obviously that the theoretical as well as the practical side should be catered for. Owing to the vast expenses involved in putting up laboratories and equipping them, only a limited number of students can be given the opportunity of taking the Science courses in the Universities.

The new Three-Year Degree Course is quite welcome. All students are placed nearly on the same footing. The Science student has also to take Arts subjects and the Arts student vice versa. Unlike previously, the new Three-Year B. Sc. Degree students have also to study a modern Indian language as Part II of their course. Naturally, the students get a sound liberal education.

The standard of education in the University has definitely fallen. The cause of the general fall in standards is attributed by some to the foreign language being the medium of instruction in the University and the great difficulty in understanding English, when the students are being taught in the regional language at school. It may also be argued that the deterioration in the standard at the University is due to the comparatively secondary place to which English has been relegated in the High Schools since the post-independent enthusiasm for the regional language. "The moving finger writes and

having written passes on " — We can discern on the horizon the changing shape of things to come. The old system of University Education is further being threatened with more drastic changes. We wonder what will happen? Will it be for better or for worse? Democratic politicians want Education to be easily accessible to the masses and certainly, it is highly idealistic and desirable. We can definitely try our best to make the masses *literate* but Higher Education has certain essential values, which cannot be handed down to all and sundry. However, we hope that in the changing times, the higher aims and values of Education will be maintained.

"Tomorrow to fresh woods and pastures new"

— Milton

JAMAL MOHAMED COLLEGE, TIRUCHIRAPALLI

COLLEGE DAY

ANNUAL REPORT FOR 1958 — 1959.

The Rev. Fr. Lawrence Sundaram, Ladies and Gentlemen,

MAY I at the outset extend a hearty welcome to Rev. Fr. Sundaram, s. J., M. A., to our College? Appearances are often deceptive. Even though Fr. Sundaram looks young he is a veteran Professor of English with rich experiences to his credit both as a Professor and as a Principal. Fr. Sundaram originally belongs to Tiruchi and to him coming to Tiruchi must be a pleasant homecoming. On behalf of the Jamal Mohamed College Management, Staff and Students, I welcome you whole-heartedly to our College.

The year under review marks the end of an epoch and the beginning of another. With the exit of the old regulation B. A. and B. Com., the phased reforms we are carrying out in our University will be complete. May I say, incidentally, that the much-maligned old order in the University produced some of the greatest men India has ever seen, not to speak of the common run of University men, including my own humble self. It is unavailing to shed tears over the old order; but at the same time, we must not rush into the new with any degree of smugness. It is a challenging situation that demands of us all our intellectual

and material resources. I hope that we in Jamal Mohamed are well poised for meeting the challenge.

Admissions and Strength: The admissions still give us a mild shock and momentarily at least shake our faith in the salutary reforms we are carrying out. The strength in the Three-Year Degree classes is far from satisfactory. The following figures will bear it out.

Class	Sanctioned strength	Actual strength
Pre-University	480	480
B.A. (old regulation)	85	85
B.Com. „	60	60
I Year B.Sc.	120	80
I Year B.A.	200	17
I Year B.Com.	60	35
II Year B.Sc.	120	100
II Year B.A.	200	54
II Year B.Com.	60	35
Total	1,385	946

Results: I hope, I am justified, if I plead in extenuation of our not-too-satisfactory results, that we manage to get only what I may euphemistically call, the

second best class of students. Here are the figures :

Class	Percentage of passes.
Pre-University Class	
English	... 50%
Tamil	... 96%
Hindi	... 88%
Urdu	... 100%
Arabic	... 100%
Mathematics	... 83%
Physics	... 83%
World History	... 66%
Commerce	... 66%
Logic	... 93%
Psychology	... 79%
Natural Science	... 86%
Advanced English	... 90%
Advanced Tamil	... 92%
First Classes	... 6%
Second Class	... 47%

B. A. Degree Examination

Part I English	... 51%
Part II Tamil	... 100%
Hindi	... 50%
Urdu	... 100%
Part III (iv-b) Economics & History	50%
(iv-d) Islamic History	100%

B. Com. Degree Examination :

Part I	... 62%
Part II	... 87%
Part III	... 65%

With one Second Class.

Attendance : This year there is an unwelcome drop in the percentage of attendance, the average for the year being 89%. I hope it is only a temporary lapse

and that my colleagues, parents and students will cooperate to raise it to 100%.

Reception to the New Graduates of the College : Every year we give a reception to the new graduates of our College; it has all the grandeur of a convocation and all the warmth of a home-coming. This year Janab Abdul Hameed Khan delivered the address.

Staff : In spite of the mounting cost of living and the tantalising promise of enhanced grades of salary, the members of our staff remain unshaken in their devotion to duty. I hope the people concerned will concede their just claims. Our Management has offered to meet 25% of the University Grants Commission scales; the matter now rests with the State Government. I hope the State Government will soon relent and help us to implement the new grades.

During the year under review there were a few exits and entrances, if I may so put it. Lt. Abdur Rahman who did memorable service as the builder of our N. C. C. unit left us to join the National Defence Academy, Kadakvasala. Mr. Salam Fauqi, M. A., of the History department left the College. Mr. Raghavan, M. A., was appointed lecturer in Economics. Mr. Bijli of the Commerce department left us to join the Aligarh Muslim University. Messrs. Rahmathulla and C. S. Ramasamy were appointed lecturers in the Commerce department. Mr. G. Rangarajan of the Physics department left us to join the National College, Tiruchi. Mr. S. Victor was promoted Lecturer in Physics. Mr. Vittal Rao was appointed Lecturer in Chemistry. Mr. S. M. Pechimuthu was

promoted Lecturer in Zoology, and Mr. D. Subbiah appointed Demonstrator. Mr. Srinivasa Rao was appointed Professor of Mathematics and Mr. Panchanatham Pillai was appointed Pandit in Tamil.

Extraordinary events of the year :

(a) Opening of the Science Block. The New Science Block of the College was declared open by our astute Minister of Education and Finance, Mr. C. Subramaniam

(b) Dr. S. Radhakrishnan, Vice-President of India, visited the College and spoke to the staff and students.

(c) I am glad to say that the construction of the new building is underway. We hope that it will be ready for occupation early next year.

Mr. Samuel Mathai, Secretary to the University Grants Commission, paid a visit to our College. In an informal chat with some members of the staff, he explained (i) the mode of functioning of the Commission (ii) the terms upon which the affiliated colleges could get assistance from the Commission. We are already exploring some of those avenues of assistance. But in such things, the slips between the cup and the lip are too many even for an incurable optimist like me.

Extra-Curricular activities : The extra-curricular activities of our staff and students are steadily on the increase in number, variety and scope.

The College Union displayed unusual vitality this year ; it is curious to note

that quite a few Christian Divines spoke on our union platform this year. Much of the thunder of the College Union, as a forum of the students, has already been stolen by the Tamil Peravai ; it displays a fervour all its own. All the other unions, like the Commerce Association, History and Economics Association, Science Association, Hindi, Urdu and Arabic Association etc. functioned fairly satisfactorily.

Quiz Club is more than a question mark in our College ; it will remain so, as long as Mr. Nanjundamurthi of the English Department divines all possible questions and answers for its enthusiastic members.

Planning Forum under the able guidance of Mr. Abdul Razack of the Economics department, is doing substantial work.

Social Service League in our College is no longer a matter of make-believe ; it has done much laudable work and has inculcated a spirit of service into the minds of the students. The work they did at the Kulithalai "Labour and Social Service Camp" alone will amply justify their existence. Mr. Naziruddin, the Vice-President has infused a new spirit into its work.

The Quran Majlis is showing all the vigour of a religious revival ; it has helped to foster the spirit of Islam among the Muslim students.

College Magazine ably edited by Mr. Basheer Ahmed Usmani of the English Department continues to win the unstinted praise of many impartial readers.

The Gandhian Study Circle and the History Seminar are two of our innovations in the academic field. The former will, it is hoped, help to make Gandhism a real force in our country; the latter will make learning of history a pleasant excursion into the past.

Excursions: We have had good many excursions this year. Mr. Noor Mohamed of the Economics Department is the leading star of all our excursions. He took a party of students on a month's tour of North India; the high-lights of their tour included a delectable week among the hills and valleys of Kashmir and half an hour with Prime Minister Nehru at his official residence.

Audio-Visual Education: Under this scheme we are showing good many pictures of educational value. Mr. Abdul Khader of the Physics Department has been doing this work splendidly.

Thinkers' Society: Many a valuable discussion is conducted by the Society in the course of the year. Perhaps the most impressive event of the year was an Inter-Collegiate discussion on "Asia is not fit for democracy".

The College Cadet Corps: Under the able leadership of Mr. S. Victor of the Physics Department this volunteer organization is doing splendid service inside and outside the College. Their spirit of service is commendable.

Meelad Celebrations were conducted with the usual bustle and ceremony. The meeting held in connection with the celebrations was addressed by Mr. G.

Narayana Rao, the Principal of Osmania College, Kurnool; he spoke brilliantly.

The Library: We have decided to keep open the Library from 5 P. M. to 8 P. M. for the benefit of students who are preparing for their examinations. This innovation is meeting with good response.

A Library Committee consisting of the Heads of the departments is busy preparing schemes for the expansion of the library; lists of books to be added to the library are being drawn up. In the meanwhile, we have sent an application to the University Grants Commission for financial assistance for strengthening our Library.

National Cadet Corps: Lt. Abdur Rahman, the pioneer Commanding Officer of our N. C. C. left us at the beginning of this year; the N. C. C. Unit of our College, having been made a full company, was to have an enhanced strength of 175. These two factors between them gave us some anxieties to start with. But with the devoted and pains-taking service of Lt. Shah, the present Commanding Officer and his equally able Lieutenants Basheer Ahmed Usmani and Tyagarajan, the N.C.C. has not only tided over what appeared to be a crisis, but has distinguished itself throughout the year, by winning prizes and trophies whenever they had to meet with a competition. At the annual camp they had the unique distinction of winning trophies for everything except Hockey. Some of our cadets distinguished themselves in various ways. Under-Officer Madhavan Kutty was selected for the

services; he will shortly become a Commissioned Officer in the Indian Army. Under-Officer D. Subbiah was one of the few cadets selected from the Madras Circle to attend the N. C. C. summer camp at Kashmir. Under-Officer M. S. Srivatsan had the privilege to attend the Republic Day parade at New Delhi this year. Under-Officer Mohanasundaram covered himself with glory by being the best shot in the battalion. According to a new scheme started by the N. C. C. directorate this year, Lt. Basheer Ahmed Usmani was selected to lead a batch of 5 cadets of the Battalion to attend the annual training camp of the 1st Mysore Battalion N. C. C. We also had many distinguished visitors to the N. C. C., the most import of the V. I. P's who visited our N. C. C. during the year was Brigadier Amrik Singh, Director of the N. C. C.

Physical Education Department of our College has done very well this year. Foot-ball has always been our forte; this year we have won the T. D. A. A. foot-ball tournament seven times in eight years. We won the Madras University Centenary football tournament conducted by the Sarfoji College, Tanjore 3rd time in succession. In the Inter-Collegiate foot-ball tournament, we reached the inter-division finals and lost very narrowly to Madurai College by a solitary goal. Messrs. Karruppiah, Sheik Hussain, Grahams, Hirudayaraj were outstanding. In all other games we have done fairly well and in Badminton, we won the Madras University Badminton tournament conducted by Rajah Sarfoji College, Tanjore.

In athletics, G. Jayaraman of the I B.Sc. gained us a few points at the inter-collegiate sports meet. Mr. Tyagarajan our Physical Director is untiring in his efforts to promote the cause of Physical Education.

Hostels: we reorganized our hostels with one Deputy Warden for both the hostels, the Khajamian Hostel and the New Hostel. Lt. Shah is the present Deputy Warden. He is assisted by two proctors, Mr. C. S. Ramasamy for the Khajamian Hostel and Mr. Mohamed Rahmathullah for the New Hostel. I am glad to say that in the matter of discipline, courtesy and hospitality the members of the hostel leave nothing to be desired. The residents of the New Hostel contributed Rs. 650 for the installation of a Radio set. I appreciate the spirit behind it. I am also proud to record that Varadarajan of the New Hostel, II B.A., won the first prize in the story writing competition held by the Tamil Manram, Madras.

Conclusion: Education, like good many other things in India is on the anvil; if it is not hammered into proper shape, it will mar much that is valuable in our scheme of things. In this tremendous task, the direct responsibility devolves on the Universities and Colleges. Of late, there has been an increasing recognition of the importance of higher education, in our country, but it is not percolating down to the state level. I hope that much of the inertia and apathy shown in certain quarters regarding matters-educational, will soon give place to a spirit of

cooperation and good-will. In our State the affiliated college is the commonest pattern and therefore it deserves all assistance from the State and the Centre.

As things stand, we have our difficulties; but they need not dismay us. The outlook, I believe, is one of sober optimism.

I take this opportunity to thank the President, Secretary, and other members of the Managing Committee of this College for the unstinted support given to me in the discharge of my duties. My thanks are also due to my colleagues for their ready cooperation during the course of this year.

Our excursionists led by Mr. Noor Mohamed at Delhi
with Sri Jawaharlal Nehru, Prime-Minister of India at his residence.

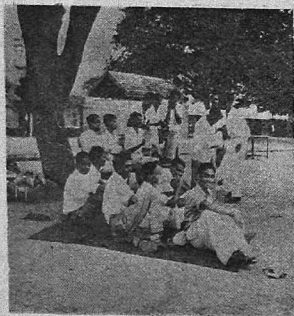
SCIENTISTS ON EDUCATIONAL TOUR

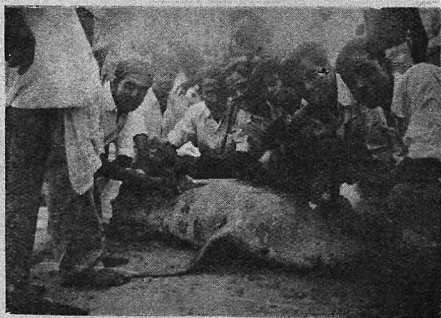
A catch! A catch!
Zoology students at Cape Comorin

What is it?
The Lecturer explains the details

Relaxing at Maniyaehi

O! Be careful
Around a big shark at Tuticorin Beach

THE CATERPILLAR DOES THE TRICK

By

H. GHULAM MOHAMMAD SALEEM, II B. Sc. (Maths.)

“**B**RING that fellow here. I will nip this intolerable menace in the bud, lest it should spread to the whole college like an epidemic,” roared the Principal of the College to his peon, pointing to a lad who was just passing by, after saluting him with the left hand. The command was immediately obeyed. No sooner did the boy, whose name was Leemaj enter the Principal’s room, unaware of his errand, than the Principal thundered, “You little impertinent fellow! You have the audacity to behave so ill-manneredly as to salute me always with the left hand. If you repeat it in future you will be sent out of the College.” The innocent and unsophisticated Leemaj was taken aback at the Principal’s fury and felt the earth dropping away from under his feet. He began an explanation in an apologetic tone, “Sir..... I..... have.....”.

“Out! you mischief-monger. How dare you stand before me still?” shouted the Principal in great anger. Without giving further cause to irritate the Principal, Leemaj made a quick exit from the Principal’s room in deep remorse.

Leemaj was a very bright student, having obtained enviable marks in the Matriculation Examination. Besides this, he distinguished himself in the High School as an orator, mono-actor and cricketer of great repute. The Vice-Principal, who was taking some English classes had a fancy for the boy, for he

had found out in a short time that Leemaj possessed exceptional merit and that he would not only excel others in the oratorical and other literary competitions but also bring laurels to the College, by obtaining a University Rank. The thought of his favourite professor occurred to him. He approached him and represented his difficulties: that he had had a nasty hit on the joint of the right elbow from a pace bowler of his college during cricket practice and that he could not raise the right hand to salute anybody. He also had a dread of undergoing the ordeal of massage. Hence the hand had become stiff, restricting free movement.

The affable Professor of English met the Principal and the misunderstanding was cleared. The magnanimous Principal was so moved that he sent for the boy and expressed his regret at having used him so roughly and cheered him generously for his versatile talents.

Now the debonair and good-natured Principal took into his head to leave no stone unturned in helping this promising boy. The help of an expert masseur was sought, who after careful examination found out that the defect was a simple one which could be rectified easily by massage within a few minutes. The very thought of massage was a horror to Leemaj who would not consent to undergo the dreaded ordeal.

The shrewd masseur took a steadfast friend of Leemaj into his confidence and had secret talks with him. Then he left the place promising to return the next day to examine the boy again.

The next day dawned and the masseur was present in the place with a peculiar smile on his face. Only Leemaj's friend understood the meaning of this smile. He had again a tete-a-tete secretly with Leemaj's bosom friend and handed over to him a tiny box. While Leemaj was suffering himself to be examined by the masseur and answering some questions put to him, he felt something on his sprained hand. Suddenly he turned his head to espy the cause of the diversion. To his utter horror the most dreaded thing to him in the whole world—the hairy CATERPILLAR was seated on his hand. He gave a sudden shriek and a terrible jerk simultaneously. This sudden terror made him unconscious and the jerk loosened his sprain. The nimble masseur was over him in an instant and with swift skilful manipula-

tion of his hand set right the defect. The happiest man on the spot was undoubtedly the Principal. The Vice-Principal was also in a whoop of delight. Leemaj recovered from his swoon and noticed that his hand had yielded to the marvellous treatment and he could move his hand with ease.

Leemaj now returned to his first love, Cricket. In the Inter-Collegiate Final match he scored a sparkling century and skittled out the rival team for a paltry total. On the brilliance of this performance he was given the rare honour of captaining the University Team. There he showed his mettle again and delighted his admirers with a scintillating century before lunch.

In the academic field too he did not lag behind. He scored the most coveted University rank and enhanced the reputation of the College by winning many prizes in the rhetorical contests. But none except the wonderful masseur, Leemaj and his chum knew the secret of the trick done by the bushy caterpillar.

WHY WE ARE CRUEL AND UNFRIENDLY

A STUDY OF THE "OPPRESSION COMPLEX"

By

PROF. M. S. S. SARMA, M. A.

EVERY one whose daily work brings him into contact, with human beings is confronted with psychological problems with which he must endeavour to deal. Why is it that Mr. X who is in some respects a most valued Assistant lives under a perpetual cloud of imaginary slights and grievances, and so fails to get on with his colleagues? What is the reason that Mr. Y who is socially a pleasant and amiable person metes out a species of petty cruelty to his subordinates? Why do I always irritate Mr. Z and bring out his worst side?—These are the questions that daily life brings forward, sometimes about oneself, sometimes about one's fellow-workers; and the happiness of a family or of a whole community may depend on whether one has the tact, skill and knowledge to enable one to deal with them wisely.

The root-causes

"Forgive them, for they know not what they do"—is perhaps the most magnanimous sentiment ever expressed in the history of man; and it is quite as applicable to the everyday acts of everyday people as to the acts of those who crucified Christ. The real causes of our behaviour are hidden from us because they have been repressed into the unconscious. The Libido or Life-Energy in us tends to flow along two main

channels representing (1) the desire for Power and (2) the desire to carry on the race. In modern life there are a number of cases where the one or the other of the two primary instincts cannot be brought into free play. But freedom from fear and an adequate outlet for the Sex and Power instincts are a *sine qua non*, if the human being is to develop healthily and normally in mind and body. But when these are frustrated and denied direct activity, they find a way of escape, and manifest themselves in "Complexes". We are constantly forced to perform actions of a compulsive nature or give vent to emotional outbursts. We become bad-tempered, callously indifferent or cruel-hearted. Such morbid impulses arise from complexes. The repressed complexes, though buried and forgotten, continue to have a baneful and morbid influence on life. They are charged with emotional tone, and force themselves into consciousness Tyranny and cruelty, over-indulgence and perversion, gambling and betting, and above all, revolutionary agitations and senseless crimes have always been traced psychologically to the frustrations of the Sex and Power instincts.

Sense of Superiority

Man desires irresistibly to show his superiority over something, to mould something to his will. In the savage, this

instinct leads to development of muscular prowess, to constant warfare and to excessive cruelty to helpless captives. In the civilised community, wealth, high position, rank and political office take the place of the savage's ambitions. The child who is provided with no adequate outlet for proving his superiority has wild outbursts of temper, breaks things and defies the world. How do such ordinary people as ourselves get a sense of superiority?

Gossip and Fault-finding

A common means of attempting to gain a feeling of importance consists in finding fault with everyone and everything. Fault-finding is such a source of satisfaction to many people that they will belittle their own friends and prostitute their own honest opinions for the feeling of importance they gain from playing the role of a critic. A person of this kind who is appointed to an administrative position may proceed at once to reorganise the department and its methods. While he may introduce an innovation for justifiable reasons, he sometimes makes changes in order to criticise thereby the present system or the persons responsible for it.

Gossiping is another manifestation of the oppression complex which gives us a sense of power and superiority over our neighbours. It has its beginning in youth in the form of tale-bearing which is a childish method of trying to put oneself into a favourable comparison with other persons. The tale-bearer is wholly

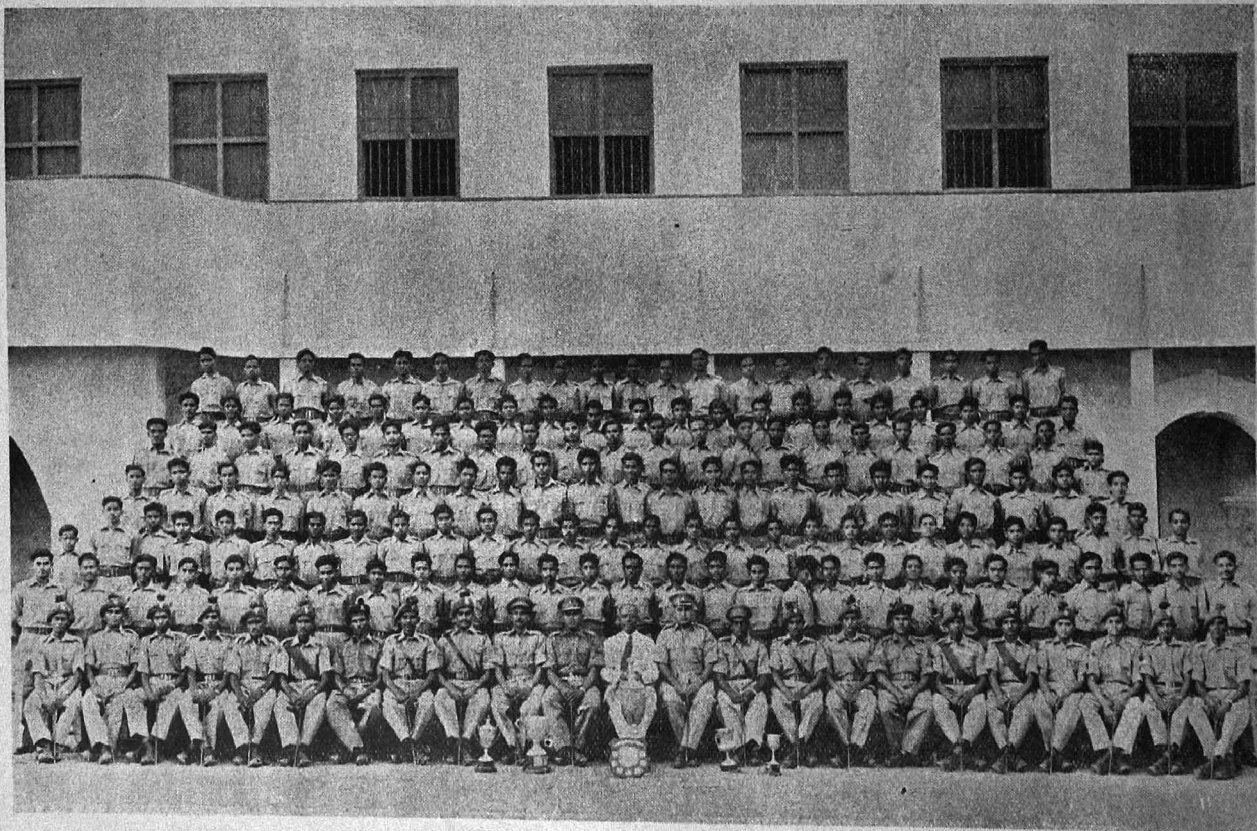
indifferent to the feelings of others, and is motivated solely by a desire to gain ascendancy.

Bullying

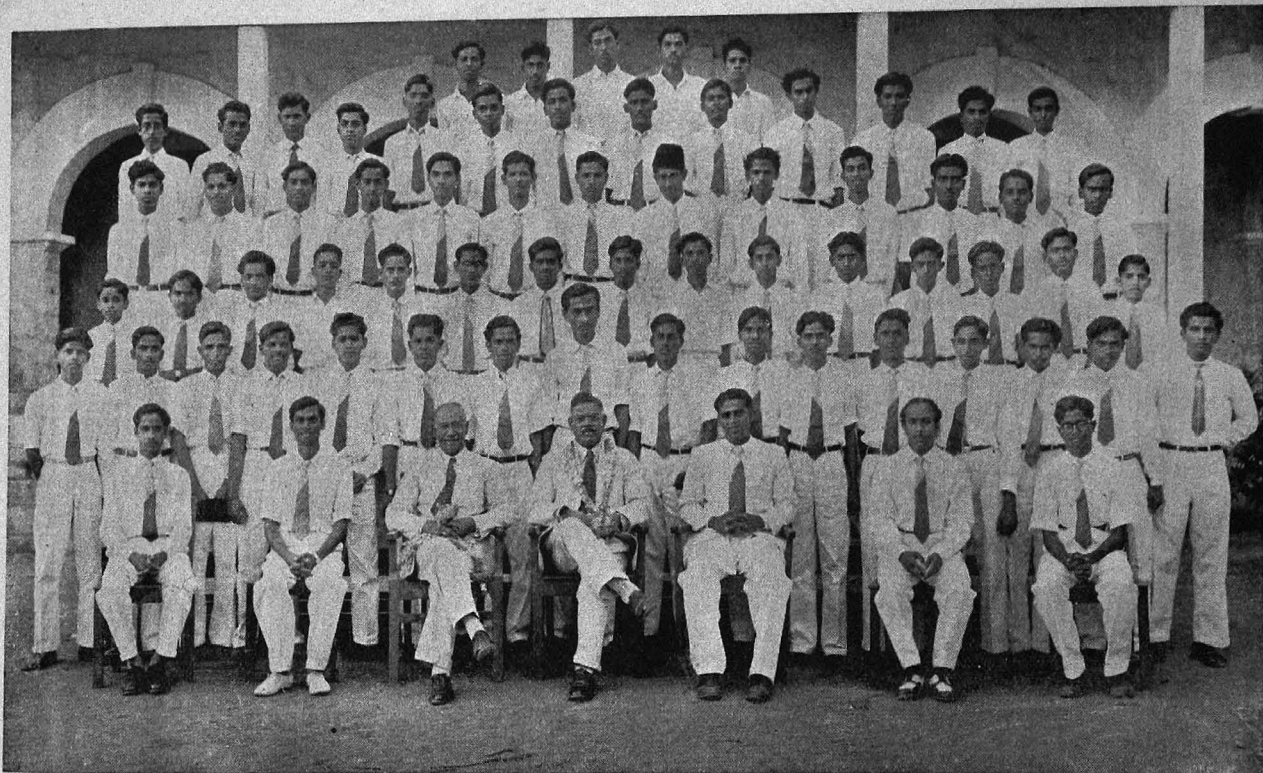
Bullying the wife or children who may be at our mercy is another great relief to the thwarted desire for superiority. If we are teachers we dictate to our students what they should do and should not do, and leave them little scope to develop according to their individual tastes and aptitudes. If we are surgeons, we make a fuss at the Surgical Hall and shout at our assistants. If we are placed in a post of authority, we make the subordinates miserable. Some persons are at times called upon to occupy places that are really too big for them. Such men are fussy, peevish and bullying. Such a bully may put on the airs of a saint or a poet or an expert in his profession so much so that the oppressed subordinates fail to note the fact that he suffers from his own sense of inferiority.

Reforming others gives a feeling of superiority. Merely to admonish someone else to modify his behaviour is frequently sufficient to establish the supremacy of the one giving such counsel. The attempt to convert another to one's political, economic or religious views is motivated by vanity, and is very exhilarating because it enables one to look condescendingly upon the other.

Domineering over others is another means of propitiating the power complex. The overbearing individual craves an

Our N. C. C. Contingent ("A" Coy., 2nd Madras Bn.)

College Cadet Corps.

executive post so that he may make his subordinates bow and cringe before him; and when they fail to do so, he hurls at them accusations of insubordination, and demands implicit obedience to his orders. Bullies in schools and the playground, intimidators in business and in the professions, terrorist organisations and conquering nations are motivated by a desire to exercise arbitrary sway over others. The ruin of many an institution can be traced to individuals or groups who, having feelings of insufficiency on account of the frustration of their sex and power instincts, domineer over other persons as a means of elevating their sinking selfregard. It is true that these instincts can be sublimated by diverting their native energy into other healthy and socially acceptable channels. But it is a hard and life-long process for many individuals; and lapses may occur if one is not always careful and vigilant. Those who are sexually starved almost inevitably find compensation for the frustrated desires in the abuse of authority and the tyrannical exercise of power. They are driven by an urge to feel important and to make themselves felt. Often they are sadists moved to cruelty by conscious envy of those whom they believe to be sexually satisfied.

Mob Mind

Thus the oppression complex is a manifold mental state in which sadism, a feeling of inferiority, sex-starvation, psychopathic fear and lust for power figure largely. The basic sentiment is a mixture of intolerance and fear. To

these may be added greed. The barbarity of the Third Degree Police methods is a well-known instance of this mentality. Lynching is another. It is a vengeful torture of the Negroes by the white people who are starved emotionally, and so desperately crave for excitement, some passionate outburst. The lynching takes place not because they enjoy it, but because the passions, the shoutings, the running, the yelling—all conspire to give the starved emotions a full day of play.

Crusades, witch-hunting, Jew-baiting, communal riots, religious persecutions, suppression of communists etc. are all classic examples of the oppression complex in public life. The crowd-mind is biassed and intolerant, and is marked by hatred and violence. This is evident in crowd action towards races and classes which we fear, and against which we develop antagonisms. All crowds are irritable and impulsive, and fall easy victims to mental epidemics. In crowds the foolish, ignorant and envious persons are freed from the sense of their insignificance and powerlessness, and become possessed by the notion of brutal and immense strength. Intimately related to hatred is bigotry which consists in holding a view or creed with no regard for common reason. In a crowd a man is a bigot; he is always right.

Further, the gentlest and the most humane of us can be stirred to acts of cruelty, if he is sufficiently frightened. For this reason, a man whose so-called prejudices are touched will fly into a

disproportionate rage. Similarly when a community has its cherished convictions assailed by a reformer, its normal reaction is wrath and cruelty expressed by ostracising the truth-teller, or perhaps by finding some legal method of murdering him. The Jews were terrified not that Christ would lead an insurrection, but that he would destroy their peace of mind and interfere with their false adaptation to reality. For the same reason the great reformers throughout the ages have been persecuted.

Subtle Tyranny

An ugly manifestation of this complex is rationalised by people who are cruel to children and subordinates. The cruelty is said to be entirely for the good of the victim. The old proverb—spare the rod and spoil the child—is a cloak for diabolical cruelty. And there are many ways besides that of corporal punishment which come in handy to bolster up the craving for superiority in the sex-starved unfortunates. Most hateful of all things is what may be called “ideal bullying,” that is bullying people into what is ideally good for them. I embrace for example an ideal; at once I seek to impose this ideal on others as well. This is ideal bullying. I may have ideals if I like, even of love and forbearance and meekness. But I have no right to inflict these ideals on others; and to impose them upon a child as it grows is almost criminal. It results in impoverishment and distortion and subsequent deficiency. Cults, schools of thought and political doctrines which are propagated widely

and violently through press, pamphlets and platforms are forms of this kind of bullying characteristic of the oppression complex.

We are living today under the subtle tyranny of the advertising man. He tells us what to wear and makes us wear it. He tells us what to eat and makes us eat it. We do not resent this tyranny. We do not feel it. We do what we are told; but we do it with the feeling that we are following our own wild impulses. Fashion and public opinion are subtler forms of oppression to which we all bow, and against which we cannot afford to go for fear of being ostracised or called cranky or reactionary or boorish.

Censorship

Propaganda and Censorship are the most delicate weapons of the oppression complex in modern times. Propaganda is a deliberate attempt to make people think and act alike. Hitler and Mussolini made more use of propaganda than any other weapon. With propaganda in one hand, and terror in the other one can rule the minds of men. It is notorious now in Hitler's Germany no one—not even the philosopher was tolerated who did not think in the Nazi way and deify its Dictator.

Akin to propaganda and lined with it, is censorship the very object of which is to present you with newspapers which are compelled to conceal things from you instead of telling you about them. You are not allowed to learn the fall facts

about Home affairs, and much less about foreign opinion. You are told only what the authorities think is good for you. It is essentially a negative process. It derives its force very largely from fear and threats of fear. In times of war the political control of censorship is dominated by the military exigencies of national survival. But the censorship of the drama and cinema, of books and

works of art, of divergent politico-economic doctrines like communism and anarchism forbids the circulation of ideas and attitudes which seem to threaten our cultural values, and disturb the economic and political stability of our country. But can there be a more cruel manifestation of the oppression complex than this stifling of free thinking?

PHOTOGRAPHY - YOUR HOBBY?

By

K. V. RAVI, I B. Sc. (Chem.)

YOU may have often wondered at seeing a press photographer with his huge and complicated looking camera, busily snapping away pictures of some visiting V. I. P. You would have thought him to be somebody with a special gift for understanding the intricacies of photography. Possibly you may have thought that understanding photography is as difficult as trying to build an Atom Bomb on your kitchen table! If your attitude towards photography has been one of mystery then it is high time you changed your mind.

Photography can be a very interesting and creative hobby; and in fact it is so. Understandably it is not a very economical hobby in these days of restricted foreign imports of photographic material. But assuming that you are a beginner you need not be afraid of a big drain on your pocket since all you need to become a "Photo-Bug" is an inexpensive box camera and a roll of film. Anyone with a little bit of common sense can become a photographer. Your beginnings will be on a small scale and you will be fascinated by just getting a recognisable picture. But even the most simple-minded will want to proceed further in this incomparable hobby. May be you would like to try some nature photography, portrait photography, scientific photography? There is no end to the things you can do and they are limited

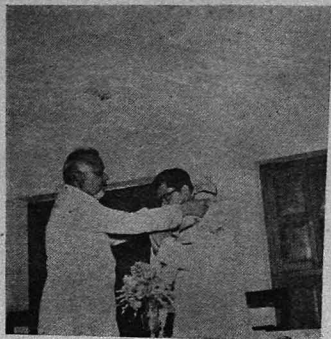
only by your enthusiasm and imagination.

You may ask, why photography? Of course, you may prefer to spend your spare time sleeping, or reading books or going to a picture or any one of the countless other things which you could do. Naturally it is all a matter of personal preference and you may not be inclined to fiddle around a lot of complicated cameras and other assorted pieces connected with photography. You may have heard of eccentric Nature-photographer who waits hours on end perched precariously on top of a tree waiting for some timid bird to come within reach of his all-seeing camera. But do not be afraid of these difficulties you may have to face. You will find that once you really start enjoying your hobby you are prepared to undergo all hardships. May be you have some artistic talent in you. You might have watched one of your talented friends drawing beautiful pictures. You envy him since you cannot draw. But you can express yourself as artistically as any painter in photographs. Today photography is recognised as one of the foremost arts along with painting, sculpture etc.

May be you need some pocket money? In India alone there are quite a number of photographic competitions which pay money for good pictures. Many magazines accept photographs and they pay fat sums too!

DISTINGUISHED VISITORS

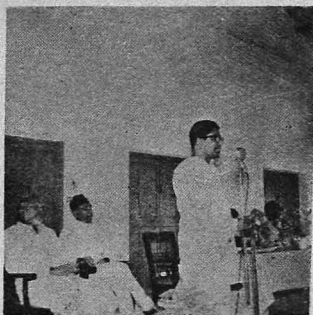
SRI C. SUBRAMANIAM

Janab M. J. Jamaluddin Saheb
garlanding the Minister

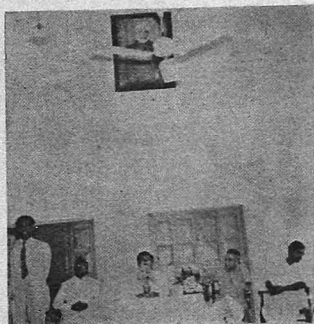
Sri C. Subramaniam
being introduced to the Staff

Sri C. Subramaniam addressing the gathering

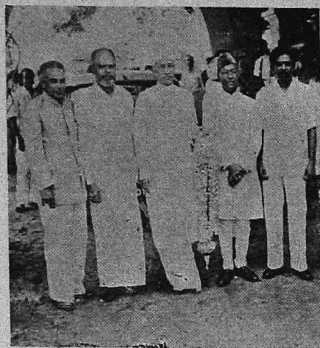
Welcome by Principal

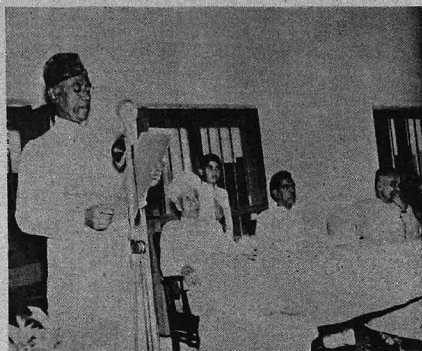
Vote of Thanks—Sri C. Nainar Mohamed

DISTINGUISHED VISITORS

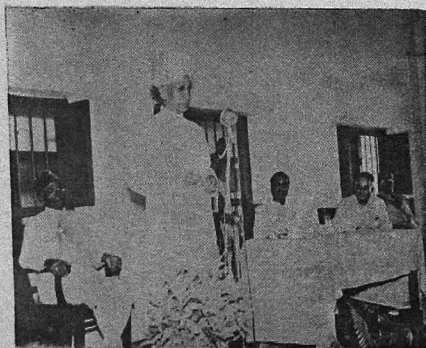
DR. S. RADHAKRISHNAN

Dr. S. Radhakrishnan
in our midst with
our President and the District Collector

Our Principal reading the
Address of Welcome

Dr. Radhakrishnan addressing
the large gathering

Dr. Radhakrishnan at Tea

Photography is being used in industry, education, science etc. "Microfilming" is a form of photography by which rare manuscripts are photographed and preserved in libraries. Millions of space-taking books are photographed and stored in compact form for immediate availability. Photography in education is becoming increasingly important. In Science, in Technology..... Do you know that man's first close look of other planets and stars will be through photographs. The Satellites circling our earth carry cameras taking all-revealing pictures of our heavenly neighbours.

So whether you are aiming to take a super picture of the moon or casual snap shot of your pet dog in the garden you will enjoy doing it all the more by the knowledge that photography is one of the most revolutionary inventions of our time. It teaches you patience, coordination and a deeper understanding of human nature.

If you have spent your valuable time reading the above I hope you have caught a little of my enthusiasm. So
HAPPY SNAPPING.

SOBER HISTORY

by

Janab M. AHAMAD BADSHA, M. A.

FEW Indian rulers have been so much maligned and misrepresented as Tipu Sultan. The English people have ransacked the English language for terms to express their detestation of his name and character; vocabularies of vile epithets have been exhausted, and doubtless many have lamented that the English language is not copious enough to furnish terms of obloquy sufficiently expressive of the ignominy wherewith to brand his memory. To Lieut-Colonel William Kirkpatrick, Tipu Sultan was a savage, barbarous and cruel fanatic. The Indian historians have taken the cue from the English historians, who have depicted Tipu as a tyrant and enemy of the Hindus and Christians. The English historians wrote history with an ulterior motive. Unfortunately most of the Indian historians also hold the same view. These historians wanted to please their English masters. Recent researches have shattered this view. Wilks's 'History of Mysore' is another book which contains poison against the great ruler of Mysore. This poison is even found in the Encyclopaedia Britannica Volume XII page 804 Ninth Edition which says, "Tipu whom Cornwallis had scotched but not killed".

Lord Cornwallis and Lord Wellesley established a regular commission for conspiring against Tipu Sultan and his officers. Lieut-Colonel William Kirkpa-

trick was one of the five officers of the Governor-General Lord Wellesley who were entrusted with the conspiracy against Tipu Sultan at Seringapatam. After the fall of this city all the records and letters of Tipu Sultan were taken by the English. Thus we find a mask covering the history of Mysore in the latter part of the Eighteenth Century. Kirkpatrick was asked to translate the official records and letters of Tipu Sultan. This book, he published in 1811 in England and dedicated it to Lord Wellesley. In this book he has tried to throw mud on Tipu Sultan and his religion by distorting the letters of this great monarch. He has exhausted his vocabulary in abusing Tipu Sultan. When we read these letters critically, they produce exactly the contrary effect. Thus the English were able to inject poison into the history of this great ruler of Mysore.

Native works are not available. The only native work is "Nishan-e-Hyderi" by Kirmani. Kirmani was in the service of Tipu Sultan. But after the fall of Seringapatam he took up service under the English. He wrote "Nishan-e-Hyderi" under the orders of the Governor-General Lord Wellesley. He has avoided mention of the English conspiracies against the Sultan and his courtiers. In one place he writes "After the Third Mysore War, Tipu Sultan

called all his officers ; the Muslim officers were asked to take the oath of loyalty on the Holy Quran and the Hindu officers on rice and milk." This one fact speaks volumes about the wide spread conspiracies of the British.

In his comment on Wilks's "History of Mysore", James Mill observes, "Wilks appears to have little pleasure in praising the Sultan, but great in imputing to him all the bad qualities which belong to the most despicable, as well as the most odious, of the human race". James Mill in this connection says, "Of his cruelty we have heard the more because our own country-men were among the victims of it. But it is to be observed that unless in certain instances, the proof of which cannot be regarded as better than doubtful, their sufferings, however intense, were only the sufferings of a very rigorous imprisonment".

Tipu Sultan's contemporary English writer Edward Moore writes "When a person travelling through a strange country finds it well cultivated, populous with industrious inhabitants, cities newly founded, commerce extending, towns increasing, and everything flourishing so as to indicate happiness, he will naturally conclude it to be under a form of government congenial to the minds of the people. This is a picture of Tipu's country, and this is our conclusion respecting its government".

Tipu Sultan was the first great soldier of Bharat, who fought against the British tyranny and died a martyr's death for

the sake of his country's independence in particular and India's independence in general. Tipu Sultan was in many respects a remarkable personality in Indian history. A man of sound moral character, free from the prevailing vices of his times, he was a diplomat of the highest order. This is proved by his clear perception of the fact that the English and not any Indian power were his enemies. He wanted the ruler of Hyderabad, the Marathas, the Rajputs, the Sikhs and the Gurkhas to unite to expel the English. Had he succeeded in this attempt, India would not have been under the British domination for a century and a half. Among Indian contemporary rulers Tipu Sultan was the greatest and the most industrious.

Tipu was a great patriot of Bharat whose motto was "India for Indians". He was the first Indian ruler who started the Swadeshi Movement, the Non-cooperative Movement and prohibition with great success. He abolished the Zamindari system and liberated the poor peasants from the oppression of the Zamindars. He made the peasants own the lands. In the Chamundi Hills there is a Kali Temple, where once human sacrifices were offered to please the goddess. Tipu Sultan put an end to this inhuman custom by force. Slave trade was in vogue and this great ruler did away with this also.

Tipu Sultan wanted his country to be self-sufficient. He brought craftsmen from different countries and started the production of swords, rifles, guns ; brought

silk worms from Muskat and started silk industry. Different varieties of cloth like, 'taffeta', 'mashrew', 'atlas'. 'flannel' and 'velvet' were produced. Time-pieces and mirrors were manufactured in his empire. Tipu Sultan wanted that every article of use must be Swadeshi. He was so Swadeshi minded that he could not even tolerate foreign salt on his table. He wore only Swadeshi clothes. Tipu Sultan had a great flair for introducing new things into his country. It is said that for the first time he used Rockets in India against the British which wrought terrible havoc (Humlat-e-Hyderi published in 1803). Tipu Sultan gave a great impetus to the ship-building industry. There were a number of shipyards. The most famous of them was situated in Mangalore. He started Cooperative societies and banks to facilitate trade.

In 1911, Maharaja Sri Krishnaraj Wodeyar wanted to construct the great dam of Mysore, and when the work was started a foundation stone was discovered dated 15th May 1798. This stone was refixed in its original place. This stone is still there and speaks for the foresight of Tipu Sultan. This great ruler was not destined to finish this work as he was killed eleven months later in the Fourth Mysore War. Tipu Sultan was a pioneer of road building in Malabar. He constructed excellent forts throughout his country and established hospitals, charity houses and caravanserais all over his empire.

This great monarch was a great scholar. He was a versatile genius, well-versed in

all kinds of subjects. He could speak Kanarese and Hindustani, but he mostly talked in Persian. He was interested in science, medicine, music, astrology, engineering, theology and sufism. Poets and learned men adorned his court. Forty five books on sufism, music, history medicine, military-science, law and hadith were written under his patronage. He had a fine library containing 2,000 volumes of rare manuscripts.

The Britishers had lost all their colonies in America, and they wanted to make good this loss and Tipu Sultan was the only stumbling block to their conquest of India. When Tipu fell within three or four years the whole of India came under the British domination. The fall of the Mysore kingdom in 1799 led to the fall of Arcot, Tanjore and Oudh in 1800, Hyderabad in 1801, Marathas and the Rajputs in 1802 and the English occupied Delhi in 1803 by making the puppet Shah Alam II the Emperor of Delhi. India has always been the victim in the hands of traitors. In the latter half of the Eighteenth Century Mysore surpassed the rest of India in treachery. Mir Sadiq was the arch traitor. He was a more shameless creature than Mir Jaffar of Bengal. Mir Sadiq was really responsible for India's slavery. The other traitors were Mir Quamaruddin, the captain of Tipu Sultan who attacked his own master's army. The third traitor was Badruzaman Khan who cornered Tipu Sultan in his capital. The other chief traitors were Mir Muye-nuddin and Purnayya who prevented Tipu Sultan's army from moving. Due to the treachery of these shameful creatures

THE NATIONAL CADET CORPS.

S/U/O R. V. Madhavan Kutty
(Selected for a direct Commission
in the Army)

U/O D. Subbiah
(Best all-round Cadet)
Attended Kashmir Summer Camp 1958

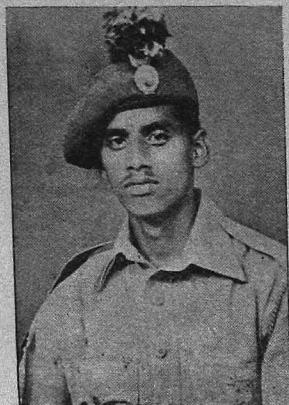

U/O T. S. Mohanasundaram
(Best Shot in the Bn.)

U/O M. S. Srivathsan
Attended Republic Day Parade at Delhi 1959

THE NATIONAL CADET CORPS.

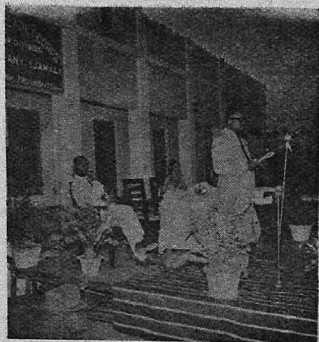
CSM R. Venugopal
(Best NCO & Cross-Country Runner)

L/Cpl. V. Krishnamoorthy
(Best I-Year Cadet)

2/Lt. Shah reading
the Annual Report on Coy. Day

Mr. Coilpillai addressing
the cadets on Coy. Day

Tipu Sultan with a part of his faithful army was cornered and killed. When the news of the death of Tipu Sultan reached General Harris, he cried out in ecstasy "To-day India is ours". This was quite true. "Since the Battle of Plassey no event so greatly impressed the native imagination as the capture of Seringapatam, which won for General Harris a Peerage and for Wellesley an Irish Marquisate" Encyclopaedia Britannica Volume XII page 804 Ninth Edition. The great Napoleon surrendered and died an ignoble death in prison. Tipu Sultan died like a true hero fighting against his enemies for the Independence of India. But it is an irony of fate that the nation has forgotten his services.

According to English historians Tipu Sultan was the enemy of the Christians and the Hindus. This is a very serious charge against Tipu Sultan. When this charge is weighed in the balance of historical evidence, it vanishes into thin air. This great ruler has been accused of having indulged in religious persecution of his Christian subjects. But no reliable evidence exists to support this view. Tipu's attitude towards the Christians was determined not by religious but by political considerations. He treated the Christians generously, and it was only when they were guilty of treason that he punished them. During the Second Mysore War the Kanara Christians who were the subjects of the Mysore Government rendered valuable help to the English. When General Mathews invaded the West Coast, they acted as his spies and guides, and about thirty

five Christians who were in the Mysore army, deserted and entered the service of General Mathews. Moreover, the Kanara Christians gave Rs. 33,000 and 1,000 bags of rice to the English army to fight against Tipu. It was owing to these reasons that the Christians were punished by Tipu. The Kanara Christians were emigrants from Goa, and being under the ecclesiastical jurisdiction of the archbishop of Goa, they were disloyal to the Mysore Government. The Syrian Christians were treated well by Tipu. He encouraged the Armenian merchants to come and settle in Mysore and all kinds of facilities were given to them. Besides, there were a number of Christian churches in his kingdom and the Christians were given complete freedom of worship. There was a large number of Christians in responsible posts in the government, in the palace and in the army. These facts show that Tipu's attitude towards the Christians in his kingdom was determined not by religious but by political considerations.

The Hindu subjects of Tipu Sultan were very loyal. They were prepared to sacrifice their lives for the sake of their king. The Hindus were appointed to high posts in his government. This great King conferred gifts and grants on temples and Brahmins, installed idols, gave money for, and believed in the efficacy of Hindu religious ceremonies and never interfered with the affairs of the temples, scattered throughout his empire. During the reign of Tipu Sultan the old Sri Ranganatha temple after

which the capital of Mysore had been named, was destroyed by fire. The present Sri Ranganatha temple was built by this great eclectic ruler.

In the Annual Report of the Mysore Archaeological Department for the year 1916, we find certain very useful information about Tipu Sultan. There are three letters of Hyder Ali and thirty letters of Tipu Sultan in the Sringeri temple. All these letters are written on red paper and they contain the seal of Tippu Sultan. In all these letters the name and titles of the Guruji of Sringeri appear in the first place and then Tipu's name is found without any title.

In the Third Mysore War the English, the Marathas and the Nizam invaded Mysore. The Maratha army was captured by Parsuram Bhau. The Marathas plundered the Mysore kingdom and even the sacred temple of Sringeri was not spared. The Guruji of the Sringeri temple wrote to Tipu Sultan about the plunder and atrocities of Marathas. The Guruji informed the Sultan how the cruel Marathas had removed the idol of Saradhha Devi and how they had removed the jewels, elephants and horses of the temple.

Tipu Sultan wrote a letter in reply to the Guruji's above stated letter. In this letter Tipu Sultan requested the holy Guruji and other Brahmins of the temple to pray to God for the destruction of the enemies and for the blessings of God on the subjects and country of Tipu.

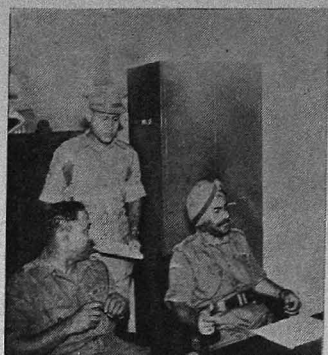
This great monarch sent 200 sovereigns and 200 sovereigns worth of grain to the Guruji of Sringeri temple for the reinstallation ceremony of the Saradhha Devi idol. After this ceremony the Guruji sent 'Prasad' and a shawl to the Sultan. After receiving the 'Prasad' and the Shawl, Tipu Sultan sent costly costumes to the idol of Sardha Devi with a pair of shawls and an elephant for the personal use of the Guruji.

In the Annual Report of the Mysore Archaeological Department for the year 1917, we find some more useful information regarding this great eclectic ruler. In the Melukote temple there are certain gold and silver utensils and cups on which the name of Tipu Sultan is engraved. These were presented by Tipu to the sacred temple. In almost all the ancient temples of the Sultan's period we can find some such present of this great King.

The temple of Guruvayoor in Malabar is ancient and very famous. It is the *Kaba* of the Hindus of Malabar. Thousands of pilgrims from distant places come here for pilgrimage. When Tipu started his conquest of Malabar he came near Guruvayoor and encamped at a respectable distance from Guruvayoor and sent his army to take that city. When the Pujaris heard of Tipu's approach they were frightened and sent the costly idol of the temple to the temple of Travancore. As the Marathas and the Muslims were not on good terms due to the Mysore Wars, some of the fanatic Muslim soldiers of Tipu Sultan

Brig. Amrik Singh at Tea

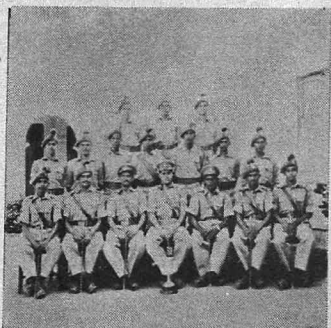

**Brig. Amrik Singh, M.C.,
Visits our College**

NATIONAL CADET CORPS.

**Our Cross Country team — Winners of
Inter-Bn. and Inter-Coy. competitions
(6th year in succession)**

**Our Guards — Winners of
Inter-Coy. and Inter-Bn.
competitions**

Love, Duty and Responsibility

wanted to take revenge on the Hindu temple of Guruvayoor ; they poured ghee on the temple wall and set fire to it. The majority of the soldiers were against this act ; they very soon extinguished the fire and the matter was reported to Tipu. Tipu immediately reached Guruvayoor, punished the culprits very severely, repaired the temple, asked the idol to be brought back, installed it and allotted the revenues of the city permanently for the maintenance of the sacred temple. In this connection Gandhiji mentions the generous grants conferred on the temple of Guruvayoor and the Brahmins of the temple and praises the Sultan's broadmindedness in his *Young India*. Tipu Sultan used to say, "where there is no temple, there is no need of a mosque". The following extract from the Mysore Gazetteer by

Lewis Rice, C. I. E. Volume 1 regarding Jagirs and Inams for religious purposes as allowed by Tipu Sultan will further enlighten us on the broad-mindedness of this great ruler. The details were furnished by Purnayya to the Mysore commissioners :

Devasthanams and Agrahars received	
1,93,959	Kanthiraya Pagodas yearly
Maths of Brahmins ...	20,000 ,, ,,
Muslim Establishment ...	20,000 ,, ,,
	Total ... 2,33,959

It is therefore, incredible that a ruler who showed such tolerance and generosity, and who had such beliefs could ever have been persecuting his subjects.

Tipu Sultan was a great son of Bharat.

VIVE LA BAGATELLE!

by

Mr. CHERIYAN JACOB, B. A. (Hons.)

U.G.C; U.G.C;

It's music to our ears;
The letters ring.
We poopoh our fears;
The dreams take wing.

Yaping and hoping, to headlines we cling.
We shalln't be moping, we'll have
more of shopping.
New schemes sprout, new hopes spring.

Aqua lukewarm, miscalled ' oval ',
We smack our lips.
In spite of the lizards' offal,
We wobble hips.
Modest, decorous, both,
Lizards devour the moth
Bashfully, gracefully;
But they care not for pedantry,
A tizzy for pedagogy.

U.G.C; U.G.C; U.G.C;

O! Sleep no more, the grants aren't
coming,
The old fogeys are other notes humming;
They ambition deride.
When that the boys have howled,
" Vathyars " have cried.

Is that ambition ?

Call you this contrition ?

Uneasy lies the head that crams the texts,
That quotations remember and contexts.

Dreamt of a Kashmir trip ?

Better Cauvery dip ;

The River Goddess, let's adore,
And wait patiently decades more.

Coats can be pawned,

Your flouncings and shreadings ;

Scholars are gaunt,

Can do without beddings.

And barbers, couldn't you wait
For Summer crop, though late ?

U.G.C; U.G.C; U.G.C; U.G.C;

U.G.C; U.G.C; U.G.C; U.G.C;

The rumbling has grown to a mighty
grumbling.

Just let them plead ;

Sires of the State, pay no heed !

Life is too short for apologies,

Too short for lies -

For thine is the kingdom

That never dies.

Don't bluster, don't prevaricate -

For thine is the kingdom.

Into the streets, the profs come tumbling,
Just let them supplicate.

Professors, no trade unions, please,

Suffering is the badge of all your tribe.

Curse others' motes, pick holes in coats,
In diatribe.

Backbite and don't unite.

The land needs no teachers, it needs
only preachers ;

Your daughters needn't marry, though
young men won't tarry ;

Your wives should not carry, of births
be thou chary ;

You get a few garlands when
farewells are sung,

You get ovations for your silvery tongue,

You get things on credit, whatever your
plight,

A trail of debts here and there wouldn't
trip you up quite.

Thou shalt not strike, thou shalt not
fight,

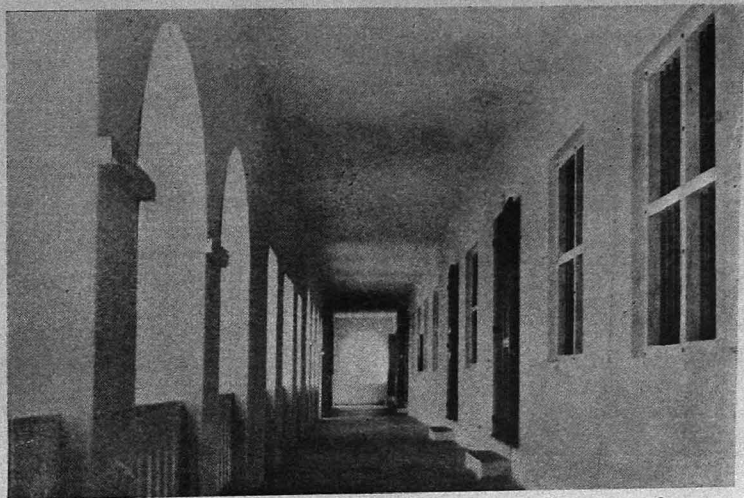
For that is the way your job ends,

That is the way your job ends,

That is the way your job ends,

Not with a pension but with three cheers.

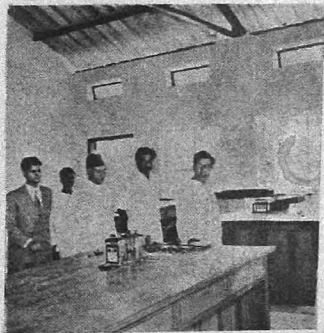
OUR NEW LABORATORIES

The Physics Laboratory
SCIENCE BLOCK CORRIDOR

Sri C. Subramaniam,
Minister for Education declaring
open the New Science Block

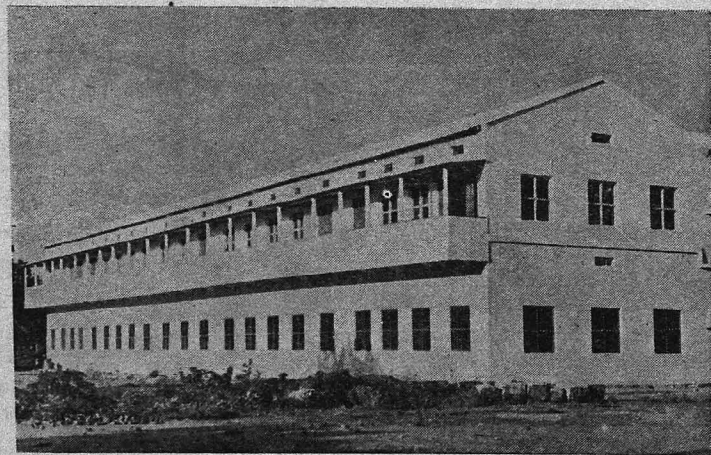

Sri C. Subramaniam
inspecting our New Laboratories

OUR NEW SCIENCE BLOCK

FRONT VIEW

SIDE VIEW

TOUR OF NORTH INDIA — MY IMPRESSIONS

by

Janab S. NOOR MOHAMED, B.A. (HONS).

IT was during the last September Holidays that I had the good fortune of leading a party of students of our College on a 22 days' educational tour of North India in the happy company of my good friend and colleague, Mr. Azeez Ahmed, the College Artist. After receiving the blessings of our beloved President of the College at Madras we started on our tour.

It was a thrilling experience as the train moved out of the station. I felt that I was escaping from the hard, hum drum life of a teacher, at least for some time. Fun and frolic was everywhere and the night passed somehow. The morning saw us rolling over never-ending fields of green. Now the mighty river Krishna and then the rich black soil of the Raichur Doab.

Our first halt was at Gulbarga, the capital of the Bahmani sultans for quite a long time. Even before the train steams into the station, you are able to see several domes. The most stately of them relates to the much venerated Muslim saint, Khwaja Bande Nawaz who came from the North and finally settled at Gulbarga. The shrine precincts include a mosque and a tank. The cenotaph chamber is artistically built with a vaulted dome. Quranic verses are inscribed at the entrance.

Closely adjoining the town, the old derelict fort lies with its dilapidated ramparts and dangerous draw-bridges.

The only redeeming feature is a magnificent mosque built in beautiful saracenic style by Alauddin Bahman Shah, the founder of the Bahmani dynasty. The architecture is wonderful and it is "the only mosque of its kind in India". However, it is a pity that such a beautiful mosque should totally be discarded and allowed to be the home of a thousand pigeons.

Our next halt was at Bombay. The Marine Drive and its view from the Malabar Hill at night very much appealed to me. The myriad lights of the Marine Drive have aptly been described as "the Queen's Necklace". The Aquarium boasts of a wonderful collection. The Brabourne Stadium and the Museum are imposing. We visited the Mahalakshmi Temple as also the shrine of Haji Ali Malang. The latter is built on the sea bed, on top of a high platform. The distance from the shrine to the shore is about two furlongs, connected by a pavement. During high tide the shrine would be surrounded on all sides by sea and it would look as if floating. Local tradition is that the sea never crossed the topmost step of the platform and that the shrine had never been flooded. One curious point of note is that the shrine and the Mahalakshmi temple face each other direct with a stretch of sea in between. We went on a trip in a motor boat to the Elephanta Caves on an island in the Arabian Sea, some eight miles from Bombay. The

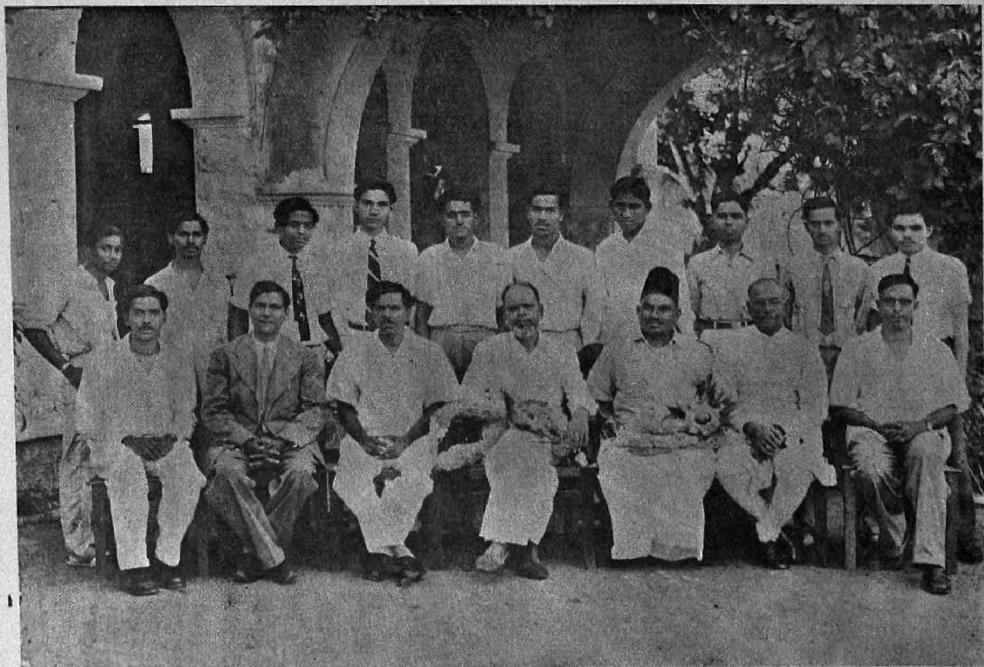
Tirumurthi and the Dancing Rudra are very bold. The caves themselves are situated in most picturesque surroundings. Our return journey was very thrilling. It was nearing dark and the sea was getting rough. The mad swaying of the boat chugging its way through the waves made everybody excited. Some even began to say their prayers! Finally, when we leapt on terra-firma, the general feeling was one of thanksgiving and relief.

We next visited the Ajanta caves. The very name cast a spell over me and conjured up before me the images of art made possible by the ancient painter's brush. The caves, thirty in number, resolve themselves into two groups. In the first group only Stupas or Viharas are found—characteristic of the Lesser Vehicles. In the second group colossal Buddhas surrounded by Bhodisatvas are to be found. The Buddha himself had been worshipped as God—the Mahayana form of Buddhism.

It is not possible to give a detailed account of the caves. Caves (1) and (2) impressed me most. Here we find the painter and the sculptor vying with each other in rendering their poem in stone. Generally, when the name *Ajanta* is mentioned we all think in terms of the immortal paintings. But in cave (1) we find the most wonderful specimens of sculpture. There is a colossal image of the Buddha about 20 ft. in height, in a preaching attitude, protected by two body-guards on either side. The beauty about the statue is that standing at a distance of about 20 ft. you are able to see the three different characteristics of the human being. A powerful light is

placed to the left of the Buddha to illuminate his profile and you see a care-worn, suffering face of the Buddha. He is trying to find a way to end all human sufferings. The light is then placed in front of the statue to illuminate the full front and now you see a calm, serene and un-ruffled face. When the light is shifted to the right of the Buddha and switched on, you find the face as if by magic, wreathed in a smile. You can see the very muscles of the stone cheek moving up. Beatitude is writ large on that noble face. Truth has finally dawned on the Buddha, a way to Nirvana has been found out! There is something remarkable and uncanny in the way changes in the facial expression are effected, that it left me flabbergasted. I could not believe my own eyes for the first time and had to request the guide to do it all over again.

The same cave can be taken as the best example for painting. It is said that every inch of the Hall of the cave was originally painted but much of the painting has peeled off. This cave contains some of the masterpieces of painting the world has ever seen. As you enter the cave, you find to the left a life-size painting of a Padmapani, the most accredited piece of art. It is the figure of a Bhodisatva in a graceful pose, holding a lily in his hand. Look at the ornamentation of his crown! look at the lovely string of pearls around his neck! Above all, look at the eyes—large, sweet melancholy eyes that melt with compassion! The beauty about the painting is this. The figure is depicted to be slightly turning to the left. The left shoulder is raised while the right is lowered in a delightful pose to form a curve, the

Our Excursionists with Janab M. J. Jamal Mohideen Saheb, Janab N. M. Abdus Samad
Janab M. B. Abdullah and our Principal

All-India Youth Leadership Camp at Tara Devi
(standing 2nd Row first from right) Mr. G. A. Razack of our College

shape of a bent bow. When you stand to the left of the painting, the eyes of the Bhodisatva look at you direct. And when you move towards the right, you get the illusion that the eyes of the Bhodisatva are following you. Not only that. The raised rounded left shoulder is lowered and the right shoulder now moves up. You get the feeling that the whole figure is turning in your direction, now that you are in the extreme right. Reverse the movement, and you find the Bhodisatva has resumed his former position.

I began to wonder about the monks who had cut themselves away from the world but who had cut around themselves a world of art. I began to wonder about those masters in art and sculpture who during the long rainy days spent their time so admirably with paint and brush, hammer and chisel, breathing life in rocks.

Gentlemen, Hurry up! We have to proceed on!

The next afternoon saw us at Agra, that magic city of mosques and minarets, domes and tombs!

The first place of our visit was the Fort. As it stands to-day, the Fort has seen the work of three generations. First built by Akbar it was then improved by Jahangir and later on, by Shah Jahan. The massive enclosure wall is awe-inspiring and is a remarkable feat of achievement. From bottom to top it is of fine red sand stone "linked by iron rings, joined so closely that even a hair cannot find way through

them." The Palace, Jahangiri Mahal, the Shish Mahal or the Hall of Mirrors, the Moti Masjid and the Diwani Am elicited our wonder and admiration. It is said that the ceiling of the Khas Mahal intended for the Royal Family was originally inlaid with gold. The pool in front, flanked on either side by the Angoor Bagh or Grape garden is happily set. It is said that the soil for the garden was got from Kashmir! The Jasmine Tower built by Jahangir for Nur Jahan contains beautiful carvings. From the mirror pieces inlaid on the fine arches, the full reflection of the beautiful Taj, a long distance away on the banks of the Jumna, can be seen. It was here that captive Shah Jahan breathed his last. Leaning over the balcony and moving back the hand of the Clock of Time by 300 years, I could picture to myself the captive Emperor with dimming vision making one last frantic effort to get a last clear vision of the Glorious Taj and trying to recollect the days that had gone by. What mental agony and despair had he carried with him—Who can say?

We then visited the tomb of Itmat-ud-daulah, the father of Nur Jahan. Built of pure white marble, it has been considered as the Gem of architecture during Emperor Jahangir's period. We then proceeded to the building of our dreams—the Taj Mahal. First there is a gate way rising to a height of about 100 ft. It has been called a "worthy pendant to the Taj itself." It is built of red sandstone, richly inlaid with marble and precious stones. Along the frame of the

central arch are inscribed Quranic verses in black letters which appear to be of the same size throughout the one hundred feet height. The calligraphy has the charming elegance of an embroidery.

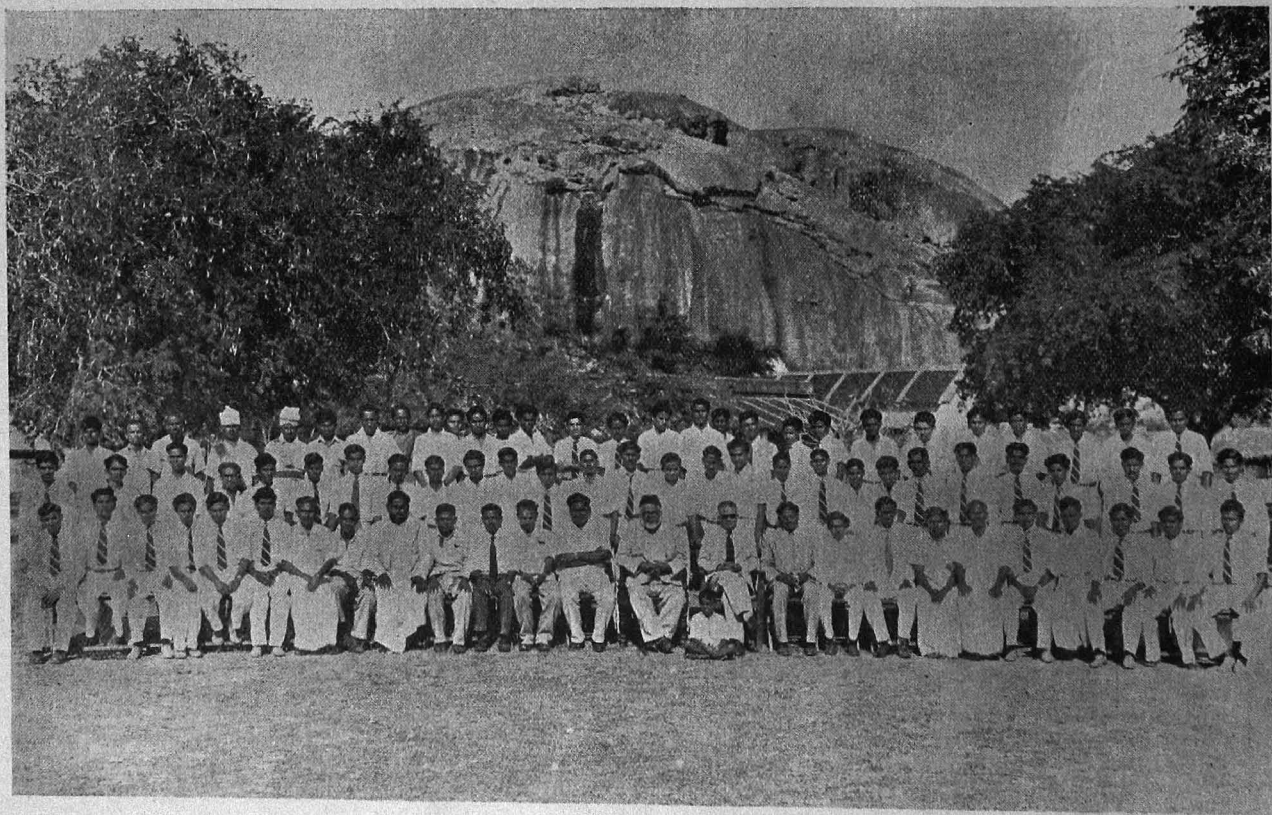
Then comes the garden. "The garden helps the Tomb and the Tomb dignifies the garden." Nothing more need be said.

From the gateway to the Taj is a distance about three furlongs. When you enter the gateway, all the conjured up images of the Taj strike you in the face when you actually come face to face with that building of your dreams. Any way, that is what I felt when I first came upon the Taj. And I was so entranced by the grandeur that I simply sat down near the gateway itself, completely overwhelmed. I allowed the other members of the party to visit the Taj—I could visit it only the next day. It was afternoon with a bright sun when we arrived. The edifice was dazzling white and I was so enraptured with the sight that I sat simply gazing at it, drinking in the beauty as it were, and did not notice the passage of time. From dazzling white it changed to the colour of mellow gold and with dusk, it turned into blue. Now it was night-fall. Clouds began to gather and it started drizzling. I can never forget that thrilling experience when a blinding flash of lightning illuminated the Taj for a split second. It was all a dream come true!

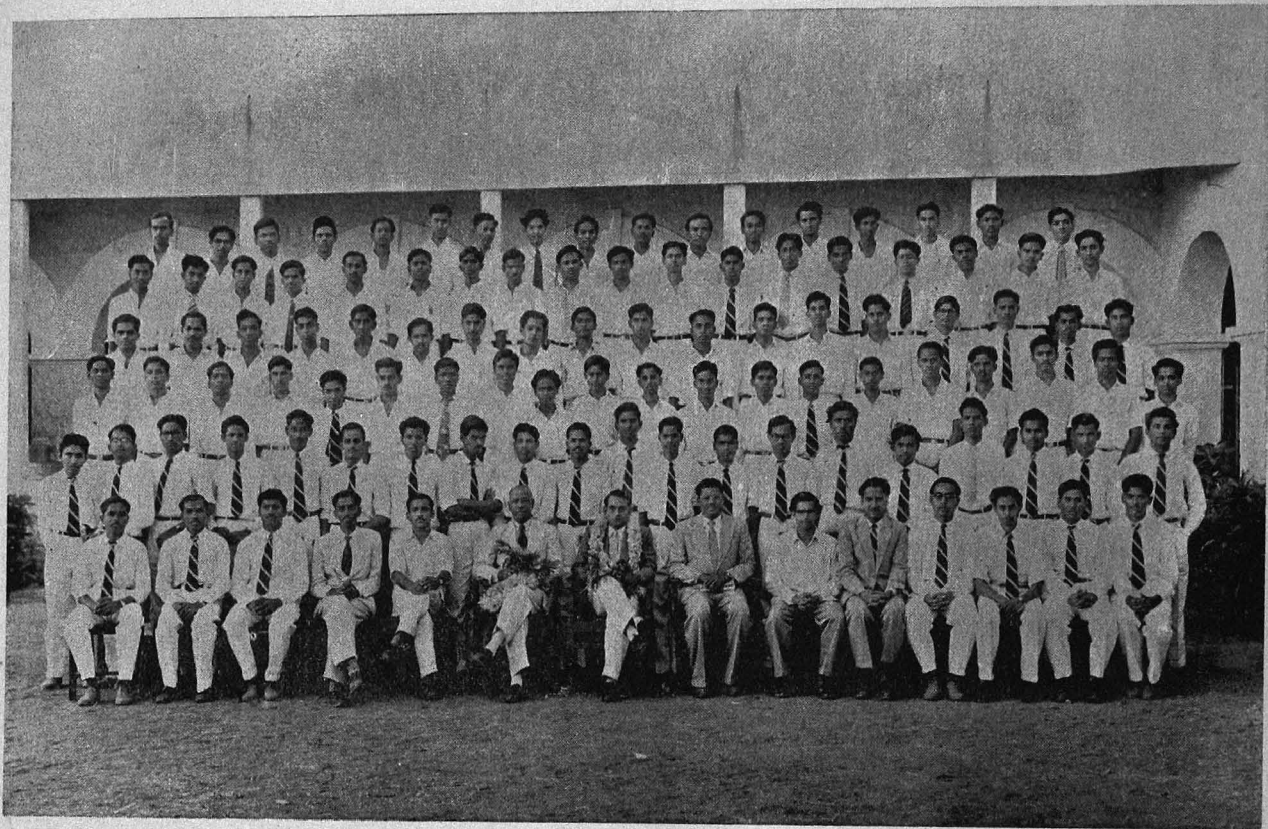
The next day we visited the Taj again and this time I went in First there is a big terrace, more than 300 ft. square,

rising well above the garden level. On all four corners stand majestic minarets and they lean away from the main cenotaph chamber by a few degrees. The reason for the slant is this. In the years to come, should any minaret were to fall, it would fall away from the main structure and cause no further damage. A casual observer will not be able to notice this detail. To come to the point—on the terrace is the Tomb chamber built of pure white marble. All the four sides are facades with richly ornamented Quranic verses which appear to be of the same size from the bottom to the towering top. The height of the entire building is 200 ft.

The interior is an octagonal Hall with a vaulted ceiling elegantly decorated. In the centre, marked off by railing of the purest marble lie Mumtaz Mahal and her consort, Shah Jahan. The tombs are a study in contrast. The tomb of Mumtaz is the very epitome of elegance and has a feminine charm about it—it is the marvellous creation of the aesthetic Shah Jahan whose tastes were superb. The tomb of Shah Jahan, on the contrary, is conspicuous in that it is crude—the product of the Puritan Emperor, Aurangzeb. Quranic verses are inscribed on these tombs of purest marble the world has ever seen. Beautiful flower patterns of the most attractive colour consisting of precious stones have been inlaid. The Dream in marble was indeed "built by giants and finished by jewellers"! Wherever you turn, you find rich colour in flower designs, perfectly balanced and harmonised.

Social Service League Annual Camp at Togamalai — Mr. Ghulam Mohamed Batcha, I.A.S.,
District Collector, Tiruchi presided

Social Service League

In the presence of the Dead, in the midst of such magnificence, I felt so small – a tiny tot who had unwittingly wandered into realms unknown.

Returning to the gateway and casting one more look at the Glorious Taj, you begin to realize for the first time what remarkable engineering skill has gone into the building of that gigantic structure. For hundreds of years it has been washed by the waters of the Jumna but no damage has been caused to its foundations

One more last look and I see the tall, slender minarets, as it were, silently keeping guard over the fair beauty within.

The Taj – a building of noble simplicity, graceful and elegant, a thing of beauty and a joy for ever !

Gentlemen, we now proceed to Fatehpur Sikri, the new city which Akbar built.

Lying 26 miles to the west of Agra, Fatehpur Sikri is the greatest architectural creation of Akbar and is a romance in stone. We find here one of the finest groups of Mughal buildings which show in a forceful manner the genius of Akbar.

The Buland Durwaza or the Lofty Gate impressed me most. Raised on a stepped terrace, it is the most striking composition ever known. It is unique in that there is no other such gateway in the world. Built of red sand-stone and inlaid with white marble, it stands out 176 ft. high in all its male glory.

The Jumma Masjid, Birbal's Palace and the Panch Mahal are of note. The Diwani Khas or the Hall of Special Audience shows Akbar's originality in building construction.

All these buildings are of hard, rough red sand-stone but there is one delicate edifice of pure white marble – the tomb of Saint Salm Chishti which looks a pearl set in the midst of red stone buildings.

Delhi at Last !

The important places which we visited at Delhi were the Birla Temple, the Jantar Mantar, Parliament House, India Gate and the Red Fort. The Muslim members of the party had the good fortune of offering their Jumma prayer at the famous Jumma Masjid, the largest in the world. Standing on top of the Qutb Minar, we had an excellent view of Delhi.

Close by is what was once the Khuwait-ul-Islam or the Might of Islam, the First Mosque built by Sultan Quth-ud-din Aibek, belonging to the Slave Dynasty of Delhi. The Mosque is now in ruins. Adjoining this Mosque there is the Iron Pillar erected in the Gupta Age. More than 1500 years have passed since the pillar was erected and for all the rain and shine beating down upon it, the pillar shows no rust at all ! I was amazed at the metallurgical skill of the Gupta craftsmen. At Rajghat, we paid our homage to the hallowed memory of The Father of the Nation.

The most unique experience that we had in our tour was when we met our beloved Prime Minister at his residence at Delhi. All the students were looking forward to this interview with wild enthusiasm and even during the previous night they were rehearsing the questions they were going to put to the revered Prime Minister. It was with a palpitating heart therefore that we were waiting in the parlour at his residence. At the appointed time he appeared in his characteristic immaculate white dress with the button-hole (rose). We all wished him of one accord and what happened thereafter is all a thrill of a life time. Those who had come to question him stayed on only to listen! The Prime Minister was in fact putting the leading questions! It must be remembered that none suffered from any "complex" in his company. He had a smile for all. I, for my part, was simply struck with wonder at this magnificent personality who could radiate such confidence and love among all those who came in contact with him. An international figure, just ready to proceed to the Parliament and perhaps, to face the broadside of the Opposition, quite at ease, willing to laugh and chat with teen-age students at his residence—well, that shows the man in our revered Prime Minister. Or perhaps it is because of this we love him all the more! Those happy moments we spent in his sweet company will never be erased from my memory. And when he shook hands with me while parting, I felt I was being led somewhere!

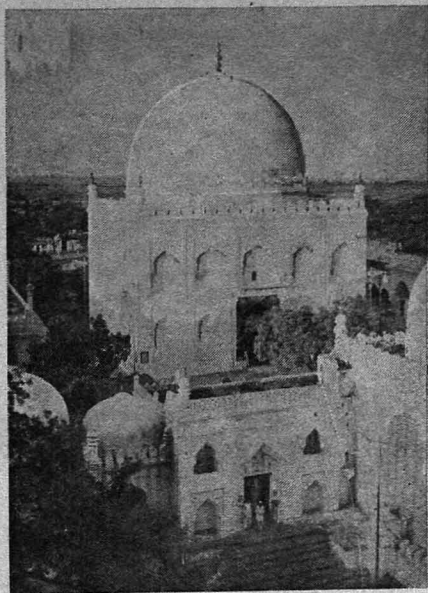
Gentlemen, the next morning sees us at Pathankot, the nearest rail-head to

Kashmir. When we get into our bus it is with unusual joy in our hearts and desire in our eyes for are we not beginning our journey to wonderland? The first seventy miles of road stretches through a vast and pleasant countryside with green grass wafting in the morning breeze. It is only after Jammu that the real climb begins. The road takes us through shaded glens and rocky crags. Every mile presents an ever-changing kaleidoscope of scenic beauty, enchanting mountains, deep forests, green pastures, rich valleys, open meadows and breathtaking uplands. Now can I describe the varied emotions I felt? It is best experienced than described.

It was at Kud that we halted for evening tea. Nestled amidst dense forests, Kud is 5700 ft. high. We enjoyed the delightful view of the plains on one side and the lofty mountains on the other. The crystal-clear, cool water of the roadside spring was very exhilarating, especially to some students who were attacked by nausea while the bus was negotiating hair-pin bends. After a further adventurous climb, we reached Banihal Town where we halted for the night at a private inn.

Have you ever slept at an inn? Or rather, in the verandah of an inn, with a mountain stream babbling incessantly, running at your very feet? With a myriad insects singing their lullaby to make you sleep? You are one with Nature. Calm and peace reigns supreme. You are quite willing to be at peace with the entire world. How I slept, I do

EXCURSIONS

Shrine of Khwaja Bande Nawaz, Gulbarga.

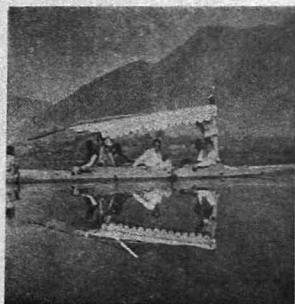
Birla Mandhir, Delhi.

Party on Ponies
ready for Khilianmarg, Kashmir.

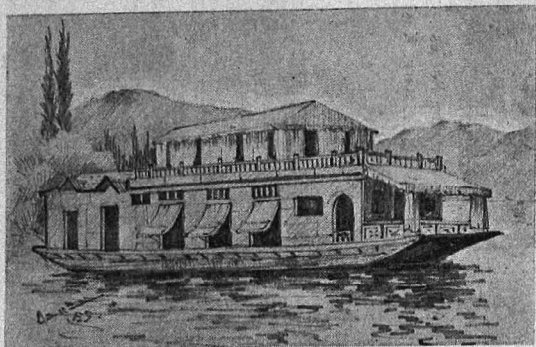

Boot House, Kamala Nehru Park, Bombay.

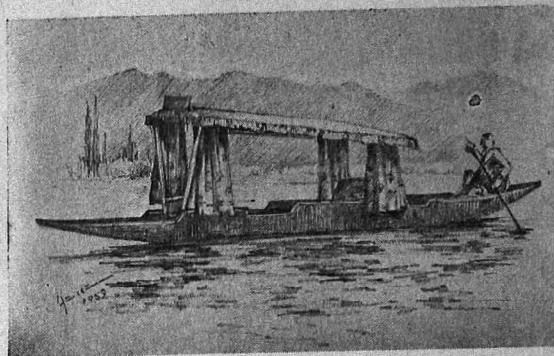

Shikara on the Dal Lake, Kashmir

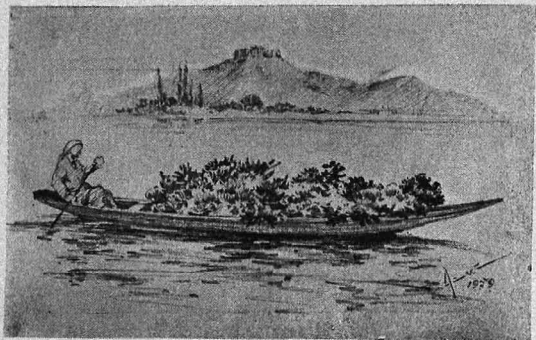
SNAPS FROM KASHMIR

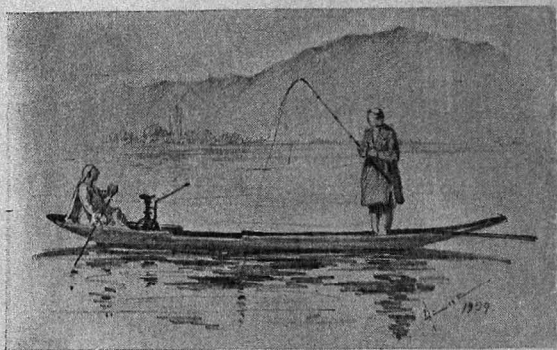
Houseboat—Kashmir.

Shikara—Kashmir.

Kashmiri Flower Seller on the Dal Lake.

Fishing on the Dal Lake—Kashmir.

not know. That night is one of the wonderful nights which I treasure as the happiest.

At crack of dawn we are prepared for the big climb and for the last lap of our journey into wonderland. This is the most thrilling part of our tour. Miles and miles of asphalt road ascend at an easy grade in a wonderful series of zigzags in breath-taking formation. The convoy is not yet awake (due to military operations in Kashmir, hundreds of army trucks with Indian soldiers patrol the Jammu-Kashmir road vigilantly) and we have the road all to ourselves. As we move up, the Convoy has started from below. From the high altitude we can see the thin white road girdling the hills at various levels and disappearing into the valley below. We can see the Convoy inching forward at various heights. Oh, it was all so magnificent! Now, we are at the Banihal Pass Road, the highest Roadway in the world, at a height of about 9,000 ft. above sea level. White clouds embrace you and the morning air is crisp. The bus, fresh in the morning glides over the dangerous road at reckless speed. We pass through the Banihal Tunnel and cross straight through to the other side of the mountain. A splash of sun shine hits you in the face for the first time in the morning. You find the whole valley bathed in golden glory and you gasp at the sudden change of scenery. But before you recover you are rolling down, down the thirty miles of hair-pin-bends road. You could find at some such bends the total disappearance of the dwarf-wall flanking the road which simply means that at those dangerous places some army truck or other had

vaulted over into the valley below, some 8000 ft., by a short cut! But the very thrill of the journey takes away the edge of fear from you. You are prepared to laugh at anything—even Death. During the course of the drive, the driver, a very jovial sort of man with a devil-may-care mood asked me this harmless question: “Kailas kithna dhur hai?” (How far is [Mt.] Kailas?) My spontaneous reply was: “Bil Kul Nasdeek!” (Extremely near!) This elicited a roar of laughter which relieved the otherwise tense atmosphere in the bus. Yes, one little turn of the steering wheel and we would all be in the other World! My good friend Mr. Azeez Ahmed remarked that he did not mind at all since his Insurance Policy was very much alive! Our (student) society wit asked his friends in a mock-serious manner to tie a bandage on his stomach tightly as he had vomited everything the previous day itself and that he had nothing more to spare further. He now wanted to prevent his intestines from escaping through his mouth. Hence the great precaution of the bandage! Oh, it was such good fun! Finally, the afternoon saw us at Srinagar—at Journey’s End.

Our contractors received us most cordially and allotted us two House-boats, each about 80 ft. long and 15 ft. wide. Living in a house-boat is a novel experience. You have a double advantage. First, you get all the conveniences of a house and secondly you get the kick or the thrill of living on water! We then began our rambles in the heart of this Wonderland.

Srinagar has well been described as the Venice of the East, with its charming

waterways. My first experience in a Shikara or a Pleasure Boat was one of wonder. It soon turned into delight and finally melted into a sweet dream. Miles and miles of water of the Dal and Nagin Lakes with floating gardens of lovely lotus and lilies, flower sellers with their load of choicest flowers on Shikaras, the overhanging snow-capped hills against the background of a vast, clear-blue sky, the lazy gliding movement of the Shikara, and above all, the sweet song of the boatman all weave a happy dream around you. You get the feeling of sensuous pleasure and careless abandon. You forget Time and you shed the cares of the world. You just relax in the depths of the cosy cushions and simply dream. You have come right under the spell of enchanting Kashmir!

“Na Jann kither aaj meri Naav chaleere
Chaleere, chaleere meri Naav chaleere !

(I do not know where my boat is going to-day. But all the same, go on, my good boat, go on !)

Our next visit was to Achhabal, about 40 miles from Srinagar. The beautiful garden laid out by Emperor Jahangir is still well preserved. The cool mineral water of the springs was delightful. We then proceeded to Pahalgam, situated in the lovely Liddar Valley on the way to the famous Amarnath Caves. Miles and miles of picturesque scenery unroll before you as you motor the road – gushing streams, golden rice fields, tall chenar and walnut trees and then the snow-peaked mountain wall. Pahalgam is a health resort. The breeze is bracing

The Mughal Gardens were visited by us next. They are approached either by

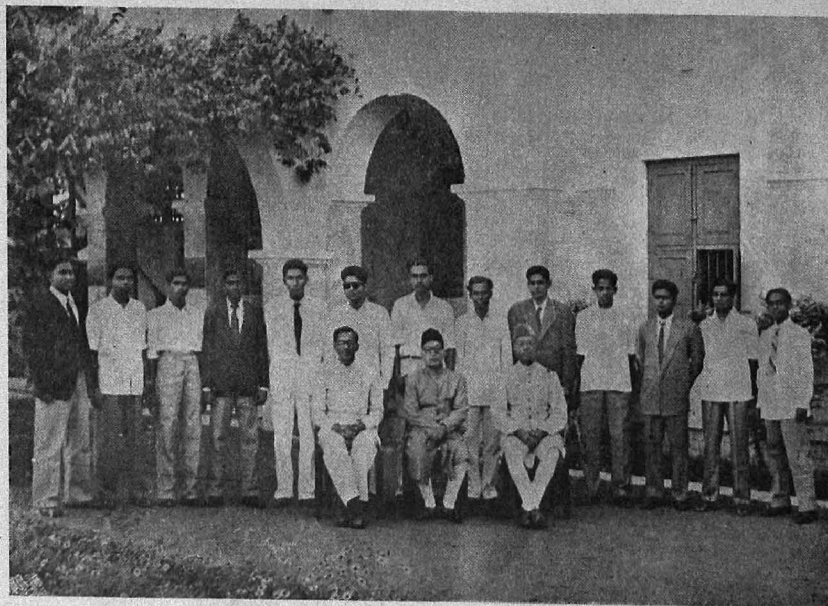
road or by water. We preferred the latter and for a second time, enjoyed the charming ride in the colourful shikaras. The Shalimar and the Nishat Gardens impressed me most. How can I describe them? Verily did Emperor Jahangir say about the Famous Shalimar: “If there is Heaven on Earth, it is this, it is this, it is this!” Flowers, flowers everywhere in a riot of colour and a feast for the eyes.

Gulmarg was our next place of visit. The road is motorable upto Tangmarg and there you have to engage ponies to take you on a bridlepath to Gulmarg first and later on, to Kilianmarg. A 12 mile ride all told, one way. It is supreme thrill to ride ponies. After the first few yards of doubtful riding you feel quite competent and the thrill of riding amidst tall pine trees makes you shout with joy. Involuntarily, you urge on the pony to a gallop. Gulmarg means “a meadow of flowers”. This lovely spot is the Queen of all Hill stations in India.

A further hard climb from Gulmarg is amply rewarded. The ponies suddenly reach a beautiful mound, a carpet of lush green, an emerald set among towering mountains in the loveliest portion of enchanting Kashmir; and that is Khilianmarg. The best sight I enjoyed in all our rambles was at this place. Situated at a height of about 11,000 ft. this presents a stunning panorama which has left an indelible impression on me. The whole vale of Kashmir is stretched at your feet. The tall fir trees, the beautiful blue Apharwat Mountain at your side, the shimmering waters of the Wular Lake at a distance,

OUR GRADUATES

1958

Our New Graduates with Mr. Abdul Hameed Khan,
Our Principal and Prof. Thomas.

GRADUATES' RECEPTION

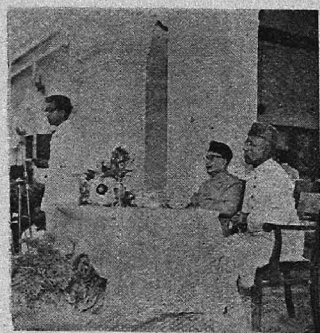
Mr. Abdul Hameed Khan
addressing the new Graduates

Our Graduates at Tea

Mr. E. V. Joseph, (a blind student)
speaking at the Reception to
Graduates

Mr. Nyamatullah, Secretary,
Old Boys' Association reading a
short report

the wonderful Harmoukh, the majestic Nanga Parbhat draped in snow, standing out alone and the rest of the long chain of mountains vanishing at the horizon—all proclaim that you are witnessing the grandest scene in your life. The atmosphere is one of pervading peace. Your heart is full and you feel that you are on top of the world. I for one, was completely bewitched. Only then did I realize the full significance of the saying : “ See Kashmir and Die ! ”

It is an irony to find that the Vale so rich in the beauties of Nature should be so economically poor, for the average Kashmiri is a poor man indeed. Agriculture is carried on. The “ Baas Mati ” rice is famous for its flavour and the saffron of Pampore has no comparison. The apples, almonds and walnuts are equally good. The Kashmiri is a clever artisan too. His magic fingers can transform anything into articles of excellent workmanship. His charming engraving on walnut, wood or silver, his graceful embroidery on silk or shawls, namdhans or Ghabbas and his wonderful papier-mache articles are only too well known. Even mud utensils with colour and paint, take a sheen which puts to shame the best ceramic of our parts. I had the privilege of visiting a flourishing Carpet factory. The leading artist is a Kashmiri but has Persian blood flowing through his veins. I was shown all their intricate workmanship and finally a finished carpet was exhibited. The beauty about the carpet is that when viewed from different angles it shows different patterns of flowers. This was amazing. Such a carpet of size 6 ft. × 3 ft. is priced anywhere between Rs. 700 and Rs. 1,000

and will last for generations ! But as it is there is no good market for such articles. The Kashmiri depends mostly on the tourists for his income but the tourist traffic is only for three months in the year. It is gratifying to note, however, that the Government of India as also the Jammu and Kashmir Govt., are now encouraging tourist traffic to enable the people of the Valley to sell their wares. Government Emporia have also been opened in many important cities in India where these novelties are sold at reasonable prices. In spite of all this, the most important problem is the question of transport. Unless cheap transport is ensured, there is no possibility for the Kashmiri to secure a good market for his wares. Further, by active direct Government help, the economy of the Valley can be improved very much.

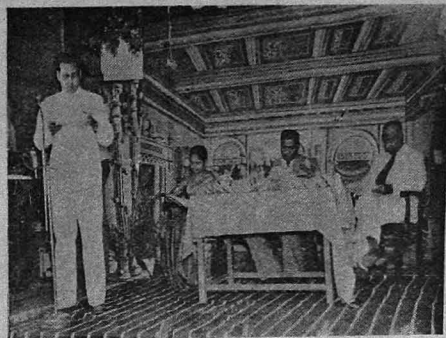
The Kashmiri boasts of radiant health. The Kashmiri beauty is proverbial ! I had a great fascination for the chubby children of Nature with their curly hair, laughing brown eyes and sparkling teeth. I had a secret longing, in fact, to hug them but it could never happen ! The people have two languages. The State language, which is spoken and written, is Urdu. The spoken language which they use in their own private circles is Kashmiri. About 90% of the population are Muslims and God-fearing. As the shikara glides past I have seen the hardy wood-cutters on the waterfront, near their half-finished work, kneeling down in silent prayer—the Asar Namaz. Living amidst Nature or perhaps, centuries of suffering has drawn them closer to God.

Gentlemen, it remains for me now to take you back. Five days and nights of non-stop travel and you are in Tiruchirapalli! The Tour of the North—it is a chance of a life time! You are able to widen your mental horizon and look past the man-made barriers and realize that human beings, wherever they may be, are actuated by the same feelings of hopes, aspirations, love, longing and despair. Looking back, you are able to realize perhaps for the first time, that

India is one despite the differences in colour and dress. You are able to realize the greatness of Ind from the Treasure houses of art and architecture—the Ajanta, the noble edifices at agra and Delhi—and the smiling Vale of Kashmir. It is only from these one can draw inspiration for moulding a better, nobler, happier and more prosperous India.

JAI HIND !

Mr. S. A. Shah (Deputy Warden)
reads the Annual Report.

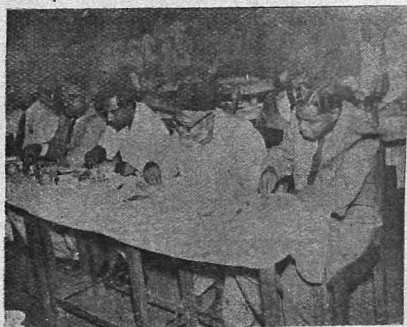
HOSTELS' DAY CELEBRATIONS

Mr. Shanmugarajah
addressing the boarders.

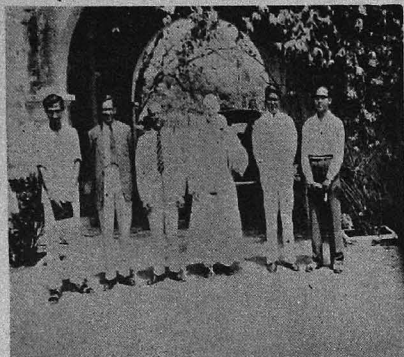

Tamil Drama.

Guests at Dinner.

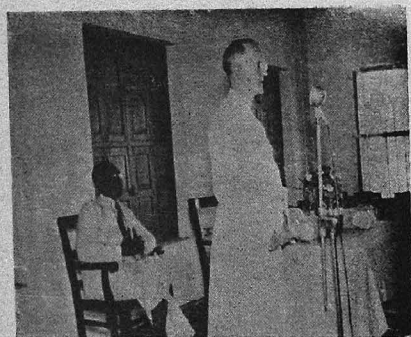
COLLEGE UNION VALEDICTION

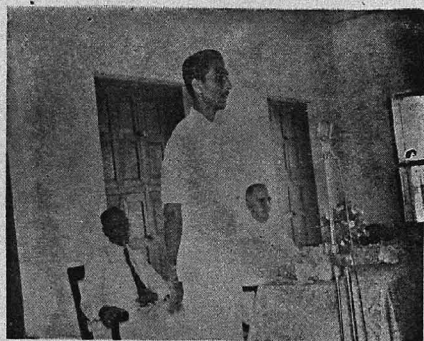
Fr. L. D. Murphy with the Office-bearers.

Principal's Welcome Speech.

Rev. Fr. Murphy's Valedictory address.

Vote of thanks—Krishnamoorthi.

THE FIRST ENGLISH NOVELIST

By

Mr. CHERIYAN JACOB, B. A., (Hons.)

THE English Novel, as we understand it, was born in the 18th Century, although we can find it in its embryonic form even in the works of Chaucer. The theatre in the 16th Century symbolized the exploring spirit and the experimenting enthusiasm of the age. The next century found its expression in poetry. The epic and the allegory were the extrovert forms of Puritanism at its best, while satire and lampoonry were redolent of the iconoclastic spirit of the age. But the novel represents the dominant spirit of the 18th Century. The pioneering attempts at novel-writing were launched in this age. The decay of the drama formed a favourable lacuna for the reception of the novel.

The atmosphere was positively congenial to the debutant; the decay of the theatre had left a huge public to be annexed to another sphere of literary activity. The theatre had ceased to be the representative of the national emotions of the people; its scope had become restricted, its calibre debased, and it had failed to furnish the emotional and aesthetic stimulus the public required. The dramatists were witty, clever and undeniably ingenious but there was conscious moral degradation and decadence. There was the savoury, spicy and titillating drama, but not the great drama.

The expansion of the reading public was another factor favouring the vogue of the novel. Educated women became patrons of literature. Addison and Steele had done a lot of spade-work in cultivating the public taste. The general intellectual aptitude, the predilection for study, formed a congenial mental climate for the novel to flourish in. The maturing of the prose style—its elastic and stabilized quality—offered a flexible medium for the novel.

Samuel Richardson's choice of the novel as his medium was purely fortuitous. He just accidentally stumbled across his element. He was not a professional litterateur, and possessed no academic qualifications. He pursued his trade of printing till the age of fifty, when he produced his first novel in the form of a collection of letters. He had been a great letter-writer having been a professional letter-writer for others. This natural aptitude and his proclivity to didacticism were fused in his later novel-writing. The genesis of "Pamela", 1740, was a volume of specimen letters "on various occasions" proposed by a publisher who recognized the market for guides to letter-writing.

Richardson's didacticism gave him an inspiration in the shape of the idea to construct a plot and tell a story through letters, and he got material ready to

hand in the story of a servant maid's heroic and successful resistance to the sinister blandishments of her master. The conception materialized before the execution of the publisher's scheme. And the novel came out as if expressly intended to fill up a lacuna in literature to satisfy a ready-made and insistent demand from the public. His next important venture was an ambitious one, "Clarissa Harlowe", (1747-'48) which appeared in seven closely-printed volumes. This novel is exacting to read, and altogether more distinctive as a work of Richardson's art than the vapid, mediocre predecessor. His next attempt was "Sir Charles Grandison". (1753-54)

His first two novels centre round female characters and Richardson possesses a sensitive and subtle instinct for feminine personality, he has an intuitive felicity in capturing and depicting the minutiae of feminine character, its subtle, elusive features. The superlative tedium of "Sir Charles Grandison" is a conclusive evidence of his ignorance of virile or masculine character. He and his talents were supremely prosaic, just the antipodes of the romantic, puffy, mediocre and insipid, and he formed an incongruous figure, surrounded for the rest of his life by female devotees, the recipient of female frankincense, caressed and petted acclamatorily by sentimental, educated bourgeois womankind. He presented the spectacle of a sleek, well-favoured, fondled cat, resenting peevishly the slightest tweak in the tail.

Richardson felt very complacent over what he pompously pronounced to be a 'moral', tagged on to every one of his stories. His didacticism is however not the unqualified or purely Platonic one. His morality is of the commercial or mercenary kind; it is highly or reasonably remunerative. The chastity he extols pays fat dividends in the end. Pamela's affected, simulated humility, very naively assorted with her self-complacence and minx-like, almost coquettish, calculating, strong-headed, designing cleverness is vastly amusing. And the advocacy of morality is just like recommending virtue as a very valuable expedient in life, as something that ensures ultimate success.

The technique or machinery is very artificial and inconvenient. But Richardson felt himself in his element in the technique, although he got entangled in impossible situations - like the girl recording on paper the palpitations and heart-beats a second before the event - and was reduced to all sorts of clumsy improvisations and make-shifts. But the technique had the advantage of communicating a sense of intimacy.

"Clarissa" was accorded a sensational, ovatory reception. The novel came out in serial form, and the middle-class, sophisticated femininity awaited with a nostalgic yearning and bubbling excitement the issues of the serial novel. When he announced solemnly that he proposed making "Clarissa" culminate tragically, there was a convulsion and paroxysm of agony and hysteria on the

part of his female votaries. The "sensibility", the hysteric emotionalism, both genuine and affected, was outraged, and impassioned appeals to revoke the sentence on Clarissa and reverse the fate of the libertine Lovelace were issued, accompanied by threats to banish, in the event of non-compliance, the atrocious work from the toilet-table and the boudoir.

The scheme of "Clarissa Harlowe" affords greater latitude to the artist. Lovelace the profligate, tries to inveigle and entice Clarissa and she, in the recoil from a repellant proposal on the part of her family of a match with the prosaic and unattractive Solmes, subsides comfortably into the designs of Lovelace, succumbs to his blandishments and ultimately to his brutality. But the perpetrator of the seduction falls a victim to poetic justice and the belated contrition on the part of the family rounds off the story by completing the element of poetic justice. Insipid, prosaic and unappealing as Clarissa is to us, she and her variegated vicissitudes evoked an intense sympathy from the contemporary public, the serial publication accentuating the suspense.

"Clarissa" too is epistolary, but the technique this time is varied and diversified by having a number of correspondents, three or four exchanges of letters constituting the sequence. The sense of monotony, like that produced by listening to a protracted monologue, is happily absent here, and there is a greater semblance of the dramatic. There is

also humour and sprightliness relieving the tone of the novel, in contradistinction with the unrelieved evenness of tone and humourlessness of "Pamela".

What strikes one most in "Clarissa" is the exuberance, the superfluity of minute and subtle, complex sentiments and feelings, viewed at different angles, through various perspectives. One feels that the novel is steeped to super-saturation in sentiments, as if one could wring it out like a sponge. While "Virtue Rewarded" is the sub-title of "Pamela", Clarissa can be sub-titled "Virtue Triumphant". The former developed casually, without an earnest artistic purpose, preconceived and worked out, while the latter was an ambitiously projected work, intended to be the "Magnum Opus" of the artist. While Pamela's virtue is to be bought at a high enough value, Clarissa's virtue is incorruptible, unimpeachable, and resists all insidious or frontal attacks, persevering to the last in its chaste path.

She is besieged by a number of assailing, sinister forces; she is a defenceless, helpless victim, an uncomplaining martyr, who, is sinned against flagitiously without her ever having sinned. There is no 'tragic flaw' in her character, which justifies the tribulations that overwhelm her. She is not guilty, she has not committed sin, and she is persecuted by a blind, unreasoning fatality, without having incurred the wrath of Nemesis. It is a feeble, sickening kind of tragedy—a gentle lamb being butchered ruthlessly. It is curious that Richardson should have gone counter to the tendency of the age,

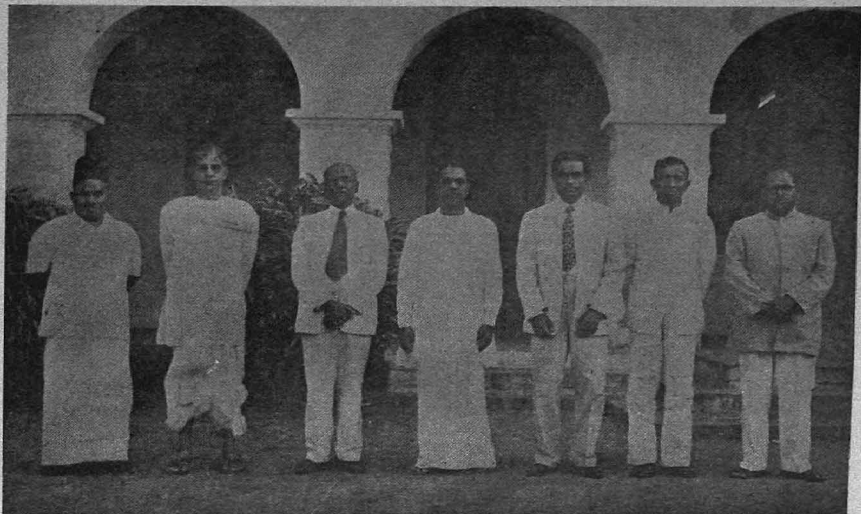
its exaggerated revulsion from tragic ending—which necessitated the mutilation of "King Lear" to reconcile it to the squeamishness and 'sensibility' of the age, and persisted in his original design in the face of vehement remonstrance.

Richardson's forte is the technique of 'microscopic' details - minute, delicate touches, little vibrations and palpitations of the heart, subtle developments. It is the power of accumulating detail to the point of tautology, ad nauseum, that achieves the vividness and interest that Richardson's novel has. Looking across two centuries, the novels of Richardson must appear vapid, tedious in their minute descriptions, and tiresome in their exaggerated 'sensibility'. They

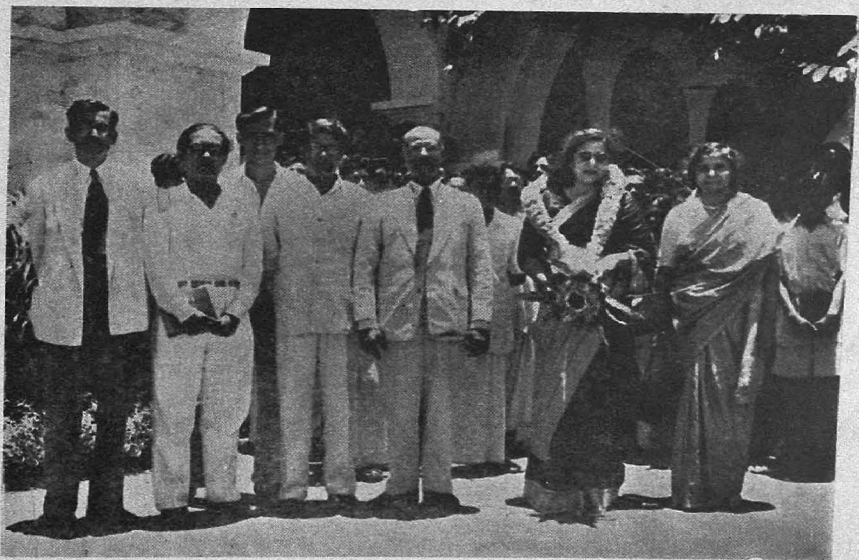
have ceased to exact any great interest except historical interest, viewing it in the light of the contemporary reaction. Johnson's tribute to Richardson, and his appreciation of his 'sentiment' and didacticism, joined with his frown upon Fielding, is highly revealing. "If you were to read Richardson for the story, your impatience would be so much fretted that you would hang yourself. But you must read him for the sentiment and consider the story only as giving occasion to the sentiment". (Johnson). Richardson indeed wrote very little of story. Much of his huge, ponderous fiction is just frothy, diffused, factitious sentiment. Purged of the froth, the dimensions would immediately shrink into almost pathetic tenuousness.

DISTINGUISHED VISITORS

Sri N. D. Sundaravadivelu in our midst.

Mrs. Tara Cherian visits our College.

ANNUAL REPORTS 1958-1959

COLLEGE UNION

THE inaugural address of the Union was delivered by the Rt. Rev. Dr. Manickam, Bishop of Tranquebar, on Thursday, 17th July '58. He spoke with great warmth about men and things in U. S. A. from where he had just then returned. On 4-8-'58, Rev. Harry Daniel, General Secretary, Students Christian Movement spoke on some problems of education. On 9th August '58, we held an exciting debate; the proposition was "The World cannot escape Atomic annihilation in the near future." The house voted for annihilation. Messrs. Subbiah, Kamalapati, Cherian Jacob, Muneeb, Nyamatullah, Ramaswamy, Kannan (II B. Com.), Nagarajan (II B. Sc.) took part. On August, '58, Mrs. Tara Cherian, the Mayor of Madras addressed the Union. She spoke charmingly. On 24th October '58, there was a meeting under the joint auspices of Union and the Trichy branch of the Rotary Club to celebrate the U. N. O. Day. The Rt. Rev. Bishop

Manickam gave an impressive address. On Nov. 25th, '58 Mr. Noor Mohamed, B.A. (Hons.) spoke on a month's educational tour of North India, made by a group of students under the leadership of the speaker. With the help of maps and epidiascope slides, he gave a vivid account of the high-lights of their tour which included half-an-hour with Prime Minister Nehru at his official residence. The most memorable day in the history of our Union was 16-10-'58, when Dr. S. Radhakrishnan Vice-President of India, addressed the Union. On 23-1-'59, Dr. Flink a distinguished American Professor spoke to the Union on "Problems of planning in a Free Society." On 2-2-'59, Prof. Lobo, M.A., of St. Joseph's College, spoke on "The Nehru Puzzle". The speaker dissected the personality of Prime-Minister to the very bones and showed what an extra-ordinary paradox he is! We have had a fairly continuous stream of activities during this year.

HISTORY AND ECONOMICS ASSOCIATION

President: JANAB ALHAJ M. J. MOHAMED SAYEED, M.A., L.T.

Vice-President: PROF. R. SUBBIAH, M. A.

Secretary: S. SHANMUGAM, IV B. A.

The inaugural meeting of the Association was held on 8—8—'58 with Prof. A. Irudayasamy Reddiar, M.A., B.L. of St. Joseph's College as the main speaker. Prof. R. Subbiah, M.A. was in the chair. The learned speaker gave an instructive and inspiring speech on "The Working of the Indian Democracy." The next meeting of the Association was held on 26—11—'58 which was

addressed by Sri P. Rangasamy, B.A., B.L., who is a prominent advocate in Trichy. He spoke on "A Day in the Legislature." The Valedictory meeting was addressed by Prof. Abdul Hameed Saheb, M.A., L.T. of Raja's College, Pudukkottai. Prof. E. W. P. Thomas, M.A. presided over the function. The learned speaker spoke on "Democracy at Cross-Roads."

QURAN MAJLIS.

President: Janab Alhaj M. J. MOHAMED SAYEED, M. A., L. T.

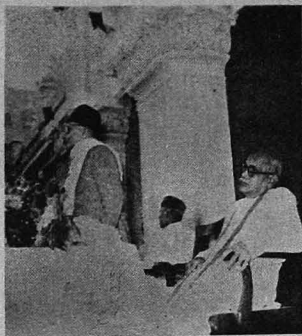
Vice-President: Janab SYED IBRAHIM SAHIB, M. A., L. T.,

Secretary: Janab M. M. H. ABDUL GHUTHOOS, IV B. A.,

Joint-Secretary: Janab SIKKANDHAR BATCHA, II B. A.

This year we changed the name of the study circle from Quran Class to Quran Majlis because this has got a wider range and comprises other activities also. We are proud that we met fifteen times during this academic year and had invited many distinguished persons to enlighten us on different aspects of Islam. Janab S. K. Syed Abdul Khader Sahib B. A., B. T. Personal Assistant to the D. E. O spoke to us on "The World's need to-day". Our revered Principal, Janab Alhaj M. J. Mohamed Sayeed, M.A., L.T. delivered lectures on the life of Holy Prophet and the first two Caliphs of Islam and gave us commentaries and translations on various Suras from the Holy Quran. We are proud to place on record the keen interest and enthusiasm shown by our Vice-President, Janab

Syed Ibrahim Saheb, M.A., L.T. in conducting meetings regularly. Janab Moulvi Sulaiman Saheb, delivered the inaugural address on Thursday, 24th July 1958. Another important work our Majlis did under the kind direction of our Principal was that we met on Friday early in the mornings for Subuhu prayer in our College Mosque. After Prayer with Imam Jammath, we recited some verses from the Holy Quran and heard lectures on the Holy Quran delivered by Moulvi Sulaiman Sahib, to whom we are very grateful for his good services. Every year we used to go out for Field-work in lecturing and contacting the villagers in the neighbourhood of Trichy for 'Tabliq' work. This year we visited Manthai on Saturday 14th February '59.

Presidential Remarks—
Janab Abdul Hameed Khan Saheb

MEELAD DAY CELEBRATIONS

Sri Narayan Rao, Principal, Osmania College, Kurnool
delivering the Meelad Address

Prize Distribution

Mr. Pasupathy's (Deputy
Commissioner) Inaugural Speech

SOCIAL
SERVICE
LEAGUE

Social Service Leaguers at Work

The District Collector declares
open the road constructed by our
Leaguers at Togamalai

COLLEGE HOSTELS

Warden : Janab Alhaj M. J. MOHAMED SAYEED, M. A., L. T.

Deputy-Warden : Mr. S. A. SHAH

Proctors : Sri C. S. RAMASWAMY, B. Com. (Hons.)-Khajamian Hostel.

Janab M. RAHMATULLA, B Com. (Hons.)-New Hostel.

This year it was decided to have one Deputy warden for both the Khajmian and New Hostels, with residential proctors to assist him. Accordingly, Mr. S. A. Shah of the English Department was made the Deputy warden and

Messrs. Ramaswamy and Rahmatullah were appointed the proctors of Khajamian Hostel and New Hostel respectively. The following students were elected as the office-bearers for the year '58-59 :

Sl. No.	Designation	Khajamian	The New Hostel
1	General Secretary	M.M.H. Ghuthoos, IV B.A.	K. Gopalan, IV B. Com.
2	Mess Secretary	M. Chandrahasan, II B.A.	R. Venugopalan, IV B. Com.
3	Sports and Games Secretary	R. U. C. Muthuraj IV B.A.	A. Thangavel, IV B. Com.
4	Radio and Recreation Secretary	D. P. K. Anwaruddeen, IV B. Com.	S. Lakshmanan, II B.A.
5	Literary Association Secretary	S. N. Veeramuthu, IV B.A & Ghouse Mohideen, IV B. Com.	S. Shanmugasundaram, IV B Com.
6	Librarian	G. Srinivasan, II B Sc.	—

Literary Associations : The English and Tamil Literary Associations of both hostels functioned quite successfully during the year. The Deputy warden, the Secretaries and the boarders and Proctors of both hostels place on record their sincere thanks to Messrs. E. W. P. Thomas, M. A., C. V. Elias, M. A., C. S. Kamalapati, M.A. and Basheer

Ahmed Usmani, M.A. of the English Department, Messrs. C. Nainar Mohamed, M. A., R. Natarajan, M. A. and Gopalakrishnan, M. A. of the Tamil Department, Mr. G. A. Razaack, M. A. Lecturer in Economics, Messrs Hirudayaswamy Reddiar, M.A., Nicholas Saroa, M.A., T. Aiyamperumal Konar, and Durairaj of St. Joseph's College

Messrs. Rajagopalan, M.A., and D. Doraiswamy, M.A., of National College and the famous Tamil writer Sri 'Akilan' for speaking or presiding or acting as judges at the various competitions under the auspices of the Literary Associations.

Sports and Games: Special mention is to be made of the following students of the Khajamian Hostel for outstanding performance in their respective field. G. Jayaraman is the champion sprinter of the Tiruchi Division; Muthuraj is the best Hammer-Thrower and Cross-Country runner in the whole college, Ghouse Mohideen and Muruganathan are the best in the college Hurdles and High Jump respectively. The college owes its place of prestige in the field of games not

to a few of our boarders. Messrs. Ghouse Mohideen and Muthuraj are the stalwarts of the Hockey team; Jayaraman and Pannirselvan and Gopalakrishnan are the ace foot-ballers; Muruganathan in Basketball, Raju in Badminton, Anwarudeen and Fazlul Haq in Volley-ball have all distinguished themselves.

Contributions: This year the residents of New Hostals contributed Rs. 650 for the installation of a Radio set in the Hostel. Another fact of significance is the donation of the Ex-Boarders' Association of the New Hostel of two prizes to be awarded annually to the students getting the highest marks in the Degree and Pre-University Classes. Our thanks to all donors.

HINDI, URDU & ARABIC ASSOCIATION

President: Janab Alhaj M. J. MOHAMED SAYEED, M.A., L.T.

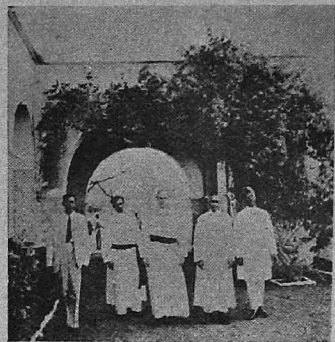
Vice-President: Sri E. V. MUTHUSWAMI, B.A., B.T.

Secretary: Janab N. ALI SAHEB, IV B. A.

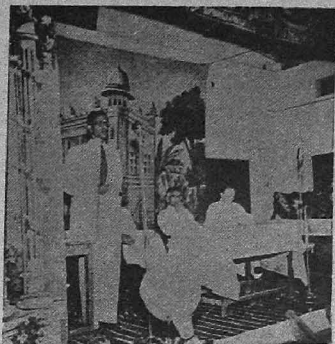
The inaugural address of the Association was delivered by Sri V. Muthukrishnan, City Organiser, Tamil Naḍ Hindi Prachar Sabha, Tiruchirappalli when Dr. Syed Raziuddin Ahmed, M.A., Ph. D., presided. Mr. Muthukrishnan spoke on "The Contribution of Muslim Poets towards the development of Hindi Literature" He particularly referred to the works of Saint Kabir and Raskhan. Mr. N Ali Saheb of VI B. A. and Mr. Abdul Bari of II B. Sc. were selected to represent the college in the Inter-Collegiate debate in Hindi held at Madurai while Messrs. Ghouse Mohideen of IV B. Com. and Mohamed Mohideen of P.U.C. represented our College in the

Inter-Collegiate Urdu debates On 9—1—'59 a debate was conducted under the Presidentship of Dr. Syed Raziuddin Ahmed, M. A., Ph. D. The subject was "Premchand and his novels" Many participated and Messrs. Ghouse Mohideen of IV B. Com. and Mohamed of P.U.C. were declared I & II respectively. The Valedictory meeting was held on 24—2—'59 when Sri N. Vittal, B. sc. (hons.), Lecturer in Chemistry, Jamal Mohamed College, presided and Sri S. Arogyaswamy, Hindi Pandit, Campion High School, Trichy addressed the gathering. The speaker gave a comparative study of Tulasidas and Surdas.

COLLEGE DAY CELEBRATIONS

Prof. Thomas, Fr. Thambi,
Fr. Erhart, Fr. Lawrence
Sundaram and our Principal

Prof. Thomas welcoming
the guests.

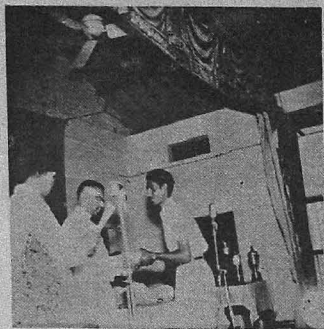

Our Principal reading the Annual Report

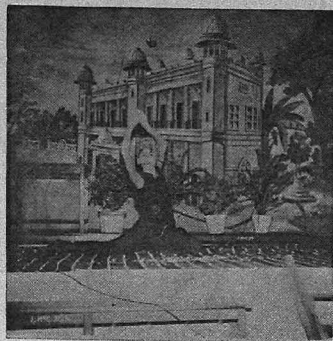

Fr. Lawrence Sundaram addressing
the gathering on College Day

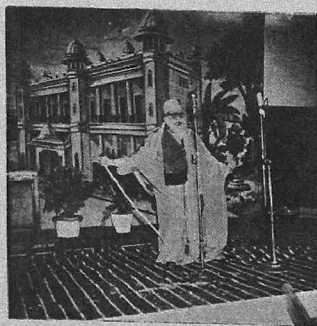
COLLEGE DAY ENTERTAINMENTS

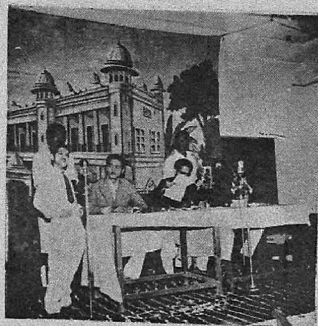
Fr. Lawrence Sundaram giving away
the prizes

Snake-Charmer's
Dance—Swaminathan

SHYLOCK—C. S. Kamalapati

Mock I. A. S. Interview

COMMERCE ASSOCIATION

President: Janab Alhaj M. J. MOHAMED SAYEED, M.A., L. T.

Vice-President: Janab E. P. MOHAMED ISMAIL, M. COM.

Secretary: Mr. GHOUSE MOHIDEEN, IV B. COM.

Joint Secretary: Mr. M. MADHAVAN, II B. COM.

The inaugural meeting was held on 7th August '58. Prof. Ismail presided and Mr. John Webster from the United States of America was the chief guest and speaker. The distinguished speaker spoke on "Some Problems of Businessmen in America." At the end of his speech, the members of the House were

given the chance to put questions to the American and all the queries were well answered. The Valedictory meeting was held on 4th Feb. '59 when Professor Ismail presided and Mr. Krishnan, Income Tax Officer, Tiruchirappalli, was the chief speaker.

UNIVERSITY PLANNING FORUM

President: JANAB ALHAJ M. J. MOHAMED SAYEED, M.A., L. T.

Vice-President: JANAB G. A. RAZACK, M. A.

Deputy Vice-President: JANAB M. NYAMATULLAH, B. COM.

General Secretary: MR. P. KANNAN, II B. COM.

Joint Secretaries: MR. G. KRISHNAMOORTHY, IV B. COM. MR. SENNIAPPAN, IV B.A.

The inaugural meeting was held on 20-8-'58 when Dr. R. Kalamegham M.B., B.S. presided. Papers were read by the following members: P. Kannan II B. Com. on "Employment and the Second Five Year Plan", M. A. Abdul Kader on "The Economic Development of India during the last 11 years". A meeting was held on 25-8-'58 to discuss the problem, "Recent Rise in Agricultural prices", a topic given by the Planning Commission. Mr. Razack presided and seven active members took part in this lively discussion. Another meeting was held on 3rd October '58 and the topic discussed was "Is Planning Necessary?" Mr. M. Madhavan of II B. Com. presided. On 9th October '58 we arranged a fine exhibition in our College Library Hall and invited many Elementary and High School students to see the exhibition.

Our next meeting was held on 17th Oct. and the subject was *Comparative Study of the First and Second Five-Year Plans*". A special meeting was arranged when Janab Nyamatullah, B Com, our Deputy Vice-President, addressed us on "*Public Co-operation*." On 2nd November '58 fifteen students visited Sempattu, a slum area and distributed milk to the indigent. On 18th Nov. '58 a rousing debate was held when P. Kannan II B. Com. and G. Krishnamoorthi, IV B. Com. read two papers on "*India Over-Populated*," On 21st January '59 we discussed on "*The Russian Plan and the Indian Plan*." The Valedictory meeting was held on 7th Feb. '59 when Prof. T. Srinivasa Raghavan, M.A. (Phil) M.A. (Econ.) of National College, Tiruchi, spoke on "*Whither Planning?*"

UMARUPULAVAR TAMIL PERAVAI

President : JANAB ALHAJ M. J. MOHAMED SAYEED SAHEB, M. A., L. T.

Vice-President : THIRU C. NAINAR MOHAMED, M. A.

Secretary : THIRU M. S. MANI, IV B.A.

Asst. Secretaries : Mr. K. A. AKBAR, II B. A. Mr. S. S. VENKATARAJAN, II B. SC.

The activities of the Peravai for this academic year began with the inaugural meeting on 18—7—'58. Thiru T. S. Balasubramanyam, B. A. (Hons.) Head of the Department of Tamil, National College, Tiruchirapalli presided and Thiru Natesa Mudaliar, Lecturer in Tamil, Annamalai University delivered the inaugural address. This year we were able to conduct eight meetings. Our students took part in the debates held under the auspices of the Peravai. Reputed Tamil Scholars like Muthamil Kavalar K. A. P. Viswanatham, Thava-thiru Kunrakkudi Adikalar, Thiru N. D. Sundaravadivelu, M.A., L.T., Director of Public Instruction graced the occasions and addressed the Peravai.

Messrs Dewan Bahadur N. Ramasami Iyer, B.A., B.L., Doraikannu Mudaliar, M.A., L.T., Principal, Alagappa Teachers' Training College, Karaikudi, M. Nasiruddeen, M.A., LL.B., C. S. Kamalpathi, M.A., A. V. R. Krishnaswami Reddiar, President, Tamil Writers Association, Tiruchi, "Suki" and our Principal also

took part in the various meetings of the Peravai.

The valedictory meeting was held on 19—2—'59 under the Presidency of Thiru Rampola Mascaranhes, M. A., Head of the Department of Tamil, St. Joseph's College, Tiruchi and Thiru P. Arangasami, Vice-President, The Tamilnad Tamil Teachers' Association, delivered the address.

The unique feature of the Peravai this year was the Kaviarangam by our students. The poems composed by the students were highly appreciated by the chief guests and the audience enjoyed them very much.

This year three of our students. M. R. Vardarajan, M. Venkatesan and Ramasami of II B.A. and B.Sc. have brought name and fame to our College by standing first and fourth in the poetical composition, story writing and essay writing competition in Tamil conducted by the Madras Manavar Manram in 1959.

SPORTS DAY

21-2-59

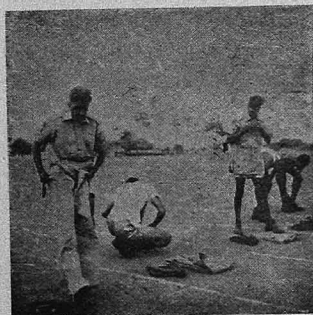
Our Principal's welcome

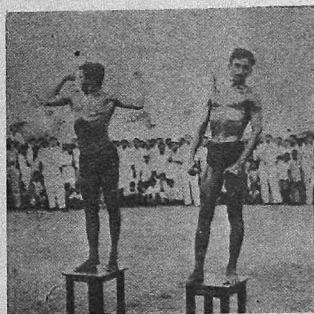
Physical Director's Report

Sack Fight

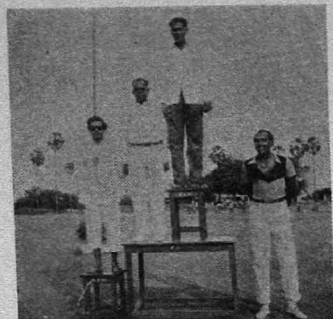

NCC Alarm Race

Body-Beautiful Contest

SPORTS DAY

Winners-Staff 100 Meters

Champion Athlete Jayaraman
receiving a prize

Rev. Fr. Murphy addressing
the athletes

Staff Children's Race

Fancy Dress Contest

AUDIO—VISUAL EDUCATION (1958-'59)

Our College is equipped with a most modern 16 m.m. movie apparatus. On every tenth working day films were screened, dealing with many interesting topics. For the academic year 1958-'59 we had 14 film shows, which had good audience.

Our sincere thanks are due to U. S. Information Service and to the British Council for their timely help in lending

films to us. In addition we are having films of our own, showing the eminent lecturers in action, the N.C.C. Day 1958, and the Social Service League members at work.

Mr. P. M. Abdul Khader of Physics department was the member-in-charge of the Audio-Visual Education and Mr. Pitchai, the College electrician assisted him in screening the films.

SCIENCE ASSOCIATION

- President* : Janab Albaj M. J. Mohamed Sayeed, M.A., L.T., Principal
Vice-President : Mr. M. Mohamed Essa, M.Sc., Lecturer in Mathematics
Secretaries : Mr. S. Abdul Bari, II B.Sc.
 „ V. S. Nagarajan, II B.Sc.
 „ Abdur Rahim, „
 „ Ramalingam, „

The inaugural function of this Association was held on Saturday the 2nd August 1958 when Mr. Savarirayan, M.A., Principal, American College, Madurai, delivered the inaugural address and Mr. K. G. Torgal, M.Sc. presided. Mr. M. Mohamed Essa, M.Sc., welcomed the Speaker and the other guests.

Another interesting lecture we had was from Mr. Vittal B.Sc., (Hons.), Lecturer in Chemistry on 24-11-'58 under the presidentship of Mr. N. S. Sreenivasa Rao, M.A., L.T., Professor of Mathematics on the subject, "The Biography of Earth."

Under the auspices of this Association students of the II B.Sc. Zoology Major went on excursion tour, to Trivandrum Cape Comorin and Tuticorin under the leadership of Mr. V. Hari Rao, M.A., of the Zoology department on 18-10-1958. The students were able to collect a good number of specimens for building up the college museum.

An extra-ordinary meeting was held on the 6th November 1958, when Messrs. Alagamalai, Ganesan, Krishnamoorthy and Haneefa of II B.Sc. (Zoology) spoke on their zoological tour under the presidentship of Mr. Pechimuthu, M.A. Mr. Ramalingam proposed a vote of thanks.

QUIZ CLUB

The activities of the College Quiz Club for the academic year 1958-59 began, when the First Preliminary Quiz-Contest was held on 24th July '58, to select five students for A. I. R. Quiz-Contest. This was followed by similar contests which were held on 21st August '58, 17th October '58, 14th November '58, 16th January '59 and 20th February '59, when the following students were selected to represent the College in A. I. R. Quiz-Contests :

Kannan (II B. Com)
 Nagarajan (II B. Sc.,)
 Madhavan (II B. Com.)
 Manmohan (II B. Sc.,)
 Syed Zahrudin (I B. Sc.,)
 Mani (IV U.C.)
 Manakchand (P.U.C.)

Subramanyam (IV U.C.)
 Ravi (I B. Sc.,)
 Abdul Khader (IV B. Com.)
 Gurunathan (II B. Sc.,)
 Ameer John (IV B. Com.)
 Mohamed Ali (I B.A.) and
 Sheik Dawood (I B. A.)

This year our boys distinguished themselves by securing the first place in the second A. I. R. Quiz-Contest when they led other Colleges by a fairly big margin. But on other occasions, though they were not lucky enough to secure the first place, they acquitted themselves creditably and thus made their presence felt in all A. I. R. Quiz-Contests.

J. K. NANJUNDA MURTHY,
Lecturer-in-charge, Quiz Club.

SOCIAL SERVICE LEAGUE

President : Janab Alhaj M. J. MOHAMED SAYEED, M.A., L.T.

Vice-President : M. NAZIRUDIN, M.A., LL.B.

Deputy Vice-President : M. NYMATHULLAH, B.COM.

Secretary : M. M. H. ABDUL GHUTHOOS, IV B.A.

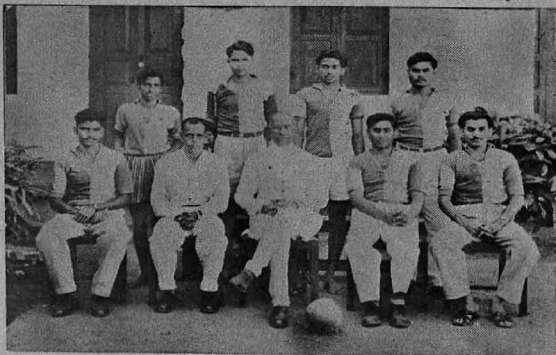
Joint Secretary : P. S. SENNIAPPAN, IV B.A.

Captains : D. P. K. ANVERDEEN, IV B.COM.

V. THIRUNAVUKKARASU, IV B.A.

This year's activities of the League began with the inaugural function held on 5-9-'58 when Mr. Pasupathy, Development Commissioner, Tiruchi addressed the gathering. The function was presided over by our beloved Principal, Alhaj M. J. Mohamed Sayeed Saheb. Earlier seedlings were planted by Mr. Pasupathy,

our Principal and other distinguished guests. The past year saw great spurt in the activities of the Social Service League. There has been expansion in all directions; the adjoining Mohamed Sayeed Road was extended further and 2 furlongs of Katcha Road was laid by our members.

Volley Ball

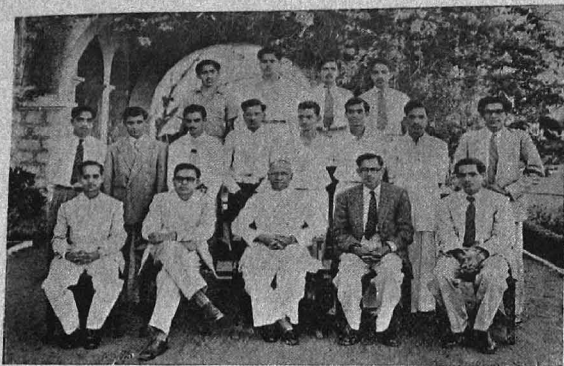
Foot Ball

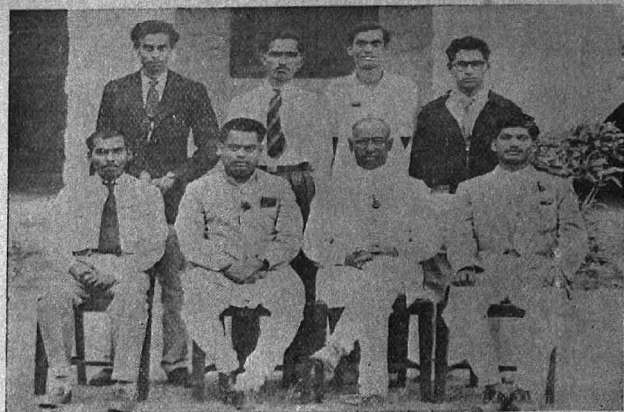
Cricket

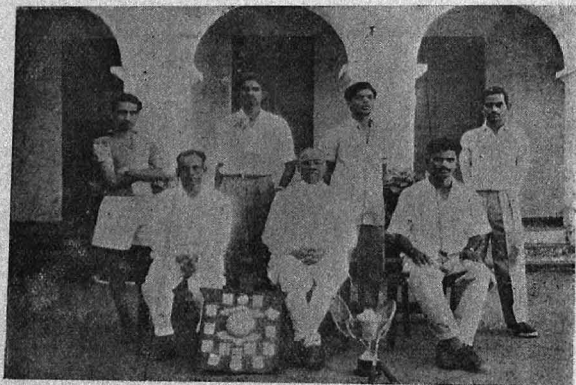
Hockey

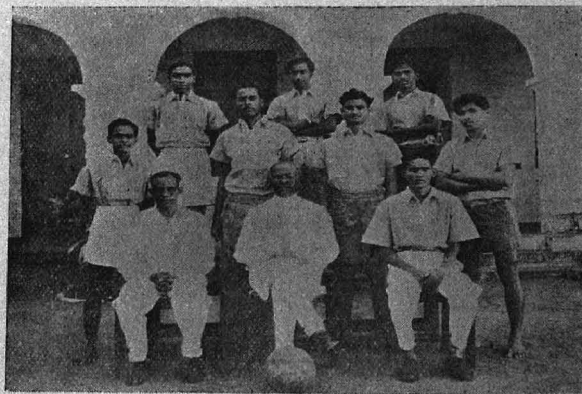
Our Quiz Club

Our Block Development trainees — 1957-1959

Badminton

Basket Ball

In response to the request made by Tiruchi Tamil Academy, our Principal deputed 20 members of the League to assist the academy in organising and conducting the 60th birthday celebrations of Muthamil Kavalar Thiru K.A.P. Viswanatham on 11th November '58.

As in the previous years, this year also we have been conducting the Night School for the illiterate adults of this locality. But it was not encouraging due to the inertia of the illiterate adults. The League had also undertaken the distribution of Milk Powder to the poor people of the nearby localities.

After a lapse of six years, the Social Service League of our College organised this year during the winter holidays a Youth Labour and Social Service Camp at Togamalai Village in Kulithalai Block, Tiruchi. Four teachers and a band of seventy five students attended the camp. The camp was inaugurated on the 18th December 1958, by Sri P. Ponnambala Gounder, Ex. M. L. A. and District Board President. Within 15 days our members could lay a road of 1 mile and 4 furlongs connecting the villages of Togamalai and Palani-Goundan Patti. The newly constructed

road was declared open by our popular Collector Mr. Gulam Mohamed Badsha, B. A., I. A. S. on 31—1—'59.

In the camp, our social workers organised a series of lectures, on Agriculture, animal husbandry, Co-operation, Khadi, Small Scale Industries, Social Education, Soil Conservation, Plant Protection, Panchayath Administration, etc. The lectures were delivered by Block Officials, Extension officers and officials of concerned departments.

The campers also delighted the villagers by organising cultural activities and variety entertainments. The Vice-President, the Deputy Vice-President and a band of young social workers, visited a nearby village, Mootakanpatti, at the request of the villagers and helped then in opening a school for the village.

I must express my most sincere thanks and sense of gratitude to our benevolent District Collector and Dr. Safiullah Saheb for their ready assistance.

During the short stay of 15 days, the campers created a very good impression in the minds of the villagers by their selfless and untiring work of slum clearance, adult education, rural survey, milk distribution, etc.

COLLEGE CADET CORPS

In spite of the stronger attraction of the N. C. C. and the Social Service League, I am glad to state that this humble organisation has also held its sway over sixty-five cadets, which is an increase of five cadets over last year. We take great pleasure in placing on

record the keen interest and great enthusiasm exhibited by the cadets of the College Cadet Corps in the discharge of their duties on all occasions though they do not have the alluring prospect of receiving any prizes or certificates recognised by the Government. The cadets of

the other organisations, like the N.C.C. and the Social Service League have the hope of securing, at least, a certificate recognised by the Government for their services. Considering this, it is indeed gratifying to note that 65 students volunteered to join the C. C. C. to do selfless work.

We started the year by making arrangements for the Inaugural Meeting of the College Union on 17th July '58 when Rt. Rev. R. B. Manickam, Bishop of Tranquebar addressed the staff and students. The Meelad function in our College was celebrated with the usual grandeur. The success of the Meelad function was to a great extent due to the hard work and selfless endeavours of the College Cadet Corps. Arrangements to seat 1200 persons and catering had to be carried out by the cadets of this Corps. Our cadets accomplished a Herculean task that day and lived up to the motto of the Corps, 'SERVICE WITH A SMILE'.

In November '58, our cadets were given the opportunity of lending a helping hand to the Convener and officials of the Inter-Collegiate Sports Committee in conducting the Inter-Collegiate Athletics Tournament (TRICHY ZONE) on the Armed Reserve Police Grounds, Trichy. Our cadets earned a very good name and received words of commendation from the Convener and other officials of the Meet. On 21st February 1959 our cadets, in their usual systematic and regular fashion, carried out their respective duties on the COLLEGE SPORTS DAY.

The 16th day of October '58 was a day of great honour and supreme satisfaction for us all. On that day we were honoured by the visit of great philosopher-politician of India Dr. S. Radhakrishnan, the Vice-President of India. Once again the College Cadet Corps lived up to its reputation by making all necessary arrangements for the meeting within half-an-hour. Similarly, when Mrs. Tara Cherian, the former Mayor of Madras visited us, the cadets of this Corps were mainly responsible in arranging and decorating the College Assembly Hall for the meeting.

We also took part both in the Independence Day and Republic Day Parades in the College. We were called upon to make arrangements for two valedictory functions of the College Union on 21st February '59 when Rev. Fr. L.D. Murphy, S. J., spoke to the staff and students. Finally on 28th February 1959 we celebrated our College day and our cadets put up a stage, looked after the seating arrangements and were posted as volunteers to guide the guests and others to the Assembly Hall. Our cadets have acquitted themselves very creditably on all occasions.

Mr. R. Madhavan of IV B.A. was the Under-Officer of the Corps this year and I thank him sincerely for the wonderful way in which he has discharged his duties.

S. VICTOR, B.Sc.,

Member-in-charge, College Cadet Corps.

DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION

We have achieved signal success in Foot-ball, in which game we have been famous from the very inception of the College. We have maintained our prestige and reputation in foot-ball quite gloriously. We have won two major tournaments and were runners-up in the Dr. Alagappa Chettiar Memorial Tournament conducted by the college of Physical Education, Karaikudi. We have won the Madras University Centenary Foot-ball tournament conducted by the Raja Serfoji College, Tanjore for the third time in succession. In the Inter-Collegiate Tournament, we added another feather to our cap by winning the Divisional Finals by defeating Government Arts College, Kumbakonam in the Finals by 6-1. In the Inter-Division Tournament held at Salem, we defeated the redoubtable Pachalappa's College Team (the Holders) in the re-play by a convincing margin 2-0. In the Finals, however, we lost to Madura College, Madurai by a solitary goal, that being our third successive match in two days. In the T.D.A.A. we have won the trophy for the sixth year. Karupppiah, the skipper, Sheik Hussain, Grahams and Hirudayaraj were outstanding in all the matches.

In Hockey we reached the Semi-Final stage and lost to Alagappa Engineering College. In the first round our boys fought tooth and nail and defeated Pushpam College, Poondi in the second replay by 2-0. In the T.D.A.A. tournament we reached the Semi-Final and lost to the Shamrock Club. Ghouse Mohideen and Mohanasundaram and

R. U. C Muthuraj played very well in all matches.

In Badminton our team won the Madras University Centenary Badminton Tournament conducted by the Raja Serfoji College, Tanjore. In the first round our lads defeated the Raja Serfoji College Team in straight sets. In the Finals we defeated the strong Arts College team from Kumbakonam (the Holders). In the T. D. A. A. Tournament we reached the Semi-final stage and lost. Sheik Hussain and Thangavelu were prominent.

Our Basketball team comprising of tiny Pre-University students fought gallantly but had to accept defeat at the hands of the Alagappa Training College, Karaikudi in the first round itself. Our Volley-ball team won the first and second rounds and finally lost to Govt. Arts College, Kumbakonam (the Holders).

In Cricket our team played many practice matches and entered the field against St. Joseph's College in the first round. Our Cricketers started off well and scored 100 for two and then according to the 50 overs basis our team made 128 for 7. The St. Joseph's College team won the match by scoring 132 for 5.

In Athletics, Jayaram of I B. Sc. was our outstanding athlete. He secured 2nd places in the 100 and 200 metres in the Inter-Collegiate and in the Inter-Divisional Athletics Meet, he contributed a very valuable point to enable the Trichy Division to win the championship.

"A" COMPANY (JAMAL), 2ND MADRAS BATTALION N. C. C.

Company Commander : 2/Lt. S. A. SHAH.

The year 1958—'59 began with a change in command. Lt. N. V. ABDUR RAHMAN, the pioneer O. C. of this Coy. left the College on 6th August '58 to take up the post of Lecturer in Arabic, National Defence Academy, Kadakvasala. Consequently, he handed over charge of the Coy. to 2/Lt. S. A. SHAH.

Strength and Parades : The maximum strength of the Company, was raised from 95 to 175 cadets with a proportionate increase in the number of NCOs. And I am glad to point out that the actual strength of the Coy. at present is equal to the authorised strength. It is gratifying to note that this increase in number did in no way hinder either the regularity or the quality of the training given to the cadets. During the course of the year, two morning parades per week were normally conducted. In addition to these, during the Third Term, weekly special classes were held for the benefit of cadets appearing for the Certificate Examinations.

Social Service Camp—May '58 : This Coy. had, for years, earned quite a reputation for hard work and good display. This reputation has steadily increased during the year under review. In the Social Service Camp held at Krishnagiri from 28th April to 8th May '58, forty-five cadets and two officers represented this Coy. In the Competitions held during the 2 Circle Combined Cadre and

Social Service Camp, this Coy. stood first in Drill, and it was a mark of distinction for this Company that it was selected to mount Guard on the occasion of the Director's visit to the Camp.

Annual Camp 1958—'59 : Two officers and 172 cadets of this Coy. attended the Combined Annual Camp of the 2nd, 6th, 7th and 8th (M) Bn. at the Wellesley Lines, Tiruchirapalli from 27th Dec. to 9th Jan. '59.

I record with pleasure the excellent performance of the Cross-Country team of this Coy. It won the trophy for the Cross Country Race both in the Inter-Coy. and Inter-Bn. Competitions. In the Inter-Coy. competition our team has won the trophy for the sixth time in succession, with a wider margin in the points scored. Sgt. R. Venugopal of this Coy. came second in this Inter-Bn. Cross Country Race. The foot-ball team of this Coy. won the trophy in a thrilling Final match played on 31st December '58, when Cpl. A. Hirudayaraj, the ace foot-baller of this Coy. scored the winning goal just five minutes before the end. The Volley-ball trophy was also annexed by this Coy. and Cdt. Fazlul Haq was the chief architect of this victory. Of course, the able-bodied young men with an athletic bent of mind only are allowed to join the "A" Company, but special mention must be made of Cdt. G. Jayaraman, the champion athlete of Jamal for the

remarkable number of points he has scored in athletics.

Inter-Battalion Competitions. It is a matter of pride and joy for us, and at the same time it is no exaggeration to say that the 2nd Madras Bn. N. C. C. owes its place of prestige in Foot-ball and Volley-ball to our Coy. We won the Inter Coy. Guard-Mounting and at the Inter Bn. level a tie was declared between our Company and 7th Madras Bn. N.C.C. Our fifteen days hard work to achieve the Interior-Economy Trophy ended in a tie with the 'B' Coy. at Inter-Coy. level while it was responsible for winning the Interior-Economy Trophy at the Inter Bn. level

Shooting Competition: 2/Lt. S. A. Shah led a team of five musketeers of the 2nd Madras Battalion N. C. C. to Madras for the Earl Robert Shooting competition. Out of the five musketeers, *three*, namely, U/O Mohanasundaram U/O Subbiah and CSM Srivathsan, were from the "A" Coy. This team, with three from the "A" Coy. participated and was declared as Runners-up in the Shooting Competition held at Madras. U/O. Mohanasundaram came first and has been acclaimed with joy as the best shot of the Battalion.

Representation: To encourage inter-state mutual understanding between cadets, an exchange of representatives was introduced during the year under review. 2/Lt B. A. Usmani led a team of five cadets of the 2nd (Madras) Bn. N. C. C. to the 1st Mysore Camp at

Oddarapalayam, Mysore. U/O. D. Subbiah attended the summer camp at Kashmir for a month. U/O. Srivathsan was selected to take part in the 1959 Republic Day Celebrations at Delhi. U/O R. V. Madhavan Kutty has been selected for a direct Commission in the Regular Army. We wish him all success.

Certificate Examinations: Another matter of pride and joy for us is the performance of our cadets in the Certificate Examinations. The results of the "B" and "C" Certificate Examinations of the "A" Coy. in '57-'58 is 100 per cent and CSM Srivathsan of "A" Coy. came first in the whole Battalion in the 'B' Certificate Examination. This year also we hope to get as good or even better results in the Certificate Examinations.

Visitors: During the year under review, many distinguished personalities visited the "A" Company. The officers and cadets place on record their sincere thanks to Brig. Amrik Singh, M. C., Director N. C. C, Sri Sundaravadivel Director of Public Instruction, Madras, Mr. Samuel Mathai, Secretary, University Grants Commission, Lt. Col. A. S. Panikkar, Circle Commander, 2nd Circle Cadet Corps, Madras and Lt. Col. Anand, G.S.O., MMK Area, for their words of encouragement and appreciation.

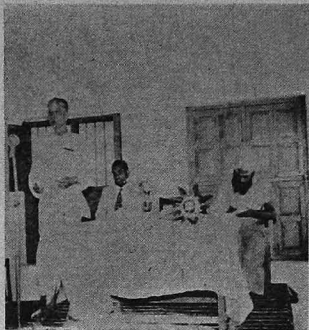
Public Functions: The cadets of this Coy. took part in the following functions arranged either by their Bn. or Coy. (a) The ceremonial parade held on 11th Oct, '58 when Lt. Col. A. S. Panikkar Circle Commander took the salute.

(b) The Independence Day Parade and the Republic Day Parade.

Thanks : I thank my brother-officers, 2/Lt. Bashir Ahmed Usmani and 2/Lt. S. Tyagarajan, Under Officers and Senior NCOs for rendering all possible help in the successful running of this Coy.

Janab Alhaj M. J. Mohamed Sayeed Saheb, M.A., L.T., Principal, JMC is one of the very few Principals who is really interested in the NCC. He has a very soft corner for the college NCC. I thank him personally as well as on behalf of all the other officers and cadets of "A" Coy.

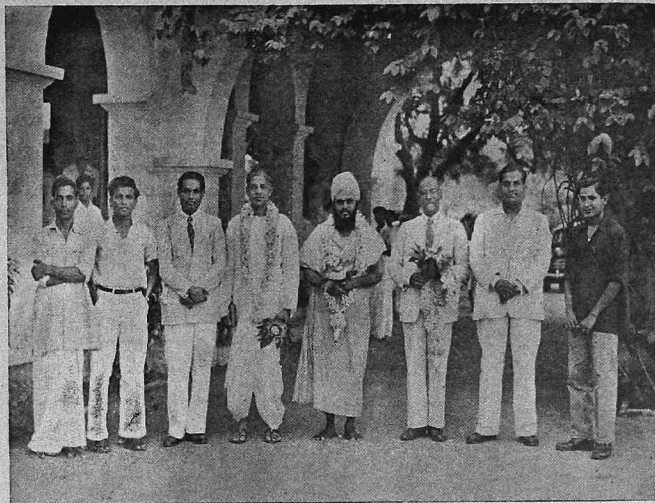

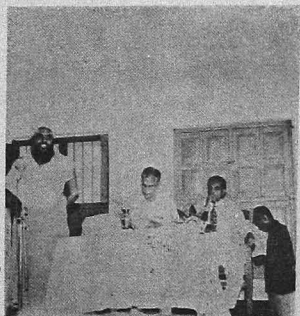
உமறுப் புலவர் தமிழ்ப் பேரவை

குன்றக்குடி அடிகளாரின் வருகை

முத்தமிழ்க் காவலர் தலைமையுரை

உமறுப் புலவர் தமிழ்ப் பேரவையின் ஆட்சிக் குழுவினருடன்
முத்தமிழ்க் காவலரும், அடிகளாரும்

அடிகளார் பேருரை

உமறுப் புலவர் தமிழ்ப் பேரவை

செயலர் : மு. சு. மணி.

ஆண்டு அறிக்கை—1958-59.

உமறுப் புலவர் தமிழ்ப் பேரவையின்

1958-59 ம் ஆண்டின் பணி 18-7-58-ல் துவங்கியது. தேசியக் கல்லூரிக் தமிழ்த்துறைத் தலைவர் திரு. T. S. பாலசுப்ரமணியம் அவர்கள் தலைமை வகிக்க, அண்ணாமலைப் பல்கலைக் கழகத் தமிழ் விரிவுரையாளர் திரு. அ. நடேச முதலியார் அவர்கள் பணியைத் துவக்கி வைத்தனர். இவ்வாண்டில் தமிழ்ப் பேரவை ஆறுமுறை தமிழ் விருந்து வழங்கியுள்ளது. முத்தமிழ்க் காவலர் திரு. கி. ஆ. பெ. விஸ்வநாதம், திருவாளர்கள் திவான் பகதூர் என். இராமசாமி, B. A. B L., நாசருதீன், M. A., LL. B., சி. எஸ். கமலபதி, M. A. கல்லூரி முதல்வர் அல்ஹாஜ் முகமது சயீது, M. A., L. T., அ. வெ. ரா. கிருஷ்ணசாமி ரெட்டியார் ஆகியோர் இந்த ஆண்டின் பெருமைக்குரிய தலைவர்கள். திருவாளர்கள் குன்றக்குடி அடிகளார், அழகப்பா ஆசிரியர் பயிற்சிக் கல்லூரி முதல்வர் துரைக்கண்ணு முதலியார், M. A. L. T., மாநிலக் கல்வி இயக்குநர் நெ. து. சுந்தரவடிவேலு, M. A., 'சுகி' ஆகியோர் சொற்பொழிவுகள் ஆற்றிப் பெரும்பயன் குவித்தோராவர். மாணவர்களில் வீரமுத்து, சஞ்சீவி, சண்முகம், அலி, மணி, சுப்பையா, குப்புசாமி, அருணாசலம், அக்பர், கண்ணன், வரதராசன் ஆகியோர் சொற்பெருக்காற்றியுள்ளனர்.

19-2-59-ல் திரு. ரம்போலா மாஸ் கரனேஸ் அவர்கள் தலைமை வகிக்க,

சென்னை மாநில தமிழாசிரியர் கழகத் துணைத் தலைவர், புலவர் திரு. அரங்கசாமி அவர்கள் சிறப்புரையாற்ற ஆண்டு நிறைவு விழா நடைபெற்றது. 'எது வாழ்வு' என்ற வினாவிற்கு விடையாக அன்று நடந்த மாணவர் கவியரங்கம் தமிழ்ப் பேரவையின் இந்த ஆண்டு வரலாற்றில் பெருமைக்குரிய நிகழ்ச்சியாகும். மு. சு. மணி, அர. அப்துல் ஜப்பார், இரா. வரதராசன், ந. அலி, மு. வெங்கடேசன், நல். வீரமுத்து ஆகியோர் முறையே குழந்தை வாழ்வு, உரிமை வாழ்வு, கலை வாழ்வு, இலக்கிய வாழ்வு, காதல் வாழ்வு என்ற பொருள்களில் கவிதைகள் இயற்றி அரங்கேற்றினர்:

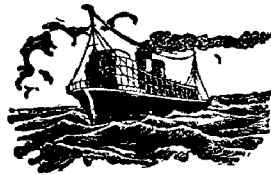
தலைமை வகித்தும், சொற்பெருக்காற்றியும், அவையின் வளர்ச்சிக்கு உதவியோர், வேண்டும்போது வேண்டுமளவு பொருளுதவியளித்த கல்லூரி முதல்வர், கூட்டங்களின் வெற்றிக்கு நல்வழி காட்டிய தமிழ்த்துறைத் தலைவர், தமிழ்த் துறை ஆசிரியர்கள் தமிழ்ப் பேரவையின் பணியைத் தன்பணியாகக் கருதி பெரும் பங்கேற்ற திரு. நாசருதீன் ஆகியோரை இங்கு பாராட்டவில்லை யென்றால் நாங்கள் குறள் நெறி மறந்தவர்களாவோம். தமிழ்ப் பேரவை தங்கள் சொந்தப் பேரவை என்ற பற்றையும், பாசத்தையும் திரளாகக் கூடுவதன் வாயிலாகக் காட்டி வந்த மாணவத் தோழர்கள் எங்கள் பெருமதிப்பிற்குரியவர்களாவர்,

சென்னை மாணவர் மன்றக் கதைப் போட்டியில் முதற்பரிசு பெற்ற திரு. வரதராசன், நான்காம் பரிசு பெற்ற திரு. மு. வெங்கடேசன், எஸ். துரை சாமி, ஆகியோரைப் பேரவைக்குப் புகழ் சேர்த்த பெருமக்கள் எனப் பாராட்டுகிறோம்.

இந்த நடப்பு ஆண்டில் எங்களுக்குத் தமிழ்ப் பணிபுரியும் வாய்ப்புக் கிடைத்தது. மிகப் பெரிய அளவில் எதையும் சாதிக்கவில்லை என்றாலும், செய்ததைத் திருந்தச் செய்திருக்கிறோம் என்று மகிழ்கிறோம். ஓரிடத்தில் நின்று, வந்த வழி

யைத் திரும்பிப் பார்த்து, இனிச் செல்ல வேண்டிய வழி குறித்துச் சிந்திக்கும் அரிமா போல சிந்திக்கிறோம் நாங்கள் வந்த வழியை இங்கே காட்டிவிட்டோம். இனிச் செல்ல வேண்டிய வழியை அமைத்துக் கொள்ளும் பொறுப்பை எங்கள் பின்னவர்க்கு விடுகிறோம். எங்களிலும் சிறப்பாகப் பணியாற்றித் தமிழ் தழைக்கப் பாடுபடுங்கள் என்று கூறி விடை பெறுகிறோம்.

வாழ்க தமிழ்! வளர்க நம் பேரவையின் தமிழ்ப் பணி!

குறளோவியம்

மோ. இரா. வரதராசன், இரண்டாம் கலை வகுப்பு.

அதோ தலைவி ஒருத்தி வருகிறாள்.

ஏன் இப்படி அவள் முகத்தைச் சுளிக்கிறாள்? வழியில் சிதறிக் கிடக்கும் மென்மையுடைய அணிச்ச மலர்கள் அவள் பாதங்களை நெருஞ்சிப் பழம்போல் உறுத்துகின்றனவோ? ஆம்! அணிச்ச மலர்களைவிட அவள் பாதங்கள் மென்மை யுடையவை தாம். அந்த குவளை மலர்கள் ஏன் தலையைக் கவிழ்த்துக் கொண்டன? தலைவியின் கண்களுக்குத் தாம் ஒப்பாக வில்லையே என்பதால் போலும். தலைவன் ஒருவன் அவளைக் காணுகிறான். அவன் கண்கள் அகல விரிகின்றன. அவன் மனமோ "இவள் தெய்வப் பெண்ணே? மயிலோ? அன்றி கனமான குழைகளை அணிந்த மனிதப் பெண்ணே?" என மயங்குகிறது. தலைவன் அவளை நோக்கும்போது அவள் நிலத்தை நோக்குகிறான். அவன் அவளை நோக்காதபோது அவள் அவளைப் பார்த்துத் தனக்குள்ளே மகிழ்கிறாள். சிறிது நேரம் மெளனத்திலேயே கழிகிறது. வாய் பேசவில்லையென்றாலும் அப்பா! அந்த கண்கள் என்னென்னவோ பேசின. பாவம் கண்களால் எவ்வளவு நேரந்தான் பேசிக் கொண்டிருக்க முடியும், அவைகட்கும் ஓய்வு வேண்டுமல்லவா? "கண்ணே ஏன் பேசாமல் நிற்கிறாய்? பேசு! பேசமாட்டாயா?" என்கிறான் அவன். "எதைப் பேசுவது" என்று முறுவள் பூக்கிறாள் பூவை. "பேசுவதற்கா பொருளில்லை பெண்மயிலே" என்று காதல் சிறப்புரைக்கத் தொடங்குகிறான் தலைவன். தலைவி மகிழ்கிறாள். கதிரவன் விடை பெற காரிருள் பரவுகிறது. தலைவனும் தலைவியும் தத்தம் இல்லம் ஏகுகின்றனர். களவில் சின்னும் சென்றபின் பெற்றோரும் மற்றோரும் வாழ்த்த, தான்

காதலித்த காரிகையைக் கடிமணம் செய்து கொள்கிறான் கட்டழகன். ஒரு நாள் தலைவி அணிச்ச மலர்களின் காம்புகளைக் களையாமல் தன் சரி குழலில் சூட்டிக் கொண்டு கழனி சென்ற காளையின் வரவு நோக்கி வழிமேல் விழிவைத்துக் காத்திருக்கிறாள். தலைவன் வருகிறான். "ஐயய்யோ! ஆபத்து!" என்றலறி அவள் தலையிலிருந்த அணிச்ச மலர்களை அகற்ற முயல்கிறாள். "யாருக்கு ஆபத்து" என்று பதறினாள் தலைவி. "அணிச்ச மலர்களின் காம்புகளைக் களையாமல் அப்படியே சூட்டிக் கொண்டனையே, காம்புகளின் கனத்தையும் உன் மின்னவிடைத் தாங்குமா? இற்று வீழ்ந்து விடுமே" என்றான் வருத்தத்துடன். "என் இடை அல்லளவு மெல்லியதா அத்தான்" என்றாள் ஆச்சரியத்துடன். தலைவன் தலைவியை சிறந்ததோரிடத்தில் குடியேற்ற விரும்புகிறான். அன்பின் பெட்டகமாம் அவளுக்கு, அவன் முக் கண்ணைப் போல் தன்னுடவில் பாதியைக் கொடுத்தானா? நான் முகளைப் போல் நாவைத் தந்தானா? அன்றி நீலமேனியோனைப் போல் மார்பை யளித்தானா? என்றால், இல்லை. தலைவன் தலைவிக்கு ஏற்ற இடமாக தன் கண்ணையே தேர்ந்தெடுத்தான். கண்ணிலும் கருமணியில், கருமணியிலும் பாலையே தன் தங்கப்பதுமைக்குத் தக்கவிடம் என்றெண்ணிய தலைவன் "கண்ணில் கருமணியில் உள்ள பாலையே நீ போய் விடு; நான் விரும்பும் என் காதலிக்கு என் கண்ணில் இருக்க இடமில்லை." என்கிறான் எனின் தலைவியின் மாட்டுத் தலைவன் கொண்டுள்ள காதலை விரித்துரைக்க இயலுமோ? தலைவன் கிளைகளில் மலர்ந்த மலர்களை வேடிக்கையாகத் தன் தலையில் சூட்டிக் கொள்

கிறான். அதைக் கண்ட தலைவி "நீர் இவ்வழகை வேறு யாரோ ஒருத்திக்குக் காட்டுவதற்காகத் தானே இம்மலர் களைச் சூடியிருக்கிறீர்" என்று கோபிக்கவாரம்பித்து விட்டாள். ஏதாவது சொல்லித் தலைவியை சமாதானப் படுத்தியாக வேண்டுமென்று "நாம் யாரையும்விட மிக்க காதல் கொண்டிருக்கிறோம்" என்றான். 'யாரையும் விட' என்றதால் தலைவனுக்கு வேறு காதலிகளும் இருக்கிறார்கள் போலும் என்றெண்ணி "யாரை விட? யாரைவிட?" எனக் கேட்டு ஊடல் கொள்கிறாள். தலைவியின் ஊடல் தீர்த்துக் கூட வேண்டுமே என் செய்வது? இப்பிறப்பில் நாம் பிரிய மாட்டோம் கண்ணே" என்றான். "அப்படியாயின் அடுத்த பிறப்பில் பிரிந்து விடுவேமோ?" என்றழுகிறாள். இவளைத் தேற்ற இனி நம்மாலாகாது என்று தலைவன் பேசாமல் உட்கார்ந்து விடுகிறான். அப்பொழுது பார்த்துத்தானே அவனுக்குத் தும்மல் வரவேண்டும் "நீர் நூறு ஆண்டுகள் வாழ்க" என வாழ்த்தினான். உடனே என்ன நினைத்துக் கொண்டாளோ, "யார் நினைத்ததால் நீர் தும்மினிச்?" என்று கேட்டுக் கண்ணீர் உகுத்தாள். மீண்டும் தும்மல் வர, தலைவி மீண்டும் அழுவாளே என நினைத்துக் கஷ்டப்பட்டு வந்த தும்மலை அடக்கிவிட்டாள். அப்பொழுதும் விட்டாளில்லை. "வேறு யாரோ ஒருத்தி உம்கை நினைக்கிறாள்; அதை என்க்குத் தெரியாமல் மறைக்கத் தும்மலை அடக்கிவிட்டார்" என்று மேலும் அழத்தொடங்கி விட்டாள். தேற்றினாலும் அழுகிறாள் போற்றினாலும் அழுகிறாள். என் செய்வான் அவன்? அமைதியாக அவளுடைய அழகை இரசிக்கத் தொடங்கினான். "நீர் வேறு யாரையோ நினைத்துக் கொண்டு நான் அவளுக்கு ஒப்பாவேனா எனப் பார்க்கிறீர்" என்று மேலும் ஊடல் கொள்கிறாள். இவளின் ஊடல் தீர்த்தல் அரிது. இவளுடன் கூடி மகிழ்தல் அதனினும் அரிது. இதற்கு என்ன செய்யலாம் என்று

தலைவன் எண்ணிக்கொண்டிருக்கும் போதே முரசொலி கேட்கிறது. "நம் நாட்டை வேற்று நாட்டான் முற்றுகையிட்டு விட்டான்; தாய் நாட்டின் மானங்காக்க தருக்கர்களின் கோட்டமடக்கத் தன்மானமுள்ளோர் யாவரும் வரலாம்." என்று முழக்கினான் முரசுறையோன். "என் தாய் நாட்டை வென்றிட நினைத்தவனைக் கொன்றிடுவேன். தருக்கர்களைத் தரை மட்டமாக்கிடுவேன்" என வெகுண்டெழுந்தான் வீரத்தலைவன். "மூடர்களைச் சாடி மூன்றே நாளில் வீடுதிரும்பி விடுவேன், விடைகொடு வேல்வழியே" என்றான். "என்னை விட்டுப் பிரியாமலிருப்பதானால் சொல்லுங்கள், பிரிந்து சென்று மீண்டும் விரைந்து வருவதாயிருந்தாலும் அதுவரையில் உயிர் வாழ்ந்து கொண்டிருக்கக் கூடியவளிடம் சொல்லுங்கள்" என்கிறாள். "வாணிகத்தின் பொருட்டுச் செல்வதாயிருந்தாலும் உன் பிடிவாதத்துக்குக் கட்டுப்பட்டு விடுவேன். இப்போது நான் போருக்குச் செல்லவில்லை யென்றால் நாளைக்கு நாடு காத்திடாக் கோழை என்று என் னையும் அவன் மனைவி என்று உன்னை யும் உலகம் இழித்துரைக்குமே" என்கிறான். தலைவிக்கு மட்டும் நாட்டுப் பற்று அற்ற போய்விடுமா? அவளும் வீர மரபில் பிறந்தவள் தானே! எனவே தலைவனுக்கு விடைகொடுத்தனுப்புகிறாள். தலைவன் டோருக்குச் சென்றபின் தலைவி தனியே அமர்ந்து தான் தலைவனுடன் இன்பம் துய்த்திட்ட இரவுகளை யெல்லாம் எண்ணுகிறாள். ஏக்கம் மேலிடுகிறது. எண்ணச் சூழலில் இரவெல்லாம் தூக்கமே வரவில்லை அவளுக்கு. கரிய இரவைப் பார்க்கிறாள், "ஏ இரவே நீ எல்லா உயிர்களையும் தூங்கச் செய்துவிட்டு என்னையன்றி வேறு துணையின்றி இருக்கின்றாயே" என்று அவ்விரவுக்காக இரங்குகிறாள். தலைவன் வாராமையினுல்தான் அவளுடைய கண்கள் உறக்கம் கொள்ளவில்லையென்று நினைத்தால் அது தவறு. அவன் வந்த பின்னும்

அவைகள் உறங்குவதில்லை. காரணம் கூடல்தான். இன்னிலையில் அவள் கண்கள் மிகுந்த துன்பத்தை அடைந்தன. தலைவன் போருக்குச் சென்றிருக்கத் தலைவிக்கு ஒரு நாள் கழிவது ஒரு ஊழி போல் தோன்றுகிறது. தலைவனோடு தலைவி கூடியிருந்த நாட்களை நினைத்துக் கொள்வதாலும், நனவில் வந்து அன்பு செய்யாத தலைவனைக் கனவிலாவது காண்பதாலும், எல்லாவற்றிற்கும் மேலாக வெற்றியை விரும்பிப் போருக்குச் சென்ற தலைவன் திரும்பி வருவதைக் காணும் பொருட்டே இன்னும் உயிர் வாழ்ந்து கொண்டிருக்கிறார். தலைவனது பிரிவினால் தலைவியின் கைகள் மெலிந்து வளையல்கள் தாமாகவே கழன்று விடுகின்றன. மூங்கிலைப் போன்ற தோள்களும் மெலிந்து விடுகின்றன. அவளிடம் இரக்கம் கொண்ட அவ்வூரார் “உன் தலைவன் மிகக் கொடியவன், நீ இங்கு இவ்விதம் வருந்திக் கொண்டிருக்க அவன் இன்னும் திரும்பி வரவில்லையே” என்கின்றனர். அப்போதும் தன் தலைவனைக் ‘கொடியவன்’ எனக் கூறினாரே என்று வருந்துகிறார். மூன்று நாளில் திரும்பிவிடுகிறேன் என்று சொல்லிச் சென்ற தலைவன் மூன்று வாரங்கள் ஆகியும் இன்னும் வரவில்லையே. இவன்

மிகவும் மோசமானவன் என்று அவன் அருகில் இல்லாதபோது நினைக்கிறது அவள் மனம். தலைவன் வந்தால் அன்னுடன் இனி பேசக்கூடாது; கதவைத் திறக்கவும் கூடாது என்று வஞ்சினம் கூறிக்கொண்டு பஞ்சணையில் படுக்கிறார். அது பஞ்சணையாகவா தோன்றுகிறது அவளுக்கு? பரல் கற்களைப் பரப்பியது போலன்றோ விருக்கிறது. அப்போது தோழி வந்து “அம்மா தலைவர் வருகிறார்” என்கிறார். துள்ளி யெழுந்தாள் தலைவி. அவனையறியாமலேயே அவள் கைகள் கதவைத் திறந்தன. அவன் வஞ்சினமெல்லாம் ஆடிக் காற்றுப் பஞ்சானது. வாயிலில் வந்து கொண்டிருந்த தலைவனைத் தழுவிக்கொண்டு ஆனந்தக் கண்ணீர் கிந்தினார். வெண்ணிலவைக் கண்ட குழந்தை விரியாமல் வேறென்ன செய்யும்? கண்ணுக்கு மைதீட்டும்போது அஃது அஞ்சனக்கோலைக் காணாதது போல் தலைவனைக் கண்ட மாத்திரத்தில் தலைவிக்கு தலைவனுடைய குறைகள் எல்லாம் மறைந்து விட்டன. போர்க்களத்தில் தாயகத்தின் மானங்காத்து அந்நியரை அடிமை கொண்டு வந்திருக்கும் தலைவனைத் தன் வீழி வேலால் அடிமையாக்கி விட்டாள் ‘வள்ளுவரின் தலைவி.’

வள்ளுவர் ஓர் உலக மேதை!

பழைய மாணவர், மீ. முகம்மது முஸ்தபா.

(1957-ம் ஆண்டு காரைக்குடி திருக்குறட் கழக கல்லூரிக் கட்டுரைப் போட்டியில் முதற் பரிசு பெற்றது)

தமிழ் மக்கள் உண்மை உணர்ந்து மெய்நெறி தலைப்படுதற்கு வழி காட்ட வந்த நூல்கள் பல அவற்றுள் தலைமை சான்ற நூலாக ஈண்டு விளங்குவது, தெய்வப்பூலமைத் திருவள்ளுவரால் இயற்றியருளப்பெற்ற திருக்குறளாகும். அறவழி பிறழ்ந்து அல்லலுறும் மக்கட்கு நேர்வழி காட்டும் கலங்கரை விளக்கமெனத் திகழ்கிறது திருக்குறள். எனவேதான் பொது மறையரைப் புகழ் வந்த புரட்சிக் கவிஞர் பாரதிதாசன், "அறமிதென்றும் மறமிதென்றும் அறிகிலாதபோது இறைவனாரின் திருக்குறளிலே ஒரு சொல் இயம்பிக்காட்ட மாட்டாயா?" எனப் புகழ்மாலை சூட்டுகிறார். "எல்லாம் இதன்பால் உள" எனும் பழந்தமிழ்ப் புலவனின் வாக்கிற்கொப்ப இதனிடத்துக் கூறப்படாத அறமே இல்லையெனக் கூறலாம். இங்ஙனம் உலக மக்கள் அனைவரும் கைக்கொண்டொழுகத்தக்க உயர்ந்த கருத்துக்களையெல்லாம் தன்னகத்தே கொண்டு அறிவுக் கருவுலமாய் விளங்கும் திருக்குறள் பெட்டகத்தை 'உலகின் எழுத்தோவியம்' எனத் தமிழ்ப் பெரியார் திரு. வி. க. போற்றிப் புகழ்வது பொருத்தமே யாகும்.

வள்ளுவர் தமிழ் மண்ணிற் பிறந்தாராயினும் தமிழ்நாட்டிற்கென தனித்து நூல் யாத்தாரில்லை. உலகின் நலம் ஒன்றையே உளத்திற் கொண்டு நூல் செய்தருளினார். எனவேதான் புதுமைக் கவி பாரதி, "வள்ளுவன் கண்ணை உலகினுக்கே தந்த வான்புகழ் கொண்ட தமிழ்நாடு" எனப் போற்றுகின்றார். ஒரே உலகம் காண விழைந்த

வெண்டல் விலகிக்கும் முன்னால், உலகம் ஒன்றையே உளத்திற் கொண்டு நூல் செய்த வள்ளுவரின் அருள் உள்ளத்தை எங்ஙனம் புகழ்வது?

இவ்வாறு சிந்தொளிரும் பகலவனைப் போன்ற ஞாலத்தின் அறம் விளக்கி, மக்களிடையே மண்டிக் கிடக்கும் மையொத்த மனவிருளை மாற்றி, காடு திருத்திக் கழனி காணும் உழவனைப்போல மக்களின் மனம் திருத்தி மன்பதையின் வாழ்வு வளம் பெற்றெறி வகுத்த வள்ளுவரின் அறிவாற்றலை—சிந்தனைத் திறத்தை அறிய வேண்டுமாயின் வள்ளுவரின் கருத்துக்களை உலகின் பல்வேறு பகுதிகளில் பற்பல காலங்களில் தோன்றி அறிவுச்சுடர் கொழுத்தி அறிவுலகின் ஒளி மணிகளெனத் திகழும் சிந்தனையாளர்களின்—மேதைகளின் கருத்துக்களோடு ஒப்பிடும்போதுதான் குறளாசிரியர் எங்ஙனம் அறிஞர்களாய்—சிந்தனையாளர்களில் எல்லாம் தலைசிறந்த சிந்தனையாளராய்—மேதைகளில் எல்லாம் உயர்ந்த மேதையாக விளங்குகிறார் என்பதை ஓராற்றலான் அறியமுடியும்.

ஒரு நூல்சிறந்த தெனில் அது காலங்கடந்ததாய் இருந்தலோடு எக்காலத்தும் பொருந்தும்—உயிர் வாழும் பெற்றியினை யுடையதாய் இருத்தல் வேண்டும். ஒரு நூல் ஒரு காலத்தில் இயற்றப்படலாம்; அஃது மற்றொரு காலத்திற்குப் பயன்படாமற் போகலாம். ஆனால் வள்ளுவப் பெருந்தகையாத்தத் திருக்குறள் என்றைக்கும் ஏற்புடைத்தாய் விளங்கும் கருத்துக்களையே கொண்டு ஒளிக்கிறது. குறள்

கூறும் நீதிகள் அன்றும் பொருந்தின. இன்றும் பொருந்துகின்றன. அவை நாடையும் பொருந்தும். வள்ளுவர் மக்கட்கு வகுத்தளித்த கருத்துக்கள் என்றுமே பொருந்தக் கூடியன என்பதற்குச் சான்றாக வேந்தனைப் பற்றிக் கூறியுள்ளதை எடுத்துக் கொள்வோம். வள்ளுவர் ஒவ்வொருவரும் ஆற்ற வேண்டிய கடமைகள் இன்ன இன்னவை எனத் தனித்தனியே விதித்துள்ளது போன்றே அரசன் ஆற்றவேண்டிய கடமைகளையும் விதித்துள்ளார். இன்று அரசன் ஆளும் ஆட்சியில்லையே, மக்களால் நடத்தப்பெறும் குடியாட்சியின்றே நடைபெறுகிறது. முடிமன்னர்க்கு உணர்த்திய கடமை குடியாட்சிக்கு எங்ஙனம் பொருந்துவதாகும்? என வினவலாம்

இன்று குடியாட்சி நிலவியபோதிலும் அரசனுக்குணர்த்திய கடமைகள் அனைத்தும் குடியாட்சித் தலைவருக்குப் பொருந்தக் கூடியவைகளே என்பதில் கிஞ்சிற்றும் ஐயமில்லை! வள்ளுவர் உள்ளத்தை உணர முற்படுவோர்க்கு இவ்வண்மை புலனாகாமற் போகாது. சான்றாக,

“கொலையிற் கொடியாரை

வேந்தொறுத்தல் பைங்கூழ்களை கட்டதனோடு நேர்”

என்ற குறட்பாவினை எடுத்துக் கொள்வோம். நாட்டின் நலத்திற்குக் கேடுபயக்கும் கொடியவர்களை அரசன் ஒறுத்தலாவது தோட்டத்தில் பயிர்களை அழிக்க இருக்கும் களைகளைக் களைவதற்கு ஒப்பாகும் என்பது இக்குறளின் கருத்தாகும். நாட்டிற்கும், சமூகத்திற்கும் தீங்கு இழைப்பவர்களை ஒறுத்தல் வேண்டும் என்பதை யாவரும் ஒரு முகமாக ஒப்புக்கொள்கின்றனர். எனவே, வள்ளுவரின் கருத்துக்கள் அன்றும் பொருந்தின. இன்றும் பொருந்துகின்றன. இனி நாடையும் பொருந்தும் என்பதில் ஐயமில்லை!

ஒரு நூல் எக்காலத்தும் போற்றக் கூடியதெனில் அஃது காலத்தைக்

கடந்து நிற்பதோடு எக்காலத்தும் பொருந்தும் கருத்துக்களைத் தரவல்லதாய் இருத்தல் வேண்டும். காலம் கடந்தும் பொருளினே விளக்க வல்ல நூலே உலகத்தில் உயர்ந்த நூலெனக் கூறப்படுவதாகும்;

“தெய்வம் தொழாஅள் கொழுநன்
தொழுதெழுவான்
பெய்யெனப் பெய்யும் மழை”

என்றக் குறட்பாவினைச் சான்றாக எடுத்துக்கொள்வோம்; ‘வேறு தெய்வத்தையே வணங்காது தன் கணவனையே தெய்வமெனக் கொண்டு வணங்கும் பெற்றியினர் ‘பெய்’ என்ற மாத் திரத்தில் மழை பெய்யும்’ என்று இதிகாறும் ஒரு பொருள் கூறப்பட்டு வருகிறது. ஆனால் அறிவியல் முதிர்ச்சி பெற்றுள்ள இக்காலத்தில் இப்பொருள் பொருந்துமாறு தோன்றவில்லை. எனவே, ‘வேறு தெய்வங்களையே தொழாது தன் கணவனையே தெய்வமாகக் கொண்டு வணங்கும் மனைவியானவள் பெய்யெனப் பெய்யும் மழையைப் போன்றவள்’ என்று தற்காலத்திற்கேற்ற முறையிலும் பொருள் கூறலாம். இங்ஙனம் தற்காலத்திற்கேற்ப இரண்டாவது கூறும் பொருளே சிறந்ததாகவும் ஏற்றுக்கொள்ளத் தக்கதாகவும் இருக்கிறது. இதிலின்றும் கால நிலைக்கேற்ப பொருள் தர வல்லது குறள் என்பது இனிது பெறப்படுகிற தன்றோ!

உயர்ந்த நூலெனில் அஃது காலத்தைக் கடந்து விளங்குவதோடு—காலத்திற்கேற்ற பொருளினைத் தருவதோடமையாது சாதி, சமய வழக்குகளையெல்லாம் கடந்து நின்று ஒளிரவேண்டும். இம்முறையில் குறள் இணையற்ற விளங்குகிறது. திருக்குறள் எந்தச் சமயத்தாருக்கும் உரிய நூலன்று. ஆயினும் ‘மலர்மிசை ஏகினான்’ என வள்ளுவர் கடவுள் வாழ்த்தில் குறித்திருக்கும் வார்த்தையைக் காரணம் காட்டி வள்ளுவர் அருக தேவனை வணங்குவதால் அவர் அருக சமயத்

தவறே எனச் சமணர்களும், 'எண் குணத்தான்' எனும் தொடரைக் காட்டி வள்ளுவர் சிவனை வணங்கும் சைவ சமயத்தவரே எனச் சைவர்களும், மற்றும் பற்பல மதத்தவர்களும் குறளின்கண் காணப்படும் தங்களது சமயத்தைக் குறிக்கும் சொல்லையோ அல்லது சொற்றொடர்களையோ எடுத்துக்காட்டி குறள் தத்தமது சமய நூலே என மாந்தட்டி வாதிடுகின்றனர். இங்ஙனம் ஒரே சமயத்தில் பல் வேறு சமயத்தவர்களும் ஒரு சில ஆதாரங்களைக் காட்டிக் குறள் தத்தமது சமய நூலே என உரிமை கொண்டாடுவதினின்றும் குறள் எந்த ஒரு சமயத்தாருக்கும் உரிமையல்லாத நூலென்றும் அது உலகத்துச் சமயங்களின் உயர்ந்த கருத்துக்களையெல்லாம் தன்னகத்தே கொண்டு விளங்குவதால் உலக சமயங்கள் அனைத்துக்கும் உரிய பொது நூலே என்பதும் ஒருவாறு விளங்குகிறது. இவ்வாறு எச்சமயத்தையும் சாராது நிற்பதனற்றான் கல்லாடனர்,

“சமயக் கணக்கர் மதி வழி கூருது
உலகியல் கூறிப் பொருளிது வென்ற”

எனக் குறளின் பெருமையைப் போற்றுவாராயினர். தமிழ்க் கவிகள் மட்டுமல்லாது உலகத்து அறிஞர்கள் அனைவருமே பொய்யில் புலவரின் சமயச் சார்பற்ற பொதுத் தன்மையைக் கண்டு வியக்கின்றனர். பொது மறையைப் பிரெஞ்சு மொழியில் பெயர்த்த ஆரியல் எனும் அறிஞர் “குறளாசிரியராகிய வள்ளுவர் தனது சமயம் இன்னதென வெளிக்காட்டிக் கொள்ளாது பொதுப்பட நூல் எழுதியதானது பாராட்டு தற்குரியதுமட்டுமன்று புரட்சிகரமான செயலுமாகும்” எனப் புகழ்கிறார்.

மேலும், அகிலத்தைப் படைத்த ஆதிபரம்பொருளுக்கு ஆயிரமாயிரம் உருவ, நாம, பேதங்களைக் கற்பித்து சமயவாதியிடும் பிற நூற் புலவர்களைப் போல அரண், அரி, ஏசு எனச் சமயங்

களிலே தன் அறிவைச் சாயக்காது இவை அனைத்திற்கும் பொருந்துமாறும் பொதுப்படையாகவும் இறைவனை 'ஆதி பகவன், வாலறிவன், வேண்டாதல் வேண்டாமை இலான், பொறிவாயில் ஐந்தவித்தான், அறவாழி அந்தணன், மலர் மிசை ஏகினான், எண்குணத்தான்' என்று இறைவனை அருள் நிறை குன்றாகவும், குணமலையாகவும், அறக்கடவுளாகவும் குறிக்கிறார் வள்ளுவர். இத்தகு சமயச் சார்பற்றச் சிறப்புக் கருதியே பேராசிரியர் சுந்தரம் பிள்ளை “வள்ளுவர் செய் திருக்குறளை மறவற நன்குணர்ந்தோர்கள் உள்ளவரோ மனு ஆதி ஒரு குலத்துக்கு ஒரு நீதி” எனப் புகழ்ந்து பாடுகிறார்.

இங்ஙனம் உலகிடைத் திகழ்ந்து அறிவொளி பரப்பும் உயர்ந்த நூல்களுள் சமயச் சார்பற்ற நூலெனக் கூறத்தகும் ஒரே நூல் திருக்குறளே எனில் அஃது மிகையன்று. இத்தகு பெரு நூலை இயற்றியருளிய பொய்யில் புலவரை உலக மேதையெனக் கூறவும் வேண்டுமோ?

அறிவியற்கலை பெருமளவில் வளர்ந்துள்ள இக்காலத்தில் மக்கள் தங்கள் இதயங்களை குழி தோண்டிப் புதைத்து விட்டு அறிவு ஒன்றினாலேயே முன்னேற முனைகின்றனர். அன்பற்ற அறிவாலும் கொள்கையாலும் உலகம் உயர்ந்த நிலையினைப் பெறமுடியாது என்பதை இன்றைய மக்கள் உணர்ச்சி ரூபிலர் அன்பின் வழியதே உலகம் என்பதை இந்நாளைய மக்கள் மறந்தே விட்டனர் எனலாம். ஆயுதம் சாதிக்க முடியாததை அன்பு சாதிக்கும் என்பதை ஏனோ எண்ணிப் பார்க்கத் தவறி விட்டது இன்றைய அறிவுலகம்! ஆயுதத்தால் சாதிக்க முடியாதது உலகில் எதுவுமே இல்லையெனத் தப்புக்கணக்குப் போட்டுத் தடுமாறுகின்றனர் இன்றைய உலக அரசியல் வாதிக்கள். அன்பு வழி பிறழ்ந்து செல்வதனால்தான் பகைக்கும், காழ்ப்புக்கும், பூசலுக்கும் ஆட்பட்டு தன்பத்தின் நிழலாட்டமாக

உருவெடுத்திருக்கும் இன்றைய உலகம் போரின் வாயிலிலே கொண்டு வந்து நிறுத்தப்பட்டிருக்கிறது.

எனவே, உலகின் உயிர்நாடியாய் அன்பு எனும் பெரும் பண்பையே அறத்துப்போலின் அடிப்படையாய் அமைத்துள்ளார் வள்ளுவர். அன்பில்லா வாழ்க்கையில் இபை ஊற்றுத் திறக்காது; மன்பதை வாழ்வும் வெற்றிக் குறியை எட்டாது. எனவேதான், 'அன்பின் வழியது உயிர்நிலை' என்ற பேருண்மையை உலகுக்குணர்ந்துகொள்வள்ளுவர்.

தனி ஒருவனிடத்து மட்டும் இயல்பாக அடைபட்டிருக்கும் அன்பு அருளாக மாறி தொடர்புடையாரிடத்து மட்டுமின்றி தொடர்பு அல்லாதாரிடத்தும் செல்ல — அறவுணர்வாக மாறவே இல்லறமாகிய நல்லறத்தை முதற்கண் வகுத்தோதுகிறார் வள்ளுவர். மனித வாழ்க்கைக்கே கேடு சூழ்கின்ற அழக்காறு, அவா, வெகுளி, இன்னாச்சொல் முதலிய மாசுகள் அகன்று, பொறுமை, அன்பு, அருள் முதலிய அருங்குணங்கள் உண்டாக — மனமாசு நீங்கும் வழியாக அன்பும் அறனுங் கொண்டு, நன்றிக்கு வித்தான நல்லொழுக்கம் போற்றி, ஆருயிர்களிடம் அன்பு செலுத்தி, இயல்புடையோர்க்கு இனிது உதவி, ஈட்டிய பொருளை பகுத்துண்டு, தன்னலம் தவிர்த்து, அறம் பல ஆற்றி, வாழ்வாங்கு வாழ்ந்து இறையின்பமாகிய பேரின்பம் பெற இன்பத்துறையெனும் இல்லாழ்க்கை பொறித்துள்ளது பொருத்தமே யாகும். இவ்வாறு சமுதாய முன்னேற்றத்தின் உயிர்நிலையாய் விளங்கும் இல்லறத்தின் வாயிலாகவே மனமாசுகள் றவனாய் மன ஒற்றுமையும் அறிவு விளக்கமும் பெற முடியும் என்பதை வள்ளுவர்போல் வேறு எந்த மேதையும் சிந்தைகொள் மொழியில் செப்பியதாகத் தெரியவில்லை.

எல்லையற்ற அனுபவத்தை அளிக்க வல்ல இல்லறத்தை வகுத்த வள்ளுவர்

துறவறத்தையும் வகுத்துள்ளார். ஆனால், வள்ளுவர் வகுத்த துறவறம் மன்பதை வாழ்வை 'மாயை' எனக் கூறி, 'காயமே இது பொய்யடா' என்று கண்முடி வேதாந்தம் பாடி, உலக ஆசைகளை அறவே ஒழித்து, ஆசைக்கு அடிப்படையாய் விளங்கும் ஐம்பொறிகளைக் கெடுத்து, சடை முடியும் மரவுரியும் தரித்து காவீ கட்டி ஒட்டுத்து காட்டுக்கோடி முக்கைப் பிடிப்பதல்ல! அவர் கூறும் துறவு இல்லறத்தினின்றே எழ வேண்டிய துறவு. உலகத் துன்பத்திற்கே அடிப்படையாய் இருக்கின்ற அழுக்காறு அவா, வெகுளி, இன்னாச்சொல், கள், களவு, காமம் முதலிய மாசுகளைத் துறக்க வேண்டும் என்பதே வள்ளுவரின் உள்ளக்கிடக்கையாகும். இதனையே துறவற இயல் முழுவதும் வலியுறுத்துகிறார் வள்ளுவர். உலகம் பழிக்கும் வினைகளை கைவிடாது மழித்தலும் நீட்டலும் கொண்டு உண்மையான உள்ளத் துறவு கொள்ளாது துறவியைப்போல் வேடமணிந்து அலைபவர்களைக் கயலர்கள் எனக் கடுமையாகக் கண்டிக்கிறார் வள்ளுவர்.

“ நெஞ்சில் துறவார் துறந்தார்போல் வஞ்சித்து

வாழ்வாரில் வன்கணார் இல்

என்பது குறள் மொழியாகும்.

இதே கருத்தை சாகுதி என்னும் உலகப் புகழ் பெற்ற பாரதீக தத்துவஞானி “ துறவு உடையளவில் மட்டுமல்ல; அது உலகையும் ஆடம்பரத்தையும் மமதையையும் துறப்பதாகும். ஆனால் வீரனுடைய ஆடையை வீரனே அணியவேண்டும். கோழை அணிவதால் பயன் என்ன? போலீத் துறவியைப் போல் சமூகத் துரோகி யாருமில்லை ” எனக் குறளுக்கு விளக்கம் தருவது போன்று கூறியுள்ள இக் கூற்று வள்ளுவரின் வாக்குத் திறத்திற்கு — மேதைத் தன்மைக்கு தக்க எடுத்துக்காட்டு எனலாம்.

மக்கள் வாழ்க்கையில் வெற்றியடைவதற்குரிய வழிகளை — அறநெறிகளை வகுத்துக் காட்டியவர்களுள் கான்பூசியஸ், மனு, அரிஸ்டாடாஸ் ஆகியவர்கள் தலைநிந்தவர்கள் என உலகினரால் போற்றப் பெறும் பெருமை பெற்றவர்கள். அவர்களின் அறவுரைகளைக் காட்டிலும் வள்ளுவர் கூறும் அறவுரைகள் உயர்ந்ததாக விளங்குகிறது. அன்னவர்கள் வகுத்த அறத்திற்கும் வள்ளுவர் வகுத்த அறத்திற்கும் உள்ள வேறுபாட்டினை அறிவதன் மூலம் வள்ளுவர் எங்ஙனம் ஒப்பற்ற உலக மேதையாகத் திகழ்கிறார் என்பதை ஓராற்றலான் உணரமுடியும்.

கான்பூசியஸ் என்பவர் சீனநாட்டு தத்துவஞானி, கிறிஸ்து பிறப்பதற்கு முன்பு தோன்றியவர். அவர், மக்கள் பின்பற்றி யொழுக்கத்தக்க அறவுரைகள் பலவற்றைக் கூறியுள்ளார். அவை, 'கான்பூசியானிசம்' என்னும் பெயரில் இன்றும் போற்றப்பட்டு வருகிறது. அவர், நன்மை செய்த ஒருவனுக்கு கைம்மாறு காட்டுவது எவ்வளம் என்பதை விளக்கும்போது "நன்மை செய்தவனுக்கு நன்மையே செய்; தீமை செய்தவனுக்கு தீமையே செய்" எனக் கூறுகின்றார். நன்மை செய்தவனுக்கு நன்மை செய்வதால் பிறரையும் நன்மை செய்ய ஊக்குவதாகும். தீமை செய்தவனை ஒறுத்தலால் பிறர்க்குத் தீமை செய்யக் கூடாது; செய்தால் தீமை தான் விளையும் என எச்சரிப்பதாய் அமையும் என மேலும் விளக்கம் கூறியுள்ளார்.

ஆனால், இதே விஷயத்தை பற்றி ஏசுநாதர் கூறும் கருத்து உயர்ந்ததாக இருக்கிறது. 'தீமையோடு எதிர்த்து நிற்க வேண்டாம். ஒருவன் உன் வலது கன்னத்தில் அறைந்தால் அவனுக்கு மறு கன்னத்தையும் திருப்பிக்காட்டு. உன் நோடு வழக்காடி உன் ஆடையை எடுத்துக் கொள்ள விரும்புவானுக்கு உன் மேல் சட்டையையும் கொடுத்துவிடு. உங்களைப் பகைக்கிறவனுக்கு நன்

மையே செய்யுங்கள்' என்பது அவர் கருத்து.

ஒருவன் தீமை செய்தால் நம் உள்ளம் கொதிப்படைகிறது தீமை செய்தவனை கெடுக்க — பெருந்தண்டனை யளித்துப் பழிக்குப் பழி வாங்க விரும்புகிறோம். ஆனால் வள்ளுவப் பெருந்தகையோ இதுபற்றிக் கூறும்பொழுது, நெருப்பைக் கொண்டு நெருப்பை அணைக்க முடியாது. அவ்வாறே தீமை செய்தவனைத் தண்டிக்க வேண்டுமானால் அவன் உள்ளம் நானும் வண்ணம் நன்மையே செய்யவேண்டும்.

“இன்னு செய்தாரை ஒறுத்தல்
அவர்நாண்
நன்னயம் செய்து விடல்”

என அறிவுறுத்துவதோடு அமையாது பிறர் செய்த தீமையை அன்றே — அவ்வினாடியே மறந்துவிடு என்கிறார். "நன்மல்லது அன்றே மறப்பது நன்று" என்பது அவர்தம் வாக்கமுதாகும்.

இதிவிரூந்து வள்ளுவர் கான்பூசியசைக் காட்டிலும்—ஏசுநாதரைக் காட்டிலும் பன்மடங்கு உயர்ந்தவராக — உலகப் பெரு மேதையாகத் திகழ்கிறார் என்பதை இனிதுணரலாம்.

உலகத்தின் இரு பெருங்கண்களிலே ஒரு கண் 'பெண்ணாவாள்' எனும் பேருண்மையை உணரும் ஆற்றலிலா ஒரு சிலர் பெண்ணைப் பேய் என்றும், பாவத்துக்கு வழியானவரே பாவையர் என்றும் இழித்தும் பழித்தும் பேசத் தலைப்பட்டனர். அத்தகைய இழிமொழிகளையெல்லாம் வேரற்ற மரமாக வீழும் வண்ணம் 'பெண்ணின் பெருமையே மன்பதையின் பெருமை என்பதை விளக்கி' 'பெண்ணாவாள் மாயப் பிசாசே' எனும் செக்குமாட்டு உணர்வில் சிக்கிக்கிடக்கும் மக்களின் அறிவுக் கண்களைத் திறந்து, இல்லற வாழ்வின் நிலைகளனை பெண்; இல்லவர் மாண்

புடையளானால், இல்லாத தொன்றில்லை; பெண்ணின் நல்லவளே மண்ணில் நன்கு வாழக் கற்றுத் தருபவள்; பிறர் இதயம்புகா பெண்டிரையுடைய கணவனே ஏறபோல் பீடுநடைபெற முடியும்; இல்லறத்தை செம்மையுற நடத்துவோன் துறவறத்தில் போய்ப்பெறக்கூடிய தேதுவில்லை". என்றெல்லாம் பெண்ணின் சிறப்பினைக் கூறி 'பெண்ணின் பெருந்தக்க யாவுள்' எனப் பெண்ணின் உரிமைக்கும் பெருமைக்கும் பாதுகாவலராக விளங்குகிறார் வள்ளுவர். 'எண்ணறக் கற்று எழுத்தற வாசித்தாலும் பெண் புத்தி என்பதெல்லாம் வெறும் பேதமைத்தே' என வினூரை பகர்வோரை நோக்கி, அறிவு, ஆற்றல், வீரம், விவேகம், சொல், செயல் ஆகிய அனைத்திலும் பெண் ஆணுக்குப் பின்தங்கியவளல்ல; இரு சாராரும் சரிநிகர் சமானமாக வாழும் பெற்றியினரே எனும் கருத்துப்பட ஆணும் பெண்ணும் 'அறிவுறிந்த மக்கட்பிறப்பினரே' எனக் கூறிப் பெண்ணுரிமைக்கு முரசுகொட்டுகிறார் வள்ளுவர். இவரளவுக்கு பெண்ணின் உரிமையைப்பற்றி — பெருமை குறித்துப் பேசிய பெரியாரை உலகில் யாண்டும் காணல் இயலாது எனத்துணிந்து கூறலாம்.

வள்ளுவர் வகுத்த 'பொருட்பால்' பரிமேலழகரின் கூற்றுப்படி சமுதாயப் பாலாகவே காட்சி தருகிறது. பொருட்பாலின் முடிமணியாய் திகழ்வது அரசியலாகும். அரசியலறிவு மிகுந்துள்ள இக்கால மக்கள் திகைப்புறம் வண்ணம் இரண்டாயிரம் ஆண்டுகட்கு முன்னரே அரசியல் வகுத்துள்ளார் வள்ளுவர். அவர்தம் கருத்துக்கள் இக்கால மக்களின் சிந்தனையைத் தூண்டுவதாய் அமைந்துள்ளது. அக்கால அரசியல் நிலையையொட்டி வள்ளுவர் ஆட்சித் தலைவனை அரசன், வேந்தன், மன்னன், இறைவன் என்றெல்லாம் அழைத்தாராயினும் அவனது தனிப்பட்ட வாழ்க்கை நிகழ்ச்சிகளையோ அன்றி அவன் பெற்ற வெற்றி

விரதுகளையோ பற்றிக் கூறினரில்லை. அரசுக்குப் பொதுவாயுள்ள அடிப்படைக் கருத்துக்களையே அவர் பொறித்துள்ளார். ஆட்சித் தலைவன் பெற்றிருக்கவேண்டிய சிறப்பியல்புகள், கடமைகள் இன்ன இன்னவை எனக் கூறும்போது அவனை ஏதேனுமொரு பெயரிட்டு விளித்து அழைத்தல் வேண்டுமே என்ற காரணத்தால்தான் ஆட்சித் தலைவனை நிலனாள் பவன், காவலன், வேந்தன், இறைவன் என்பனபோன்ற பொதுப்பெயரால் அழைக்கலானார். இப்பெயர் வருமிடங்களில் இக்கால நிலைக்கேற்ப 'ஆட்சித் தலைவர்' எனக் கொண்டு பொருள் காணின வள்ளுவர் குடியாட்சியையே தம் அரசியலில் பொறித்துள்ளார் என்பது போதரும். கோனாட்சியில் குடியாட்சி கண்ட வள்ளுவப் பெருந்தகையின் தீர்க்க திருஷ்டியை என்னென்பது!

அரசியலில் கரைகண்டவர்கள் எனக் கூறப்படும் கிரேக்க நாட்டு பிளேட்டோ, இத்தாலிய நாட்டு மாக்கியவல்லி, பிரெஞ்சு நாட்டு ரூசோ, அமெரிக்க நாட்டு தாமஸ் பெயின், ஜெர்மன் நாட்டு கார்ல் மார்க்சு, ஆங்கில நாட்டு ஹெரால்ட் லாஸ்கி முதலியவர்களின் அரசியல் தத்துவக் கருத்துக்களை—கோட்பாடுகளைக் காட்டிலும் வள்ளுவரின் அரசியல் கருத்துக்கள் பன்மடங்கு உயர்ந்து விளங்குவதோடு, அவர்தம் அரசியல் கருத்துக்கள் அனைத்தையும் தன்னுட்கொண்ட பொற்பேழையாகவும் ஈண்டு ஒளி வீசித் திகழ்கிறது திருக்குறள்.

நாட்டுக்கு நாடு சமரசம் வேண்டும். பன்மையிலே ஒருமை காணும் பெற்றியினராக உலக மக்கள் வாழ முற்படவேண்டும். காழ்ப்பு மனப்பான்மையும் வெறுப்புணர்ச்சியும் வேரோடு களையப்படவேண்டும்—என்றெல்லாம் இன்றைய அறிவுலகம் சங்கநாதம் முழங்குகிறது. ஆனால் இதற்கு மாறான கருத்துக் கொண்டவர்களும் இல்லாமல்

இல்லை. எடுத்துக் காட்டாக இத்தாலியிற் தோன்றிய மாக்கியவல்லி எனும் அரசியல் அறிஞர் 'இளவரசன்' எனும் தம் நூலில் "அண்டை நாடுகளெல்லாம் பகை நாடுகளாகும்; அவற்றை அழித்தொழிப்பதே வேந்தனின் தலையாய கடமையாகும்" என்பதாகக் குறிப்பிட்டுள்ளார். ஆனால், பொய்யில் புலவரோ, இதற்கு முற்றிலும் மாறுபட்ட கருத்தை — இக்கால உலகம் ஏற்றிப் போற்றும் கோட்பாட்டை வெளிநாட்டுக் கொள்கையை

"பகை நட்பாகக் கொண்டொழுகும் பண்புடையாளன் தகைமைக்கண் தங்கிற்று உலகு"

எனக் குறிப்பிடுவதன் மூலம் நாட்டுக்கு நாடு பெற்றிருக்க வேண்டிய நட்பின் திறத்தை விளங்க உரைக்கிறார் பொதுமறை வகுத்த பொய்யில் புலவர். இதே வெளிநாட்டுக் கொள்கையைத் தான் நம் அரசியல் திட்டத்தின் ஐம்பத்தோராம் விதியின் இரண்டாம் பிரிவில் "நாடுகளுக்கிடையில் நீதியின் அடிப்படையில் முகிழ்க்கும் மாண்பு நிறைந்த உறவை நிலை நிறுத்த வேண்டும்." என வலியுறுத்தப்படுகிறது.

அரசியலின் உயர்வு தாழ்வை அளக்கும் அளவுகோல் நீதி பரிபாலனமே யாகும். நீதி போற்றுவதில் இமயம் போல் உயர்ந்து விளங்குகிறார் வள்ளுவர். சத்திரியர் வையியர், சூத்திரர் ஆகியவர்கள் கொலைக் குற்றம் புரிந்தால் அம்மூன்று வர்ணத்தவர்களையும் தூக்கிலிடவேண்டும். ஆனால் பார்ப்பனர் ஒருவர் கொலைக் குற்றம் புரிந்தால் அவரது தலை முடியை மொட்டையடித்தால் போதும் என்பது மனு கூறும் நீதி. ஆனால், பொய்யில் புலவர்.

"கொலையிற் கொடியாரை வேந்தொறுத்தல் பைங்கூழ்களை கட்டதனோடு நேர்"

என்று கொலைத் தொழில் புரிவோர் யாவரே யாயினும் அவரை ஒறுத்தல்

வேந்தனின் தலையாய கடன் என்று சமன் செய்து சீர்தூக்கும் கோல்போல் நின்று நடுநிலை பிறழாது நீதி வழங்கி அறத்தினை வலியுறுத்துகிறார் வள்ளுவர்.

வரைவின் மகளிர், கள், சூது ஆகிய இம்மூன்றும் அரசனது செல்வ வளத்தை அதிகப்படுத்துகின்ற காரணத்தால் அரசன் அவைகளை அழியாது காத்தல் வேண்டும். அஃது அவனது அதிமுக்கியக் கடமைகளில் ஒன்றாகும் என விதிக்கிறார் 'அர்த்த சாஸ்திரம்' எனும் அரசியல் நூலை வடமொழியில் யாத்த சாணக்கியர். ஆனால் வள்ளுவரோ வான் பொருள் குன்றத்தை அழிப்பதோடு, சமுதாய ஒழுக்கக் கேடுகளுக்கு இம்மூன்றுமே மூல காரணமாயிருத்தலின் இவைகளை அடியோடு ஒழிக்க வேண்டுமென்கிறார்.

"இருமனப் பெண்டிரும் கள்ளும் கவரும் திருநீக்கப்பட்டார் தொடர்பு", என்பது குறள்.

சிலர் நாடோறும் உழைத்து உழைத்து உருக்குழைந்து கொண்டே போகிறார்கள். சிலர் உழைக்காது உண்டு கொழுக்கிறார்கள். இத்தகைய ஏற்றத்தாழ்வு நிறைந்த — சுரண்டல் மிகுந்த சமுதாயத்தை மாற்றியமைத்து மறுகோலம் செய்ய மாற்றத்துகிறார் வள்ளுவர். இவ்வலகைப் படைத்தோன் ஒரு சிலர் வறியர்களாய் இரந்தே உயிர் வாழ வேண்டுமென விதித்திருப்பானேயாயின் அவனும் அவ்வறியோன் போன்றே அலைந்து திரிந்து அழியட்டும் என்பதை,

"இரந்தும் உயிர் வாழ்தல் வேண்டின் பரந்து கெடுக உலகியற்றியான்"

என்ற குறளின் மூலம் உணர்த்துகிறார் வள்ளுவர். எல்லோரும் இன்புற்று வாழும் எழில் மிகு சமுதாயத்தைக் காண்பதில்தான் வள்ளுவருக்கு எவ்வளவு ஆசை! எத்தனை ஆர்வம்! ,

‘எல்லார்க்கும் எல்லாம்’ என்ற ஏற்றத் தாழ்வற்ற நிலைக்கு இவ்விலகம் அழைத்துச் செல்லப்பட வேண்டும் என்பது இன்றைய சிந்தனையாளர் கார்ல் மார்க்சின் கருத்து. ஆனால், அவர்க்கு முற்பட்ட மேதையான வள்ளுவர் “காத்தலும் காத்தவகுத்தலும் வல்லது அமைச்சு” எனக் கூறி இன்றைய ருஷிய நாட்டுப் பொருளியல் கொள்கைக்கு அன்றே அடிப்படை அமைத்து வாழ்த்துக் கூறியுள்ளார் வள்ளுவர். என்னே வள்ளுவரின் பொதுமை உள்ளம்!

‘எல்லாம் அவன் செயல்’, ‘வல்லான் வகுத்ததே வாய்க்கால்’ என்பன போன்ற வீணர் தத்துவார்த்த வேதாந்தங்களுக்கு வர்ணம் தீட்டி மேலும் மெருகு பூச முனைந்தாரில்லை வள்ளுவர். ‘உள்ளம் இலாதார் எய்தார் உலகத்து வள்ளியம்’ எனும் செறுக்கு என உணர்ச்சியூட்டி ‘கடந்த பிறப்பின் கர்ம பலனை எண்ணிப் புலம்பும் மக்களை ‘ஊழையும் உப்பக்கம் காண்பர் உலைவின்றித் தாழாது உருற்று பவர்’ எனத் தட்டி எழுப்பித் தலை நிமிரச் செய்கிறார் வள்ளுவர்.

வள்ளுவர் வகுத்த காமத்துப்பாலோ இன்பம் ஊறும் இலக்கியக் கடல்;

காதல் கொஞ்சம் காவியச் சோலை; கற்போர் மனதைக் கவினுறச் செய்யும் இன்பப் பெட்டகம்; அறத்தையும் பொருளையும் வாழ்க்கையின் மேல்வரிச் சட்டமெனக் கொள்ளின் காமத்துப் பாலை அதன் கண்ணாடி எனலாம். கருங்கக் கூறுமிடத்து, நவில்தொறும் நன்சுவை பயக்கும் குறட்பா மக்களின் வாழ்வையும் தாழ்வையும் மாற்றியமைக்கும் விசைக் கருவி; துன்பமெனும் கடலைக் கடக்க உதவும் தோணியாக — இன்பத்தின் உறை விடத்தை விளக்கிக் காட்டும் தூண்டாமணி விளக்காகத் திகழ்கிறது திருக்குறள்.

பழமைகள் மடிக்கின்றன. புதுமைகள் பூக்கின்றன. ஆனால் வள்ளுவர் தரும் வாழ்க்கை நெறிகள் மாறாது நின்ற ஒளி செய்கின்றன. அறிவுப் பசிகொண்ட உலகு முன் அமுதமெனத் திகழ்கிறது குறள். இங்ஙனம் கால தேச வர்த்தமானங்களை யெல்லாம் கடந்து — எக்காலத்தும் பொருந்தும் ஒப்பற்ற கருத்துக்களை உணர்த்திக் காட்டும் வள்ளுவப் பெருந்தகையை உலக மேதைகளிலெல்லாம் தலையாயவர் என ஈண்டுக் கூறவும் வேண்டுமோ?

“ இலக்கிய இன்பம் ”

[S. துரைசாமி, I B. sc. No. 176]

இலக்கிய மென்றால் என்னை? அது ஏதோ பண்டைக்கால நிகழ்ச்சிகளைப் பலப்பட உரைப்பது என்றால் பொருந்தாத ஒன்றே! பின் என்னை யெனின் ‘அறிவு நிலத்தின் மீது வித்தூன்றி, பண்புத் தளத்தின் மீது நின்று அழகு வான் நோக்கி யெழும் இன்ப மலர்க் கனிமரமே, அறத்தின் ஆழ்தடமளாவி, பொருளின் பரப்பகம் கொண்டு இன்பமுகடுற எழுப்பப்படும் இன்பமலர்க்கனி மரமே’ இலக்கிய மென்றால் அதுவும் மிகையாகுங் கொல்! கலைகளில் சிறந்த கவின் கலைகளில் தலையாயது இலக்கியம், மனிதன் பிறக்கிறான்; இருக்கிறான்; இறக்கிறான். ஆயின் காலத்தை வென்று நிற்பது இலக்கியம். அழியும் சமுதாயத்தில் அழியாதிருப்பது இலக்கியம். சூழ்நிலை மாறும்போது மாறுதிருப்பது இலக்கியம்! ‘Literature is the best thoughts of best men’ (Emerson): ‘Literature is the mirror of life.’ (Hudson).

இலக்கியத்தில் தான் இன்பம்! இன்பம் என்று இலக்கியத்தை தலைமேல் வைத்துக்கொண்டு போற்றுகின்றனரே, அதன் காரணம் தான் என்? இனவரலாற்றின் புதைப்பெட்டகம்! - அனுபவ ஆழ்கடலில் மனிதனின் அரும் முயற்சியால் கண்டெடுத்த பொன் வெள்ளிப்பாலம்-முத்து, மணி பவழம் - பண்பாட்டு உயிர் விதைகள் எவை? என்ற தொடர் வினவிற் குச் சுருங்க விடையிறுத்தால் இலக்கியம் ஒன்று தான் பொருத்தமெனின் இலக்கியம் இன்பம் பயப்பது இத்தன்மைத்தென கூறவும்வேண்டுங் கொல். இயக்கியத்திலே சுவை உள்ளது என்ன சுவை? உள்ளத்தை அள்ளும் ‘சுவை’. உள்ளத்தை அள்ளுவதெது? உணர்ச்சி. பண்டை இலக்கியங்களிலே இன்பஉணர்ச்சி,

துன்ப உணர்ச்சி, வீர உணர்ச்சி, ‘கல்தோன்றி மண் தோன்றாக் காலத்தே வாலொடு முன் தோன்றி மூத்த குடியாம்’ பழந் தமிழரின் வாழ்வு, இசை இன்பம், ஓசை இன்பம் என்ற பலவகை இன்பங்களைக் காண்கிறோம். இவ்விலக்கிய இன்பங்களைச் சுருங்கச் சொல்லி விளங்க வைப்பன் இக்கட்டுரையின் கண்.

இலக்கியக் கலைநூளை, ‘சொல்லேர் உழவன்’ எனச் சிறப்பித்த, முப்பாலில் நாற்பால் மொழிந்த வள்ளுவர் குறளடிகள் - ஏழு சீர்கள் கொண்ட - ஒன்றே முக்கால் அடி கொண்ட குறள் பொருள் நுணுக்கம், செறிவு ஆகியவற்றிற்கு எடுத்துக்காட்டாமாறு என்பதைக் காண்பம். “அமிழ்தினு மாற்ற இனிதே தம் மக்கள் சிறுகை அளாவிய கூழ்” என்கின்றார். சிறுகை - ஆம். உருவத்தில் சிறியதென்று குறிக்கவில்லை இவண். கையில படிந்துள்ள அசுத்தத்தைச் ‘சிறு’ என்னும் சொல்லிலே விளக்குகின்றார். கூழ்! சாதாரண கூழ்! தற்காலத்தில் இழிவுக்குகந்த கூழ்! ஆயின் பண்டையிலே பண்பாட்டை வளர்த்த கூழ்!

‘காக்கை கரவா கரைந்துண்ணும்.’ ஆம். பிறரின் இழிவுக்குட்பட்ட நிறத்தையுடைய கருமையான காக்கை! இதன் மூலம் வெளிப்படுத்தும் கருத்தோ அளவற்றது. அது யென்னை? ‘ஆக்கம் அன்ன நீராரக்கே உள்’. காக்கையைப்போன்ற கருமையான நிறத்தையுடையவருக்கா? அதுதான் இல்லை. காக்கையைப்போல் பகிர்த்துண்ணும் பண்புள்ளவருக்கு. என்னே சொற் செறிவு! என்னே பொருள் நுணுக்கம்! பெறும் இன்பமோ பெரிய இலக்கிய இன்பம்!!

இலக்கியப் பண்புகளினாலும் இலக்கியம் இன்பத்தை இயைகின்றது. மக்களின் அறிவைத் தூண்டும் கருவியாக உள்ள புற நானூற்று இலக்கியத்தைச் சுவைப்போம்.

ஈ யென இரத்தல் இழிந்தன்று,
அதனெதிர்
ஈ யேன் என்றல் அதனினும்
இழிந்தன்று
கொள் ளெனக் கொடுத்தல்
உயர்ந்தன்று
கொள்ளேன் என்றல் அதனினும்
உயர்ந்தன்று—

இரத்தலும் இழிவு, இரக்காமல் ஈயாமலிருத்தலும் இழிவு என்று கூறி, யார்தான் இரக்கவேண்டும், யார்தான் இரக்காமலிருக்கவேண்டுமென்பன போன்ற வினாக்களை யெழுப்பி உள்ளத்தைக்கொள்ளை கொள்ளும் இலக்கிய இன்பத்தை என்னென்பது?

நல்லது செய்தல் ஆற்றிராயினும்
அல்லது செய்தல் ஓம்புமின்—

என்று மக்களின் அறிவைக் கொளுத்துகிறதென்றால் இலக்கியம் சுவைத்துப் படிப்பார்க்கு இன்பம் பயக்காமலிருக்க முடியாதன்றோ!

பாட்டின்கண் அமைந்துள்ள, அணிகலன்களும் அணியிலக்கணம் போன்றவைகளினாலும் இலக்கியம் இன்பம் இயைகிறது என்பதை ஒரு புறப் பாட்டின் மூலம் சுவைக்கலாமே!

“ இவ்வே,
பீலியணிந்து மாலை சூட்டிக்
.. .. .
.. .. .
கொல் துறைக் குற்றிலமாதோ!
என்றும் ”

என்றார் அறிவினுச்சியில் கலை நடமாடிய, சொல்லின் செல்வி ஓளவை, தொண்டைமானைப் புகழ்வதுபோல் இகழ்ந்தும், அதிகமான இகழ்வது போல் புகழ்ந்தும் கூறியுள்ள வஞ்சகப் புகழ்ச்சியணியானது நமக்கின்பம் பயக்கிறது என்பது உள்ளங்கை நெல்லிக்கனியே யன்றோ!

கம்பன் விட்டுப் பணிப்பெண் பாடிய பாடலின் கண் உள்ள இலக்கிய நகைச் சுவையைக் காண்போம்.

“ வட்டமதிபோலிருக்கும், வன்னிக்
கொடி தாலும்
கொட்டுவார் கையினின்றும்
கூத்தாடும்—கூட்டால்
அரகரா வெனுமே அம்பல சோமாஜி
(ஓரு நாள் விட்டே நீதுரை”)

என்று எருவட்டியைக் குறித்துப் பாடிய பாடல் நகைச்சுவையளிக்கின்ற தென்பது குன்றின் மேலிட்ட விளக்கே யன்றோ!

நகைச்சுவையைக் கண்ட யாம், அவலச்சுவை இன்பத்தை, பாரிமகளிர் தந்தையை இழந்து பாடிய பாடலின் கண் காண்போமே!

அற்றைத்திங்கள் அவ்வெண்ணிலவின்
எந்தையும் உகடையேம் எம்குன்றும் பிறர்
கொளார்
இற்றைத் திங்கள் இவ்வெண்ணிலவின்
.. .. .
குன்றும் கொண்டார் யாம் எந்தையும்
இலமே”

என்னும் அருமைச் செய்யுள்—அவலச்சுவை பெற்ற இலக்கியப் பகுதி நெஞ்சத்தை உருக்கி இன்பத்தை யளிக்கின்றது.

சொற்களிலே விளையாடப்பட்டுள்ள இலக்கியப் பகுதிகள் ஆங்காங்கே உள்ளன. இத்தகைய பாடல்கள் சொற்பொருள் பின் வருகியணிக், மடக்கணி

யெனப் பெயர் பெற்று இன்பமளிக்கின்றன.

“ துப்பார்க்குத் துப்பர்ய துப்பாக்கித்
துப்பாயா தூஉ மழை ”
“ சொல்லுக சொல்லை பிறிதோர் சொல்
அச்சொல்லை
வெல்லும் சொல்லின்மை யறிந்து ”

என்னும் சொல்லிலே வினையாடப்பட்டுள்ள இலக்கியப் பகுதிகள் உள்நுழைந்து படிப்பார்க்கு இன்பம் பயக்காமலில்லை.

இனி இலக்கியம் இயையும் ஓசை, இசை இன்பங்களைக் காண்போம். ‘வீருத்தமெனும் ஒண்பாவில் உயர்கம்பன்’ என்று சிறப்பினைப் பெற்ற கம்பரது கும்பகர்ண வதைப் படலத்தே, கும்பகர்ணனை எழுப்பும் சிலையிள்ளுள்ள பாடலின் இசை இன்பத்தைக் காண்போம்.

“ உறங்குகின்ற கும்பகன் ஊங்கன்
மாய்வாழ்வெலாம்
இறங்குகின்ற தின்றுகாண் எழுந்திராய்
எழுந்திராய்
கறங்குபோல வீற்பிடித்த காலதாதர்
கையிலே
உறங்குவாய் உறங்குவாய்
இனிக்கிடந்து உறங்குவாய்.

பெண்கள் உலக்கையால் குத்தும்போது ஏற்படும் ஓசைக்கும், இப்பாடலின் இசைக்கும் உள்ள தொடர்பை உள்நுழைந்து படிப்பவர் உணர்வர். அலையின் மேடுள்ளங்களைப் போன்ற சிறந்ததோர் இன்பத்தையளிக்கின்ற

தன்றோ! கோடிட்டவைகள் அலையின் மேல் தளத்தைப் போலவும், மற்றவைகள் அலைகளின் அடித்தளத்தைப் போன்றும் அமைந்து இன்பம் இயைகின்றதன்றோ!

இனி நெஞ்சையள்ளும் சிலப்பதிகாரக் காதையிலே காணப்படும் கந்துகவரிப் பாடலின் ஓசையின்பத்தைக் காண்பம்.

துள்ளிவந்து கைத்தலத்து
இருந்ததில்லை நீள்நிலந்
தன்னினிள்ளும் அந்தரத்து
எழுந்த தில்லைதான் எனத்
தென்னவன் வாழ்க வாழ்க என்று
சென்றுபந்த டித்துமே
தேவாராமார் பன்வாழ்க
என்றுபந்த டித்துமே “

என்று பெண்கள் பந்து வினையாடும் போது உண்டாகும் ஓசைக் கேற்றவாறு தொடுத்துள்ள இளங்கோவின் இலக்கியப் பகுதியின் இன்பத்தை என்னென்றுரைப்பது!

இனி விரிப்பிற் பெருகும். சுருங்கச் சொல்லி விளங்க வைத்தல் இனிது. இதுகாறும் கூறியவற்றால் இலக்கியமானது உள்ள, இல்லா, இனிமையான பெரியோர்களால் நாட்டப்படுவது இலக்கியம் என்றும், இசை, நகை போன்ற ஒன்பாண் சுவை பொருந்தியது என்பன போன்ற இன்றோரன்ன சுருத்துக்கள் பெறப்படுகின்றன வென்பது குன்றின்மேலிட்ட விளக்கேயன்றோ!

இன்பம் இயையும் இலக்கியத்தின் மூலம் அழியா இன்பங்கண்டு, அழியா சமுதாயப் பணியை—இன்பப் பண்பை வளர்க்க எல்லாம் வல்ல இயற்கையை இறைஞ்சுவோமாக!!! வணக்கம்!

கலையும் வாழ்வும்

ஜோகிமேத்தா,—முதல் அறிவியல் வகுப்பு.

கலையும் வாழ்வும் என்பதுபற்றி எழுதப் புகுமுன் கலை என்பதென்ன, வாழ்வென்பதென்ன என்பதனை நோக்குதல் வேண்டும்.

மனிதனுடைய ஆற்றலின் வெளிப்பாடே கலையாகும். கலை, மக்கள் வாழ்வில் தனிப்பட்ட ஒரு பண்பு. ஒருவன் ஓர் இன்ப உணர்ச்சியால் ஈடுபட்டு, அந்த இன்ப எண்ணத்திற்கு ஒரு உருக்கொடுத்து, பின், அதனை நடிப்பென்கிறான்; இசையென்கிறான்; ஓவியம் என்கிறான்; சிற்பம் என்கிறான். அதனில் அவன் தன்னையே மறந்து ஒன்றுகின்றான். பிறரையும் ஈர்க்கின்றான். இதுவே கலையாகும்.

கலைத்திறமை இயல்பாகவே வெளிப்பட்டு விளங்கக்கூடியது; மறைத்து வைக்க முடியாதது. பாடத் தெரிந்தவன் எங்கேனும் எப்படியேனும் பாடித்தீர்ப்பான்; ஓவியம் வரையத் தெரிந்தவன், தரையிலேனும் விரல்களால் கீறித் தீர்ப்பான்; நடிக்கும் கலைத்திறமையும் அப்படிப்பட்டதுதான். வெளிப்படுத்தாவிட்டால் அது மனித உள்ளத்தைக் கொன்றுவிடக்கூடியது. “கலை தன்னலமும் பழிபாவங்களும் நிறைந்த உலகை வீட்டு நம்மை அப்பால் அழைத்துச் செல்ல வல்லது” என்கிறான் மகாகவி தாகூர். “கலை என்பது கடந்த காலத்தின் கண்ணிகை. நிகழ்காலத்தின் மனைவி, வருங்காலத்தின் தாய்” என்கிறான் காண்டேகர்.

இனி, வாழ்வென்பதென்ன? என்பதனை விளக்குவம். “மனிதத் தன்மையை வழிபடுவதுதான் வாழ்வு” வாழ்க்கையே ஒரு கலைதான். வாழ்க்கையின் திகில்கலை இல்லை. இலக்கியத்திற்கு இலக்கணம் போல, வாழ்க்கைக்குக் கலை அமைந்திருக்கின்றது. காவியம் கண்டவர்கள், ஓவியம் வடித்தவர்கள்,

சிற்பம் செதுக்கியவர்கள் யாவரும் தங்கள் கலைப்படைப்பை வாழ்வின் பிரதிபலிப்பாகவே அமைத்துள்ளனர். கலையும் வாழ்வும் ஒரு நாணயத்தின் இரு பக்கங்களைப் போன்று பின்னிப் பிணைந்திருக்கின்றன. கலையின்றேல் வாழ்வில்லை; வாழ்வின்றிக் கலையில்லை என்ற அளவிற்குக் கலையும் வாழ்வும் ஒன்றி இருக்கின்றன.

வாழ்வே ஒரு கலை என்று தெளிந்தோம். கலைகள் பலதிறத்தன. அவற்றுள் சில:

இசைக்கலை :—இசையென்பது ‘இசை விப்பது’; ‘தன் வயப்படுத்துவது’ என்பது பொருள் இசை அனைவரையும் ஈர்க்கும் சக்தியுடையது.

ஓவியக்கலை :—மனிதனது வாழ்வின் சித்திரமாக ஓவியன் வரைகின்றான். ஓவியக்கலையின் மூலம் பண்டைத் தமிழரின் பண்பாடும், நாகரீகமும் தெள்ளெனத் தெளிகின்றன.

சிற்பக்கலை :—சிற்பி தன் சிந்தனையைப் பயன்படுத்திச் சிற்பம் வடிக்கின்றான். அதன் மூலம் மாமல்லபுரமும், எல்லோராக்குகையும் நமக்குக் கிடைத்தன.

கட்டிடக்கலை :—குகையிலும் காடுகளிலும் வாழ்ந்த மனிதன் கட்டிடக்கலையின் பயனாய் மாடமாளிகைகளிலும், கூடகோபுரங்களிலும் வாழ்கின்றான். இங்கு கட்டிடக்கலை வாழ்விற்குப் பயன்படுகின்றது.

இலக்கியக்கலை :—மனிதனது வாழ்க்கையினைத் திருத்தி, வளப்படுத்தி, வாழ்வின் செம்மை படுத்துவது இலக்கியமாகும்.

நடிப்புக்கலை :—நவரசங்கள் அனைத்தையும் நடிப்பில் காட்டுகின்றார்கள். நம்மை மறந்து ஒன்றுகின்றோம்.

“தோன்றிற் புகழொடு தோன்றுக”
என்றார் வள்ளுவர். தோன்றும்போது
புகழைக்கொண்டு வா என்று சொல்ல
வில்லை. தோன்றியபின் புகழைத்
தேடிக்கொள் என்பதே வள்ளுவர்
கருத்து. ஆகவே,

“தூங்கயிலே வாங்குகிற மூச்சு—அது
சுழிமாறிப் போனாலும் போச்சு.”

என்றபடி வாழ்வு முடிவடையு முன்ன
மேயே புகழைக் கொள்ளவேண்டும்.
எப்படி? கலையைக்கொண்டு ஏதாவது
ஒரு துறையில் புகழைத் தேடிக்கொள்
ளலாம். கலைவாந்தான் இன்று அநே
கர் புகழேணியில் உச்சாணிக் கொம்
பிலே வீற்றிருக்கின்றார்கள். பிரபல
இசை வாணர்கள், நடனமணிகள்,
பாடகர்கள், நடிகர்கள், கலைஞர்கள்,
அறிஞர்கள் இன்றோன்ற பலரும்
புகழ் பெற்றது கலைத்தாயின் மடியிலே
தான். ஆகவே, வள்ளுவர் வழியில்
புகழ் அடைய கலை உதவுகிறது.

“காதல் பித்தைப்போலவே, கலைப்
பித்தும் விசித்திரமானது.” வாழ்க்கை
யில் காதல் பித்து இளம் பெண்களை
யும், இளைஞர்களையும் எப்படியெப்படி
இன்பத்துள் ஆழ்த்துகின்றதோ,
அஃதேபோன்று கலைப்பித்தும் சிறுர்
முதல் வயோதிகர் வரை ஆண் பெண்
இருபாலரையும் இன்பத்துள் திளைக்கச்
செய்கின்றது. இங்கே வாழ்வுடன்
கலை ஒன்றியிருக்கின்றது.

உள்ளமே ஒரு கலை யெனலாம். அன்
றிலின் இணையொன்று இன்பம் துய்க்
கின்ற வேளையில், வேடனின் அம்புக்கு
ஆண் அன்றில் பவியாகின்றது. பெண்
அன்றிலின் துன்பமானது அருகில் தவ
யியற்றும் வால்மீகி முனிவரின்
கோபத்தைக் கிளறிவிடுகின்றது.

“முன் இணையாகிய அன்றிலின்
மோகங்கொள் ஆணரினைக் கொன்றனை
மன்னெடுநாள் இனி வாழ்கலை
வாழ்கலை! வாழ்கலை! வேடனே.”

என வேடனுக்குச் சாபயீடுகிறார்.
பேடையின் துன்பம் முனிவரின் உள்
ளத்தைக் கலக்கியது. இப்படிப்பட்ட
உள்ளம் பெற்றதுதான் உண்மையான
கலை வாழ்வாகும்.

இனி கலையின் குறைபாடுகளைக்
காண்போம்.

“கலையே குறிக்கோளாய்க் கலையே
வாழ்வாய்க் கலைத்துறையில் காலம்
கழிப்பவர்கள் ஒழுக்கத்தோடு வாழ்தல்
அருமையாக உள்ளது. அறிவைப்
போற்றி வாழ்வோர், வாழ்க்கையில்
வெற்றி பெறுவது போல், கலையைப்
போற்றி வாழ்வோர் வெற்றி பெறுவது
அரிது.”

கலையால் அழிந்தவரில் அம்பிகாபதி
யும், கோவலனும் நினைவில் நீங்கா நிற்
கின்றனர். இருவரும் கலை வாழ்வில்
அழிந்தனர் என்பது வெள்ளிடை மலை.
“வாழ்க்கையிலே கோடை மழையைப்
போல வருகிறது துன்பம்; பன்னீரைப்
போலக் கிடைக்கிறது இன்பம்” என்
பது கான்டேடர் கருத்து. கோவலன்,
அம்பிகாபதி வாழ்க்கையும் அத்தகை
யதே.

வாழ்க்கைக்குக் கலை ஒரு போர்வை.
வேண்டியபோது போர்த்துக் கொள்ள
லாம், கலையைப் போற்றாதல் கடன்.
போற்றினால்தான் வாழ்வு மலரும்.
அதுதான் கலைவாழ்வு—இன்பவாழ்வு

மனிதத்தன்மையடைய கலை வேண்
டும். ஆகவே, வாழ்வு வளம்பெற
வேண்டுமானால் கலையைத் தெரிதல்
வேண்டும். “கலையறியா நெஞ்சம் கல்
நெஞ்சம், மண் நெஞ்சம், மர நெஞ்சம்.
வாழ்க்கை என்பது அற்புதமான அழ
கிய கதை.” கலைதான் அதில் கதாநாய
கனாக இருக்கின்றது.

இறுதியாக, கலை வாழ்விற்குப் பயன்
படுதல் வேண்டும். கலை கலைக்காக என்
றால் வாழ்வு வளம்பெற முடியாது.
எனவே, வாழ்வும் கலையும் ஒன்று
சேர்ந்தால் தான் உலக வாழ்க்கை
இன்பமடைய முடியும்.

பெருமானூரின் பரந்த நோக்கு

சி. மு. அ. அப்துல்காதிர், நான்காம் வணிக வகுப்பு

[மீலாது விழாக் கட்டுரைப் போட்டியில் முதற்பரிசு பெற்றது]

நபிகள் நாயகத்தின் நேரிய நெஞ்சப் பேராழியிலிருந்து பரந்த நோக்கங்களென்னும் மாபேரலைகள் அவர்கள் வாழ்ந்த காலமெல்லாம் ஓயாமல் உயர்ந்து உயர்ந்து எழுந்து உலகை உய்வித்துக் கொண்டிருந்தன. அந்த அன்பலைகள் அனைத்தையும் நம்மால் ஆழ்ந்து காணமுடியாதெனினும், காண இயலுகின்ற சிலவே நம்மைத் திகைப்பிலும் திடுக்கத்திலும் ஆழ்த்தி நமது நெஞ்சை நெகிழ்க் செய்கின்றன,

அண்ணலாரை வதைத்து வாட்டி அவர்களை ஊரைவிட்டே தூரத்தி அடித்த மக்கமா நகரம் அண்ணலாரின் காலங்களில் வீழ்ந்துவிட்டது. அண்ணலாரைக் கொலை செய்ய முயன்றவர்கள், கொடூரம் பல புரிந்தோர், அபூஜஹலினும் கொடிய அவனது மகன் இக்ரிமா, அண்ணலாரின் அன்பு மகள் லைனபை கர்ப்பினியை - சட்டி எறிந்து வீழ்த்திய ஹப்பார், அவர்களின் அருமைச் சிறிய தந்தை ஹம்சாவின் உடலைப் பிளந்து ஈரலைச் சுவைத்த ஹிந்த்-இப்படிப் பலர் கைதிகளாக்கப்பட்டு அண்ணல் முன்னே நிறுத்தப்படுகின்றனர், அவர்களுக்கு என்ன தண்டனை நேருமோ என எல்லோர் நெஞ்சங்களும் நடுக்கத்தோடு எதிர்பார்த்துக் கொண்டிருக்கின்றன. அப்பொழுது அண்ணலார், தண்டனைக் குரியவர்களின் நெஞ்சங்களே துணுக்குறும் வகையில், தங்கள் செவ்வாய் திறந்து “உங்களை மன்னித்தேன்; மன்னித்தேன்” என்றார்கள்! என்னே அவர்களின் பரந்து விரிந்த, வியக்கத்தக்க, ஒப்புமை காட்டமுடியாத கருணை நெஞ்சம்!

முஸ்லிம்கள் பரவிப் பெருகியிருந்த ஸ்பெயின், கிரீஸ், சிரியை போன்ற பல நாடுகளிலே மாற்றூரது ஆட்சி ஏற்பட்டபோது அவர்கள் முஸ்லிம்களை இல்லாதொழித்ததற்குச் சரித்திரம் சான்று பகர்கிறது. இரண்டாம் உலகப் போருக்குப் பின் நாள்களுக்கு நேர்ந்த கோரத்தை நாமறிவோம். இப்படிப் பல நிகழ்ச்சிகளைக் கூறலாம். அவற்றோடு அண்ணலின் செயலை ஒப்பு நோக்கினால்

அண்ணலாருக்கு யூதர்கள் இழைத்த கொடுமைகள் எண்ணில. அவர்கள் செய்த கொடுமைகளுக்குப் பகரமாகத் தீங்கிழைத்துத் தண்டனை தர வாய்ப்பும் வலிமையுமிருந்தும் அருட்கடலாய் அண்ணல் அவர்களை மன்னித்தது மற்ற நல்லருள் செயல்கள் பல்வற்றைப் போன்றே தெய்வப் பண்பு பொருந்தியதே யன்றி வேறென்ன? தங்களது உணவில் நஞ்சு கலந்த யூதர்களை மன்னித்தார்கள். அவர்களது உடைவாளா லேயே கொல்ல முயன்றவையும் மன்னித்தார்கள். கைபரிலே வைத்துத் தங்களைக் கொலை செய்ய முனைந்த யூதர்களையும் மன்னித்தார்கள். இன்னு செய்த தங்களது யூத விருந்தாளியை, அவன் நாணும் வண்ணம் நன்னயம் செய்தார்கள். யூதர்களின் பகையொழிக்க வாய்ப்பிருந்தும், அதை விரும்பாதவராய், பகை தவிர்க்கவே கருதிய செய்மல், உயர் குடும்பத்தித்த சபிய்யா என்னும் யூதப் பெண்ணைத் திருமணம் செய்துகொண்டார்கள்!

நாளொன்றுக்கு ஒரு தெய்வம் வணங்கி வந்த மக்கள் மலிந்த நாட்டில்

ஒருவர் “ ஒன்றே குலம்; ஒருவனே தேவன் ” எனச் சொல்லொன இன்னல்களிடையேயும் இடையேயுருது எடுத்துரைத்தாரென்றால் நிச்சயம் அது பரந்த நோக்கே, அதுமட்டுமல்ல. அண்ணலாரின் அருட் கரம் மற்றவர்களால் கற்பனை செய்யவும் இயலாத தொலைவு, வான உலகங்களையும் ஊடுருவிச் செல்லும் பான்மையை அவர்களது வாழ்வெங்கும் வரிசையாகக் காணுகிறோம்; வழத்துகிறோம்.

அண்ணலார் மறை பெற்ற மற்றவர்களை முஸ்லிம்களாகுமாறு வேண்டிய தில்லை அவர்களுக்குக் கூறியதெல்லாம் ஒரே இறைவனை நம்புங்கள்; இறைவனுக்கும் அடியானுக்கும் இடையிலுள்ள தரகர்களை அகற்றுங்கள், உண்மை நெறி நின்று ஒழுங்குகள் என்பதுதான், ஆனாலும், அவர்கள் அண்ணலாருக்கு இழைத்த துரோகங்கள் எண்ணத்தொடையா. அண்ணலார் அனுப்பிய அன்பின் தூதுவர்கள் அல்லலுக்கு ஆட்படுத்தப்பட்டார்கள். இருப்பினும் அண்ணலின் நெஞ்சம் அவர்களின் மீது வன்மம் பாராட்டிய தில்லை; மாறாக, அருண்மாரி சொரிந்தது. சிறிய மலையருகிலுறைந்த கிறிஸ்தவர்களுக்கு, அவர்களுடைய உரிமை நலங்களைப் பாதுகாத்து அண்ணலார் அளித்த பட்டயத்திற்கீடாக உலக வரலாற்றில் வேறெதையும் காண இயலாது. நஜ்ரானிலிருந்து வந்த கிறிஸ்தவர்களை, மதின் தூதுப் பள்ளியிலேயே, மணிகள் ஆர்க்க, அவர்களது மறை மொழிகள் முழங்க ஞாயிறுத் தொழுகை நடாத்த அனுமதி அளித்த அண்ணலே! இத்தகைய நிகழ்ச்சிகளை எண்ணுந்தோறும் உள்ளுந்தோறும் எங்கள் உள்ளங்கள் உருகி வழிகின்றனவே!

தங்களைக் கல்லாடித்துத் தெருத்தெருவாகச் சுற்றவைத்துத் தங்கள் உடலெல்லாம் குருதி கொட்டச்செய்த தாயிப் நகர மக்கள் விரைவில் தண்டனை அடையவிருக்கிறார்கள் என

வானவர் ஜிப்ரீல் அறிவித்தபோழுது அண்ணலாரின் அருள் நெஞ்ச ஆழியினின்றும் தெளித்த முத்துக்களவை:

“ அந்த அறியாத மக்களை ஒன்றும் செய்துவிடவேண்டாம். அவர்களில்லாவிட்டாலும் அவர்களின் வழித்தோன்றல்களில் நல்லவர்கள் எனது சன்மார்க்கத்தைத் தழுவுவார்கள் என்ற நம்பிக்கை எனக்குண்டு.”

ஹுதையியா உடன்படிக்கை நிறைவேறும் முன்னரேயானாலும், அபூஜர் தலைக் குறைஷியரிடமே அனுப்பத் துணிந்தார்கள்.

அண்ணல், பகைவருக்கும், நண்பருக்கும், செல்வருக்கும் வறியருக்கும், ஆண்டானுக்கும், அடிமைக்கும் மனிதன் என்ற முறையில் வேறுபாடு கற்பித்தறியார்கள். ஆண்மையருள் செறிந்த செம்மல்களாகிய, தங்களது நண்பர்களுள் சிறந்தோராகிய, அபூபக்கர், உமர் போன்றவர்களுல்லாம் அருகிவிருக்கையில், தங்களால் உரிமையளிக்கப்பட்ட அடிமை சைதுக்கும், அவ்வடிமையின் மகன் உஸாமாவுக்கும் படைத்தளபதிப் பதவியளித்தார்கள். ஏன்? தங்களது அத்தையின் அருஞ்செல்வி ஸைனபை சைதுக்குத் திருமணம் செய்துகொடுத்து ஆண்டான் அடிமை என்ற வேறுபாட்டை வேறறக் கல்வி எறிந்தார்கள்.

அண்ணல் வாழ்ந்த நாட்டில் மற்றவர்களின் கரங்கள் வன்பகை வெட்டிச் சாய்த்துக் கொண்டிருந்த போது அண்ணலின் திருக்கரங்கள் வறுமையால் வாடிய உள்ளங்களை வாஞ்சையோடு தடவிக் கொடுத்துக் கொண்டிருந்தன. பிற்காலத்தில் மக்கள் அண்ணலைத் தங்களது இதயத் தடாகத்தில் என்றென்றும் மலர்ந்து மணம் பரப்பும் பனிமலரெனக் கண்டு, மலரினைப் பாதுகாக்கத் தங்களது உயிரையே குடையாகிப் பிடித்தபோதுங்கூட, அண்ணலின் தூய தடநெடுந்தோள்கள் இறைவன்

இல்லம் அமைக்க வேண்டிக் கற்கள் சமந்து கொண்டிருந்தன; அகழ்ப் போருக்காக மண் சமந்தன்; மற்ற அனைவரும் உறங்கிப் போன நள்ளிரவில் காலந் சென்ற மற்றவர்களின் ஆன்மசார்திக்காக ஆண்டவனை இறைஞ்சிச் சோர்ந்தன.

எந்த அப்துல்லா இப்னு உபைது தான் வாழும் நாளெல்லாம் இஸ்லாத்தை இல்லா தொழிக்கக் கங்கணம் கட்டிக் கொண்டிருந்தானோ, மறை முகமாகச் சூழ்ச்சிகளும் துரோகங்களும் புரிந்து கொண்டிருந்தானோ அந்த அப்துல்லா இப்னு உபைதின் மரணத்தின்போது தம்முடைய துணியை அவனுக்குத் தரவும், இறைவனே 'நீர் எழுபது முறை அவனுக்காக மன்னிப்புக் கேட்டபோதிலும் அவனை மன்னிக்க மாட்டோம்' எனச் சொல்லி யிருந்தும் அவனுக்காக மரணப் பிரார்த்தனை செய்து மன்னிப்புக் கேட்கவும் அண்ணல் தயங்கவில்லை.

தான் ஆளும் நாட்டின் நிலத்திலும் சொத்துக்களிலும் முக்கால் பகுதிக்கு மேல்தாங்களே உரிமையாளராக இருக்கும் மன்னர்களை நாமறிவோம். ஆனால் செல்வங்கொழிக்கும் அரேபியா முழுதும் அண்ணலாரின் ஆட்சிக்குக் கீழே வந்த போதும் அவர்கள் வாழ்ந்த முறை, பொதுப்பணத்தின் மகத்துவத்தையும், எளிமை வாழ்வின் செழுமையையும், பொதுச் சொத்துக்களில் பரந்த நோக்கத்தின் முக்கியத்துவத்தையும் நமக்கு எடுத்து வலியுறுத்தவில்லையா? அண்ணலார் அரசராக இருந்த போதும், தாங்களே அடுப்புப் பற்றவைக்கவும், தரையைக் கூட்டவும், பால் கறக்கவும், கிழிசல் தைக்கவும், தங்கள் மிதியடிகளைச் செப்பனிடவும் செய்தார்கள்!

ஈச்சம் பாயிலேயே படுத்துறங்கினார்கள்; இரண்டு நாட்களுக்குத் தொடர்ந்தாற்போல் கோதுமை ரொட்டி சாப்பிட்டு அறியார்கள். என்னே வாழ்வு!

அண்ணலாரின் வாழ்வின் பல்வேறு துறைகளிலும், சிறுவராக இளைஞராக, மணாளராக, தந்தையராக, மாமனராக பாட்டனாராக, போர்வீரராக, தளபதியாக, நீதிபதியாக, சட்டம் வழங்குபவராக, அரசராக எல்லாத் துறைகளிலும் அவர்கள், அல் அமீனாக (நம்பிக்கைக்குரியவர்), சத்திய சீலராக, நேர்மைநெறி வழுவாதவராக, மனித இனம் முழுவதையும் ஒன்றெனக்கண்டு அதற்குச் சேவை செய்வதையே தன் வாழ்வின் கடனெனக் கருதிய நாயகமாக, "மனிதருக்குள் மாண்புடையோராகத்" திகழ்ந்தார்கள்.

திருக் குர்ஆன் கூறுவது போல அண்ணலாரைப் போன்ற ஒரு "அருட்கொடை"யை (21:107) "அழகிய முன்மாதிரி"யை (33:21) "உயிரினும் இனிமையரை" (33:6) உலகம் அவர்களுக்கு முன்னரும் பின்னரும் கண்டது மில்லை, இனிமேலும் காணப் போவதுமில்லை.

"தூஸலம் வாசியை (பெருமானார்) எண்ணியா இரத்தக்கண்ணீர் வடிக் கிறாய்" எனத் தனது கண்களை விழித்த வண்ணம் தனது பிரசித்தி பெற்ற பாடலைக் களித்ததால் புர்க்காவை இயற்றிய இமாம் பூனீர் (ரஹ்) அவர்கள் துலங்கிய அதே வார்த்தைகளால், அண்ணலாரின் பரந்த நோக்கத்தை ஓரளவு அறிய முயலும் நாம், நம் முடைய நெகிழ்த்துருகும் நெஞ்சங்களை விளித்து நிற்கிறோம்; வியப்பில் ஆழ்கிறோம்!

க வ ி ய ர ங் கு

**கவியரங்கில் கவிதை மலர்கள்பற்றிய தலைவர், திரு. ரம்போலா
மாஸ்கரனேஸ் அவர்களின் கருத்துரைகளில் சில :**

கவிமணியின் கவிதைகளில் வருவதைப்
போல சிறு சிறு சொற்கள் திரு-
மணியின் கவிதைகளில் தவழ்ந்து
வருகின்றன. அவர் எடுத்துக் கொண்ட
பொருளுக்கு அவை ஏற்றமும் எழிலும்
ஊட்டுகின்றன குழந்தைகள் நாட்டில்
தாய்மொழி ஆட்சி மொழியாக இருப்-
பதால் பகைமை இல்லை என்று கூறி,
தாய்மொழி ஆட்சி மொழியாக இல்-
லாத நாட்டில் அறிஞர் பகைமை
உண்டாவதை மறைமுகமாகக் குறிப்-
பிடுவது நயமாக இருக்கிறது.

கவின் மிக்க கவிப் புலமை திரு. அலி
யின் கவிதையிலே காண்கிறேன் ; அவர்
கையாளும் சொல்லடுக்குகள் சுவை
பூட்டுகின்றன. “உண்ணுவதும் உறங்-
குவதும் உலகத்தின் தொழில் என்றால்
மண்ணும் அதைச் செய்யும் மரமும்
அதைச் செய்யும்,” என்று இடித்துக்
காட்டி, “கண்ணின் மணி போன்ற
கலை வாழ்வே உயிர் வாழ்வு” எனச்
செல்லும் பாடல் என் உள்ளத்தைத்
தொடுகிறது.

பழந்தமிழர் புகழ்பூத்த வாழ்வைக்
கூறி, “தாழ்வெல்லாம் நீக்கியுயர் சங்கத்-
தமிழ் தந்த வாழ்வுதனைக் காணாமல்
வாழ்வதுமோர் வாழ்வாமோ?” என்று
கேட்கும் திரு. ஜப்பாரின் கவிதையிலே,
உரிமை வாழ்வு வாழ்த்துடிக்கும் அவ-
ரது உள்ளம் தெளிவாகத் தெரிகிறது.

என்றீர் வீருத்தம் திரு வெங்கடேச-
னுக்குச் சரளமாக வருகிறது. “வாழ்க்-
கையினால் எழுதுவதே இலக்கியங்கள்”
என்று அறுதியிட்டுக் கூறுவதும், இலக்-
கியம், “சாகாத கலையதனால் சாமளவும்
தொண்டு செய்தோர் புகழ் காற்றுப்-
புகாத இடத்திலும் புகும்” என்று
புகல்வதும் அவரது நிறைந்த புலமைக்கு
எடுத்துக்காட்டுகளாம்.

அறிஞர் போல, சிந்தனைச் சிற்பி
போல, கலைஞர்போல, “தொண்டும்
கொண்டு வாழ்தல் தொழிலெனக்
கொள்ளவேண்டும்,” என்னும் கவிதை
யிலே திரு. வரதராசனின் தூய தொண்-
டுள்ளம் துலங்குகிறது.

தமிழ் மாதின் காதலைப் பெறத்
துடிக்கும் திரு. வீரமுத்து அவர்களைப்
பாராட்டுகிறேன். அவர் காதல் நியாய
மான காதலே; பருவத்திற்கேற்ற
காதலே அவர் காதல் கைகூட்டும்!
வாழ்வு மரணம், பெறட்டும்! என்று
வாழ்த்துகிறேன்.

கவியரங்கில்

**பேருரை வழங்கிய புலவர் ப. அரங்கசாமி அவர்களின்
கவிதைகள் பற்றிய கவிதை**

கவிதைக்கு இலக்கணமும் கட்டுப் பாடுங்
கண்டிட்டார் நம்முன்னோர் யாப்பும் சொன்னார்
கவினெட்டு வகை நான்கு பாவும மூன்று
பாவினமும் வகுத்திட்டுக் கவிதை யாத்தார்
கவிதைக்கு இலக்கணமே வேண்டாம் என்று
கற்றறியா மூடர் இந்நாள் கத்தும் ஓசை
செவிவந்து கேட்கிறது சீச்சி என்று
சிறுவர்செரல் அதுவென்றே ஒதுக்கிச் செல்வோம்.

குழந்தை வாழ்வு

மு. க. மணி—கல்லூரி இறுதி வகுப்பு

திங்களுக்கும் செங்கதிற்கும் மூன்றோன்றி மூத்தவளே !
கொங்கலரும் தாவேந்தர் தோள்ருந்த நற்றமிழே !
தென்னவரின் அன்ணையென தேயமெலாம் வாழ்பவளே !
அன்ணையுனை நான்வணங்கல், அன்போடு நீவாழ்த்தல்,
என்றென்றும் உள்ளதனால், ஏற்றமிகு நின்சிறப்பைப்
பேசுதற்குப் பேரவையில் கூடியுள்ள நல்லவரை,
நின்புகழைக் கேட்பதற்கு நேர்ந்துள்ள நண்பர்களை
நான்வணங்கிப் பாடுகிறேன் ; நன்மையெலாம் கூட்டம்மா !

வேறு

“நீர்மேல் குமிழி மாந்தர் வாழ்வில் நெஞ்சம் நாடும் வாழ்க்கை எதுவோ ?
தேர்ந்து பார்த்து ஓய்ந்த போதில தெளிந்த கருத்தைச் சிறந்த பாவில
வார்த்துக் கொணாக வண்ணாத தமிழால் மாண்ட அரங்கில் வைப்ப ” மென்று
சீர்மை வருவா ஆசான செப்ப செப்பினம் : “ குழந்தை வாழ்வே வாழ்வு ”

அன்னை நெஞ்சே நாடா மதனால் அமரும் வெள்ளக் குருதி யுமில்லை
அன்னை மடியே யமளி யதனால் அடுத்ததுக் கெடுக்குங் கயமை இல்லை
அன்னை அன்பே ஆணை அதனால் அரசைக் கவிழ்க்கும் புரட்சி இல்லை
அன்னை மொழிக்கே ஆட்சி யதனால் அறிஞர் பகைமை அறவே இல்லை.

சேவைப் பெண்டிர் தாலாட்டிசைக்கத், தங்கத் தொட்டில் தூங்கும் சேயும்,
சாவை வாழ்வாய் எண்ணி நோக்கித் துன்ப வறுமை உழல்வார் சேயும்,
நோவைப் போக்கும் மருந்தாய்த் தத்தம் நற்றூய் நெஞ்சில திகழ்வ தனாலே
அவைகள் உலகில் பொருளால் நேரும் அடுக்கா வேற்றுமை அணுவு மில்லை.

தோற்றங் காட்டும் உயர்வு தாழ்வு தொட்டால் தீட்டுப் பார்த்தால் பாவம்
மாற்றம் விளைக்கும் மடமைச் சமயம் மண்டை நொறுங்கும் தெய்வச் சண்டை
சேற்றின் புழுவாய்ப் புண்மைத் தேரையாய்ச் செல்லாக் காசாய் வதியுங் கொடிய
நாற்றம் இல்லா நல்ல சமூகம் நலஞ்சேர் குழந்தை வாழ்வு சமூகம்.

பிள்ளைக் கண்ணில் நீரைக் கண்டால் பெற்றோர் கண்ணில் குருதி கொட்டும்
பிள்ளை உதைக்கும் பிஞ்சுக் காலைப் பற்றி முத்தம் தருவாள் பாட்டி
பிள்ளை வேண்டும் பொருள்கள் குவித்துப் பெறுவாரீஇன்பப் பெருமை மாமன்
பிள்ளை உடையை உடலை மாசு பற்றா வண்ணங் காப்பாள் அத்தை.

குழலும் யாழும் அமிழ்துங் குழைத்த குதலை கேட்டால் கிள்ளை நாணும்
அழகின் ஒழுக்காய் நடத்தல் காணின் அள்ள முமாவின் கொம்பும் நாணும்
செழுமைச் செவ்வாழையின் தண்டும் செந்தா மரையின் உடலால் நாணும்
விழுப்பம் மிக்க விரல்கள் தோய்ந்த மாக்கழ காணின் அமிழ்தும் நாணும்.

இன்னல் எண்ணம் மறக்கச் செய்யும் ; இன்ப இல்லம் இட்டுச் செல்லும்
கன்னல் பிழிந்துக் கனிநீர் சேர்த்த கவிஞ்சேர் மொழியாம் கவையுனை நல்கும்
நன்னும் மணவாய்த் தென்றல் போல நயமாக் கற்பனைக் காவைக் காட்டும் ;
கன்னற ருமியாய் எண்ணத் தூண்டும் ; கருவி என்றேன் குழந்தை வாழ்வை.

உரிமை வாழ்வு

அர. அப்துல் ஜப்பார்—கல்லூரி இறுதி வகுப்பு

வல்லோனின் தாள்பணிந்து வண்டமிழைப் போற்றிடுவோம் ;
 பல்லோரும் சேர்ந்தவுயர்ப் பண்புள்ளோர் முன்னிலையில்
 நல்லுரிமை வாழ்வை நவீன்றிடுவேன் ; கேட்டிடுவீர் !
 பல்லுயிரும் வாழ்த்துகின்ற பைந்தமிழ்க் காவலர்கள்
 எவ்வுயிரும் சீர்பெறவே ஏற்றணையில் மாட்சிபெற்றார்.
 செவ்வறு ஆட்சியதில் செங்கோலும் சீர்தூக்கி
 பூமதுவாய்ப் பொள்ளுப் புகழ்பூத்த வாழ்வுடனே
 மூதுணர்வால், நன்றாகும் முப்பால் முறைபோகிக்,
 கற்றறிவால் பாராண்டு காதுலால் ஊராண்டு
 பெற்றியெலாம் பெற்றுயர்ந்தார் பேசரியாச் சிந்தனையால்
 இம்மை சிறப்போங்க இல்லறம் ஏகினார் !
 செம்மை மலர்ந்ததனால் செய்நன்றி காத்தனரே !
 கற்புத் திருமகளிர் கண்ணனைய மைந்தரோடு
 பொற்பின் உறைவிடமாய்ப் பொள்ளாய் உயிராகி
 ஊற்றெடுக்கும் ஆண்மை உயர்வழியால் பல்சிறப்பும்
 ஆற்றுவது இன்றியே ஆடவர் நம்பியானார்
 தீந்தமிழ் கற்றோரும் திண்மை அரண்சேர்ந்து
 ஏந்தலராய் மெய்காதது எங்கும் நிறைந்தனரே !
 ஆள்வினைப் பண்பாலே ஆன்றமைந்த நற்குடியும்,
 தோள்வலியால், வாள்வலியால் தோய்ந்த மறக்குடியும்,
 வான்மழை பொய்த்தாலும் வளங்குன்ற வள்ளல்கள்
 தான்மழையாய் நின்றே தருங்கொடையால் வாழ்கின்றார்.
 மன்பதை காத்திடும் மன்னவர் சீர்குடியும்,
 அன்பால் புகழுற்ற ஆன்ற மதுகுடியும்,
 சேர்ந்துயர்ந்த வாழ்வின் சிறப்பை உணர்ந்திடுவோம்
 ஆர்ந்தெழுவோம் ! ஈன்றிட்ட அன்னைத் தமிழ்த்தாயின்
 தாழ்வெல்லாம் நீக்கியுயர் சங்கத் தமிழ்த்தந்த
 வாழ்வுதனைக் காணாமல் வாழ்வதும்ஓர் வாழ்வுகொல் ?
 தோன்றிப் புகழ்காத்துத் துய்யதமிழ்ப் பொன்மலராய்
 ஆன்றோர் மகிழ்ந்திட்ட அவ்வுரிமை வாழ்வுதனைச்
 சான்றாகிப் பெற்றிடுவோம் சார்ந்து !

III

தொண்டு வாழ்வு

மோ. இரா. வரதராசன்—இரண்டாம் இளங்கலை வகுப்பு.

1. காதலி யின்கைப் பற்றிக் கற்றவர் போற்றும் வண்ணம் ஏதமில் இன்ப வாழ்வில் எடுத்தடி வைத்த போது காதலன் தன்னைக் கன்னற் காரிகை கேட்க லுற்றாள் ஆதர வாய்நாம் கொள்ள ஆகுநல் வாழ்வ தென்று.
2. வான்புகழ் வள்ளு வன்றன் வாய்மொழிக் கெடுத்துக் காட்டே மான்விழி மங்காய் உன்றன் மாண்புறு வினாவிற் கேநான் தேன்தமிழ்வி டையைத் தெள்ளிதின் உரைப்பேன் என்று ஆன்றவன் தானும் ஆங்கே அன்புட னியம்ப லுற்றான்.
3. சூழ்ச்சியில் தேர்ந்தோர் தாமே சூதுடன் புகுத்தி விட்ட வீழ்ச்சியு றுங்கொள் கையால் வீழ்ந்துபட் டத்தாய் நாட்டை ஆழ்ந்ததல் அடுக்குச் சொல்லின் ஆற்றலால் எழுப்பிச் சூழ்ந்த தாழ்ச்சியை விரட்டி யோட்டும் தண்டமிழ் அறிஞர் போன்று.
4. தீங்குடை எண்ணங் கொண்டோர் தூங்கிய மக்கள் தம்மின் வீங்கிய பொருளை எல்லாம் வாங்கியே ஏப்பம் விட்டு ஈங்குவாழ்ந் திடுதல் தீதே ஏழையும் உரிய பங்கைப் பாங்குடன் பெற்று வாழப் போரிடுந் தொண்டர் போல.
5. பால்மணப் பாம ரர்தம் பீடுடை வாக்குச் சீட்டை கால்பவுள் என்றே வாங்கிக் கள்ளரைப் போலுமார்த்சிக் கோல்பிடித் தோரின் 'குட்டை'க் கோடரி போலு டைத்துச் சால்புறக் காட்டு கின்ற சிந்தனைச் சிற்பி போன்று.
6. அஞ்செவி குளிர ஆன்றோர் ஆக்கிய கலைகள் தம்மில் நஞ்சுடைக் கருத்தை நாசர் நலமுடன் நுழைத்த போது மிஞ்சுதன் திறத்தி னாலே மேநிலை கலைக்க எரித்து கொஞ்சுத மிழ்காக் கின்ற கோதிலாக் கலைஞர் போன்று.
7. தொண்டளம் கொண்டு வாழ்தல் தொழிலெனக் கொள்ள வேண்டும் கண்டெனத் தொண்டைக் கொண்டு காலமும் பிறர்க்கே வாழ்ந்து பண்டிருந் தானரோர் கொண்டார் பார்மிசைப் புகழே யென்னில் வண்டுவாழ் சூழலாய் நல்ல வாழ்வதும் " தொண்டு வாழ்வே. "

கலை வாழ்வு

ந. அலி—கல்லூரி இறுதி வகுப்பு

கடல்பிறந்த காலத்தே கனல்பிறந்த நேரத்தே
உடன்பிறந்த தமிழ்களே உலகாண்ட முதன்மகளே !
நடம்கண்ட சிவபெருமான் நலம்பாடி அவன்உருவை
இடம்அகன்ற உலகத்தின் இயற்கையெனப் புகன்றவளே !

உன்பெருமை நான் பாடல் ஓவ்வாது ஏனென்றால்
உன்பெருமை விண்ணோகும் உள்ளருளோ கடலாரும்
தன்னருமை அறியாத தமிழ்க்கிழத்தி நீயென்றால்
உன்னருமைப் புலவரிதை உவப்புடனே ஒப்பிடுவார்

குளிர்நிழலின் நலம்பாடிக்க கனித்தமிழின் கவைபாடி
தளிர்இலையின் எழில்பாடித் தண்ணிலவின் ஒளிபாடி
தெளிதமிழின் சிறப்பியல்பைத் தரணிக்கு ஒதிவரும்
குளிர்நிழலின் காவலரே ! கவிக்குலத்தின் திருமணியே !

உண்ணுவதும் உறங்குவதும் உலகத்தின் தொழிலென்றால்
மண்ணும் அதைச்செய்யும் மரமும் அதைச்செய்யும்
கண்ணின் மணிபோன்ற கலைவாழ்வே உயிர்வாழ்வை
விண்ணுக்கு உயர்த்துகிற விந்தைமிகு கருப்பொருளாம்.

கலைவாழ்வு என்கின்ற கவிவாழ்வு உலகத்தில்
இலையென்ற நிலைவருமேல் இவ்வலகே இலையெனலாம்
அலைபாயும் கடல்கண்டு அருங்கவிதை பாடுபவன்
கலைஉலகின் முடியரசன் கவிதைக்கு அடிமையவன்

கல்லுக்கு உயிர் தந்து காவியத்தின் கவைதந்து
சொல்லுக்கு இனிமைதரும் தமிழ்க்கவிஞர் சுவடிகளில்
நில்லென்று கூறியதை நிலைநிறுத்தும் சிற்பி, கலை
வில்லுக்கு நாணேற்றும் வீரமகன் வெற்றிமகன்.

கூத்தும் இசைக்கலையும் குவலயத்தின் பழங்கலைகள்
பூத்த பிறைநிலவைப் பூவாய் அணிந்துலகைக்
காத்த சிவபெருமான் கால்தூக்கி ஆடியது
கூத்துக் கலைக்கே குறைவற்ற சிறப்பாரும்

முத்தார ஓளிசிந்தி முல்லை மலர்கூடி
கொத்துமலர் தழுவிவரும் குளிர் தென்றல் வீசுகிற
முத்தமிழின் மேடையிலே முரசொலியின் பின்னணிக்கு
சித்திரம்போல் ஆடிடுவர் சேல்விழியர் நம்நாட்டில்

மன்னன் முரசத்தில் மலர்க்கவிதை தொடுக்கின்ற
கன்னல் தமிழ்க்கவிஞன் கண்மூடி உறங்குகையில்
தென்னன் அதைக்கண்டு தென்றல்தரும் விசிறி அவன்
முன்னே அசைத்திட்ட முறையென்னே ! சிறப்பென்னே !

அந்நாள் கலைவாழ்வின் அருஞ்சிறப்பைக் கூறிவிட்டு
இந்நாள் கலைவாழ்வின் இழிநிலையைக் கூறும்
முன்னே நடந்துவிட்டால் முடியாது என்கவிதை
இன்னே அதையெடுத்து இயம்புகிறேன் கேளுங்கள்

சிலைவடித்த சிற்பிக்கு அரைவயிறு உணவில்லை
மலைமலையாய் நெய்ப்பொங்கல் மலிந்துளது சிலைமுன்னே
அலைகடலின் எழில்பாடும் அருங்கவிஞன் நெஞ்செல்லாம்
உலைபோலக் கொதிக்கிறதே உதவிசெய்ய யாருள்ளார் ?

கந்தல் துணியின்றிக் கால்வயிற்றுக் கஞ்சியின்றி
வெந்தரையே பாயாக வெண்ணிலவே விளக்காக
மண்தரையில் படுத்துறங்கும் ' இந்நாட்டு மன்னர்கள் '
செந்தணலுக் காளான சிலைவடிக்கும் சிற்பிகளே !

கலைவாழ்வைத் தொடங்குபவன் காசுக்கு அடிமையில்லை
கலைஞனுக்குப் பணம்தேவன்டாம் கலையொன்றே போதுமென்று
கலைவாழ்வில் நுழையாத கருணையிரு உருவங்கள்
மலர்வாயைத் திறந்திந்த மணிமொழிகள் உதிர்க்கின்றார்.

பசியென்றும் கொடும்பிணிக்குப் பளிங்குசிலை உணவாமோ ?
திசைபோற்றும் கவிதைக்குச் சோறுட்டும் திறனுண்டா ?
இசைமழையின் குளிர்ச்சியினை எளிதாகப் பெறவிரும்பின்
பசிப்பிணியை வேரறுக்கும் பரந்தமனம் பெறவேண்டும்.

இலக்கிய வாழ்வு

மு. வெங்கடேசன்—இரண்டாம் அறிவியல் வகுப்பு

1. வாழ்வதற்கே நல்வாழ்க்கை உலகீர் கேளீர்
வாழ்வதற்கே உடலெடுத்தோம் உணர்ந்து கொள்வீர்
வாழ்வெனரூல ஊனுடம்பு வாழ்வ தன்று
வளர்புகழால் என்றென்றும் வாழ்வதாகும்
வாழ்க்கையினால் எழுவதுவே இலக்கியங்கள்
வாழ்வதற்கு வழிகாட்டி இலக்கியங்கள்
வாழ்க்கைக்கே இலக்கியங்கள் இன்னும் கேளீர்
வாழ்வோடே இலக்கியங்கள் இணைந்து நிற்கும்.
2. நிற்கின்ற இலக்கியத்தால் வாழ்வு காண்போம்
நிலைக்கின்ற பொருளெல்லாம் உணர்ந்து கொள்வோம்
கற்கின்ற போதினிலே கவலை போகும்
காண்கின்ற கற்பனையில் மூழ்கி விட்டால்
பொற்குன்றம் நிரல்நிரையாய்க் கோடி வந்து
பொழிகின்ற இன்பங்கள் தோற்றுப் போகும்
சொற்குன்றம் திறமுரைக்கக் கோடி வேண்டும்
சுவைக்கின்றோர்க் காணடுகளும்கோடி வேண்டும்.
3. வானூரும் முகினிளத்தே தவழ்ந்து செல்வோம்
வட்டநிலா இன்முகத்தால் வரவு கூறும்
தேனூறும் மலரினங்கள் சிரித்து நிற்க
தெள்ளமுதாய் இசைவண்டு பாடக் கேட்போம்
கானூறும் கவிபாடித் துள்ளி யோடும்
கருங்கல்லும் கதைசொல்லி மகிழ்ந்து நிற்கும்
வானூர்ந்த மலையருவி சுருதி கூட்டும்
வளரலைசேர் ஆழ்கடலும் இனிதே ஆர்க்கும்.
4. சிறந்துள்ள இலக்கியங்கள் நம்வாழ் விற்கு
சிறந்தனைசெய் போதெல்லாம் முன்னே தோன்றும்
அறிநூர்போல் நண்பர்போல் நல்லா சான்போல்
அறிவுரைகள் பற்பலவும் எடுத்துச் சொல்லும்
அறியாமை மிகுந்துள்ள மக்கள் கூட்டம்
ஆழ்கடலில் தடுமாறும் கலங்கள் போல்வர்
உறுதுணையாய் அவர்க்கமைந்து கரையைக் காட்டும்
ஒளிவிளக்காய் நின்னோங்கி நலமே செய்யும்.

5. இரும்பாகும் நம்முள்ளம் அதனைத் தன்பால்
 ஈர்க்கின்ற காந்தந்தான் இலக்கி யங்கள்
 இரும்புந்தான் காந்தமென மாறல் போல
 இலக்கியமாய் நம்முள்ளம் மாறிப் போகும்.
 கரும்பாகும் தேனாகும் இன்ப மிக்க
 கருவூலம் இலக்கியமே எல்லோர்க்கு குந்தான்
 திரும்பாத இன்பத்தை நல்கும் நன்றே.
 தெவிட்டாத தெள்ளமுதாம் இலக்கி யங்கள்.

6. கூழ்பட்டும் அறியாத ஏழை மக்கள்
 குரல்பட்டுக் கைபட்டுச் சிறக்க உள்ளத்
 தாழ்ப்பட்டு விடவேண்டும் பின்னர் ஆங்கே
 கதிர்ப்பட்ட தாமரையாய் மகிழ்ந்து வாழ்வார்.
 பாழ்ப்பட்ட மக்களுமே இலக்கி யத்தால்
 பண்பட்ட உளத்தவராய் மாறிப் பின்னர்
 யாழ்ப்பட்ட இசையாகப் போவார் என்னில்
 புகழ்ப்பட்ட தமிழில்சொல் உரைக்க இல்லை.

7. ஞாலத்தில் ஓரினத்தின் சிறப்பைக் காண
 நன்கவரின் இலக்கியமே சான்று சொல்லும்
 சீலமிகு இலக்கியத்தின் புகழை ஈங்கு
 சிற்சிலவே யானுரைத்தேன் நீங்கள் உங்கள்
 காலமெல்லாம் ஆய்ந்தாய்ந்து புதுமை கண்டு
 கற்கண்டாய்ப் புதுநூல்கள் ஆக்கித் தந்து
 கோலமிகு தாய்மொழியைப் புகழில் ஏற்றிக்
 கொண்டிடுவீர் பேரின்பம் அதுவே இன்பம்.

8. சாகாத கலையாகும் இலக்கி யத்தில்
 சாமளவும் தொண்டுபல செய்து விட்டால்
 ஆகாத செயலெல்லாம் ஆக்கித் தந்த
 அரியதொரு பெரியோராய் வாழ்வீர் காற்றும்
 போகாத இடத்திலும் உம் புகழே போகும்
 போற்றுகின்ற பெருவாழ்வைத் தேடி யெங்கும்
 போகாதீர் இலக்கியத்தால் அமைத்துக் கொண்டு
 புகழ்ப்படைத்து வையமிசை என்றும் வாழ்வீர்.

காதல் வாழ்வு

நல். வீரமுத்து—கல்லூரி இறுதி வகுப்பு

ஆதி யற்றவள் அந்த மிற்றவள் அமுத மென்றெரு பெயரைப் பெற்றவள்
சோதி இன்னிசை சுழலு நன்மணம் தோன்று பூவிளஞ் சுந்த ரத்தமிழ்
மா து தன்னை மருவ என்மணம் மட்டி லாப்பெரு விருப்ப முற்றதால்
'காதல் வாழ்வெனக்' கவிதை செய்தவள் கன்னி செவ்விதழக் கொல்வை
சுவைப்பளே !

வான மெங்கனும் காண்பது காதல், வையப் பொருள்கள் அனைத்திலும் காதல் !
மோன நீர்க்கடல் மீதிலும் காதல், முழுமதி யின்னெளி முற்றிலும் காதல் !
காண கத்து விலங்கிடங் காதல் காணும் புட்கள் தம்மிலும் காதல் !
ஏனெ னக்கூற எனக்குர மில்லை எங்கெங்கு காணிலும் காதலின் கொள்ளை !

ஞால மென்னுயிற் நாய கந்தனை நளினப் பைங்கடல் நங்கை தன்னுடை
கோல நீரலை அதரங் கூட்டியே கொஞ்சி முத்தம் கொடுப்பது காதலால் !
மேலை வானம் ஞால விளிம்புடன் மென்மை சேர்த்து நடப்பது என்னவாம் !
காலைச் செங்கதிர் கண்டு தாமரை கன்னி புள்ளகைப் பூப்பது காதலால் !

தேனெ னக்கவி தந்த கம்பனின் செம்மல் அம்பி காபதி என்பவள்
தானுயி ரீந்து சரித்திரங் கண்டது சோழன் தன்மகள் மேற்கொண்ட காதலால் !
மாநி லத்திலோர் விந்தை எனப்புகழ் மணடும் தாஜமஹால் தன்னுருப் பெற்றது
கோனு யர்ப்பெரு மன்னன் ஷாஜஹான் பேகரும் தாஜிடம் கொண்ட காதலால் !

தானெ ளுந்தனை அறுப்பது காதல், தாய்மைச் சத்தி தருவது காதல்,
"மாநிலம் அனைத்தும் தாய்த்திரு நாடு மக்கள் யாவரும் சோதரர்" என்ற
ஞானம் தன்னை மாந்தர்க் கீந்து, நல்லறம் பேணி வளர்ப்பது காதல் !
வானில் இல்லாச் சொர்க்கம் ஒன்றை மண்ணில் சேர்த்து வைப்பது காதல் !

தேறல் அவிமும் மலர்க்கூலம் என்ன, தெவிட்டாக் கணிகள் குவிந்திருந் தென்ன ?
ஊறும் தீம்புனல் சுனையிருந் தென்ன, நன்மணம் ஊதும் தென்றழை என்ன ?
ஆருத் துயரால் புயலில் சிக்கி ஆடும் இலைபோல் ஆடும் உளத்தில்
தேறில் இன்பம் சேர்ப்பது பெண்மை ! இதுவே தெய்வக் காதலின் தன்மை !

மாசில் பெண்மையும் மருவில் ஆண்மையும் மன்னும் உயிரால் கலந்து, மற்றும்
பேசும் இதயம் இரண்டும் ஒன்றாய்ப் பிணையும் போது மறப்பது காதல் !
ஆசில் காதல் அழியாச் செல்வம் அகிலப் படைப்பின உட்பொருள் அதுவே !
காசினி தன்னில் காணு இன்பம் கனிய வைப்பது காதல் வாழ்வே !

காதல் என்ற கரையிலா வெள்ளம் காணும் வையப் பொருள்கள் யாவினும்
மோதி மோதி இன்பம் சேர்க்கும் முடியா வாழ்வைக் காதல் நல்கும்
சாதல் வேண்டும், சாகும் முன்பு சாகா வாழ்வு வாழ்ந்திட வேண்டும்.
காதலே வாழ்வு ! வாழ்வே காதல் ! காதல் வாழ்க ! மலர்கநல் வாழ்வே !!

புலவர் ப. அரங்கசாமி அவர்களின் முடிவுரை

என்றென்றும் இறவாத இலக்கி யந்தான்
எழில் வாழ்வு எனக்கூறும் குரலைக் கேட்டோம்
பொன்றாத க்ஷயத்துவே வாழ்வாம் என்று
போற்றுகிற கவிஞர்கூரல் ஒருபால் கேட்டோம்
குன்றாத காதல்தான் வாழ்வாம் என்றும்
குழந்தைமனம் தொண்டுள்ளம் உரிமை வேட்கை
என்றிவையே வாழ்வாம்என் றியம்பக் கேட்டோம்
எது வாழ்வு என்றேநாம் திகைத்தே நின்றோம்.
இலக்கியமா இன்கலையா காதல் வாழ்வா
இன்னுரிமை தொண்டதுவா குழந்தை வாழ்வா
நலம்பயக்கும் வாழ்வுஎது என்றே கேட்டு
நல்ல தமிழ்க் கவிதைகளால் விடைகள் கூறி
கலக்கமிலா வகையாலே தத்தம் உள்ளக்
கருத்துகளைக் கற்பனையால் கவிதை காட்டிப்
பலப்பலவாய் பாவகைகள் நயமுங் காட்டிப்
பாடிட்ட கவியரங்கக் கவிஞர் வாழி !

கல்லணை கூறும் கதை

புலவர் R. பஞ்சநாதம் பிள்ளை

இன்பம் அடையும் வகைகளில் இயற்கைக் காட்சிகளைக் கண்டு இன்புறுதல் சிறந்ததாகும். கடல், மலை, ஆறு, சோலை முதலிய இடங்களைக் காணும்போது நம்மையறியாமலே ஓர் வகை இன்பம் உண்டாகிறது. இயற்கைக் காட்சிகளில் ஆறும் ஒன்று. “ஆறில்லாத ஊருக்கு அழகு பாழும்” என்று கூறுவர். மலையில் பொழியும் மழை நீர், செல்லும் வழியாய் இருப்பதாலும், நிலத்தை அறுத்துச் செல்வதாலும் ஆறு என்று பெயர் ஏற்பட்டதாகக் கூறுவர். தென்னாட்டில் ஓடும் ஆறுகளில் சோறுடைய சோழநாட்டுக்குத் தாய்போல் விளங்குவது காவிரி நதி. இந்நதிக்குப் பொன்னி, தென்கங்கை, காவேரிநதி, காகந்தி முதலிய பெயர்களும் உண்டு. வான்பொய்ப்பினும் தான் பொய்யாத தன்மையது ‘கங்கையிற் புனிதமாய் காவிரி’ என்றும் ‘மலைத்தலைய கடற்காவிரி’ என்றும் ஆன்றோர் கூறுவர். ஒரே பரம்பொருள் பற்பல தோற்றங்கொண்டு விளங்குவது போல சோழர் குலக் கொடியாகிய காவிரி நதியும் கிளைநதியாக — கால்வாயாகச் சிற்றூறாக ஆங்காங்கு ஓடிச் சென்று வளப்படுத்துகிறது.

“அருவநான் குருவநான்கோர் அருவுரு
இவை யொன்பானும்
பொருவிரி கலந்து வேறு வேறுபோர்
புனைந்தாற் போல
மருவுகா லோடையேரி வயல்களும்
பலவும் பொன்னிப்
பருவநீர் கலந்து வேறு வேறு போர்
படைத்ததம்மா”
என்பது வடித்துத் தந்த பாடல்.

மகாவித்வான்-மீனாட்சிசுந்தரம் பிள்ளை

கல்லணை : காவிரிக்குரிய பல அணைகளில் கல்லணை ஒன்று. மற்ற அணைகள் கண்ணம்பாடி அணை, மேட்டூர் அணை, பவானி அணை, மேல் அணை, கீழ் அணை முதலியன. இத்தனை அணைகளையும் கடந்து காவிரி நதி சங்கமத் துறையாகிய காவிரிப்பூம்பட்டினம் வரையில் சென்று கடலில் கலக்கிறது. திருச்சிராப்பள்ளி ஜில்லாவில் திருச்சியிலிருந்து கிழக்கே 10 மைல் தூரத்தில் கல்லணை உள்ளது. இங்கிருந்தே கொடுமுருட்டி, விண்ணாறு, வெட்டாறு முதலிய கிளைநதிகள் பிரிகின்றன. வடக்கில் கொள்ளிடநதி ஓடுகிறது. அணைப் பாலங்களின் கீழ் யந்திரப் பலகைகள் நீரைத் தடுக்கின்றன. கல்லணை நீரைத் தடுப்பது போலத் தன்னைக் காண வருகிறவர்களையும் அன்பால் அணைத்து-வெளியிற் போக வெட்டாடாமல் அணைத்து இருக்கவைக்கிறது.

உல்லாசப்பிரயாணம் : இக்கல்லூரி ஆசிரியர்கள் பிரின்சிபல் அவர்களுடைய தலைமையில் 8-3-59 காலையில் தனி பஸ்களில் புறப்பட்டு உல்லாசப் பிரயாணம் சென்றார்கள். வழியில் திருவெறுப்பியூர் மலையையும், ரேடியோ ஒலிபரப்பு நிலையத்தையும் கண்டார்கள். கல்லணை சென்றவுடன் சர்க்கார் விடுதியில் எல்லோருக்கும் பலவகைச் சிறுநண்டுகள் வழங்கப்பட்டன. பிறகு ஆங்காங்கு சென்று காணவேண்டிய காட்சிகளைக் கண்டு பகலில் எல்லோரும் காவிரியில் நீராடியதுடன் நீர் விளையாட்டிலும் நீந்தலிலும் கலந்து கொண்டார்கள். பிறகு எல்லோருக்கும் வயிறு புடைக்க வளமான உணவுகள் வழங்கப்பட்டன. எல்லோரும் சென்று காவிரியில் கைகழுவி ய காட்சிகளிப்பூட்டியது.

“மெய்கழுவி வந்து விருந்துண்டு மீளும்வர
கைகழுவு நீர்போதும் காவிரியே”

(கம்பா)

பிறகு, உண்ட களைப்பினால் பக்கத்
துள்ள மாமரச்சோலையில் சிறிது
கொண்பாறினர். சிலர் கையேடு
கொண்டு காலத்தைப் போக்கினர்.
மாலையில் தேரீர் அருந்தியபின் எல்
லோரும் பஸ்களில் புறப்பட்டு வந்த
வழியே திரும்பினார்கள். இவ்வாறு
8-ந்தேதி எல்லோர் நினைவிலும் நிலைத்
திரும்பவேண்டிய நாளாயிற்று

கல்லணைக் காட்சிகள் : தற்காலத்
தில் கல்லணை பலரும் சென்று காண
வேண்டிய காட்சியிடமாக உள்ளது.
கல்லணைக்கு முன்னேயுள்ள பாலத்
தின் நடுவில் வலைச்சும் செம்படவன்,
கலப்பையுடன் நிற்கும் உழவன், செம்
படவப் பெண்கள் ஆகியோருடைய
சுதைச் சிற்பங்கள் நின்ற வண்ணம்
காட்சி தருகின்றன. அப்பால் சென்
றால் அழகிய பூங்காவனம் உள்ளது.
நடுவில் கல்லணை கட்டிய கரிகாற்
சோழன் அழகிய யானையின் மேல் வீற்
றிருக்கிறான். முன்னே ஓர் சிறிய யானை
யின் சிற்பம் உள்ளது. பக்கத்தில்
அகத்திய முனிவரின் சிற்பங்கள் அழ
கிய தோற்றத்துடன் விளங்குகின்றன.
வடபுறத்தில் அகத்தியர் காவிரியை
நோக்கி வெள்ளத்தை அடக்கும் வகை
யில் கையமர்த்தி நிற்கிறார்.

“கன்னி அழிந்தனள் கங்கை திறம்பினள்
பொன்னி கரையழிந்து போனாளென்
—நிர்நீர
உரைகிடக்கலாமோ உலகுடையதாயே
கரை கடக்கலாகாது காண” (கம்பர்)

தென்புறத்தில் அகத்தியர் தவஞ்
செய்யுந்நிகரத்துடன் அமர்ந்துள்
ளார். அவருடைய கமண்டல நீரை
ஓர் காகம் கவிழ்த்துக் கமண்டலத்தி
லிருந்து நீர் ஓடிக்கொண்டேயுள்ளது.
இந்திரன் சீர்காழிப்பதியில் ஓர் நந்த
வனம் வைத்து வளர்த்து வந்தபோது
மழையில்லாமல் வரண்டுபோகவே
விநாயகப் பெருமானை வேண்டினான்.

விநாயகர் காக்கை வடிவங்கொண்டு
சென்று அகத்திய முனிவரின் கமண்
டலத்தைக் கவிழ்க்கவே கமண்டல நீர்
காவிரியாய் ஓடியதாக வரலாறு.
இதை அறிவிப்பதற்கு அகத்தியரின்
சிற்பம் அமைக்கப்பெற்றுள்ளது.
காக்கையால் விரிக்கப்பெற்றதால்
காவிரி—காகநதி என்றும், இருபக்கங்
களிலும் சோலைகளில் விரிந்து செல்வ
தால் காவிரி என்றும் பெயர்கள் ஏற்
பட்டன.

“சுரர் குலாதிபன் தூய்மலர் நந்தனம்
பெருகுவார் கடற்பெய்த வயிற்றினோன்
கரகநீரைக் கவிழ்த்த மதகரி
சுரணநாளந் தலைக்கணி யாக்குவாம்.
(பிரபுலிங்கலீலை)

நதியின் நீரைப் பெண்ணாகக் கூறுவது
மரபு. இவ்வாறே காவிரியம்மன் நின்ற
கோலத்தில் கையில் ஓர் குடத்தைக்
கவிழ்த்துக்கொண்டு நிற்கிறான். குடத்
திலிருந்து நீர் வழிந்த வண்ணம் உள்
ளது. பக்கத்தில் பொறிவாணம்
போலக் குழாயின்மூலம் நீர் பீச்சப்படு
கிறது. அதில் வானவில் போலப் பல
நிறங்கள் காணப்படுகின்றன: நடுப்
பாலத்தின் கீழ்ப்புறம் அனுமார் கோயி
லும், மேல்புறத்தில் வேலன் கோயி
லும் உள்ளன. ஆற்று நீரில் பல நீர்ப்
பறவைகளின் காட்சி மகிழ்ச்சியூட்டும்.
கல்லணைக்கு வடபுறத்தில் உயர்தர
அலுவலாளர்கள் தங்குவதற்குரிய அழ
கிய பங்களாவும், (Travellers' Bungal
ow) சுற்றிலும் சோலைகளும் சூழந்
துள்ளன. கல்லணையிலுள்ள பூங்கா
வும், புதிய வண்ணச் சிற்பங்களும்
1957-ல் புதுப்பிக்கப்பெற்றன. திருச்சி
யில் பார்க்கவேண்டிய இடங்களில்,
ஒன்றாகக் கல்லணையும் விளங்குகிறது.

இவ்வாறு எல்லோரும் மகிழ்வதற்
குரிய கல்லணைக் காட்சி, சுருக்கமாய்ச்
சொல்லணையில் காட்டப்பெற்றது.
கல்லணைக்கு உல்லாசப் பிரயாணம்
செல்ல ஏற்பாடு செய்த நமது கல்லூரித்
தலைவர் அவர்களுக்கும், பிரயாணத்தில்
உடனிருந்து உபசரித்த பொறுப்
பாளர்க்கும் நமது நன்றி.

இமயம் முதல் குமரிவரை

M. S. A. முகமது அனீபா, இரண்டாம் அறிவியல் வகுப்பு

இமயம் முதல் குமரி வரை என்று கூறியவுடன் தனித்தனி முக்கணி உண்டு, நற்றமிழ் வளர்த்து, இமயம் முதல் குமரிவரை ஒருமொழி வைத்து அரசாண்ட சேரன் செங்குட்டுவனைப் பற்றி எண்ணத் தோன்றும். செங்குட்டுவன் அறிவை வாளாக ஏந்தி, அஞ்சாநெஞ்சத்தைக் கேடயமாக்கி, தன் வாளைப் பழித்தவர்களைப் பணிய வைக்கும் பொருட்டுப் படையெடுத்தான். நாங்கள் அந்த அனல் கக்கும் கண் இன்றி, ஆவல் தேக்கிய கண்களைக் கொண்டு இமயம் முதல் குமரிவரை புள்ள இடங்களில் வாழும் மக்கள் பழக்கத்தையும், காண்போரைக் களிப்புக் கடலில் ஆழ்த்தும், காஷ்மீரின் இயற்கை வனப்பையும் கண்டு இன்புறவே இமயத்திற்குப் புறப்பட்டோம். நாங்கள் கண்ட காட்சிகள் எங்களை எல்லையில்லா இறும்பு, தெய்தும்படி செய்தது என்பதில் கிஞ்சிற்றும் ஐயமில்லை. யான் பெற்ற இன்பம் பெருக இவ்வையகம் என்பதற்கிணங்க, யான், கண்டு இன்புற்ற சில இடங்களை விரித்துக் கூறுவதே இக்கட்டுரையின் நோக்கம்.

எங்கள் திட்டம் : திருச்சியிலிருந்து புறப்பட்டுச் சென்னை வழியாகக் குல்பர்கா செல்வது. அன்று இரவு புறப்பட்டு பம்பாயை அடைவது. இரண்டு நாட்களுக்குப் பின் பம்பாயை விட்டுப் புறப்பட்டு அஜந்தா குகைகளைப் பார்ப்பது. இங்கிருந்து புறப்பட்டு ஆக்ரா சேர்வது. அடுத்த இரண்டு தினங்களுக்குப் பிறகு புதுடில்லி யடைவது. இங்கு இரண்டு தினங்கள் தங்கிப் பார்ப்பன வற்றைப் பார்த்துவிட்டு “பத்தான் கோட்”, விரைவு வண்டியின் மூலமாகவும் தனி பஸ் மூலமாகவும் காஷ்மீரின் தலைநகரான ஸ்ரீநகரை அடைவது.

அங்கு ஒரு வாரம் தங்கிய பின்னர், திரும்பவும் டெல்லி, சென்னை மார்க்கமாகத் திருச்சி வந்தடைவது.

குல்பர்கா : சரித்திரப் புகழ் வாய்ந்த இடம். இங்கு ஒரு மகுதி அதிசயிக்கத்தக்க முறையிலே அமைக்கப்பட்டுள்ளது. அடுத்து அமைந்துள்ளது ஓர் கற்கோட்டை. இது பழங்காலக் கட்டிடக் கலைக்கு ஓர் சிறந்த உதாரணமாக இன்றும் விளங்குகிறது. அதனுடைய சிறப்பு என்னவென்றால் இதனுள் அமைந்த மண்டபம் பல நூறு கற்றூண்களை உடையதாக இருக்கிறது. எந்த இடத்திலிருந்து எந்தக் கோணத்தில் பார்த்தாலும் கடைவீதியின் தோற்றம் தெளிவாகத் தெரிகிறது. அடுத்து அம்மண்டபத்தின் ஓர் மூலையில் சீன்றுகொண்டு மெதுவாகப் பேசினாலும் எதிர்க்கோடியில் உள்ள வர்களுக்கு மிகவும் தெளிவாக அச்செய்தி கேட்கும்படியாக அக்கோட்டை அமைக்கப்பட்டிருக்கிறது.

எங்களுடைய திட்டப்படி அடுத்து பம்பாய் சென்றோம். மலபார் குன்றுகளின் மேல் இருந்து பம்பாய் மாநகரத்தின் அழகினைக் கண்டபொழுது உள்ளத்தில் எழுந்த மகிழ்வனைக் கூற இயலாது. பம்பாயின் தோற்றம் இரவிலே பாரீஸ் மாநகரத்தின் எழிலுக்கு ஈடாகக் கூறலாம். கமலா நேரு பூங்கா இங்குதான் அமைந்துள்ளது. இதில் அமைக்கப்பட்டுள்ள வண்ணமலர்களும் மணமிக்க நறுமலர்களும் பார்ப்பவரது கண்ணையும் கருத்தையும் பறித்து விடுகின்றன. இதனைத் தொங்கும் தோட்டம் (Hanging Garden) என்று அழைக்கலாம்.

கடலில் ஒரு மணி நேரம் பிரயாணம் செய்து அடையவேண்டிய இடம் எலி

பெண்டா குகை (Elephanta Cave) ஆகும். இது பழங்காலத்திலிருந்தே கலைச் சித்திரங்களுக்குச் சிறந்த இடமாக விளங்குகிறது. இங்கு அமைந்துள்ள சிற்பங்கள் மலையினைக் குடைந்து செதுக்கப்பட்டது என்று கூறப்படுகிறது. மிகப் பெரிதாக அமைக்கப்பட்டுள்ள திருமூர்த்தியின் உருவம் சிறப்பாகப் போற்றுதற்குரியது. அடுத்து இந்தியாவிலேயே சிறந்ததாகக் கூறப்படும் மியூசியம் எங்களை உணர்விழக்கச் செய்தது. மிகவும் சிறப்பாக ஒவ்வொரு பிராணியின் இயற்கையான சூழ்நிலையில் அவைகளை அமைத்திருப்பதே இதனுடைய சிறப்பு. இங்கு காணப்படும் சிங்கம், புலி போன்ற மிருகங்கள் உயிரோடு இருப்பது போன்றே பார்ப்பவருக்குத் தோன்றுகிறது.

அடுத்துத் தண்ணீரில் வாழும் பிராணிகளின் காட்சி ஈடு இணையற்று விளங்குகிறது. மிகப் பெரிய கண்ணாடித் தொட்டிகளில் சிறிய மீன் முதற்கொண்டு பெரிய முதலைவரை வைத்திருக்கிறார்கள். இதற்குச் சிறந்த முறையில் மின்சாரப் பலபுகளும் பொருத்தி இருப்பதால் அவைகளைப் பன்மடங்கு தெளிவாகக் காண முடிகிறது.

அஜந்தா : எங்களுடைய திட்டப்படி அடுத்து அஜந்தா வந்து சேர்தோம். இங்கு 29 புத்த மதக் குகைகள் இருக்கின்றன. மலையினைக் குடைந்து அதனுள் சிற்ப வேலைகளையும், சித்திர வேலைகளையும் அக்காலத்து வாழ்ந்த புத்த மதத்தினர் சிறப்பாக அமைத்திருக்கின்றனர். இயற்கை அமுகு என்னும் கண்டு கொண்டு பார்க்குமிடத்து அஜந்தா சிற்பங்களும் சித்திரங்களும் மனிதனுடைய சாதனைக்கு ஓர் எடுத்துக் காட்டாக விளங்குகின்றன. மேலும் கலையினை விரும்பி ரசிக்கும் மக்களுக்கு அஜந்தா சிற்பங்களும், சித்திரங்களும் சிறந்த ஓர் கலை விருந்தாக அமைகின்றன என்பதைக் கூறவும்

வேண்டுமோ? அஜந்தாக் குகைகள் கட்டடம், சிற்ப, ஓவியக் கலைகளுக்காகப் போற்றப்படுகிறது. பழங்கால இந்தியாவின் ஓவியக் கலையினைக் காணவிலையும் மக்களுக்கு அஜந்தா ஓவியங்கள் எடுத்துக் காட்டாக விளங்குகின்றன. மேலும் சிற்ப வேலைப்பாடுகளும் சிறப்பாக இங்கு அமைகிறது. புத்தர் பெருமானுடைய புன்னகை பூக்கின்ற முகத்தினை மிகவும் சிறப்பாகச் சிவையடிவாக வார்த்து இருக்கின்றனர். இது புத்தருடைய பக்தர்கள் புத்தர்பால் கொண்டிருந்த அன்பையும் நம்பிக்கையையும் காட்டுகிறது. இங்கு அமைந்துள்ள குகை 19. புத்தருடைய உருவங்களைக் கொண்டு அமைக்கப்பட்ட வாயிலையும் சிற்ப வேலைப்பாடுகள் அமைந்த கற்றாண்களையும் உடையதாகவும் பார்ப்பவரது உள்ளத்தினைத் தோடும்படியாகவும் அமைக்கப்பட்டிருக்கிறது. மேலும் இங்கு காணும் புத்தர் பெருமானுடைய சிலையொன்று மூன்று விதமான (face expression) முகத் தோற்றங்களை மூன்று கோணங்களில் நின்று பார்ப்பவர்களுக்கு அளிக்கிறது. அடுத்து ஓவியக் கலையினைக் கூறுமிடத்து ஒரு தாய் தன்னுடைய குழந்தையை அன்புடன் பார்ப்பது போல் அமைக்கப்பட்டிருக்கிறது. இதன் சிறப்பு என்னவென்றால் நாம் செல்லும் திசையெல்லாம் அத்தாய் நம்மையே பார்ப்பது போன்று அமைக்கப்பட்டு இருக்கிறது. அக்காலத்தே இவ்விதமான ஓவிய நுட்பங்களை இந்திய மக்கள் உணர்ந்திருந்தனர் என்பதற்கு இச்சிறு ஓவியம் ஓர் எடுத்துக் காட்டாகும்.

அடுத்து எங்கள் திட்டப்படி ஆக்ராவை அடைந்து தாஜ்மஹாலின் சிறப்பைக் காணச் சென்றோம். கட்டிடக் கலையினில் நிகரற்று விளங்கிய மன்னர் ஷாஜஹான் 'தன்னுடைய அன்பு மனைவிக் காக அமைக்கப்பட்ட உலக அதிசயங்களில் ஒருக வைத்து எண்ணப்படும் கலை நிறைந்த வெண்பளிக்குக்கற்களினால் செய்யப்பட்ட ஓர் ஒப்பற்ற கட்டிடமாகும். இதனுடைய

சிறப்பையும் வரலாற்றையும் கூறவும் வேண்டுமோ? மேலும் இதனுடைய தோற்றம் வெண்மயிலொன்று தன்னுடைய அழகிய தோகைதனை விரித்து நிற்பது போன்று எங்களுக்குத் தோன்றியது.

அடுத்து ஆக்ரா கோட்டை ஜமுஆ நதிக்கரையில் அமைக்கப்பட்டிருக்கிறது. இதனுள் கட்டிடக்கலைகள் சிறப்பினைக்காண இயலும் அவைகளில் காஸ் மஹால் (Khas Mahal) சம்மன் பர்ஜ் (Summan Burj) திவானே காஸ் (Diwan-i-Khas) மோதி மஸ்ஜித் (Moti Masjid) ஆகிய சிற்ப வேலைப்பாடுகள் அமைந்த இடங்கள் பார்ப்பவர்களை பரவசமடையச் செய்கின்றன.

அடுத்து தாஜ்மஹாலின் ஓவியங்களுக்கு இணையாகக் கூறப்படுவது ITIMAD-UD-DAULA. இது ஜஹாங்கீர் மன்னருடைய மனைவியின் தந்தை நினைவாக அமைக்கப்பட்டது. மலை வேலைப்பாடும் வண்ணப் பொலிவும் நிறைந்த அழகிய இடம்.

மன்னர் அக்பருடைய சமாதி நான்கு கோபுரங்களை உடைய கலைத்திறமிருந்த நிபுணர்களால் அமைக்கப்பட்டது. இது வெண் பளிங்குக் கற்களினால் ஆக்கப்பட்டது. பத்தஹிபூர் சிக்ரி (Fatehpur Sikri) உலகத்தில் காணப்படும் உயர்ந்த கோட்டைகளில் ஒன்று. இக்கோட்டையின் வாயில் (Buland Darwaza) 176 அடி உயரமுள்ளதாக இருக்கிறது. இதனை ஆக்கியவர் மன்னர் மன்னர் அக்பர் ஆவர். இது ஆக்ராவிலிருந்து சில மைல் தூரத்தில் அமைந்துள்ளது. மன்னர் அக்பர் தன்னுடைய குருவான ஷேக் சலீம் சிஸ்தி (Shaikh Salim Chishti) என்பவருக்காக அவருடைய சமாதியின்மேல் ஓர் நினைவு மண்டபம் அமைத்துள்ளார். இது வெண் பளிங்குக் கற்களினால் ஆனது. இதனுடைய தூண்களும் அவற்றை அடுத்துள்ள (Screens) திரைகளும் மிகவும் சிறப்பாகவும் கவனமாகவும் ஆக்கப்பட்டுள்ளன.

அடுத்து அமைவது திவானி காஸ் (Diwan i Khas) என்னும் மண்டபம். இதனுடைய வெளித் தோற்றம் இரண்டு அடுக்கு மாடி அமைந்திருப்பது போல் தோன்றுகிறது. ஆனால் உட்சென்று பார்த்துமிடத்து ஒரு (Gallery) காலரி மட்டுமே அமைந்துள்ளது. அவற்றைத் தாங்கிய வண்ணமாகச் சிற்பங்கள் மிகுந்து சிறப்புற விளங்குகின்றன. ஓர் கற்றூண், இதிலிருந்து நான்கு பாதைகள் பிரிவது போன்றும் தோன்றுகிறது.

எங்களுடைய திட்டப்படி தலைநகரான புது டெல்லி வந்தடைந்தோம். இங்கு அமைந்துள்ள செங்கோட்டை (Red Fort) மன்னர் ஷாஜஹானால் கட்டப்பட்டது (1638—48) இது இக்காலத்தும் நிகரற்று விளங்குகிறது. அடுத்து டில்லிமா நகரத்தில் ஓவியக்கலைக்குப் புகழ்பெற்று விளங்குவது பிர்லா கோயிலாகும் (Birla Temple). இது மஹாத்மா காந்தியால் திறந்து வைக்கப்பட்டது இக்காலக்கட்டிடக்கலைக்கு எடுத்துக்காட்டாக இக்கோயில் விளங்குகிறது. அடுத்து இந்தியாவின் தந்தையான காந்தியடிகளின் சமாதிக்குச் சென்று அஞ்சல் செலுத்திய பின்னர் பாராளுமன்றக் கட்டிடம், அகில இந்திய வாடுவெலி நிலையம் வழியாகப் பிரதமர் நேரு அவர்களின் இல்லமடைந்து அவரைக் கண்டோம்.

பின்பு எங்களுடைய திட்டப்படி காஷ்மீரின் தலைநகரான ஸ்ரீநகரை வந்தடைந்தோம். வரும் பாதையோ மிகவும் பயங்கரமானது. மலைச் சரிவுகளும் அவற்றை அடுத்து ஒங்கி வளர்ந்த படுபாதாளங்களும் பிரயாணம் செய்யும் ஒவ்வொருவரையும் மயிர்க்கூச்சலடையச் செய்தது. நாங்கள் தங்கி இருந்த படகு வீடு மிகவும் வசதியாக இருந்தது. அங்கு வசிக்கும் மக்கள் மிகவும் எழிலுடனும் வளமான உடலுடனும் காணப்படுகின்றனர். எங்கு பார்த்தாலும் பச்சைப் பச்செலன்று

பார்ப்பவரின் கண்களுக்குக் களிப் பூட்டுகிறது. குறிப்பாக இங்கு 'குங்கு மப்ர' அதிகமாக விளைகிறது அவை தரையின் மேல் படர்ந்து பூத்திருக்கும் காட்சி மிகவும் எழில் மிகுந்தது. செம் பட்டுக் கம்பளத்தினைத் தரையின் மீது விரித்தாற் போன்று விளங்கும் அக்காட்சியை மறக்க இயலாது. மேலும் பறல்காம் என்னும் இடத்தில் அமைந்துள்ள 'அமர்நாத் குகை' புண்ணிய ஸ்தலமாகக் கருதப்படுகிறது. இதனுடைய சிறப்பு என்ன வென்றால் ஒரு குறிப்பிட்ட இடத்தில் ஆண்டிற்கு ஒரு முறை சில மணி நேரம் பனிக்கட்டியினால் ஆன ஓர் உருவம் (ஸிங்கம்) தோன்றும். பிறகு அது, மறைந்துவிடும் அது சமயம் அதனைத் தளிக்கப் பத்தர்கள் பயங்கரப் பாதைகளின் வழியாகத் துணிந்து செல்வார்கள். மேலும் இங்கிருந்து பல வற்றாத ஆறுகள் உற்பத்தியாகின்றன.

டால் ஏரி (Dale Lake) யில் தான் அதிகமான போக்குவரத்துகள் இருக்கின்றன. இதன் அருகிலிருந்து குரியன் மறையும் காட்சி காண்போரைக் களிப்பூட்டும். அடுத்து பாப்புலர் பாதை (Popular Road) என்பதன் இருமருங்கிலும் உயர்ந்த மரங்கள் வரிசையாக அமைக்கப்பட்டிருக்கின்றன.

காஷ்மீரில் உற்பத்திசெய்யப்படும் பட்டுத் துணிகளும், உல்லன் போர்வைகளும் (Woolen Shawls) உலகப்பிரசித்தி பெற்றவை அடுத்து மட்டக் குதிரைகளின்மீது சவாரி செய்து 'கிளி மார்க்' என்னும் மலையின் சிகரத்தை அடைந்தோம். இதற்கென்று தனியான பாதை கிடையாது. இங்கிருந்து "நங்க பர்வதம்" என்னும் சிகரம் மிகவும் தெளிவாகத் தெரிகிறது. இதன்மீது பனிக்கட்டி உறைந்து அம்மலையை பெண்மலையாக ஆக்குகின்றது. அம்மலையின் சிகரத்திலிருந்து புல்வெளி நிறைந்த இடங்களைப் பார்க்கும்பொழுது பசும்பூட்டைப் பரவலாகப் பரப்பி இருப்பது போன்று காட்சியளிக்கின்றது.

"உலகத்தில் சுவர்க்கத்தைக் காண வேண்டுமானால் காஷ்மீரில் அமைந்துள்ள மொகலாய மன்னர்களால் உண்டாக்கப்பட்ட தோட்டங்களைக் காணவும்," என்று பாரசீக மொழியில் ஓர் பழமொழி உண்டு. நாங்கள் அவைகளைக் காணச் சென்றோம். முதலில் ஷாலிமார் தோட்டம். மிகவும் திறமையாகவும் திட்டமிட்டும் அமைக்கப்பட்டுள்ளது. தற்காலத்தும் மக்களுடைய இதயங்களைக் கொள்ளை கொள்ளும் முறையிலே அங்கு மலர் வகைகளும், வண்ண நிற இலைகளும் செம்பட்டு விரித்தாற்போன்று உள்ளத்தைக் கவரும் பூக்களும் அமைக்கப்பட்டிருக்கின்றன. மொகலாய மன்னர்களின் வரிசையிலே ஓர் புரட்சி செய்யும் வகையிலே அமைகிறது. ஜஹாங்கீர் இங்கு அமைத்த கருப்புப் பளிங்கு மண்டபம் இங்கு தான் உள்ளது. இது ஒன்றுதான் கரும் பளிங்குக் கற்களினால் கட்டப்பட்டது. மேலும் இம் மண்டபத்திலிருந்து அப்பூங்காவின் எல்லா இடங்களையும் காண இயலும். அடுத்து அமைவது ஷாஜஹானுடைய தந்தையாகிய (Asaf Khan) அஷாப் கான் என்பவரால் கட்டப்பட்டது. இங்கு காணும் பூச்செடி வகைகளும் நீண்ட வாரி போன்று அமைக்கப்பட்ட செடிகளின் நிறங்களும் பார்ப்பவரை உண்மையாக இதுதான் சுவரோ என்று தன்னை மறந்து நிற்கும்படி செய்கிறது.

ஆகாயத்தில் ஆயிரக்கணக்கான விண்மீன்கள் இருந்தாலும் அவற்றின் எழில் தோற்றம் முழுமதியின் தோற்றத்திற்கு ஒப்பாக முடியுமா?

அது போன்றே காஷ்மீரின் சிறப்பை எத்துனை வருணித்தாலும் அதனுடைய உண்மைச் சிறப்பினைக் கண்டுகொண்டுகண்டே உணரமுடியும்.

எங்களுடைய இரண்டாவது திட்டத்தில் இயற்கை வளனும், செயற்கை நலனுஞ் செறிந்து மயிலோடு மாறு

கொள்ளுந் சாயலவர்களான மலையாளப் பெண்மணிகள் வாழும் திருவனந்தபுரத்தையும், அலைகொழித்து நீர்ப்பறவை காட்சியளிக்கும் இந்துமகாசமுத்திரம் அமைந்துள்ள தென்னகத்தின் தெற்கெல்லையாம் கன்னியாகுமரியையும், முத்துக் கொழிக்கும் திருவிடமாம் தூத்துக்குடியையும் கண்டு இன்புற்றதேயாகும் இதற்குத் திரு அரி ராவ் அவர்கள் திட்டத்தைத் தீட்டி, வழியையும் காட்டிச் செல்ல, எரியும் விளக்கிற்கோர் தூண்டுகோல் போல் வங்கனின் உற்சாக உள்ளத்திற்கு ஊக்கமளிக்கும் தூண்டுகோலாய்க் கல்லூரி முதல்வர் குமைய எங்கள் பிரயாணம் இனிதே தொடங்கப்பெற்றது.

வழியில் எங்களை ஈர்த்த ஒன்று, மேல் திசையில் வானளாவ உயர்ந்து மஞ்ச துஞ்சு மதில் சுவராய்க் காட்சி தந்த மேற்குத் தொடர்ச்சி மலையும், அதன் மேல் செறிந்து வளர்ந்திருந்த மரங்களுமாகும்.

திருவனந்தபுரத்தில் உயிர்க்காட்சி சாலையையும் மீன்காட்சி சாலையையும், கடற்கரையையும் இன்னும் காணவேண்டிய காட்சிகளையும் கண்டு இன்ப முற்றோம். பின் நீலத்திரைக்கடல் ஓரத்திலே நின்று நித்தம் தவம் செய்யும் குமரி எல்லையையும் அங்கு இளம் பரிதியின் இன்பத் தோற்றத்தினையும் கண்டு, பல கடல் வாழ் உயிரினங்களையும் சேகரித்துக் கொண்டோம், திமிங்

கலத்தின் எலும்புகள் சில எடுத்தவைத்தோம் அங்கு அமைந்திருந்த கார்தியாரின் நினைவு மாளிகை, உண்மையைப் பின்பற்ற ஓடிவாருங்கள், ஓடிவாருங்கள் என அறைகூவி அழைப்பதுபோல் இருந்தது. அந்த மாளிகையினுள் மையத்தில் 'அஸ்தி வைக்கப்பட்ட தேதி 12—2—1948. சூரிய ஒளி படும் நேரம் ஒவ்வொரு ஆண்டும் சனவரி மாதம், 30-ந் தேதி மாலை 5 மணி அளவில்' என்ற குறிப்புப் பொறிக்கப்பட்ட சலவைக் கல் ஒன்று நாட்டப்பட்டிருந்தது. அதைக் கண்டதும் அந்த அமைப்பை அமைத்த பொறியில் வல்லுநனை எண்ணி மகிழ்ந்தோம். இவைகளைக் கண்டு இன்புற்று, தூத்துக்குடிக்குச் சென்றோம். அங்கு அந்த இரவைக் கழித்தோம் மறுநாள் மாலை 3 மணிக்குப் புறப்பட்டு, காலை 5 மணிக்குத் திருச்சி வந்தடைந்தோம்.

கனவுலகில் இன்பத்தின் பரிசான எழில் தென்றலை உடலிலே உலவ விட்டு நாகரீக உடை உடுத்தி, உயர்ந்த மாளிகையில் உல்லாச நடைபயின்று கொண்டிருக்கும் போது, திடுமெனக் கனவு கலைந்து பார்க்கும் போது ஓட்டைக் குடிசையில், கிழிந்த பாயில் உழன்று கிடக்கும் ஏழைத் தொழிலாளியின் மனநிலை போல், காண்போருள்ளத்தைக் கவிஞருள்ளமாக்கும் பல இடங்களையும் கண்டு திரும்பிய எங்களுக்குத் திருச்சியும், அதன் பந்தயத் திடலும் உணர்ச்சி உண்டாக்கின.

எழுத்தாணி பிடித்தோரின் எழிற்பணி!

கு. வ. அக்பர், இரண்டாம் இளங்கலை வகுப்பு

எழுதுகோல் பிடித்தெழுதவே வலிக்கும் உங்கள் மென் கரங்களா, மண் வெட்டி, கல்லுடைத்து, சாலை அமைத்தன எனக் கேட்போருக்கு நாங்கள் தோகமலை என்னும் ஊருக்கு அருகில் அமைத்த 1½ கைமல் ரீள எழிற் சாலை விடையளிக்கும்.

ஆசிரியர் நால்வருடன் நாங்கள், கையில் பெட்டி படுக்கையும், தோளில் மண்வெட்டியும் கொண்டு புறப்பட்ட காட்சி எங்களது ஊக்கத்திற்கு ஓர் சாட்சி! திருச்சியில் இருந்து காலையில் புறப்பட்ட எங்கள் குழு மாலையில் தோகமலை யடைந்தது அவ்வூரின் பள்ளியே எங்களுக்குத் தங்குமிடமாக அமைந்தது. நாங்கள் தங்கி இருந்த பெரிய அறையில் மட்டும் 5 கதவுகளும் 10 சன்னல்களும் இருந்தன. அப் பொழுது குளிர்காலம். ஆதலால், நாங்கள் தோகமலைக்குப் பதிலாக இமய மலையில் இருப்பதாகவே உணர்ந்தோம். சமையலுக்குத் தனி ஆட்கள் உடன் அழைத்துச் சென்றிருந்தோம் உணவு, உறைவிடம் இவற்றின் கவலை தீர்ந்தது. கடமை மட்டும் எஞ்சி நின்றது. அதுவும் அடுத்த நாள் காலையே துவங்கி விட்டது.

துவக்க விழாவுக்குப் பின் சாலை யமைக்கும் பணி துவங்கிற்று. தூய ஆடையுடுத்தி, அழகுபடுத்தி, தூசு படியாது இருந்த நாங்கள் அரைக் கால்சட்டை அணிந்து மேல் சட்டையும்கூட இன்றி மண் வெட்டிய வேகத்தையும் எங்களது அயராது உழைப்பையும் கண்டு குழுமி நின்றவர்கள் வியந்தனர். எங்களது பணியைத் துரிதப்படுத்த வேண்டிய ஆசிரியர் நால்வரும் அதற்கு மாறாக, “மெதுவாகப் பார்த்து வெட்டுங்கள். காலில் மண்வெட்டி பட்டு காயும் ஏற்படப்போகின்றது” என

உரைக்கும் அளவிற்கு எங்கள் வேகம் இருந்தது. எங்களது எழிற் கரங்கள் மண்ணை மட்டும் வெட்டவில்லை பல பாறைகளையும் உடைத்திருக்கின்றன. வீஷுப் பாம்புகளைக் கொன்றிருக்கின்றன. முட்செடிகளையும் மரங்களையும் வெட்டி வீழ்த்தி இருக்கின்றன. இவை எல்லாம் எளிதாகவே இருந்தது எங்களுக்கு. ஆனால் முகாமில் காலையில் 5 மணிக்கே துயில் எழ வேண்டியது மட்டும் கடினமாகப்பட்டது.

காலையில் கடுங்குளிரில் எழுந்து, காலைக் கடன் முடித்து, இட்லி காப்பி உண்டபின், சாலை யமைக்கும் பணி துவங்கக் காலை மணி எட்டாகும்.

உடலின் வியர்வை நிலத்தில் விழ, அதனால் கடினமான தரையை ஈரமாக்கிப் பின் கொத்தி, வெட்டி சாலை யமைப்போம். இட்டபணியைவிரைந்து முடித்துக் குளித்து, முழுதிப்பின் முகாமில் உண்டு, உறங்கி எழ மாலை மணி மூன்றாகும் அதன்பின் சொற்பொழிவு நடக்கும். பல துறை அலுவலராளர்கள் கிராம முன்னேற்றத்தின் பல்வேறு வழிகள் குறித்துப் பேசுவர். இது முடிய மாலை ஐந்து மணியாகும். பின் அருகில் உள்ள சிறு கிராமங்களுக்குச் சென்று சேரி சுத்தம், பால் வழங்குதல் போன்ற பொதுப் பணிகள் புரிவோம். திரும்பிவர மணி எட்டாகும். நளன் வகுத்த முறையில் (!) சமைத்த உணவு அளிக்கப்படும் உண்டு களித்தபின், கலை நிகழ்ச்சிகள் நடக்கும். அதனைக் கண்டு களிப்போம் ஆடலும், பாடலும், கூத்தும், வேடமும் காணக் காணக் களிப்பூட்டும்.

இவ்வாறாகக் காலையில் பணிபுரிவதால் மெய்க் கின்பம், மாலையில் நடக்கும் சொற்பொழிவால் செவிக் கின்

பம், நல்ல அறுசுவை உணவால் நாவீற் கின்பம், இரவில் கலை நிகழ்ச்சியால் கண்ணுக்கின்பம், எனக்கலை முதல் இரவு வரை ஒரே இன்பம்! இன்பம்!! இன்பம் தான்!!!

தர்ஜ்மகாலின் அழகைக் கண்டு களித்த ஓர் பெண் அருகில் நின்ற தன் கணவனிடம் “நீங்கள், நான் இறந்தால், தர்ஜ்மகால் போன்ற எழில் பொழியும் கட்டிடம் கட்டுவதாக வாக்களித்தால், அதற்காக இந்த நிமிடமே இறக்கத் தயார்” என்றுரைத்தாளாம்.

இது போன்றே அன்மையீல் மறைந்த நம் கலைவாணரிடம் மறைவு நாளன்று, கூடிய கூட்டத்தையும், சிறப்பையும் கண்ட, ஓர் தமிழ் நடிகர் மற்றவரிடம் “என் இறப்பிற்கும் இது போன்ற பெரும் சிறப்பு செய்வதாக மக்கள் உரைத்தால் போதும். நான் இன்றே இங்கேயே உயிர் இழக்கத் தயார்” என்றாராம்.

இது போன்றே நான் உரைக்கின்றேன். இம்மக்கள் பணி மன்றம் இறதி வரை இது போன்ற இன்ப மயமாக நடக்கும் என ஆசிரியர் ‘நசி ருத்தின்’ உரைத்தால் போதும்! பல் கலைக் கழகப்படிப்பு, பட்டம், பதவி இவைகளை உடனே துறக்கத் தயார்! மக்கட்பணியும், மண் வெட்டும் வேலையுமே போதும் எனக்கு! அவ்வளவு மகிழ்ச்சிகரமாக இருந்தது எங்கள் முகாம்

இப்பணி நன்கு முடிய ஆசிரியர் நால் வரும் அரும்பாடுபட்டனர். அவர்கள் எங்களை எட்டுக் குழுக்களாகப் பிரித்தனர். தனித்தனியாகப் பிரித்து இக் குழுவினருக்குக் குறிப்பிட்ட இடங்கள் அளிக்கப்பட்டன. முதலில் பணியை முடித்த குழுவினர் முதலடி ஆர்ப்பரித்து வெற்றிப் பெருமீதம் கொள்வர். அதற்காக முதலில் பணியை முடிக்க இக் குழுவினரிடையே ஒரே போட்டி

தான்! இந்தப் போட்டியின் விளைவு தான் 1½ மைல் நீளப் பாதை.

ஓவ்வொரு குழுவிலும், கிராமத்தில் வசித்த மாணவர்கள் சிலர் இருந்தனர். அவர்கள் பழக்கப்பட்டதால் இப்பணியை விரைந்து செய்தனர். ஆனால் அந்த ஒரு சிலரது உழைப்பால் வந்த சிறப்பைப்பலரும் பங்கிட்டுக்கொள்வர். கண்கவர் காஷ்மீரத்துக் கலர் வனத்திலே உள்ள ‘நர்கிஸ்’ என்னும் ஒரு வகை மலரினத்தில், ஒருசில மலருக்குத் தான் இயற்கையிலேயே நல்ல மணமுண்டாம். ஆனால் அச் சில மலரின் மணம், மலர்வனமெங்கும் பரவுவதால், வேறு எந்த மணமற்ற மலரினை துகர்ந்தாலும் மணம் வீசாமாம் இதுபோன்று ஒரு சிலரின் கடும் உழைப்பு பலருக்கு சிறப்பைத் தந்தது.

அங்கு நாங்கள் பொதுப் பணியை வீட பண்புதான் அதிகம் கற்றோம். நாவரச்சிக்கு ‘நீர்’ கேட்டால் ‘மோர்’ கொடுத்துத் தாகம் தீர்ப்பர் அவ்வூர் மக்கள். ஒரு நாள் சாலைமைத்துக் கொண்டு இருந்தோம். எங்களில் ஒருவர் அருகில் இருந்த கிராமத்திற்குக் குடிக்க நீர் கொண்டுவர குடும்பத்துடன் சென்றார். குடம் நிறைய மோருடன் திரும்பி வந்தார். வியந்து நடந்த கதையாதெனக் கேட்டோம். அவர் கொண்டு சென்ற குடத்தை ஊரின் நடுவே வைத்து ஒரு முதியவர் அனைவரையும் அழைத்து ஓவ்வொரு வீட்டாரும் ஒரு செம்பு மோர் கொண்டுவர என்றாராம். மகிழ்வுடன் அனைவரும் குடம் கொண்டமட்டும் நிரப்பினாராம். மீதி இருந்த மோரை, குடம் தூக்கிச் சென்ற நண்பர் விடாது குடித்தாராம் அவர் வயிறும் குடம்போல், காட்சி அளித்தது! நிலக்கடலை தின்ன ‘கைப்பிடி’ அளவு கேட்டால், மடிபிடி என்று சொல்லி, மடிகொண்ட மட்டும் கொடுத்தார்கள் அவர்கள். ஏழ்மையிலும் வள்ளல் தன்மை கொண்ட அவர்களிடம், பிறருக்குப் பயன் இன்றிப் பணக்காரர் பலர் கொண்டிருக்கும் பணம் இருப்பின் எப்படி இருக்கும்!

ஒரு சமயம் நாங்கள் கடும் வெயிலில் உடல் சோர, வியர்வை கொட்ட, சிவ பெருமான் பிட்டுக்கு மண் சுமந்த கதை போல, நற்சாட்சி இதழுக்கு நாங்கள் மண் வெட்டும் நிலை கண்ட ஓர் கிராமத்தார், “ஏம்பா எவ்வளவு கூலி” என்றார். “வயிற்றுக்கு உணவு மட்டும்” என்றார் எங்களில் ஒருவர். “ஐயோ பாவம்!” என அனுதாபப்பட்டுச் சென்றார். அடுத்தவர் வந்தார், “நீங்கள் பட்டாளத்து ஆட்களா” என்றார். “இல்லை படிக்கும் மாணவர்கள்” என்றோம். படிப்போருக்கு இப் பாழும் தொழில் ஏன்? என்றார். “பழகிக் கொள்கின்றோம்” என்றோம். படித்த பின்பு வேலை கிடைக்காவிட்டால் மண் வெட்டியாவது பிழைப்பற்கா என ஏளனமாக உரைத்துச் சென்றார். அடுத்து வந்த ஒருவர் எங்களைத் திட்டவே ஆரம்பித்துவிட்டார். “நல்லா இருந்த வண்டிப் பாதையில் கல்லையும் மண்ணையும் கொட்டி நாசமாக்குகிறீர்களே! உங்களுக்கு வேறு பிழைப்புக் கிடையாதா?” என்றார். அதற்கு விடை மொழியாக நாங்கள் “இப்பொழுது எங்களைத் திட்டுகின்றீர்! ஆனால் உமது மனைவி பிரசவ காலத்தில் மருத்துவ விடுதிக்கு அயலூர் செல்ல வண்டியில் அவசரமாகப் போக அழைத்துவரும்போது தெரியும் இந்தச் சாலையின் அருமை. இப்பொழுது தூற்றிய நீரே போற்றுவீர் பின்” என்றோம். அதற்கு அவர் “ஆனால் இந்தப் பாதையில் பத்தடி தூரம் வண்

டியில் வந்தால் அவருக்கு இங்கேயே பிரசவமாகிவிடுமே” எனக்கூறி நகைத்துச் சென்றார். இதுபோன்று நாங்கள் அங்கு பெற்ற அனுபவங்கள் அனைத்தும் எழுத இந்த ஏடு இடம் தரவில்லை.

அங்குத் தங்கி இருந்த பதினைந்து நாட்களில் பலமுறை விருந்து உண்டு மகிந்தோம். இறுதி நாளன்று சுவையிக்க நல் விருந்து அது முடிந்து “Camp Fire” நடந்தது. தீயினை மூட்டி அதைச் சுற்றி ஊராரும், நாங்களும் அமர்ந்து, தீயின் ஒளியிலே, ஆடலும், பாடலும் அத்துடன் பல் வேறு வேடம் பூண்டு, நடித்து அனைவரையும் மகிழ்வித்தோம்.

அடுத்த நாள் சாலை திறப்பு விழா! தலைமை வகித்த திருச்சி தண்டல் நாயகம், சாலையின் சிறப்பைக் கண்டுகளித்து எங்களைப் பெரிதும் புகழ்ந்தார். மகிழ்வால் எங்கள் உள்ளம் பூரித்தது. அதன் பின் அன்று மாலை அவ்வூரில் இருந்து விடை பெற்றோம்! எங்களை வழியனுப்ப அவ்வூரார் அனைவரும் கூடிவிட்டனர். பிரிவாற்றாமையில் அவர்கள் வருந்திய காட்சி இன்றும் என் கண் முன் நிழலாடுகின்றது.

பட்டினத்தில் பத்து வருடம் வசித்தாலும், பக்கத்து வீட்டாருடன் பேசு அறியாத எங்களுக்கு அவர்களது உள்ளம் கனிந்த வழியனுப்பு ஓர் படிப்பிளையாக ஆமைந்தது!

தமிழ் அமுது

உள்ளத்தில் உண்மை ஒளி உண்டாயின்
வாக்கினிலே ஒளிஉண் டாகும்
வெள்ளத்தின் பெருக்கைப்போல் கலைப்பெருக்கும்
கனிப் பெருக்கும் மேவு மாயின்
பள்ளத்தில் வீழ்ந்திருக்கும் குருடர் எலாம்
விழிபெற்றுப் பதவி கொள்வார்
தெள்ளுற்ற தமிழ் அமுதின் சுவைகண்டார்
இங்கமரர் சிறப்புக் கண்டார்.

—பாரதியார்

॥ मैं वह फूल हूँ जिसमें सुगंध नहीं ॥

(S. ABDUL BARI, II B.Sc.)

राही : ए नारी बैठी हो अकेली क्यों ?
 सुख में दुख की रेखा क्यों ?
 अजबल आँखों में ये आँसू क्यों ?
 तुझ से छिपी है खुशी क्यों ?

 किस की याद लिए बैठी हो तुम ।
 आँसू न बहाना इसतरह तुम ।
 निराश न होना इसतरह तुम ।
 हम द्वै खिलौने विधि के यह न भूल न तुम ।

नारी : कहानी सुनकर क्या करोगे तुम ।
 अंधेरी दुनिया में दीपक जलाना न तुम ।
 शून्य उर में आशयें न बसाना तुम ।
 करना न प्रयत्न मेरे आँसू पोंछने का तुम ।

 किये शृङ्गार हमने हज़ार ।
 पहने आभूषन हमने हज़ार ।
 किये प्यार भरे बात हज़ार ।
 आज ठोकरें खाते हैं हज़ार ।

 भगवान ने मेरे चमन के माली को छीन लिया ।
 सूखे चमन को जंतुओं ने बाँट लिया ।
 शोक ने मेरे आशाओं को छीन लिया ।
 दुनिया ने हंसने का अधिकार छीन लिया ।

मांग से सिंदूर मिटाया गया ।
 नाम, सुहागिन से विधवा हो गया ।
 संसार मेरा विरोधि हो गया ।
 दर्द भरी कहानी सुनने वाला कोई न रह गया ।

मरुस्थल है मेरा जीवन ।
 सूखा सरोवर है मेरा जीवन ।
 वियोग से पीड़ित है मेरा जीवन ।
 मधुकर आते हैं हजार छीन ने मेरा जीवन ।

मैं वह दीपक हूँ जिसमें प्रकाश नहीं ।
 मैं वह फूल हूँ जिसमें सुगन्ध नहीं ।
 मैं वह वह सागर हूँ जिसका किनारा नहीं ।
 मैं विधवा हूँ मुस्कुराने कोई अधिकार नहीं ।

धन है दौलत है पर खुशी नहीं ।
 राह है पर मंजिल का पता नहीं ।
 इनसान है पर उनमें इनसानियत नहीं ।
 मेरे मान की रक्षा का कोई सहारा नहीं ।

जीने नहीं देती यह दुनिया ।
 मुस्कुराने नहीं देती यह दुनिया ।
 तिलक लगाने नहीं देती यह दुनिया ।
 मान को मिटाने तैयार यह दुनिया ।

उम्मीद है आयेगा वसंत मेरे जिंदगी में
 जाग उठेंगे सारे उमंग मेरे जिंदगी में
 सुनलूँ एक बार 'माँ' यह आवाज जिंदगी में
 पति का चिह्न देगा सारा सुख जिंदगी में

यही उम्मीद लिए बैठी हूँ मैं ।
 आशा का दीप जलाये बैठी हूँ मैं ।
 वसंत की प्रतीक्षा मैं बैठी हूँ मैं ।
 माँ यह मधुर आवाज़ सुनने बैठी हूँ मैं ।

राही : ये भगवान बनाया यह मूर्ति क्यों ?
 दीपक जलाया आशाओं का क्यों ?
 इसे जिंदगी देने में देरी क्यों ?
 रोती देखकर मुस्कराता क्यों ?

दुनिया वालों मेरा प्रणाम तुममें ।
 बेचारी मान की भिक्षा मांग रही तुममें ।
 इस की मान की रक्षा करनी होगी तुममें ।
 मुस्कराती देखकर गर्व होगा तुममें ।

॥ प्रगतिवादि कवि - सुमित्रानंदन पंत ॥

(E. V. MUTHUSWAMI, B. A., B. T.,)

हिन्दी साहित्य में प्रगतिवाद शब्द का प्रयोग सामान्य रूप से उन्नीस सौ छत्तीस से होने लगा है। उस वर्ष में लखनऊ शहर में प्रगतिशील लेखक संघ का पहला अधिवेशन हुआ। उसके अध्यक्ष स्वर्गीय उपन्यास सम्राट प्रेमचन्द जी थे। उन्होंने अपने भाषण में कहा — 'साहित्य केवल मनोरंजन की वस्तु नहीं। नीतिशास्त्र और साहित्य शास्त्र का लक्ष्य एक ही है। मैं और चीजों की तरह साहित्य को भी उपयोगिता की तुल्य पर तौलता हूँ। फूलों को देखकर हमें इसलिये आनन्द होता है कि उनसे फलों की आशा होती है'। इसी उपयोगितावाद को ही प्रगतिवादि कवि प्रचार करते हैं। खासकर पंतजी प्रगतिवाद को उपयोगितावाद का समानार्थी माना है।

पहले पहल सन् 1938 में प्रगतिवादी काव्य की स्पष्टता पर प्राथमिक दशा की झलक मसिक पत्र 'रूपाम' में मिली। उसके संपादक श्री. सुमित्रानंदन पंत और नरेन्द्र शर्मा थे। मार्क्स के भौतिकवाद से प्रभावित होकर पंतजी ने युगवाणी और मानवपशु की रचनाएं लिखीं। इससे बहुत से नवयुवक कवि इस और आकृष्ट हुए।

'युगवाणी' में पंतजी लिखते हैं :—

युग युग से रच शत शत नैतिक बन्धन ।
बांध दिया मानव ने पीडित पशु तन ।
नहीं रहे जिवनोपाय तब विकसित ।
जीवन यापन कर न सके तब इच्छित ॥

मानव पशु ने किया आज भव अर्जित ।
मानव देव हुआ अब सम्मानित ।
मानव के पशु के प्रति ।
मध्यवर्ग की हो रति ॥

इन पंक्तियों में पीड़ित - जन समुदाय का वर्णन है । समाज के उच्च वर्ण ने अपने स्वार्थों की पूर्ति के लिए उस जनसमुदाय को संभव बनाया है । सैकड़ों नैतिक बन्धनों के जाल बिछाकर समाज ने इस निम्न वर्ग को जकड़ लिया था । लेकिन आज इसमें नवीन जाग्रति उत्पन्न हुई है । अब वह रूढ़ियों और नीतियों के अनुचित ताडन नहीं सहेगा ।

अन्य प्रगतिवादी कवियों की तरह पंतजी ने अपनी रचनाओं में वर्ग संघर्ष और हिंसात्मक क्रांति का प्रचार नहीं किया ।

उन्होंने अपने कवि का रूप एकदम आच्छन्न हो जाने से बचाने का प्रयत्न किया । उनका कथन है— ' ऐतिहासिक भौतिकवाद और भारतीय आध्यात्मिकवाद में मुझे किसी प्रकार का विरोध नहीं जान पडा । क्योंकि मैं ने दोनों का लोकोत्तर कल्याणकारी सांस्कृतिक पक्ष ही ग्रहण किया है । मार्क्सवाद के अन्दर श्रमजीवियों के संगठन वर्ग संघर्ष आदि से सम्बन्ध रखनेवाले बाह्य दृश्य को जिसका वास्तविक निर्णय आर्थिक और राजनैतिक क्रातियाँ ही कर सकती हैं मैं ने अपनी कल्पना का अंग नहीं बनने दिया है । इस दृष्टि से मानवता एवं सार्वभूतहित की जितनी विषद भावना मुझे वेदान्त में मिली है उतनी ही ऐतिहासिक दर्शन में भी । '

जहाँ पंतजी ने रूढ़िवादियों की भर्त्सना की है वहाँ संकीर्ण भौतिकवादियों के दृष्टि विस्तार की कामना भी प्रकट की है । मार्क्सवाद की ओर पंतजी का झुकाव सामूहिक दृष्टि से है । व्यक्तिगत रूप से गाँधीवाद से भी वे प्रभावित होते हैं । भारतीय आत्मावाद का भी इनपर गहरा रंग है । मार्क्सवादी आत्मा की सत्ता नहीं मानते । पदार्थ को ही सब कुछ नहीं मानते और संकीर्ण भौतिकवादियों से असहमति प्रकट करते हैं । जहाँ आत्मदर्शन अनादि से समासीन है उस स्वर्ग की प्राप्ति के लिये ये भौतिकवाद को साधन मात्र मानते हैं ।

इस तरह पंतजी आत्मा और जगत का सामंजस्य ही स्थापित करना चाहते हैं । प्रगतिवाद के अन्दर आकर भी अपना सौंदर्यवादी रूप बनाए हुए हैं । पंतजी ने कल्पना के लोक से उतरकर यथार्थ जगत के वैषम्य और पीडा का अनुभव भी किया है ।

प्रगतिवाद की दिशा में पंतजी का पहला प्रयोग युगवाणी है । इस युग को गद्य का युग मानकर कवि ने गद्य गीत के रूप में युगवाणी को लिखा है । वे खुद युगवाणी के विज्ञापन में लिखते हैं — युगवाणी में मैंने युग के गद्य को वाणी देने का प्रयत्न किया है । यदि युग की मनोवृत्ति का किंचित्मात्र आभास इस में मिल सका तो मैं अपने प्रयास को विफल नहीं समझूँगा । वर्तमान राजनीति में आज जितने वाद और वर्ग सुनाई देते हैं उन सब का इसमें समावेश है । पंतजी लिखते हैं

‘रूढि रीतियाँ जहाँ न हो आराधित
श्रेणि वर्ग में मानव नहीं विभाजित
धन-बल से हो जहाँ न जन-श्रम शोषण
परित भव जीवन के निखिल प्रयोजन’

कवि का विचार कि नव-संस्कृति के लिए मानवजग में पतझार आया है । आज युगों के बाद यह युगान्तर हो रहा है । प्राचीन व्यवस्थाओं के नष्ट होने से नहीं डरना चाहिये । बहुत जल्दी ही विश्व नवल मुकुल मंजरियों से शोभित होगा और उसके नव मधु का वैभव मानव शताब्दियों तक भोगेगा । परिवर्तन तो जगजीवन का चिरंतन नियम है । कितने ही सुखियों, कुलपतियों, सागंतों और महंतों के वैभव क्षण सागर के बुल्ले की भाँति बिला गए । अब दुनियाँ को उनकी जरूरत नहीं । उनके अंतिम क्षण आये ही समझिये । ये विचार कवि के अपने नहीं युग के हैं । समाज के निम्न वर्ग की ओर कवि विशेष ध्यान दे रहे हैं ।

पंतजी की प्रगतिवाद काव्य धारा की दूसरी कृति ग्राम्या है । उन्होंने अन्य प्रगतिवादी कवियों के जैसे ग्रामों की ओर अपनी कल्पना का स्रोत एक नवीन विचार प्रणाली से प्रवाहित किया है । युगवाणी में युग की समस्याओं पर विचार करके अपने सिद्धान्तों को प्रकट किया है । ग्राम्या में भारत की युग-समस्या ग्रामों के बहुत नज़दीक आये हैं ।

पंतजी ने तटस्थता से ग्रामों का जो अध्ययन किया है उसका परिणाम ग्राम्या है । ग्राम्या की कविताओं को पढ़ने से ज्ञात होता है कि वे ग्राम्य जीवन में अपने आपको मिला देनेवाली कवि की वाणी नहीं है । अपनी ग्राम्या के निवेदन में पंतजी ने लिखा है

‘इन्में पाठकों को ग्रामीणों के प्रति केवल बौद्धिक सहानुभूति ही मिल सकती है । ग्राम्य जीवन में मिलकर उसके भीतर से ये कविताएं अवश्य नहीं लिखी गई हैं । ग्रामों की वर्तमान दशा में वैसा करना केवल प्रतिक्रियात्मक साहित्य को जन्म देना होगा । वर्तमान ग्राम के बारे में कवि का कथन सुनिये ।

‘जहाँ दैन्य जर्जर असंख्य जन पशुज धन्य क्षण करते यापन

* * *

सुलभ यहाँ रे कवि को जग में युग का नहीं सत्य शिव सुन्दर’

ग्राम्या में पंतजी की मार्मिक कल्पना के कुछ अत्यन्त मार्मिक चित्र उपस्थित किये हैं । उन्में हृदय को स्पर्श करने की पूर्ण क्षमता है । नवीन दृष्टि कोण से लिखी गयी ‘भारत-माता’ नामक कविता बहुत सुन्दर बन गयी है । वे लिखते हैं :—

‘तीस कोटि संतान नम्र तन
अर्ध क्षुधित शोषित निरस्रजन
मूढ असभ्य अशिक्षित निर्धन
नत मस्तक
तरु तल निवासिनी’

पंतजी का कहना है ग्रामों में ‘युग युग से अभिशप्त,’ ‘अन्नवस्त्र पीडित,’ ‘पारस्परिक कलह में रत’ नर नारी रहते हैं । ग्राम प्रकृतिधाम है । वहाँ तृण तृण कण कण प्रफुल्ल हैं । लेकिन अकेला मनुष्य ही चिर विषण्ण है ‘नव आषाढ की घटा सी’ सुन्दर युवतियाँ वहाँ हैं लेकिन दो ही दिनों में दुख से पिसकर जर्जर हो जाती हैं । उनका यौवन भूले हुए स्वप्न के जैसे विलीन हो जाता है ।

ग्राम्या में कवि ने कुछ कथा प्रसंगों का भी उद्भावना की है । वे मार्मिक हैं । ‘वे आँख’ नामक कविता में कवि ऐसे किसान का वर्णन करते हैं जो जमीन्दार और उसके कारकुनों के नृशंस अत्याचार और सूदखोरों के शोषण से बिल्कुल उजड़ गया है । उसकी आँखें अंधकार की गुहा सरीखी हैं । उन आँखों को देखकर डर लगता है । ग्रामों के प्राकृतिक सौंदर्य पर भी कवि की दृष्टि गई है । पंतजी की प्राकृतिक वर्णनों में

दो महत्व पूर्ण बातें दिखाई पड़ती हैं । प्रकृतिवादी होने के कारण उनकी भाषा भी सरल है और मनोदृष्टि भी यथार्थ है ।

पंतजी के ग्राम - युवती के चित्रण में उसकी स्वस्थता चपलता और खुले वातावरण के खुलेपन को ही विशेष रूप से चित्रित किया है । ग्राम युवती के अंगों का वर्णन भी बड़ी ललित भाषा में है ।

वर्तमान समय में नर समाज ने नारी को अपनी वासना की पूर्ति का एक साधन मात्र बनाया है । नारी को कृत्रिम आदर्शात्मक नियमों में बाँधकर बंदनी रखा है ।

अब उसे मुक्ति मिलनी चाहिये । पंतजी लिखते हैं :—

‘ मुक्त करो जीवन संगिनि को
जननी देवी को आहत
जग ज्विन में मानव के संग
हो माननी प्रतिष्ठित ’

पुरुष वर्ग ने अपनी सुविधाओं के अनुसार कुछ नियम बनाये हैं । उसके भीतर रहकर नारी अपने को गौरवान्वित समझती है । लेकिन सचमुच नारी दिन प्रतिदिन निष्प्राण और ज्ञानमूढ हो रही है । पुरुष ने नारी को उसके रूप की प्रशंसा कर और बाहरी सौंदर्य साधनों से उसे सजाकर अपनी लालसा की प्रतिमूर्ति बनाया है ।

‘ स्वीट थी के प्रति ’ नामक कविता में अन्योक्ति के द्वारा कुल वधुओं पर व्यंग्य करते हैं । वे दीन, दुनिया से अपरिचित हैं और केवल हास विलासमयी हैं ।

सामयिक समस्याओं पर जागरूक रहना प्रगतिवाद की विशेषता है । गत महायुद्ध, महंगी, बंगाल का अकाल, हिन्दू मुस्लिम समस्या इन सब पर प्रगतिवादी रचनाएं हुई हैं । लेकिन इन सब का महत्व पूर्णतया सामयिक है । इसलिए काव्य कोटि की कृतियाँ इनमें बहुत कम हैं । प्रगतिवादी रचनाएं सामान्य जनसमूह से सम्बन्धित हैं । वे उन्हीं पर उन्हीं के लिए लिखी गयी हैं । छायावाद की दुरारूह कल्पना और दुरूह कलात्मकता को छोड़कर सरलता के मार्ग पर आगे बढ़ते हैं । काव्य सिर्फ भावात्मक वस्तु नहीं । जैसे काव्य हृदय पर अधिकार रखता है वैसे ही मस्तिष्क पर भी ।

भाषा की दृष्टि से भी इन प्रगतिवादि कवियों का उद्देश्य सरलता और सुबोधता लाना है । उस दृष्टि से पंत की अनेक रचनायें उल्लेखनीय हैं । इन कविताओं में व्यंजना पद्धति और सरल भाषा के साथ साथ काव्यत्व का अंश भी बहुत है ।

पंतजी चिन्तनशील सहज साहित्यकार और सच्चे कवि हैं । बाह्य प्रचार द्वारा प्रभावित होकर किसी वाद के पक्षपाति वे नहीं बने हैं । अध्ययन और चिन्तन के द्वारा उन्होंने कुछ निषकर्ष निश्चित किये हैं । उसके अनुसार उसकी कल्पना ने काम किया है । पंतजी का यह परिवर्तन प्रगतिवाद के लिये बहुत आशाप्रद है । पंतजी के युगवाणी और ग्राम्या प्रयोगमात्र है । इसमें उन्होंने सफलता प्राप्त की है । इसपर यही कहा जा सकता है कि युगवाणी और ग्राम्या एक दूसरे से अधिक सफल है ॥

(With the kind permission of A. I. R., Tiruchi)

॥ कवि काल का प्रतिनिधि है ॥

(N. ALI SAHIB, IV B. A.)

मनुष्य सोचनेवाला पशु है । मनुष्य और पशु में केवल इतना ही फ़रक है कि मनुष्य सोचता है और पशु सोचता नहीं । आदमी आज जो उन्नत दशा पर पहुँचा है इसका एक ही कारण सोच - विचार है । आदमी की आध्यात्मिक शक्ति बढ़ते बढ़ते उसके विचार भी बहुत ऊँचे उड़ने लगे । जमीन पर लेटा लेटा अदमी देवता की कल्पना में अपने को भूल गया । चिड़ियों और पक्षियों के साथ बिना पर के उड़ने लगा । उसकी कल्पना - शक्ति इतनी बढ़ी थी कि वह कविता के रूप में उसके सामने नाचने लगी । कवित्व - शक्ति आदमी में आदि से ही मौजूद थी । किसी भाषा के साहित्य को अध्ययन करते समय हमको यह ज्ञात होता है कि कविता ही साहित्य का प्रारंभिक अंग है । इसलिये कविता करने की प्रणाली आज कल की नहीं बल्कि आदि काल की है । जिस तरह पानी में ठंडाई, आग में जलन और फूल में खुशबू है उसी तरह आदमी के मन में भी कवित्व की शक्ति लहरें मार रही है । लेकिन उस शक्ति को इस्तेमाल करनेवाले मुट्ठी भर आदमी ही हैं । उनमें भी काम्याब कवियों की गिनती बहुत कम है । सफल कवि का मन सागर की तरह चौड़ा और आसमान की तरह ऊँचा होना चाहिए । चहार दीवार के अंदर बैठकर जो विशाल विश्व को देखने में अस्वचि प्रकट करता है वह सफल कवि न बन सकता है । काल और स्थान को पार करनेवाला ही सचमुच काम्याबी कवि है । कवि के विचार काल - ग्रस्त न होना चाहिए । तिरकाल तक अपनी छाप करनेवाले ही सफल और सच्चे कवि हैं । ये ही कवि काल के प्रतिनिधि होते हैं । साहित्य का बीज कविता ही है । उसी बीज से उत्पन्न हुआ पेड़ आज अपनी शाखायें फैला रहा है । विभिन्न शाखायें साहित्य के विभिन्न अंग हैं । कहानी साहित्य की एक शाखा है तो लेख दूसरी । बीज के बिना पेड़ का अस्तित्व ही क्या है ? कविता के बिना इन सबका अस्तित्व नहीं के बराबर है । संसार के साहित्य पर अगर हम विहंगम दृष्टि डालें तो ज्ञात होगा कि कविता ही सांसारिक वाङ्मय का प्रारंभिक तथा प्रधान अंग है ।

होमर का 'इलियड' वर्जिल का 'ईनीड' और तांते का 'डिवैन कामेडिया' संसार प्रसिद्ध ग्रंथ मालायें हैं । ये सब ग्रंथ मालायें कविता में ही रंगी हुई हैं । संस्कृत-साहित्य भी कम प्रसिद्ध नहीं है । रामायण और महाभारत ऐसे रत्न हैं जिनकी

रोशनी से केवल भारत ही नहीं बल्कि सारा संसार रोशन पर रहा है । तमिल के साहित्यों में भी कविता की प्रधानता झलकती है । यदि किसी भी साहित्य से कविता को अलग कर दें तो साहित्य अपना प्रकाश गौरव और संदर्भ गंवा देगा । चंद्रहीन आकाश और सलिलहीन तालाब का सौन्दर्य कौन पसंद करेगा? उसी प्रकार कविता हीन साहित्य भी अमर-साहित्य नहीं कहलायेगा । अमर-साहित्य के लक्ष्य में कविता चार चांद लगा देती है । इसी कारण से यह शक्ति प्रचलित है कि कवि काल का प्रतिनिधि है ।

हिन्दी साहित्य पर भी इस उत्कृष्ट का असर बहुत गहरा पडा हुआ है । कवि की मनोवृत्ति और उसपर वातावरण का प्रभाव-से दोनों ही इसके कारण हैं । कवि किसी का गुलाम नहीं । अगर वह गुलामी के जंजीरों से जकड़ा होता तो उसकी कविता में स्वाधीनता की झलक देखने को भी न मिलेगी । उसके बदले खुशामद के शब्द ही राज करेंगे । इसका मिसाल अगर आपको चाहिये तो बहुत दूर जाने की तकलीफ न उठाईये । केवल वीर गाथा काल पर दृष्टि डालिये । वीर रस पूर्ण कवितायें इस काल की रचनायें हैं । लेकिन कविता की श्रेणी और स्तर में श्रेय नहीं उतना भक्ति-काल के कवि आश्रयदाताओं को गुण गाने में मग्न हो गये । राजा महाराजाओं का खुशामद करने से ही वे तृप्त हो गये । इसलिये हिन्दी साहित्य में ऊँची कृतियों का अभाव रह गया । इसका कारण हिन्दू-मुसलमान संग्राम ही था । हिन्दू-मुसलमान का वध करना चाहता था और मुसलमान हिन्दू को तलवार के घात उतारने में तत्पर था । इस वातावरण में वीर रस के सिवा वे और कोई रस नहीं जानते थे । चन्दवरदाई उस समय का सर्व श्रेष्ठ कवि था । 'पृथ्वीराज रासो' नामक ग्रंथ द्वारा उसने अमर नाम हासिल किया है । ग्रंथ के आदि से अंत तक वीर रस की सरिता बहती रहती है । खुशामद के कारण जहाँ तहाँ कविता बनावटी बन जाती है । वीर गाथा काल के साहित्य को पढते समय हमको उस काल का वातावरण अच्छा मालुम होता है । इन ग्रंथों के द्वारा केवल इतिहास ही नहीं बल्कि आचार विचार का भास भी हम महसूस करते हैं ।

भक्ति काल के कवि इस शक्ति के जीते जागते प्रतीक हैं । कबीर, जायसी, तुलसीदास और सूरदास इस काल के प्रतिनिधि कवि हैं । कबीर की ज्ञानमार्गी शाखा, जायसी की प्रेममार्गी शाखा, तुलसीदास की राम भक्ति शाखा और सूरदास की कृष्ण भक्ति शाखा आदि हिन्दी साहित्य को स्वर्णयुग बना देती हैं । पद्मावत, कबीर दोहावली रामायण और सूरसागर हिन्दी साहित्य के चार मजबूत स्तंभ हैं जिनके आधार पर हिन्दी

साहित्य रूपी भवन डील डौल और शान - शौकत से माथा दानकर खड़ा हुआ है । काल की मुद्रा से इन कवियों से इन कवियोंने अपने को नहीं बचा पाया । हिन्दी साहित्य का अध्ययन करते समय हमको इतिहास का भी ज्ञान मिलता है । लोगों में भक्ति भाव पैदा करना ही इन कवियों का लक्ष्य था । अमन और शांति के दिन लोग भगवान पर उतना ध्यान न देंगे जितना लडाई या झगडे के दिन । मुसलमान चढाइयों से भारतवर्ष में हलचल मचा हुआ था । उनसे छुटकारा पाने के लिये लोग भगवान का भजन करने लगे । आखिर भलाई और बुराई दानों में लोगों का सहारा भगवान ही हैं न ? वातावरण का प्रभाव कवियों के मन में करामात करने लगा और कवि भी भलाई के चक्कर में पडकर कवितायें करने लगे ।

बिहारी रीतिकाल का रत्न है तो भूषण सचमुच रीतिकाल साहित्य का भूषण ही है । रत्न के बिना भूषण शोभा नहीं देता । इन दोनों में रीतिकाल का नायक किसे मानें ? इस स्थान पर समालोचकों का मत भिन्न भिन्न है । कोई भूषण को नायक समझता है तो कोई बिहारी को । हमको इस झंझट में पैर रखने की जरूरत नहीं । हम यहाँ पर दोनों कवियों को रीतिकाल के नायक मानेंगे । पाठकगण पूछेंगे कि एक म्यान में दो तलवार किस तरह रहेंगे ? इस प्रश्न का जवाब केवल यहीं है कि रीतिकाल म्यान भी नहीं तथा भूषण और बिहारी दो तलवार भी नहीं । दोनों को विचार अलग - अलग हैं तो दोनों की रचनायें भी भिन्न भिन्न रंग में रंगी हुई हैं । 'बिहारी - सतसई' बिहारी की अमर कृति है और 'भूषण अलंकार' भूषण की प्रसिद्ध रचना है । ये दोनों अपने काल के प्रतिनिधि थे । राजाओं का जय गाँन गाना और उनका खुशामद करना इन कवियों का काम रहा था । काल का छाप इनकी कविताओं में हम देख पाते हैं ।

इन उदाहरणों को देखने पर साधारणत पाठकगण यही नतीजे पर पहुँचेंगे कि कवि काल का प्रतिनिधि है । इतिहास केवल घटना प्रधान है । लेकिन कविता कला एवं कल्पना प्रधान है । कविता में ऐतिहासिक घटनायें कला के आवरण पर चित्रित हुई हैं । अतएव कविता में इतिहास का भी सामंजस्य और सम्मिश्रण है । कविता, साहित्य का बढ़िया अंग है और कवि भी महान आत्मा है ॥

॥ हिन्दी साहित्य में प्रगतिवाद ॥

(ति. प. वानमामलै, बी.प.)

साहित्य किसी भी राष्ट्र का हो, किसी भी भाषा में हो, वह हमेशा और हर कहीं स्वतन्त्र रूप से विकास की ओर जा रहा है । साहित्य तभी अमर माना जायेगा जब वह प्रगतिशील रहता है । काल की गति अद्भुत है इसलिए समाज, जाति और देश में जो बड़ी भारी परिवर्तन हो रहा है उसका छाप साहित्य पर पड़ जाना अवश्य और अनिवार्य हो जाता है । पुरानी परिपाटी के अनुसार काव्य कुछ इने गिने रहस्यवादियों का विषय रह न सकती, बुद्धिवाद से प्रभावित होकर वह एक नये दिशा की ओर मुड़ रही है । उपर्युक्त तत्त्व के अनुसार हिन्दी साहित्य भी आज दलित समाज की भावनाओं को व्यक्त करने में तत्पर है । साहित्य समालोचकों ने मान लिया है कि प्रगतिवाद हिन्दी साहित्य वही है जो जटिल राजनैतिक समस्या, गाँधीवाद तथा मार्क्सवाद से प्रेरित है । तदनुसार हिन्दी साहित्य क्षेत्र में प्रेमचन्द, यशपाल, अशक, बच्चन, पंत, निराला, दिनकर आदि ही प्रगतिवादी साहित्यकार के रूप में माने जाते हैं । यह तो बिलकुल सच है ।

फिर भी हमें यह मानना पड़ेगा कि अगर साहित्य को, आलोचना रूपी कसौटी पर कसने की कोशिश करें तो, मैथिली शरण गुप्त ही, आधुनिक प्रगतिवाद हिन्दी साहित्य के जन्मदाता के रूप में निकलेंगे । इस दृष्टि-कोण से और कुछ अध्ययन करें तो, गुप्तजी के पूर्व भक्तिकालीन कबीर व तुलसी भी प्रगतिवादी कवि बनकर नज़र आते हैं । कबीर तो एक गंभीर समाजसुधारक है, इसलिये आप अपनी रचनाओं में समाजसुधार, हिन्दू-मुसलिम एकता, रूढ़िगत संस्कारों के प्रति विद्रोह आदि विषयों पर काफ़ी ध्यान दे चुके हैं । बाद, समनवयकारी व भावुक कवि तुलसी ने जब अपनी 'रामचरितमानस को हिन्दी में लिखा, तब लोगों ने तुलसी की आलोचना की । उनको जवाब देते हुए तुलसी बताते हैं कि क्या संस्कृत क्या हिन्दी, जी में सच्चा प्रेम होना चाहिये । यदि मामूली कंबल से काम चल सकता है तो, कीमती कुमाँच लेकर हम क्या करेंगे ।'

का भाषा का संस्कृत, प्रेम चाहिए साँच ।

काम जू आवै कामरी, का लै करै कुमाँच ॥

आधुनिक काल में हम देख सकते हैं कि गुप्तजी की कविता बराबर विकासोन्मुख रही है और उसका विकास संयत व सहज रहा है । इसलिए आपकी कविता शक्ति

रोचक एवं सुन्दर है । 'साकेत' और 'यशोधरा' में अपने कवि समाज के कलंक का परिहार किया है । सब कवि लोग राम की महिमा गाते हैं, लक्ष्मण की सेवा का उल्लेख करते हैं पर ऊर्मिला की ओर जरा भी ध्यान न देते । हम सब कैकेई पर दोषारोपण करने को तैयार हैं कि वह पापी है, निर्दयी है और उसने राम को वन भिजवाने का पाप किया है । लेकिन गुप्तजी की कैकेई तहे दिल से पश्चात्ताप प्रकट करती है और वेदना के कारण घुल घुल कर कराहती है,

‘थूके, मुझापर त्रैलोक्य, भले ही थूके,
जो कोई, जो कह सके, कहे क्यों चूके !
छीने न मातृपद, किन्तु भरत का मुझ से ।’

और वह स्वयं स्वीकार करती है कि 'रघुकुल में एक अभागिन रानी थी । उसने भरत की माँ होने पर भी परमार्थ को न देखा ।' इसलिए उसे, 'घिक्कार! उसे था महा स्वार्थ ने धेरा ।' गद्गद् होकर गुप्तजी कह उठते हैं, 'सौ बार धन्य वह एक लाल की भाई ।'

रामायण में कैकेई की अपेक्षा, ऊर्मिला ऐतिहासिक उपेक्षिता नारी है, जो पति से अलग होकर चौदह साल तक विरह वेदना आलिंगन कर चुकी है । तो भी, उसको दवाकर, महल में रहकर पतिदेव के लिए प्रार्थना करती रहती है । उसके हृदय की गहराई में सदा जलनेवाली विरह की आग कभी न बुझ सकती । वह ऊपर से शान्त है, मगर भीतर चिर - प्रज्वलित ज्वालामुखी । दापत्य जीवन का सुख - भोग उसके लिए स्वप्न सा है, इसलिए वह सूने बाढ़ के तट पर खड़ी कराह रही है,

‘मुझे फूल मत मारो ।
मैं अबला बाला वियोगिनी, कुछ तो दया विचारो ।’

इस प्रकार 'अवधि शिला का डर पर था गुरु भार,
तिल तिल काट रही थी हग - जल - धार ।

'यशोधरा' काव्य को पूरा करके, गुप्तजी अपने भाई के यहाँ खत लिखते हैं, 'भगवान बुद्ध और उनके अमृत तत्त्व की चर्चा तो दूर की बात है, राहुल-जननी के दो-चार आँसू ही तुम्हे इस में मिल जाँय तो बहुत समझना । और उनका श्रेय भी

‘साकेत’ की ऊर्मिला देवी को ही है, जिन्होंने कृपापूर्वक कपिलवस्तु के राजोपवन की ओर मुझे संकेत किया है ।’ भारतीय नारी की यही दयनीय दशा है,

अबला-जीवन हाय । तुम्हारी यही कहानी—

आँचल में है दूध और आँखों में पानी ॥

सिद्धार्थ की पत्नी यशोधरा, राहुल जननी बन जाती है, बाद मानिनी यशोधरा हो जाती है । यहाँ मानिनी यशोधरा की कल्पना बहुत अनुपम है । पूरे काव्य में आपकी असाधारण प्रतिभा, स्त्री-स्वातन्त्र्य और वैष्णवभावना की झलक दिखायी पड़ती है । आदर्श पत्नी होने के कारण यशोधरा मन-ही-मन कहती है’

सिद्धि हेतु स्वामी गये, यह गौरव की बात,

पर चोरी चोरी गये, यही बड़ा व्याघात ॥

और बार बार अपनी सहेली से कहती है,

सखि, वे मुझसे कहकर जाते,

कह, तो क्या मुझको वे अपनी पथ-बाधा ही पाते ?

अंत में अपने को संभालती हुई बोल उठती है,

नाथ, तुम, उसमें मेरा भी कुछ होगा, जो कुछ तुम पाओगे ।

संसार के प्रति उसके दिल में प्रतिक्रिया पैदा होती है और वह दिखाना चाहती है कि नारी भी मनुष्य है और वह भी त्याग कर सकती है । आखिर बुद्ध भगवान, यशोधरा के पास आते हैं और यशोधरा उन्हें राहुल का दान देकर अपने महात्याग का परिचय देती है ।

आ राहुल, बढ बेटा

पूज्य पिता से परंपरा पा तू ।

इसलिए हम अनुमान कर सकते हैं कि ये दोनों काव्य, प्रगतिवाद सिद्धान्त के लक्ष्य ग्रंथ हैं, मगर ज्यादातर प्रगतिवाद साहित्य राजनैतिक और सामाजिक धरातल पर स्थित है । साहित्यकारों के लिए साधारण मनुष्य की आर्थिक कठिनाइयाँ, दहेज - प्रथा, विधवा, किसान व यज़दूर, बेकारी आदि साहित्य का विषय हो गये हैं । सूक्ष्म से सूक्ष्म भावों की ओर ध्यान न देकर, तार्किक और बौद्धिक विषय को लेकर साहित्य किये जाने लगे ।

कहानी व उपन्यास संसार में प्रेमचंद का पहला स्थान है । सामाजिक तथा क्रांतिकारी विचार रखनेवाले आप जाति - पांती, लुआ - लूत, धार्मिक संकीर्णता आदि के दुश्मन है । आप गांधीवाद के बड़े लेखक हैं तथा हिन्दू - मुस्लिम एकता का जबरदस्त प्रचारक है । उच्च वर्ग के प्रति आप की सहानुभूति नहीं, कला को इन्सानियत की तरफ़ी का साधन बना लेते हैं । उपन्यासों में निम्न, और मध्यम वर्ग के लोगों के जीवन का सच्चा स्वरूप अंकित है । प्रेमचंद के बाद कौशिक, जैनेन्द्रकुमार, यशपाल, चतुरसेन शास्त्री आदि की रचनाएँ प्रगतिवाद के अच्छे प्रतीक हैं ।

पद्य साहित्य में पंत. निराला, बच्चन और दिनकर मुख्य हैं । पंतजी की 'ग्राम्या' और 'खादी के फूल' उल्लेखनीय हैं । 'गुंजन' में आप मानव जीवन के कवि हो जाते हैं । 'ग्राम्या' में ग्रामीण वातावरण और ग्रामीण विशेषताओं का ध्यान कवि ने रखा है । 'महात्माजी के प्रति' में आप उम्मीद करते हैं कि युद्ध-त्रस्त विश्व को महात्मा के सत्य व अहिंसा के सिद्धान्त ही चिर शांति प्रदान कर सकते हैं । 'भारत माता' द्वारा आप गरज कर रहे हैं कि यद्यपि भारत दीन है, दुखी है, फिर भी विश्व को जो कुछ ज्योति जब कभी मिली है, वह भारत से ही मिली है । विश्वबन्धुत्व के भाव को लेकर कवि पुरातन युग का नाश और नवीन युग का सृजन करनेवाले हैं । मानव को मानवता का वास्तविक अर्थ समझाने के लिये वे कोकिल से प्रार्थना करते हैं,

गा, कोकिल, संदेश सनातन ।
मानव दिव्य स्फुर्लिंग चिरंतन,
वह न देह का नश्वर रजकण,
देश काल है उसे न बन्दन,
मानव का परिचय मानवपन

निराला स्वच्छन्द मार्ग पर चलनेवाले हैं । 'विधवा' आपके विचारों का अच्छा नमूना है । भारत की विधवाओं का दुखपूर्ण दशा के बारे में पश्चात्ताप प्रकट करते हुए कवि करुणोत्पादक ढंग से वर्णन करते हैं,

वह दुनियाँ की नज़रो से दूर बचाकर
रोती है अस्फुट स्वर में ;

और कह उठते हैं,

ओस कण-सा पल्लवो से झर गया—
जो अश्रु, भारत का उसीसे सर गया ॥

बच्चन की कविताओं में कवि का हृदय अपने आप बाहर प्रकट होता है । आपने हृदय की भावनाओं को निर्भीकता से सरल भाषा में व्यक्त किया है । उमर खैय्याम की हालावाद को लेकर वे साहित्य क्षेत्र में प्रवेश करते हैं और 'मधुशाला' आपकी प्रसिद्ध रचना है । बच्चन की मधुशाला सारी धर्म - ग्रंथ जला चुकी है, पंडित. मोमिन और फादरियों के फंदों को काट चुका है और वह

मुसलमान ओं हिन्दू है दौं,
एक मगर उनका प्याला,
एक मगर उनका मदिरालय
एक मगर उनकी हाला ।

प्रगतिवादी कवियों में दिनकर का ऊँचा स्थान है । आपका प्रगतिवाद आपके हृदय की वास्तविक अनुभूति है । भाषा जोशीली, फड़कती हुई और सरस है । हिमालय को माध्यम बनाकर देश के नोजवानों को उनके कर्तव्य की याद ओजमयी भाषा द्वारा दिला रहे हैं,

कह दें शंकर से आज करें
वे प्रलय नृत्य फिर एक बार,
सारे भारत में गूँज उठे,
हर - हर - बम का फिर महोच्चार ॥

गाँधी को अंजली देते हुए बताते हैं:

बापू,
तेरा विराट यह रूप कल्पना - पट पर नहीं समाता
जितना कुछ कहूँ मगर, कहने को शेष बहुत रह जाता है ।

'जवानी का झंडा कविता में देश के नवयुवकों को बुलाकर, उन्हें जोश दिलाते हुए लिखते हैं,'

गरजकर बता सबको, मारे किसी के,
मरेगा नहीं हिन्दु-देश ।
लहू की नदी तैर कर आ गया है,
कहीं से कहीं हिन्दु-देश ॥

कवि दिनकर के जैसे तमिल में स्वर्गीय सुब्रमण्य भारती भी एक युग-प्रवर्तक तथा युगान्तकारी कवि हैं । प्राचीनता के प्रति विश्वास रखते हुए, एक नयी दुनियाँ की सृष्टि करने में कवि तल्लीन हैं । 'भारत देशम्' नामक कविता में भारती देश की साँस्कृतिक एकता पर विशेष ध्यान देते हैं,'

சிந்து நதியின் மிசைநில வினிலே
சேரநன் ஞாட்டினம் பெண்க ஞடனே
கந்தரத் தெலுங்கினில் பாட்டிசைத் துத்
தோணிக னோட்டி வினாயா டிவருவோம்.

(पूर्णिमा की रजत रात्री में, सिन्द नद पर केरल प्रान्त की सुन्दर रमणियों के साथ, छोटी छोटी किश्ती पर बैठकर सरस मोठी तेलुगु गाते हुए हम यों ही घूमते फिरते क्रीडा करेगे ।) यह कैसी विशाल, सुन्दर, महान, पवित्र भावना है! हम भी आशा करेंगे कि ऐसा ज़माना बहुत दूर की बात नहीं, परन्तु नज़दीक है । 'झंडा वन्दन, कविता में हम सबको उस झंडे के नीचे एकत्र होने को निमंत्रण देते है

“/தாயின் மணிக்கொடி பாரீர்— அதைத்
தாழ்ந்து பணிந்து புகழ்ந்திட வாரீர்”

(देखो, हमारी भारत माँ का मणिजटिम, झंडा । उसकी वन्दना करने के लिश दौड आइये ।) साम्यवाद भी प्रगतिवाद का एक अंश है और इस विषय पर राहुल साँस्कृत्यायनने अपनी लेखनी चलायी ।

पर अफसोस की बात है कि प्रगतिवाद में मानवतावाद का अनुकरण न करके, कुल लोग, परंपरा से चली आनेवाली उपयोगी तत्त्वों को भी ठुकराया है । क्रान्ति मचाने के उद्देश्य में, प्राचीन भारतीय संस्कृति के प्रति घृणा प्रकट करना, कल्याणकारी भावना नहीं हो सकता ।

چھریکھپ میں ہر ایک کو اپنا اپنا کام خود ہی کرنا پڑتا ہے اور اس طرح اپنا کام آپ کرنے کی عادت پڑ جاتی ہے چونکہ کھپ میں مختلف مذہب اور مختلف طبیعتوں اور عادتوں کے لوگوں سے واسطہ پڑتا ہے اس لئے سب میں ضبط اور مزد کا عادت ہر جاتی ہے۔ اسی طرح امیر غریب کالے گورے کی سب تفریقیں بھی بھلا دیتی پڑتی ہیں۔

سوشل سوسائٹیز میں کھپ میں خصوصیت سے اس عادت پر نورد دیا جاتا ہے کہ سب مل جل کر وہ مردوں کی مدد کے کام کریں اور ان میں ہر شخص کوئی نہ کوئی کام ایسا بھی کرے جو اس کی۔ دلچسپی اور شوق کا کام ہو۔ جیسے گانا۔ ناچ۔ یا ڈرامہ اس طرح ہر کھپ میں قابلیت جانچنے کے امتحانات بھی ہوتے ہیں۔ نچرے میں اول لے اور دوم لے کے درجے کے امتحانات ہوتے ہیں۔ اور سینئر میں بی B اور سی کے درجوں کے امتحانات ہوتے ہیں۔ ان امتحانات کے بعد رینک دئے جاتے ہیں۔ اہل اس طرح فوجی ترقی کا راستہ کھل جاتا ہے۔

اس طرح ایسا ہی کسی کی ٹریننگ سے ہم زندگی کا سلیقہ یا آرٹ سیکھ سکتے ہیں یعنی اپنا کام کرتے ہوئے ہر طرح کی زندگی عموماً سے گزارنا اس طرح نہ صرف ہم زندگی کی محنت کو آسان کر لیتے ہیں بلکہ ایک قوم اور ملک کے بنانے میں پرکھا سماج کی بہت بڑی مدد کا کام کرتے رہتے ہیں۔

جن کالجوں میں بی بی کا کام نسبتاً اچھا رہتا ہے وہاں کے عام احوال پر بھی اس کا اچھا اثر پڑتا ہے۔ ہمارے کالج میں چونکہ شروع ہی سے این سی سی کا کام اول درجے کا قرار دیا گیا ہے اس لئے ہمارے مدراس صوبے میں ہمارے کالج اور ایسی ہی کسی کا بہت چرچا ہے۔ وائس چانسلر سے نیکر ہر بار سے بڑا احسان ہاری پریز، ہماری محنت اور پوری دلچسپی کی خوب ثواب دینے کرتا ہے۔ اس سے ایک تو کام کرنے والوں کی بہت بڑھتی ہے

جس پر این سی سی میں بہت توجہ رکھی جاتی ہے۔ پھر اس کے بعد نئے کا وقت ملتا ہے۔ سب کو ایک ساتھ ایک جگہ ہی ایک قسم کا ناشتہ ملتا ہے۔ ناشتہ مقررہ وقت میں ختم کر دینا ضروری ہے۔ ناشتہ کے بعد فوجی تعلیم اور پریڈ کا کام ۱۰ بجے سے ایک بجے تک کرنا پڑتا ہے۔ اس طرح اگرچہ جسم تھک جاتا ہے مگر مستعدی سے کام کرنے کی عادت جسم کو پڑ جاتی ہے اس کے بعد مقررہ وقت پر کھانا دیا جاتا ہے۔ اور کھانا ایک ہی طرح کا ہوتا ہے۔ اس طرح ایک ہی طرح کی زندگی کا احساس سب میں بہت آسانی سے پیدا ہو جاتا ہے کھانے کے بعد کچھ دیر آرام سے فارغ ہو کر بندوبست جیلانے کی مشق کرتے ہیں جس میں ہر ایک کو ۵ گویا دی جاتی ہیں تاکہ وہ نشا نہ بازی کی پوری مشق کریں ہر روز شام کو پُورے گھنٹے کا فرائض ہوتی ہے۔

کھپ میں جمل بہت سے کام مل کر ایک ساتھ کرائے جاتے ہیں وہاں ایک کام ایسا بھی کرایا جاتا ہے جس میں آٹا کی آزادی دی جاتی ہے۔ شگلا باغبانی۔ چوکیداری۔ ڈرائنگ وغیرہ ہر روز شیکے کھانے کے بعد ناچ گانے اور ڈرامے کی مشق کرائی جاتی ہے۔ اس طرح دن بھر جسمانی محنت کے بعد رات کے اس پروگرام سے ذہن کو آرام میسر آ جاتا ہے۔ اور دن بھر کی محنت سے آدمی کے مزاج میں پختگی اور جڑ پڑاپن پیدا ہوتا ہے وہ شب کی اس تفریح سے فوٹو گوار بن جاتا ہے۔ اور آدمی فوجی ذمہ داریوں کے ساتھ کچھ نہ کچھ فنون لطیفہ سے بھی واقف حاصل کر لیتا ہے۔

کھپ کی اس زندگی میں بعض تعاقب کا برابر سائنا کرنا پڑتا ہے جو گا کھپ شہر سے دور نکلے جاتے ہیں اور 5 اور 6 بجے کیوں ہی میں نہا پڑتا ہے۔ یہ خیمے کھڑے کئے جاتے ہیں۔ اس لئے جہاں موسم کی گھبراہٹ اور ٹھنڈک سے بچاؤ متعلق کرنا پڑتا ہے۔ اور جسم ہر طرح کے موسم کا عادی ہوجاتا ہے

کے لڑکے لڑکیاں عوام اور حکومت کا ہاتھ بٹاتے ہیں بعض ایسے مواقع ہسپتال کھتے جاتے ہیں جب تمام ملک سے این سی سی کے منتخب لڑکے لڑکیاں فوجی پریڈ میں حصہ لیتے ہیں۔ جیسے دہلی میں روم جمہوریت کی پریڈ یا سرسویل پریڈ اس طرح این سی سی کے لڑکے لڑکیوں میں یہ مذبہ پیدا ہوتا ہے کہ ہم اتنا اچھا کام کریں کہ پریڈ کے لئے ہمارا ہی انتخاب کیا جائے۔

این سی سی کی ٹریننگ کی مدت اسکول اور کالجوں میں 1 چھینے ہے پھر اس ٹریننگ کا امتحان لینے کے لئے ہر سال دسمبر کے آخر میں این سی سی کی ٹیمپ کے نام چھپ کر کیا جاتا ہے۔ ادارہ پریڈ میں سکول ٹیمپ کے نام سے یہ دوڑوں ٹیمپ 15 دن کے ہوتے ہیں این سی سی کی اصل تربیت اور پابندی کا نظارہ فوجی کیمپوں میں ہوتا ہے کیمپ میں پہلا دن خیمہ باندھنے میں صرف ہوتا ہے ہر خیمہ کی جگہ مقرر کی جاتی ہے خیموں کے درمیان میدا ستہ رکھا جاتا ہے۔ پانی کا انتظام کیا جاتا ہے۔ ادارہ کے علاوہ ہر خیمے کو سجایا اور دھوئے بنا جاتا ہے۔ دوسرے دن سے کیمپ کی زندگی کا پروگرام شروع ہوتا ہے۔ اس پروگرام میں سب سے پہلی چیز وقت کی پابندی ہے۔ ہر کام صرف مقررہ وقت پر انجام دینا پڑتا ہے۔ دوسری چیز ہر ایک کام میں دوسروں کی مدد کرنے اور ان سے مدد لینا پڑتا ہے۔

صبح ۶ بجے بیداری کا بجل بجایا جاتا ہے۔ ادارہ صبح سب کو ایک ساتھ بیدار ہونا پڑتا ہے۔ بیداری کے بعد تھوڑا سا وقت ضرورتوں سے فارغ ہونے کے لئے دیا جاتا ہے اور ٹھیک وقت پر ورزش شروع ہوتی ہے سب کے ایک ساتھ درزش کرنا پڑتی ہے اور اس طرح ان کے علم پر اٹھنا بٹھنا پڑتا ہے اس جسم مضبوط بنانے کے دوسرے ایک ساتھ ایک کمر ایک کام کرنا پڑتا ہے۔ درزش کے بعد ایک گھنٹہ پریڈ کرنا جاتی ہے یہ بھی گروپ ایک طرح کی درزش ہے مگر یہ ایک فوجی کیمپ کا

اور لوگیوں میں ضبط محنت اور دل چل کر کام کرنے کے مواقع مہیا کرتے ہیں۔ سب سے پہلے ان کو قدم ملا کر چلنا سکھایا جاتا ہے سب کے لباس کی یکسانیت پر زور دیا جاتا ہے۔ سب کو ایک ساتھ رک کر لیک نئی زندگی بسر کرنے کی عادت ڈالی جاتی ہے۔ اس اندرونی ضبط کے بعد ان میں بیزنی تنظیم کی ہر ممکن صورتیں کھجائی ہیں۔ مثلاً فوجی تعلیم۔ ہندو قہ چلانا۔ دشمن کا مقابلہ کرنا۔ خطرہ سے بچنا۔ خطرہ کو ٹھنک پھوٹا دینا۔ دشمن کے ہر منصوبے کو ناکام بنانا۔ دشمن کی ہر قتل و حرکت پر نگاہ رکھنا۔

اب این سی سی سے یہ توقع ہی کی جاتی ہے کہ وہ حاجی کاموں میں شہرہاں کا ہاتھ بٹائیں مثلاً سڑک بنانا۔ لوگوں کو کھانا پکھانا۔ ان کو دوائی تقسیم کرنا اور ایسے بہت سے کام جو آج فوجی انجام نہیں دیتے تھے۔ اس کی بڑی وجہ یہ ہے کہ اب پڑا ملک ایک آزاد ملک ہے اس لئے نہ صرف باہر کے دشمنوں سے ہمیں ہوشیار رہنا ہے بلکہ اندرونی دشمنوں سے بھی خبردار رہنا ہے اور غرضی جمالت سستی اور تنگ نظری ہمارے ایسے دشمن ہیں جو اندر ہی اندر ہماری آزادی کو ختم کر سکتے ہیں۔ ان کاموں کی عادت ڈالنے کے لئے ہفتے میں دو بار پریڈ رکھی جاتی ہے اس کے علاوہ تربیت کے لئے فوجی ماہروں سے کچھ دلوائے جاتے ہیں اور ان میں باقاعدہ امتحان بھی ہوتا ہے۔ اس وقت ہمارا ملک این سی سی پر لاکھوں روپے خرچ کر رہا ہے لیکن یہ خرچ ہر نئے پلان میں امید ہے کہ بڑھتا ہی جائے گا اور این سی سی کا کام سارے ملک میں پھیلتا ہی جائے گا۔

این سی سی کے ضبط اور تنظیم کا نظارہ ہر روز کرنے کے لئے عام پریڈ کے علاوہ خاص پریڈ بھی رکھی جاتی ہے مثلاً اگر کسی بزرگی کی آمد پر اسے سلامی دلائی جاتی ہے تو عام طور پر این سی سی کے لڑکے لڑکیاں بیسلامی دیتے ہیں۔ پھر ہمارے ملک میں جو بڑے تہوار فوجی جشن یا تہیتی میسے ہوتے ہیں ان میں این سی سی کی

سہمی کی ساری تربیت کا خلاصہ صرف اتنا ہی ہے کہ ہماری قوم میں ایک مضبوط کردار کی بنیادیں ہتھوڑا ہو جائیں، صرف

اسی ایک صورت سے ہم اپنی آزادی کو مضبوط آرا دے اور اپنی جمہوریت کو سچی اور معنی جمہوریت بنا سکتے ہیں۔ اس بنیاد کی مقصد کے حاصل کرنے کے لٹھ ہمارے مکتب نے ہر تعلیمی

انکار میں ایسے ہی سہمی کا شعبہ لازمی قرار دیا ہے۔ اس شعبے سے ہم بجا طور پر اس کی توقع کر سکتے ہیں کہ ہر ملک کے مکتبی اور مضبوط سماجی کارکن پیدا کر کے ملک کی ترقی کے منصوبوں کی بنیاد بنتا جائے گا۔

یہ شعبہ میں ہم سال تک اس کام کی کچھ تربیت حاصل کی ہے اور محسوس کیا ہے کہ ملک میں نزاروں لڑکے اور لڑکیاں، ان سہمی کی تربیت پا کر ملک کی ترقی کے لئے کتنا بڑا اور کیسا بنیاد کی کام انجام دیکتے ہیں۔

ابن سہمی کا شعبہ دراصل ایک فوجی حکم ہے اور اس میں کام کی تقسیم اور تنظیم فوجی تنظیم کی طرح سے کا گئی ہے، یعنی اس شعبے کو پہلے ان حصوں میں تقسیم کر دیا گیا۔ سرکل، ٹیبلین، اور مکتبی اور اس کے مین خاص

خاص حصے کر دئے گئے ہیں، را، بری، بوجی اور دتا، پہلا حصہ، اس کی تربیت کے لئے ہر شعبے کو جدا جدا حصوں میں بانٹ دیا گیا ہے۔ ایک حصہ جو نیر کہلاتا ہے جس کی تربیت ہائی سکول کے زمانے تک کی جاتی ہے، دوسرا حصہ سینئر کہلاتا ہے اور اس کی دیکھ بھال کالج کے زمانے میں کی جاتی ہے۔

اس طرح ہر حصے میں تربیت دینے والے اساتذہ کے لئے فوجی تربیت لازمی ہے۔ یہ افسر جو کبھی براہ راست فوجی ہوتے ہیں کبھی فوج کے تربیت یافتہ نوجوان لڑکے

مستراط کی ہوا گوتم بدھ کی یا گاندھی جی کی توپیر سلوں تک اس کی بڑائی کے اثرات دیکھے جاسکتے ہیں۔

ہندوستان کی غلامی کے تاریک زمانے میں سب سے بڑی شخصیت گاندھی جی کی تھی اور اس میں کوئی شک نہیں کہ ہندوستان کی آزادی کی لڑائی میں سب سے بڑی جیت گاندھی جی کی شخصیت

ہی کی تھی۔ آزادی کے بھاری ٹکڑے نے اس بات کی ضرورت پوری پوری محسوس کی کہ جب تک اچھی شخصیتوں کی تربیت اور بھروسہ حال کا کام صحیح طور پر انجام نہ پائے گا، تب تک ہندوستان کی آزادی اور ترقی محض سطحی اور ادھوری کہلائے گی۔ قوم کے

کردار کی توانائی اور اس کی آزادی کی قوت کا سب کچھ اچھی شخصیتوں پر ہے۔ اور اچھی شخصیتوں کے لئے ضبط اور تہ اور دل جل کر کام کرنے کا جذبہ قوم کی ترقی کی تنہا لازمی شرط

اگست ۱۹۱۷ء میں جب ملک آزاد ہوا تب ہی سے ہمارے حکومت کے سامنے قوم کی ترقی اور تعمیر کے منصوبوں کو نوجوانوں میں ضبط اور تعاون کے بنیادیں پیدا کرنے کا منصوبہ سب سے پہلا قدم قرار پایا۔ اور اس پورے کام میں جو اب نشوونما پا کر

ابن سہمی کہلانے لگا ہے، اس شعبہ میں بویا گیا۔ ہمارا ملک آزادی کے باوجود ایک بڑا پسماندہ ملک ہے۔ ہماری غریبی، بے چارگی، اختلافات اور تنگ نظری ایسے

ہلکے جراثیم ہیں جو ہماری آزادی کے لئے ہر وقت بہت بڑا خطرہ بن سکتے ہیں۔ اور اس خطرہ کو مستقل طور پر ختم کرنے کے لئے ہتھیاروں اور مادی اوزاروں سے کہیں زیادہ ہم جس چیز کے محتاج ہیں وہ ایک مضبوط فوجی کردار ہے۔ خصوصاً اگر ہماری نئی نسل کے لڑکے لڑکیوں میں ایک مضبوط فوجی کردار کی بنیاد ڈالی گئی تو آزادی اور ترقی کے سارے منصوبے دیا کے بہاؤ پر تربیت کی دہرے سے زیادہ دیرپا ثابت نہیں گئے انہی

بارہ میل کے فاصلے پر گلین مرگ ہے جو ایک اور ہی نفاذ رکھتا ہے عام طور پر گھوڑوں کا سفر قافلوں کی صف میں ہوتا ہے اور ایک طویل قطار میں پورا قافلہ آگے بڑھتا ہے۔ اور ہر جاگر جہاں یہ قافلہ قیام کرتا ہے وہ نکامیر متب کی وادی ہے۔ یہی وہ پہاڑ ہے جو ہندوستان اور پاکستان کو جدا کرتا ہے کشمیر کا کوئی حصہ اور کوئی مقام ایسا نہیں ہے جو اپنے اندر حسن اور دلکشی کا کوئی نہ کوئی پہلو نہ رکھتا ہو۔ ہر جگہ اس قدر ر بہا اور ہر گوشہ حسن کی دولت سے اس قدر مالا مال ہے کہ اس کی تعریف نہیں کیا جاسکتی کشمیر کے مقام اور مناظر کی طرح یہاں کی صنعت و دست کاری قابل تعریف ہے خصوصاً کشمیری "شالیں" قالمین۔ اون کٹری کافر پنج پور پیداوار میں زعفران بھیل شہد اور مشک قابل قدر چیزیں ہیں۔ یہاں چائے کا بھی بہت رواج ہے مگر یہاں کی ماہاں چائے تکلیف دہ ہے۔

کشمیر نئے دور میں تعلیمی اور معاشی اعتبار سے ایک نئی زندگی پائی ہے وہاں کی غربت اب کم ہو رہی ہے تعلیم کام شہروں سے رہاں تک پہنچ گیا ہے۔ اور صدیوں کی غلامی کے بعد وہاں کے عوام نے آزادی اور خود مختاری کا پرچم بلند کیا ہے جو بلند سے بلند ہوتا رہے گا۔ ان ناشرات کے ساتھ ہم نے یہ سفر پورا کیا

این سی سی

(اڈکے بلوہ قار حسن صاحبہ استعتم پی۔ یو سی جہاں محمد کالج) کسی نے بڑے پتے کی بات کہی ہے کہ اگر بھل کھانے ہو تو درخت اگانے چاہئیں۔ لیکن اگر نسلوں کی بہتری کا انتظام کرنا ہو تو انسان بونے چاہئیں۔ اس میں کوئی شک نہیں کہ اگر کسی انسانی سطح میں ایک بڑی شخصیت پیدا ہو جائے چاہے وہ

ایک کمرے میں آراستہ نقیب غرض باؤس بڑوں ملک سے زیادہ آرام کا انتظام ہے۔ جلی اور ٹیڈیو کے استعمال سے اور بھی زیادہ لطف رہتا ہے اس باؤس بڑوں میں ہم نے پورے سنگر کی تعریف کی تھی بلکہ میرا ناک نہرو پاک چشمہ شاہی نشا اور شالادہ غرض سنگر کے سب قابل دید مقامات ہم نے ہی بھر کر دیکھے۔ اگر چہ سری نگر میں ان کے علاوہ بھی دیکھنے کی بہت سی جگہیں تھیں مگر چونکہ وقت میں اس سے زیادہ کی گنجائش نہ تھی اس لئے ہم نے سری نگر کے علاوہ اجیال گوگرنانک پہلگام۔ گلرگ کلان مرگ کی سیر کی۔ یہاں چار کے ایسے وقت بھی پائے جاتے ہیں جو چار سو سال سے زیادہ پرانے ہیں پہلگام جانے کے لئے ہمیں گھوڑوں پر سفر کرنا پڑا راستے میں سیکے باغ زعفران کے کھیت باہام کے باغ غرض ایک ایک چیز قابل دید تھی۔ یہ گھوڑوں ان پہاڑی راستوں کے لئے خاص طور پر ٹرینڈ لئے جاتے ہیں اور مسافروں کو بہت آرام سے سسایا جگہ سے دوسری جگہ لے جاتے ہیں جب گھوڑے تھک جاتے ہیں تو بیچ میں ان کے سستانے کی جگہیں اور پانے کے پیاؤ بنائے گئے ہیں۔ جب پہاڑ کی مسافت اور دشوار گزار بلندی طے کر کے ہم اڑ پڑتے ہیں تو یکبارگی نظروں کے سامنے ایک ایسا ماحول آتا ہے جسے ہم جنت ہی سے تعبیر کر سکتے ہیں۔ راستے میں بعض ایسی عمارتیں بھی نظر آتی ہیں جس کے بارے میں بہت سے تاریخی افسانے مشہور ہیں مثلاً لاندہ کے قیام کی جگہ سیالیک شکستہ عمارت ہے جس کی دیواریں اور ستون ابھی موجود ہیں پہلگام بس قدر خواہتر جگہ ہے گلرگ بھی اس لحاظ سے کچھ نام نہیں ہے عام طور پر یہ کہا جاتا ہے کہ یورپ اور امریکہ کے سیاح گلرگ کو زیادہ پسند کرتے ہیں اور ایشیا کے لوگ پہلگام کے زیادہ پسند ہیں۔ واقعہ یہ ہے کہ کشمیر کے یہ دونوں مقامات ایک سے ایک بڑھ کر کہے جاسکتے ہیں۔ یہ اپنے اپنے انداز کی بات ہے کہ کوئی گلرگ کو پسند کرتا ہے کوئی پہلگام۔ گلرگ ہے

لطف اس درجہ سے دو بالا ہو جاتا ہے۔ شام کو بجے کے قریب ہم نے
 کوہ کدو مسکرم میں قیام کیا۔ یہ وہی جگہ ہے جہاں بہت دنوں
 شیخ عبداللہ نظر بند رہے ہیں۔ یہاں مسافر شام کا ناشتہ کر کے
 کچھ ویرا آرام کرتے ہیں۔ اور پھر اس طرح نماز دوم ہو کر اپنا سفر
 شروع کر دیتے ہیں جوں جوں اس آگے جاتی ہے پہاڑ کی بلندی اور
 ڈراؤنی معلوم ہونے لگتی ہے اور نیچے کا راستہ اتنا ہی خطرناک
 نظر آتا ہے اس طرح نورپرانٹ کی بلندی پر پہنچنے کے لئے۔
 بانہال پاس Banihal Pass سے گزنا پڑتا ہے
 یہ جگہ جس قدر خوب صورت ہے اتنی ہی خطرناک بھی۔ راستہ اس قدر
 پرستیخ اور تنگ ہے کہ ڈرائیور کی ذرا سی غفلت سے بڑے سے بڑا حادثہ
 ہو سکتا ہے۔ ڈرائیور یہ بھی جانتا ہوتا ہے کہ یہاں کب لکڑی کیسے کیسے
 حادثے ہو چکے ہیں اس بلندی سے نیچے کی طرف دیکھ جائے تو بڑے
 بڑے اونچے تخت چھوٹے چھوٹے پودوں کی طرح نظر آتے ہیں اور
 وہی ٹرک جس پر سے گزر کر میں پہنچنا پہنچتی ہے ایک بار لکڑی کی طرح
 ہلاقی ہوئی معلوم ہوتی ہے کبھی کبھی ایسا محسوس ہوتا ہے کہ باؤں کے
 غول کے غول پہاڑ کو اپنے دامن میں چھپانے کی کوشش کر رہے ہیں۔
 اور کبھی ایسا بھی نظر آتا ہے کہ باؤں کے غول کے بیچ میں پہاڑا پناہ لیا کر
 باؤں سے کھیل رہے ہیں۔ راستے میں جگہ جگہ کشمیر کے بہاؤ کے مردار
 عورتوں بیٹروں اور بکروں کے بڑے بڑے روڑا دکھنے کے ملتے ہیں
 گوگ قد قنات اور گائے بچ کے لالٹے جس قدر خوب صورت ہوتے ہیں بقا
 اور گھنٹہ ڈھنگ کے لحاظ سے اتنے ہی عمدے بھی۔
 شام عورتوں ڈھتے وقت پہاڑوں پر ایک عجیب کیفیت محسوس ہوتی ہے
 سورج اپنی ڈھتہ ہوئی کرنوں سے پہاڑوں کے ہر گوشے کو نور کر دیتا،
 ہر طرف سے برنندوں کی پیاری پیاری آوازیں تمام پہاڑوں کا اس
 طرح سمور کر لیتی ہیں کہ جیسا کہ تمہاری طرح جھومتے ہوئے نظر آتے ہیں
 پہاڑی علاقوں میں چونکہ رات کے سفر کی اہلیت نہیں ہے اس لئے جا
 بھی رات جہاں جاتی ہے وہاں مسافروں کو قیام کرنا پڑتا ہے اور اس لئے

کئی جگہ ایسے ہوٹل اور قیام گاہیں موجود ہیں۔ جہاں لوگ شب بیکار
 کر سکیں۔ اکثر قیام گاہیں ذاتی گندی اور بہت ہی تنگ تارک مسکی
 پیران کو دیکھ کر بکرا بیروں جیسا ہوتا ہے وہ بھی زیادہ معلوم ہوتا ہے لیکن
 قانون کی پابندی کی وجہ سے ایسا کئے بغیر چارہ نہیں۔ رات کو یہاں قیام
 کرنے کے بعد دوسرے صبح سویرے ہی یہاں سے روانہ ہو گئے۔ اچانک
 جوں جوں آگے بڑھتی ہے ایک نیا منظر آنکھوں کو محسوس کر لیتا ہے۔ ہر طرف
 رنگ رنگے پھول پہاڑ سا ہر گوشہ منبر سے چھپا ہوا۔ ہر طرف چمن
 اور رنگین ہر جگہ ایسی رونق اور روشنی کہ تپتا چٹا خوشی سے جھومتا
 ہوا نظر آتا ہے۔ پہاڑوں کی بلند چوٹیاں برف سے ڈھکی ہوئی ان
 کی پیشانی کو اس قدر خوبصورت بنا دیتی ہیں کہ آری اس دنیا کی جنت
 میں سب کچھ معمول جاتا ہے۔ بس جب کشمیر کے پہاڑوں کی قادی کی
 طرف اترتی ہے اور ہر منظر اور ہر مقام دعوتِ نظارہ کئے جہنم کو
 نظر آتا ہے۔ اس طرح قدرت کی ان رنگین دادیوں سے گزر کر
 دوسرے دن وہ پہر کو ہماری بس سری نگر پہنچ گئی۔ یہاں پہلے غزنی
 یعنی ہاؤس بوش کے مالک پیلے سے ہمارے لئے شہر بڑھ گئے انہوں نے خندہ
 پیشانی سے پذیرائی کی اور ہمارے مسلمان کے ساتھ ہیں ہاؤس بوش
 تک پہنچا دیا اس سے پہلے ہمارے ذہن میں ہاؤس بوش کا کوئی
 تصور ہی نہ تھا۔ یہ ہاؤس بوش کشمیر کے سیاح لوگوں کے لئے ایک
 چلتی پھرتی کالونی بن جاتے ہیں۔ اکثر سیاح ہاؤس بوش میں قیام
 کرتے ہیں یہ دراصل لکڑی کے بنے ہوئے خوبصورت مکانات ہیں جن میں
 دریا میں ڈال تھے ہیں ضرورت کی سب چیزیں یہاں ہمیا ہو جاتی ہیں
 کھانا بھی یہیں بچکے۔ آرام کرنے کے لئے بھی یہیں ہیں اور تفریح کے
 سبب انوسان بھی۔ جب ایک جگہ سے طبیعت جھوٹاتی ہے تو شہر کا رونا
 کے ذریعے ایک جگہ سے دوسری جگہ بغیر تبدیلی مکان کے مکان سمیت منتقل
 ہو سکتے ہیں ہاؤس بوش کے ہر کمرے میں اچھا آرام دہ فرنیچر مہیا ہے
 کشمیر میں قالین، حصونے اور کشمیری آرائش کی چیزیں بڑے سلیقہ سے

اور اردو ہی یہاں کی سرکاری اور علاقائی زبان ہے۔ ہر آری اردو بتا ہے۔ اور گھنا ہے اس اردو کا بچہ دہی کے لادکے مقابلے میں ذرا سخت ہے۔ یہاں کا موسم بھی خاصا گرم تھا۔ جمن میں مسافروں کے آرام کے لئے ایک نئے طرز کی آرام گاہ مسافروں کے لئے بنی ہوئی ہے لیکن عام لوگ شاید نادانیت کی وجہ سے یا کسی اور پابندی کی وجہ سے یہاں کم نظر آتے ہیں۔ صاف ستھری اور آرام دہ جگہ ہے۔ ایک بہت کتادہ ہل ہے پھر اس کے ساتھ ہی لے ہوئے کٹے بڑے بڑے کمرے ہیں۔ یہاں جانے کا انتظام بہت سہولت سے لیکن قیمت بھی اچھی خاصی ادا کرنی پڑتی ہے۔ اس وقت کے بعد اب پھر ساری بس کشمیر کی طرف روانہ ہوئی۔ ڈرائیور جو عام طور پر سکھ یا مسلمان ہوتے ہیں راستے میں قابل دید مقامات بتانے جاتے ہیں۔ چونکہ اب ہماری بس سطح زمین سے بہت بلند ہو گئی تھی اس لئے بس سے جب پہاڑ پر نظر ڈالو گے تو ایک طح کا خوف طاری ہو جاتا تھا۔ بس کا راستہ ایک بل کھاتی ہوئی پکڑائی کی طرح دکھائی دیتا ہے اور اس پر نظر ڈالنے سے ایک طرح کی وحشت ہوتی ہے شاید اس وجہ سے عام طور پر لوگوں کو متلی اورتے کی شکایت شروع ہو جاتی ہے اس خوف سے اور صراہر دیکھنے کی عتد ذرا بہت ہو جاتی ہے لیکن مناظر نظرت کی کشش بار بار آنکھوں کو گھاس طرح دعوت نظر دیتی ہے کہ ان کو دیکھے بغیر کسی طرح بات بنانے نہیں بنتی۔ جمن اور کشمیر کے پہاڑوں میں ایک بڑا دلچسپ رنگنیاں فرق ہے۔ جمن کے پہاڑ دیکھنے سے آدمی کی طبیعت پر ڈر کا جذبہ طاری ہوتا ہے۔ پہاڑ نہایت نامعوار نظر آتے ہیں اور تھروں کے علاوہ کہیں بھی سبزہ یا گھاس نظر نہیں آتی لیکن پہاڑی کشمیر کا علاقہ شروع ہوتے پہاڑ سبز سے لے پھنسنے نظر آتے ہیں۔ ایسا معلوم ہوتا ہے کہ قدرت نے اپنے ہاتھوں سے ہر پہاڑ کو سنوار کر ایک خوبصورت منظر کی تخلیق کی ہے جس کے دیکھنے سے طبیعت میں ایک طرح کی تازگی اور فرصت پیدا ہوتی ہے اور سفر کا

نئے چٹھان کوٹ کے لئے روانہ ہو گئے۔ اصل اب ہمارے شوق کی آخری منزل کشمیر تھی جس ٹرین سے ہم چٹھان کوٹ کے لئے روانہ ہوئے اس کا نام بھی کشمیر میل ہے۔ رات کو دہلی سے روانہ ہو کر دوسرے دن صبح سویرے سے ہم لوگ چٹھان کوٹ پہنچ گئے۔ چٹھان کوٹ ہندوستان کا آخری ریورے پلیٹن ہے خاصا بڑا شاندار شیش ہے مگر یہاں صفائی کا معیار جزبے بہت کم ہے۔ ہم نے اپنی آمد سے ٹورسٹ افسروں کو مطلع کر دیا تھا۔ چٹھان کوٹ سے جمن اور کشمیر جانے کے لئے دو ہی راستے ہیں یا ہوائی جہاز یا بس ریل کا انتظام نہیں ہے کیونکہ یہاں سے پہاڑ کی چوٹی شروع ہو جاتی ہے۔ چٹھان کوٹ میں ناشتے سے فراغت کے بعد ہم بس کے ذریعے کشمیر روانہ ہو گئے۔ ۹ بجے کے قریب ہمیں چٹھان کوٹ سے جمن کے لئے روانہ ہوئی چند میل کا فاصلہ طے کرنے کے بعد ایک جگہ بس رک گئی یہاں مسافروں کی جانچ کی جاتی ہے کیونکہ کشمیر میں داخلے کے لئے صوبائی حکومروں کا پورٹ ضروری ہے۔ یہاں ہر آدمی کا پورٹ لیکر پولیس کے افسر اس سے دستخط کرتے ہیں تاکہ اس طرح جانچ کی جا سکے۔ جانچ میں خاصی دیر لگ جاتی ہے اور یہاں بیٹھنے کی آرام دہ جگہ بھی نہیں ہے۔ اس لئے پیر طے خاصا سخت گزرتا ہے اب اس مرحلے کو طے کرنے کے بعد پھر ہماری بس نے چلنا شروع کر دیا اور اس طرح 5 بجے ہم گنچر بیت جمن پہنچ گئے۔ راستے میں خاصی گرمی کا احساس ہو گیا کیونکہ خوشگوار موسم کے تصور و شوق نے اس گرمی کا احساس کو بڑے کھا۔ یہاں ہم لوگوں نے کھانا کھا یا کشمیریوں کی عام غذا چاول ہے اس کا احساس ہے جمن میں ہمیں ہونگیاں سے کشمیری بولی سے ہمارے کان آشنا ہونے لگے کشمیر کشمیر کی دہلی کی عام زبان ہے مگر سب سرکاری کام اردو میں ہوتے ہیں۔

لوگوں نے پہلے گام میں قدرت کی آنکھ سے آنکھ ملائی تھیں اور وہ شام کتنی اچھی شام تھی جب ہم نے نئی دہلی کے ایک سبزہ پر جواہر لال کے ہاتھ سے ہاتھ ملایا تھا۔ قدرت کی حسین آنکھ اور جواہر لال کا نرم گرم ہاتھ ہماری یاد سے یہ کھلوے بغیر نہیں رہتا۔ پھول کھل گئے تھے۔ تریوں کشمیر بلنے کا پروگرام ہر سال تھا مگر اس پروگرام کی کانٹیا کا سہرا ہمارا سکا لچ کے سدا بہار علم تاریخ جناب ذر محمد صاحب کے سر بندھنا تھا۔ چنانچہ اس سال جب ہمارے محبوب پرنسپل الطبع اعم لے سحر کعبہ صاحب قبلہ نے اس کام کی نگرانی نذر محمد صاحب کے سپرد کی تو مجھے یقین تھا کہ ہمارا کشمیر کا یہ سفر ایک یادگار سفر رہے گا۔ اور ہوا بھی یہی ۲۷ ستمبر کو جمال محمد کالج کا یہ فائل ٹرچی سے روانہ ہوا۔ اس میں کالج کے ۲۰ طالب علم اور ۲ استاد شامل تھے۔ ٹرچی سے روانہ ہو کر ہم نے سب سے پہلے گلبرگ میں قیام کیا۔ سب سے پہلے حضرت خواجہ بندہ نزار گیسو دراز کے مقبرے کی زیارت کی۔ ان کے بارے میں اردو کے بعض عالموں کا یہ خیال ہے کہ سب سے پہلی اردو تصنیف انہی کی ملتی ہے۔ ایک پزلے صورتی کے دریا اچھی حاضر کی گئے۔ بعد ہندوستان کے قدیم ترین تہذیبی جواہر پارکوں کو دیکھنے کا شوق ہوا۔ ماہریم گوگل نے انہما کے کمالات دیکھے یہاں سے مبینہ گئے۔ اور دہلی کی عثمان آبادی، کاروباری ماحول اور ٹھکانے دوڑ سے بہت جاہل تھک گئے۔ یہی سب سے آگے آئے تو درام میں دم آیا۔ یہاں تلج کی سیر اور تاریخی مقامات کی زیارت سے بلجی کی تھکن باطل وہ بیٹھی اور ہم تازہ دم ہو کر دہلی پہنچے۔ دہلی میں اہم قابل دید مقامات کی سیر کی، قلعہ معلی، جامع مسجد اور ان دونوں کے بیچوں بیچ سردار شہید کے مزار سے چند قدم کے فاصلے پر ہندوستانی تہذیب کے آفری میر کاروان اور اسلام آباد کو خوب پایا۔ نئی دہلی اور رانی دہلی میں وہاں فرق ہے جہاں سماں زمین میں ہے۔ پرانی دہلی میں تنگ گلیوں گدے محلے اور دم گھونٹ دینے والے ماحول سے ہندوستان کا

غربت پیمانہ گی اور جہالت کا احساس تازہ ہوا جہاں ہے لیکن نئی دہلی کی سیر سے پھر اس خیال کی تردید ہوجاتی ہے اور اس کا یقین ہر مانتا ہے کہ پرانے ہندوستان کے مقابلے میں نئے ہندوستان نے بہتر ترقی کی ہے اس کا انکار نہیں کیا جاسکتا۔ نئے ہندوستان کی ترقی دیکھ کر اس کے سب سے بڑے معیار جواہر لال نہرو سے ملنے کی خواہش اور بھی شدید ہوئی اس کے لئے ہم لوگوں نے پہلے ہی سے کچھ تیاریاں کر لی تھیں آفرین کے پرائیوٹ سکڑی نے ملاقات کا وقت مقرر کر دیا ہم اس وقت سے چند منٹ قبل جواہر لال جی کی کوٹھی میں پہنچ گئے۔ کوٹھی بہت چھٹی بنی ہے۔ بہت بہت چل پل تھی نہ کوئی خاص رونق مگر جیسے ہی ٹھیک وقت پر جواہر لال جی اپنے لان میں آئے تو ہم سب نے اس سا کاحول کو اتنا شان دار محسوس کیا کہ اس کا الفاظ میں بیان کرنا نامکن ہے۔ جواہر لال جی نے ہم سے ہاتھ ملایا۔ خوبصورت ہمارے ساتھ آکر کھڑے ہو گئے تاکہ نذر محمد گرافر فرٹو لے سکے۔ قافلے کے امیر جناب نذر محمد نے کالج میگزین میں حال کالج کالج کی طرف سے پنڈت جی کی خدمت میں پیش کیا جسے انہوں نے مسکریہ کے ساتھ قبول کر لیا۔ پنڈت جی براہر گنگا اور جمنائیں دھلی ہوئی صاف آشتہ اردو میں گفتگو کر رہے تھے۔ انہوں نے یہ بھی معلوم کیا کہ ہمارے کالج میں اردو کے طلباء کی کتنی تعداد ہے۔ یہ چند منٹ کی ملاقات ہمارے لئے ایک یادگار ملاقات بن گئی۔ پنڈت جی براہر اردو میں گفتگو کرتے رہے۔ جن طلباء نے ان سے گفتگو میں سوالات کئے پنڈت جی نے ان کا جواب دیا اور وہ میں ہا ہم نے پنڈت جی کا شکریہ ادا کیا اور وہ مقررہ وقت پر پھر کوٹھی میں چلے گئے۔ دوسرے دن ہات کی ٹرین سے ہم دہلی

مرانا کے ادب میں بھی شگفتگی اور تازگی کے رحمانات کے قدم قدم مجود اور انگریزی کے میلانات بھی آفرنگ لیتے ہیں۔ لیکن ان کی شخصیت کے سمندر کا معجزہ یہ ہے کہ یہ دو دنوں لہریں ایک سنگم کے باوجود اس طرح جدا جدا جھلکتی اور جھکتی رہی ہیں۔ جس طرح الہ آباد کے سنگم پر رنگا اور جمنکا گدلا اور جلا پانی۔ ایک سمندر میں دو نرسے کے پانی اور ایک شخصیت میں دو رنگ کی لہریں۔ یہی مرزا قندری کی شخصیت کا قامت بھی ہے اور یہی اس کے ادب کی قیامت بھی۔

منتخب اشعار سالانہ مشاعرہ جمال محمد کالج۔ منعقدہ ۹ جنوری ۱۹۵۷ء

(از۔ ایم۔ دانی۔ عبد الرزاق صاحب متعلم بی۔ اے سال آخر جمال محمد کالج)

غم حیات کی سو گندہ نیکدے میں بھی۔ لہو کے جام ہی پیتے ہیں ہم شراب نہیں۔
 سینہ کا حال وہ کہ چلتی تھی کلیاں۔ آنکھوں کا حال یہ کہ پیادہ شراب سا
 آئی مٹلف سے نندا بہ صدارت کہدو۔ ہجرتی سن خمیری ما تھو جی رتن چند آئے
 رُخ محبوب پہ سرخی ہو سپید کیچھ بھی۔ دل کا جو حال ہو چہرے پہ عیاں چاہیے
 ہر اک جنبش سے ہو گا انقلابے زمانے میں۔ چل جائے کاجس دم خدیہ آتش نشان میرا
 دیوانہ وار پھرتا ہوں میدان مشرق میں۔ لیتا نہیں ہے کوئی بھی میری خبر یہاں
 کس کو فرقی شمع جلی یا جلا تھا دل۔ آئی تھی بو کباب کی لیکن دھنواں نہ تھا
 یہ دل آفرین نظارے جمال کالج کے۔ شمار دل ہوں ہمارے جمال کالج کے
 خوش نصیب لاہے سید سید میرے۔ نہیں گے مہر شرارے جمال کالج کے
 جن میں سیکرڈن شائیں تھیں کلیم کے لئے۔ وہ شاخ جس میں نشیمن تھا آفتاب ہوئی
 (شیخ داؤد غانی)
 (نعمت نظر نگری)
 (عبدالرحمان صاحب خٹک)
 (رحمت مداسی)
 (ذکی)
 (ملیم عبدالغفار نشی)
 (مشاد)
 (احمد حسین حید)

وہ یہ شاعر و شاعرین چند ما تھو جی کمانڈنگ آفیسر کی صدارت میں منعقد ہونے والا تھا مگر عین وقت پر روضہ کسوا ندکی بنا پر صدارت فرما کر
 لئے الطح ای۔ بی۔ محمد سعید صاحب قید مدظلہ ام لے ایل۔ ٹی پرنسپل جمال محمد کالج

کشمیر میں چند دن اور جو اس لال جی کے تھا چند لمے!

(از جناب مہتر جمال عزیز احمد صاحب آڈیٹس جمال محمد کالج)

قدرت نے ہندوستان کو دو ایسے غلیوں سے نوازا
 ہے جن سے ساری دنیا محروم ہے۔ ایک کشمیر کا فخر بصورت
 ملاقہ اور ایک جواہر لال جی حسین شخصیت، ہر ہندوستانی
 چاہے وہ کھی علاقہ کا باشندہ ہو کوئی ہندوستانی زبان
 بولتا ہو کسی مذہب اور کسی عقیدہ کا حامی ہو مگر جواہر
 لال اور کشمیر سے محبت کئے بغیر نہیں رہ سکتا۔ اور یہ ممکن نہیں
 ہے کہ وہ کشمیر کے سفر اور جواہر لال سے ملاقات کے کسی موقع کو
 بھی ہاتھ سے جاتے دے قسمت کی خوبی دیکھئے کہ جمال محمد
 کالج کے کچھ طلباء اور چند ساترہ کو اس سال یہ دونوں
 سہا تیں میسر آئیں۔ وہ صبح کتنی اچھی صبح تھی جب ہم

طرباتی طبیعت کی آگ کی مانند ذہنیت کی پھوار سے گلزار بن گئی ہے۔ شخصیت کے پہاڑ کو اس طرح ڈھان دینا کہ پھر ادب کا سمندر برہنہ مارنے لگے یہ مولانا کے ادب کی ایسی ہیبت ہے جس نے اپنے صن کے سوز سے اپنی شخصیت کے طور کو طلا ڈالا ان کی پس از جیسی شخصیت کو ڈھانان کے ادب کی اس وسعت کا کمال ہے جس میں سمندر سائے ہوئے ہیں۔ گچھانہ چنگیزی کا یہ شہوان کے ادب کی ہیبت اور انسانیت کی ہار کی بڑی سچی تصویر بن گیا ہے۔ یہ پہاڑ کاٹنے والے زمین سے ہار گئے

اسی زمین میں دریا سائے ہیں کیا کیا

انسانی ماحول کی یہ وہ سرزمین ہے جو شہر کے پھول اور امید کی کلیاں کھلاتی ہے۔ جہاں بات کی شگفتگی اور روح کی تازگی کا سب سے بڑا میدان اس سماجی زندگی کا فیضان ہے۔ جب تک ادیب کی شخصیت اس زمین سے غذا حاصل کرتی رہتی ہے یہ بردان چرخ پنہا اور نشوونما پاتی رہتی ہے۔ لیکن جہاں اس کی جڑیں کسی ایسی شخصیت کی پٹیلن سے جا مل گئیں کہ اس زمین سے بے فیض رہ جائیں تو پھر کوئی خارجی سہارا اور پری مدد اس کو زندہ نہیں دے سکتی۔

مولانا نے ایب جگر پیدا کتنی ناخوش لوگوں کی آرزو کی طبع کا تجزیہ کرتے ہوئے جو بات کہی تھی وہی بات ان کی شخصیت کی سنگینی اور ادب کی رنگینی پر بھی صادق آتی ہے۔ میں سو غنچے جگا کہ انسان کے دل کی سرزمین کا بھی یہی حال ہے۔ اس باغ میں بھی امید و طلب کے بے شمار درخت اگتے ہیں۔ اور بہار کی آمد آمد کی راہ نکتے رہتے ہیں لیکن جن ٹہنیوں کی جڑیں کٹ گئی ان کے لئے بہار و خزاں کی تبدیلیاں کوئی اثر نہیں رکھتیں۔ کوئی موسم بھی انہی شانابی کا پیام نہیں پہنچا سکتا۔ ص ۱۶۷ غ۔ خ۔

یہاں یہ بات آسانی سے نظر آزار نہیں کجا سکتی کہ یہ وہی عظیم شخصیت ہے جو چڑھے پڑیے سے کھینٹے وقت اپنے پر سے پابندیاں عائد کر سکتی ہے۔ میں نے دم سادہ لیا نگا ہیں دوسری طرف کر میں اور سارا جسم پتھر کی طرح بے حس و حرکت بنا لیا گیا آدمی کی جگہ پتھر کی ایک مورتی دھری ہے کیونکہ جانتا تھا کہ نگاہ شوق نے مغلوب ہو کر اگر زرا بھی ہلے بازی کی تو شکار دام کے پاس آتے آتے نکل جائے گا۔ یہ گریانا ز حسن اور نیا ز عشق کے معاملات کا پہلا مرحلہ تھا۔ غ۔ خ۔

کسی نے کیا سچی بات کہی ہے کہ جو جانوروں سے محبت کرتا ہے وہ انسانوں کی محبت سے محروم ہو جاتا ہے۔ یہ عظیم شخصیت جو چڑھے چڑیا سے ناز حسن اور نیا ز عشق کے معاملات طے کر رہی ہے۔ ایک دفن دار جان لارا اور مہیے بڑھ کر بندرستانی بے زبان پیری سے صرف اس قدر لعلق رکھتی ہے کہ بقول مانی سے مارے اور نہ دے تو روانے اس خط میں آخر کار اس عظیم شخصیت پر اس کی بے باک ادویت اپنا آخری فاتحانہ حملہ کرتی ہے اور ہم صاف صاف محسوس کرتے ہیں کہ ایک عظیم شخصیت کے عزم سے کس قدر زیادہ ایک سچے ادیب کی، ایک جنبش قلم میں اس کے نوک قلم اور خون جگر کا آمیزش سے کیسی جلال بھری جاادگری اپنا کمال دکھاتی ہے اور لے آخر یہ کہنا پڑتا ہے۔

”میں اعتراف کرتا ہوں کہ یہ کام ظاہر داریا، دکھا دے گا ایک پارٹ تھیں جسے داغ کا مفروانہ احساس کھیتا رہتا تھا کہ کہیں اس کے دامن صبر و وقار پر پہلے حالی اور پریشانی خاطر کا کوئی دھبہ نہ لگ جائے۔ غ۔ خ۔

اس اعتراف نے ایک عظیم شخصیت کے مفروانہ احساس کے جنم کو اس طرح نشہ کر دیا ہے کہ ایک بڑے ادیب کی

روکشک ہو گئی ہیں۔ یہ کہہ کر اپنے غم کا بوجھ لگا کر تڑا اور اپنی اشک کے کرب کو دلاسا دیتی ہے کہ آج کل مولانا قرآن پاک کی تفسیر لکھ رہے ہیں رات کو ۲ بجے کے بعد اٹھ بیٹھے ہیں جنہی دیر دیکھتے ہیں میں پکھا جی جی ہوگوسوم بہت گرم ہے باہر بھی جس ہی سہا سہا بجلائی کیسے جو سکتا ہے کہ وہ جاگیں محنت کریں اور میں آرام سے سوتی رہوں" (۱۹ آزاد نمبر آج کل)

کاش یہ غریب نسوانی محبت کی کلی جس نے ایک صوبح جیسے عظیم انسان کی پرستش کرتے کرتے اپنی ساری زندگی ایک ہی حال میں گزار دی کہ اس کی نفا میں شہنشاہ سے کھیل کر آزادانہ کھل سکی اور ایک عرصے کے محبت کے نظری حق کو اپنی انفرادیت کے ساتھ آراستہ اس حال پر اور وہ فدا و جری کی کہ باہر میں مولانا دیکھتے ہیں مجھے معلوم تھا کہ وہ اپنی پیاری کا حال لکھ کر مجھے پریشان خاطر کرنا پسند نہیں کرے گی گشتی

اس لئے اس بے زبان اور غم سیزہ بیوی سے ملاقات کرنے کے لئے ایک کان بان رکھنے والا عظیم انسان بس ہی ہو سکا کہ اس آخری بار ملنے کے بعد کو کچھ شرم کر کے دیکھ کے سامنے اپنی بڑائی کے مرتبہ کو ادھند دجے بلکہ دکھائے۔ چنانچہ یہی ہوا اور مولانا کو بڑے غم سے یہ کہنے کا باعث بنا گیا اور میں نے اس سے فتاحات کہہ دیا کہ میں حکومت کو فی درخواست کرنا

نہیں جانتا پھر سٹوڈنٹ جو اربال کے پاس گیا اور ان سے اس بار میں گفتگو کی وہ سہ پہر کو میرے پاس آئے اور بہت ہی نیکلاس بارتے گفتگو کرتے رہے۔ میں نے ان سے بھی وہی (صاف صاف) بات کہی جو سپوٹ سے کہہ چکا تھا ۲۸ غ ۲۸ اور پھر آخر جب اس برس کے رشتہ ازدواج کا یہ آخری حق صاف صاف ادا کر دیا گیا اور اس عظیم انسان کے غم نے اس کا ساتھ نہیں چھوڑا صرف ایک فاداری کی زندگی نے وفا کی نواب مولانا فرماتے ہیں میں نے اپنے دل کی شریں شریں کر دیا اور اس تلاش کا حاصل یہ نکلا کہ "عصہ میں کیا کہ طبیعت کا سکون مل گیا ہے صلہ سے قابو میں لانے کے لئے جدہ چھڈ کر نئی چٹسے گی۔"

ہاں تک ایک عظیم ٹھکانے کے وہ ظاہری تاثرات تھے جو ہمیں صفحہ آخر اس پر نظر آئے ہیں مگر پورا حال ایک جھڑپ سے باطن میں کا دل خون خروش کا غم پرکا جال ہے اور ایک دیکھ تلم اپنے خون جگر کے جنہی جملوں میں عظیم ظاہر کے ساگر صغریٰ اللہوں کو تازا کر داتا ہے ایک بے باک اور ایک روح ایک نواک نواک لہا لہا کے چہرے کا طرح اصلی نواک تھی کہ ہم سے پہچاننے میں بھی مختلف محسوس کرتے ہیں۔ اسے شہر مال کا اظہار ایک دوسرا سیکر انڈیکر کر لیا ہے اس زمانے میں سیکرول و داغ کا جو حال رہا ہے میں سے چھپا ہوا نہیں جاتا میری کوشش تھی کہ اس شہر مال کو پورے صبر و سکون کے ساتھ برداشت کروں اس میں میرا نظارہ تھا جیسا ہوا۔ لیکن شاید باطن نہ ہو سکا۔ میں نے محسوس کیا کہ اسے داغ بنا دیا اور کاش کا وہ پاپا کھینچنے لگے جو اسے اسامہ الفعلا کے ہر گوشے میں ہم ہمیشہ کھیلا کرتے ہیں اور اپنے ظاہر کو بطن کا طح نہیں چھپتے دیتے ۲۸ غ ۲۸۔ پھر بھی اس مخطرہ باطن کے اس عظیم پرسکون ظاہر پر اس لئے داد دینی پڑتی ہے کہ یہ ظاہر اپنی عظمت پر جوت کھنے کا موقع نہیں دیتا کیونکہ اس اعتراف کے بعد بھی اسے غم کے ساتھ یہ ارشاد دے سکتے ہیں کوشش یہ کرنی پڑی کہ ہاں زندگی کے جو روزانہ معمولاً ٹھرانے جا چکے ہیں۔ ان میں فرق نہ آنے باکے چکا اور کھانے کے چار وقت ہر جن میں مجھے اپنے کمرے سے نکلنا اور کھانے تیار کر کے آخری کمرے میں جانا پڑتا ہے۔ چونکہ زندگی کے معاملات میں وقت کی پابندی کا مفہول کے عکاس سے عاری ہو گیا ہوں اس لئے میں بھی اتفاقاً پابندی کا قائم ہو گیا ہے اور تمام ساتھیوں کو بھی اس کا شعور دینا پڑا لیکن ان دنوں میں اپنا معمول بچھوڑ رکھا۔ ٹھیک وقت پر کمرے سے نکلنا اور کھانے کے پینے پر بیٹھنا اور جسوں کی قلم بند ہو چکی تھی لیکن میں چند لمبے مطلق سے اتنا راز دار رہا۔ رات کو کھانے کے بعد کچھ پرینک صحن میں چند ساتھیوں کے ساتھ نشست رہا کرتی تھی۔ اس ہی بھی کوئی فرق نہیں آیا جتنی دیر تک وہاں بیٹھا تھا جس طرح باتیں کرتا تھا اور جس قسم کی باتیں کرتا تھا وہ سب کچھ بہتر ہوتا رہا۔

چاق و چوند رہتے ہیں ان کی پوری دیکھ بھال اور تجربہ کی وجہ سے
تمام صوبے میں ہمارا نام ہے۔ اگر ہمارا کام برا آگے بڑھتا
رہا تو ضرور ایک دن سندھ ہندوستان میں ہمارے
نام کی تعریف ہوگی۔ اور ہماری این۔سی۔سی۔
نمونے کی این۔سی۔سی۔ کھلائے گی۔

رباعی حاکمی

ہند سے لڑیں نہ گریں بیکریں - شر سے بچیں نہ شر کے عوض بیکریں
جو کچھتے ہیں یہ یکے بہہم دنیا - وہ آئیں اور اس شہت کی بیکریں

کے عظیم انسان سے بڑھے جس کی طبیعت کے ساتھ مرال
دن ہی سے لچک کی کوئی جو کھائش نہ تھی۔ ایک نیم جو محترم مشور
بے زبان مگر وفادار ہندوستانی بیوی کے لئے اب زندگی کی اس ایک
ہی راہ تھی کہ وہ اپنا سارا وقت یاد الہی اور شوہر کی کامیابی کی
دعاؤں میں گزار کر اپنی سوانیت کے سارے تقاضوں کو اپنی
روح کی ملین اور جسم کی بھٹی میں کپڑھتا رہنے دے چنانچہ
اس کی سوانیت سا اسی سال تک کہ مرضی رہی اداس کی صحت
گھٹتی ہی تا آنکہ وہ اپنا ایک ایک ناخوش شوہر کی یاد میں اس
کے نہ غم کا یہ پسیا لبا بکل خشک ہو گیا۔

اس عظیم المذہب کی ساری عظمت ایک بزرگ مدہ انسان کی
شخصیت ہے جسے وہ اپنی غم اور دیو پیکر انسان جسے گلک کی ہم
گتھیاں ملکر نہ طویل رہ سکتی ہیں۔ قوم کی رہبری کا حق خوش
ذنا خوش بہ صورت انجام دیتا ہے۔ علوم و فنون کی ترقی میں
مجتہدانہ کام کر لے ہے اور سب بڑھ کر یہ کہ ایک گاہ کے حق تک سے
عروم بیوی سے فاختانہ بے نیازی کا وہ پاٹ ادا کرنا ہے جس کی
سزائی مثال ازادواجی زندگی کی دنیا میں باقی رہے یہ عظیم شخصیت
تفسیر و تحقیق کے نام میں اپنی راتیں بسر کرتا ہے تو ہماری
بیوی جس کی سرکشی اٹھیں اپنی بے اٹھی پر سہا لک

اور دوسری طرف عام لوگوں میں این۔سی۔سی۔ کا شوق بھی
پیدا ہونا ہے۔ ہمارے اس کام کی ترقی کی ایک خاص وجہ
یہ بھی ہے کہ کالج کے سب سے بڑے ذمہ دار یعنی
ہمارے محبوب تحصیل صاحب ہمارے کاموں میں بہت کچھ
لیتے ہیں۔ اور ہر طرح کی مدد کرتے ہیں۔ جن کالجوں کے پرنسپل
این۔سی۔سی۔ کے کام میں دلچسپی نہیں لیتے وہاں یہ کام
معمولی خیال کیا جاتا ہے۔ پھر ہمارے لفظ شاہ صاحب
اور عثمانی صاحب اپنے کام پر ایک فوجی کی طرح ہر وقت

بات تھی کہ اس کے اندر فی احساسات پر مستقبل کی پرچھائیں
پڑنا شروع ہو گئی تھی؟

بظاہر اس بھولے سے واقعے میں مولانا کے لئے ایک
طرح کی کامیابی کا امکان نظر آتا ہے لیکن حقیقتاً اس غیر خطا
کامیابی میں ایک بڑی طبیعت وہ ناکامی کی داغ بیل پڑ جاتی ہے
شوہر کی صحت آزمائش میں پورا اترنے کے لئے اسے اپنی نعمانی
زندگی کے گلزار کو عقائد و افکار کا آتش کدہ بنانا پڑتا ہے۔ وہ
مذہب کے اس نجفی آتش کدے کی آتش خاموش بن کر سدانی زندگی
کے سہاگ کو سستی کر ڈالتی ہے جسم کو جلانے کی جگہ آفر کا آ
اپنی روح کو اس صحت تپش میں پگھلانا پڑتا ہے اس غریب
بیوی کی سوانیت ایک خاموش بیچ بن کر عشق و اہمیر کا کڑوا
گھونٹ نہ پلاتی تو اور کیا کرتی چنانچہ آخر سے ہی کہتا بنا ہے
نہیں نہیں یہ بات نہیں ان کے بار بار جیل خانے سے میری
طبیعت کچھ ایسی خفافی ہو گئی ہے کہ چوٹی گوندھنے سے دل
گھرتا ہے۔ ص ۱۱۱ ازاد پتر آج کل۔

یہاں خصوصیت سے یہ بات بھی قابل ذکر ہے کہ یہ آہ
الطوری کا وہ ہے جس کی شادی ۶ برس کی کچی عمر میں کر دی گئی
ہے۔ اور اس نئے سے دل کا واسطہ ایک ایسے اپنی اموں

بن گیا ہے اس میں محض شان ہی نہیں ہے جان بھی ہے اور
 جو بھی مولانا دیکھتے ہیں جس موقع میں سورج کی چمکتی ہوئی پشیمانی
 چاندناک ہنستا ہوا چہرہ ستاروں کی جھلک درختوں کا رقص پرند
 کا نغمہ آب رواں کا ترنم اور بھولوں کی رنگین ادائیں اپنی اپنی جلوہ
 طرازیوں دکھتی ہیں اس میں ہر ایک سوکھے ہوئے چہرے اور بچھے ہوئے
 دل کے ساتھ جگر پانے کے لقمینا سستی نہیں ہو سکتے۔ فطرت کی اس
 بزم نشاط میں تو دمی زندگی سچ سچ دکھائی دے گی جو ایک دکھنا ہوا دل چلو
 میں اور دیکھتے ہوئی پشیمانی چہرے پر رکھتی ہر اور جو جانندی میں جانند
 کی طرح نکھر کر ستاروں کی چھاؤں میں ستاروں کی طرح چمکے
 پھولوں کی صف میں پھولوں کی طرح ٹھل کر اپنی اپنی جگہ نکال لے
 سکتی ہو۔

حقیقت
 جس ادیب نے اردو میں ایسے حسین مرتع پیش کئے ہیں جس نے
 پسندی اور انسان دوستی کی نازک روشوں پر نشان قدم ثبت
 کروئے ہو جس نے فطرت کی آواز کو خرام ناز کا درس دیا جو جس نے
 تہذیب کی سنجیدگی کو گدگد کر محبت کو رام کر دکھایا جو جس نے تمد
 کے سر فلک پہاڑوں کے رومانیہ کے آتش گرائے ہوں ایسے حسین مفکر
 اور ذہین مصور کے ہاں جب ہمیں اس کی طبیعت کی سنگینی ایذا پہنچ
 اور آہستہ آہستہ بطور کی خانہ پری کی واردات کا سامنا ہوتا ہے تو
 طبیعت کی شگفتگی میں اس کا رنگ اور ذہنی مشرک کے اتق پر
 غم کی گھٹا چھا جاتی ہے۔ غلغلہ خاطر میں اراپیل کا خط اس لحاظ سے
 قابل ذکر ہے جس میں قابل غور بھی ہے اس میں مولانا کا ایک اہم کردار کے
 وہ پہلو دکھائی دیتے ہیں جو غالب کی ازاد باجی زندگی کی یاد دلائے
 بغیر نہیں رہتے یہاں ہمیں محسوس ہوتا ہے کہ آدمی کی مرشد میں جو
 ایک جزا ایذا پسندی کا ہے وہ مولانا کی عید کی ذہنیت میں بھی کسی
 حد تک ذہنی تلخی کا باعث بن گیا ہے۔ وہ اپنی رفیقہ جیات کے چہرے سے
 پہلے اور سب سے آخر صرف ایک پودہ بین خاتون اور محض ایک کسرتی
 عورت ہے۔ جو گوشت پرست سے کہیں زیادہ شرم و حیا

ضبط و احتیاط اور شہرہ کی غیر مشروط و فاداری کے عناصر سے مرکب ہے
 ایک ایسی لے لچک آدھیں شے خیال کرتے ہیں جس میں اس کی لطیف
 نسوانیت کی سر نظر انداز کر دی گئی ہے۔ وہ اس کی نازک سوزنی
 اور خاص انسانی پریشانی کو اپنے معیاری ذہنی زندگی کے
 نقطہ نظر سے بار بار جانچتے ہیں لیکن ایک آزمودہ کار مصوم
 عورت اور ایک وفادار ہندوستانی بیوی کے جذبات کو بیکر
 بھلا دیتے ہیں۔ بیان تک کہ اس کی ازاد باجی زندگی کا ذہنی
 فسون اور قلبی سکون ایک عظیم شخصیت اور بے لچک طبیعت
 کی بھینٹ چڑھ جاتا ہے وہ اپنے کو ایک ایسے سانچے میں ڈھالنے
 پر مجبور رہ جاتی ہے جو ایک اوسط درجے کی عورت کی آرائش
 سے کہیں زیادہ اس کی کشش کا موجب بن جاتا ہے ایک آسٹو
 طبیعت بیوی کو اس سخت آرائش میں سلسل بتا رکھنا مولانا کی
 عظیم شخصیت ہی کو اور اس کو کتنی تھی۔ مولانا اس نافرمانی اور صبر
 مال یران لفظوں میں اشارے کرتے ہیں۔ وہ میری طبیعت
 کی اقتاد سے اچھے طرح واقف تھی وہ جانتی تھی کہ اس طرح
 کے موقعوں پر اگر اس کی طرف سے ذرا بھی اضطراب طبع کا
 اظہار ہوگا تو مجھے سخت ناگوار گزارے گا اور عورت تک اس کی
 تلخی ہمارے تعلقات میں باقی رہے گی۔ لہذا میں جب پہلی
 مرتبہ گرفتاری پیش کی تھی تو وہ اپنا اضطراب خاطر پہنچا
 سکتی تھی اور میں عورت تک اس سے ناخوش ہوا تھا اس وقت
 نے ہمیشہ کے لئے اس کی زندگی کا ڈھنگ لیٹ دیا اور اس نے
 پوری کوشش کی کہ میری زندگی کے حالات کے ساتھ وہ
 اس نے نہ صرف ساتھ ہی رہا بلکہ پوری عہت ادا مستقامت
 کے ساتھ ہر طرح کے ناخوش گوارا مآلات برداشت کئے وہ دائمی
 مشیت سے میرا نکاح و عقائد میں شریک تھی اور علی مذہب
 میں فریق وہ نگاہ پھر کیا بات تھی کہ وہ اس موقع پر اپنی
 طبیعت کے اضطراب پر غالب نہ آسکی۔ غالباً یہی

حقیقت کا عرفان حاصل ہو گیا کہ میں اللہ والہ بندہ ہوں اچانک طلب ہے جان کی ہر چیز از سر نو جاندار بن گئی وہی جسم زار جو بلا قاتی سے کھڑا نہیں ہو سکتا تھا اب سرود کھڑا ہو گیا وہی کانتے ہوئے کھٹنے جرم کا بوجھ بھی سہا نہیں کھتے تھے۔ اب تن کر سیدھے ہو گئے تھے، وہی گہرے ہوئے بچن میں زندگی کی کوئی تڑپ دکھائی نہیں دیتی تھی اب اسے سمجھ کر اپنے آپ کو تو نے لگے تھے چشم زدک کے اندر جوش پہلا زندگی ایک برق عاتر پڑنے سے کل پورا جسم ہکا کر اچھا بنا۔ اور پھر جو کچھ اور دروازہ مانگی اور دلہالی کے سارے بندہ جوش چکے تھے اور رخ ہمت عقاب دارنفا لاتما ہی کی لانا تھا نہیں کی پیش کر رہا تھا۔ اسے اناغ واقعہ یہ ہے کہ یہاں مولانا کے قلم نے جوسن اور جان برید کر دی ہے وہ ان تام فخذ الیما سے کسے سر زیاد ہے جس کی شگاہ اس کے پچھلے گزیر چکی ہیں اصیان صفا نظر آتا ہے کہ انسانی عظمت نے ادیب کی حقیقت پسندی کو سید کر دیا ہے اور کھٹکت کی آزاد فطرت اب اس کے قلم میں سیر ہو گئی ہے مولانا کی اس بے باکی نے کہیں کہیں ان کے سماجی شعور کو بھی ہمیر لگا رکھی ہے اور وہ اپنے سماجی شعور کو کبھی لہ لہ لال نشان چھوڑ گئے ہیں جو اردو ادب میں بے مثال ہیں ایسا محسوس ہوتا ہے کہ جیسے کیا لگی مولانا نے سماجی زندگی کی تڑپوں کے سرچشمے کو چھو لیا ہے ”ہم میں سے ہر فرد کی زندگی محض ایک انفرادی واقعہ نہیں ہے وہ پورے مجموعہ کا مادہ ہے۔ دینا کا اس طرح پر ایک لہر تہا اٹھتی ہے لیکن اس ایک لہر سے بے شمار لہریں بنتی چلی جاتی ہیں۔ ہمارے یہاں کوئی بات بھی صرف ہماری نہیں ہوتی ہم جو کچھ اپنے لئے کرتے ہیں اس میں بھی دوسروں کا حصہ ہوتا ہے ہماری کوئی خوشی بھی نہیں خوش نہیں کر سکتے گی اگر ہمارے چاروں طرف غناک چہرے اٹھتے ہوں تو ہمیں گے ہم خود خوش رہ کر دوسروں کو خوش کرنے میں اور دوسروں کو خوش دیکھ کر خود خوش ہونے لگتے ہیں۔ اسی طرح جہاں جہاں مولانا نے زندگی کے حسن کو سماجی شعور کے ساتھ حسین نظر کی گود میں ہٹا کھینا پایا ہے اس کا بیان بھی اسی قدر جان دار اور زندگی بخش ہے کہ یہاں زندگی کے حسن کا بیان اس کی مقدس عربانی اور بے لگ جوانی کا بیان بن

شیں کر سکتا وحشی پندوں کو رام کر لیتا ہے۔ بلکہ پھلکے لڑکے کی شہاں مولانا کے اس واقعات کی اصلیت میں اس طرح پیدا ہو جاتی ہے اسی قلندر کے بارے میں تحریر کرتے ہیں، اس نے فوراً وہاں بھی ایک چوچے ماری اور بی خار فکنا ماری کہ کیا کہوں اگر سم پیشوں کے جود جفا کا جو گزیر چکا تو لقیں کھینچے بنا اختیار منہ سے سوخ نکل جاتی اس طرح موتی کا سراپا بھی کچھ کم حسین نہیں ہے۔

”پھیرا بدین نعلی گری گران مغز دلوم اور گول گول انگلوں میں ایک عجیب طرح کا برتا ہوا بیولا پن جب داؤد گینے کے لئے آئے گی تو ہر دانہ میری طرف دیکھتی جائے گی۔ ہم دونوں کی زبانیں خاموش رہتی ہیں مگر نگاہیں گویا ہو گئی ہیں، عجاذ کی ریل کے بعد اردو ادیب موتی کا سراپا بھی ایسا نوعیت کی ایک ہی چیز ہے۔

مولانا کے ہاں جہاں جہاں بے باکی حقیقت پسندی کے پہلو بیلو آتی ہے وہاں حسن اور اثر دونوں خود خود ان کے مٹنے سے چھکا دیتے ہیں۔ اس کی سب سے کامیاب مثال موتی کے بچے کے حلال میں مولانا نے بیان کیا ہے۔ خصوصاً بیچن بچان کی ازبیت کا کلر ٹیچھے سنائی دیتے ہیں دراصل یہ کچھ تھا زندگی کی کرشمہ بازیوں کا ایک مہل سا تاشا تھا جو ہیشہ ہلدی آہوں کے سامنے گزرتا رہتا ہے مگر اسے کھنا نہیں جانتے اس چیز کا بچے میں اٹھنے کا استعداد ابھر چکی تھی وہ اپنے کھنچنے سے نکل کر نفا کے آسمانی کے سامنے اکھڑا ہوا تھا مگر اچھی نکلا س کی خوشی کا احساس پیدا نہیں ہوا تھا۔ وہ اپنی حقیقت سے بے خبر تھا ان بار بار اشار کرتی تھی ہر ایک لہریں بار بار بیروں کو چھوتی ہوئی گزرتی تھیں زندگی اور حرکت کا سنگسار ہر طرف سے آ کر ٹھما دیتا تھا لیکن اسے اندر کا چوہا کچھ اس طرح ٹھنڈا ہوا رہتا تھا کہ باہر کی کوئی گرجوشتی بھی آسے مگر نہیں کر سکتی تھی سہ

کلیم مشکوہ زہرینق چند؟ شربت باد!

تیروں برہ نہ بھی پائے رہتا چکاند

لیکن جنوری کی موتی ہوئی خود شامی بگ اٹھی اور ایسے اس

جیوں سے اہم اس کی بے باکی ہے اور اس کے بعد بے دماغی اور سب سے آخر میں مخصوص باکپن۔ مولانا کے کردار اور شخصیت میں خود کرنے سے بھی تین کردار ہیں ان کے ہاں یکجہلی ہے۔ اور ان کی تلذذانہ بے باکی ان میں سے سب سے ممتاز اور ادا دل ہے۔ ان کی بے

دماغی جسے مجنونانہ بے دماغی کہنا زیادہ بہتر ہے ان کی تلذذانہ بے باکی سے اس طرح گھل لگتی ہے کہ وہ نونگ شفت اور خون کی طرح ایک دوسرے سے جڑے ہوئے ہیں۔ البتہ ان کی شخصیت کا باکپن ان کی تحریر اور طرز میں سب سے جدا مگر سب سے حسین جز ہے اور اس جز کی بنا پر انہیں اردو کا سب سے بڑا رومانوی آدی-

قرار دیا جا سکتا ہے۔ مولانا کے ادب میں طنز و مزاح کی ساری خوبیاں اس تیسرے جز سے خصوصیت سے وابستہ ہیں اس میں بھی قاری کے لئے دل پذیر اور حسین جاودگی کا اچھا نمونہ سامان فراہم ہو جاتا ہے۔ مولانا کے طنز و مزاح میں سب سے دلچسپ اور نہایت جاندار وہ طنز ہے جو انہوں نے خود اپنے پر کیا ہے اور

ادب میں غالب کے بعد یہ طنز نہیں تھا مولانا کے ہاں طنز ہے۔ اب جو دیکھتا ہوں تو معلوم ہوا کہ ان یا ران بے تکلف کا ایک طائفہ میری بغل میں بیٹھا ہے تاہل اپنی اچھل کود میں مشغول تھا۔ اچانک انہوں نے دیکھا کہ اب یہ پتھر پٹنے لگا تو گھبرا کر ڈگئے عجب نہیں اپنے جی میں کہتے ہوں یہاں صوفیہ پر ایک پتھر پڑا تو اسے

لیکن کبھی بھی آدی بھی من جاتا ہے ۲۶۵ اس قسم کا ایک اور پھر پودار وار اسی خط میں مولانا نے خود بہراہ اس سے بھی بڑھ کر غالب کی طرح ہر لہم زاد پر ان لفظوں میں کیلئے بہر حال رفتہ رفتہ ان آہوان ہوائی کو یقین ہو گیا کہ یہ صورت ہمیشہ صوفیہ پر دکھائی دیتی ہے۔ آدی ہونے پر بھی آدمیوں کا طبع خطرناک نہیں ہے دیکھنے محبت کا انہوں جو انسانوں کو راہ میں

ایک تنومند چہرے نے جو اپنی تلذذانہ بے دماغی اور زندانہ جڑوں کے لحاظ سے پورے حلقہ میں ممتاز تھا سلسلہ کار کی دوا دہستی سے اکتا کر بے باکانہ قدم اٹھا دیا اور زبان حال سے یہ نعرہ مستانہ نکلتا ہوا ہر ایک دفعہ دانوں پر ٹوٹ پڑا کہ ہے

زویم برصفت رندان دہر چہ باد باد

اس ایک قدم کا اٹھنا تھا کہ معلوم ہوا جیسے چانگ تام رکے ہوئے قدموں کے بندھن کھل پڑے اب نہ کسی قدم میں ہچک نفعی نہ کسی نگاہ میں تذبذب جمع کا محج بیکنہ خود دانوں پر ٹوٹ پڑا اور انگریزی محاورہ کی ترکیب مستعار لی جائے تو کہا جا سکتا

کہ حجاب قتال کی ساری برف اپنا ٹک ٹوٹ گئی یا یوں کہے کہ پگھل گئی۔ خود کیجئے تو اس کا لگا لگا عالم کے ہر گوشے کی قدم رانیاں شہ

اس ایک قدم کے اٹھنا میں رہا کرتی ہیں۔ جب تک یہ نہیں اٹھنا سارے قدم زمین میں گڑے رہتے ہیں یہ اٹھا اور گویا ساگ دنیا چانگ اٹھ گئی ہے نامرادی و مردی قدمے دار

اس بزم سود و ذیلیں میں کاروائی کا جام کبھی کوتاہ دستوں کے لئے نہیں بھرا گیا وہ ہمیشہ انہی کے حصے میں آیا جو خود بڑھ کر اٹھائے کی حرکت رکھتے تھے بشا و عظیم آبادی مرحوم نے ایک شعر کیا خوب

کہا تھا ہے یہ بزم ہے یہاں کوتاہ دستیاں ہیں ہے محرومی۔

جو بڑھ کر خود اٹھالے تاچہ میں مینا اسکا کا ہے

اس چہرے کا یہ بے باکانہ قدم کچھ ایسا دل بستہ واقع ہوا کہ اس وقت دل نے شان کی کہ اس مرد کار سے رسم و راہ بڑھانی چاہیے عیبوں نے اس کا نام تلذذ رکھ دیا کیوں کہ بے دماغی اور وابستگی کی گزرا نیوں کے ساتھ ایک خاص طرح کا باکپن بھی ملا ہوا تھا اور اس کی وضع تلذذانہ کو آب و تاب دیر ہوا تھا یہاں مولانا نے تلذذ کی تین خصوصیتیاں کو نمایاں کیا ہے

مولانا نے غبارِ خاطر کے ایک خط میں چڑھے چڑیا کی کہانی میں ایک چڑھے کو مردِ قلندر کے خطاب سے نوازا ہے اس خط میں ایک چڑھے کو کتا کے لقب سے یاد کیا ہے اور ایک کو صوفی کے نام سے۔ اس طرح یہ تینوں کردار ان کے عقائد کے لئے ایک خاص طرح کی تہمت رکھتے ہیں۔ ان تینوں مختلف کرداروں میں مولانا کو ملا اور صوفی سے کوئی دلچسپی نہیں ہے کھتے ہیں ایک چڑھا بڑا ہی تنومند اور بھگڑا اور ہے۔ جب دیکھو زبانِ فردِ جبل رہا ہے اور سراٹھا ہوا اور سینہ تنہا ہوا رہتا ہے جو بھی سامنے آجائے دردِ ہاتھ کے بغیر نہیں رہے گا۔۔۔ اپنے عقیدہ خاص میں اس سلسل کے ساتھ چوں چاہاں چوں چاہاں شرح کو دینا ہے کڑھیک خانگی کے واغظک جامع کا نقشہ آنکھوں میں پھر جائے۔“ صلیغ غرخ نے ٹھیک اس کے برعکس ایک دمرا چڑھے تعریفِ الاشیاء باضداد اور اسے جب دیکھے اپنی حالت میں گم اور خاموش ہے۔ کاراں کو فرزندِ جنتش باز نیامد بہت کیا تو کبھی کبھار ایک ہلکی سی نا تام چوں کڈا آواز نکالتی اور اس نا تام چوں کلنا ناز بھی لفظ و سخن کا سا نہیں ہوتا بلکہ ایک ایسی آواز ہوتی ہے جیسے کوئی آدمی سر جھکائے اپنی حالت میں گم پڑا رہتا ہو۔ اور کبھی کبھی سر اٹھا کے ۔۔۔ کر دیتا ہے۔“ صلیغ غرخ

ان دو کرداروں کا نقشہ مولانا نے جس طرح پیش کیا ہے اور ان پر طنز و ذراقت کے حقے تیر پلائے ہیں۔ ان کے آسانی سے یہ بات معلوم کی جا سکتی ہے یہ دونوں کردار مولانا کے لئے کسی قسم کی جاذبیت اور کوئی کشش نہیں رکھتے۔ غالباً ان دونوں کا حال اس لئے بیان کیا گیا ہے تاکہ زندگی کے صفات اچھی طرح اجاگر ہو جائیں مولانا قلندر کا اس طرح تعارف کراتے ہیں "الغافل و تغافل کی ان عشوہ گریوں کا بھی جلوہ فرموشی ہو رہی تھی کہ

دردوں کی مثالیں آسانی سے مل جاتی ہیں ان کے ہاں ذہنی زندگی کی ہنری کا احساس جو کہیں کہیں بہت سطحی ہو گیا ہے اور اکثر عام زندگی کی تحقیر پر اتر آتا ہے اس طرح کے بے باک نمونے بھی پیش کرتا ہے آدمی اپنے آپ کو احساس کی عام سطح سے ذرا بھی اونچا کر کے لے تو پھر جسم کی آسائشوں کا فقدان اسے پریشان نہیں کر سکے گا۔ ہر طرح کی جسمانی راحتوں سے محروم رہ کر بھی ایک مطمئن زندگی بسر کر دی جا سکتی ہے اور زندگی بہر حال بسر ہوتی جاتی ہے۔ ۱۹۰۹ء ایک فطین اور ذہین آدمی زندگی کی اعلیٰ قدروں کی خاطر عام اور معمولی جسمانی راحتوں سے کیسی بے باکی اور بے پروائی سے بلند ہو سکتا ہے۔ یہ بھی اس کی بڑائی کا ایک معیار ہے مولانا نے اس ضبط کی صلاحیت کو اپنی یاد میں قابلِ توجہ بنا کر پیش کیا ہے اور انسان کی داخلی زندگی اور سماجی رشتوں کی کش مکش پر بڑے کامیاب اشارے کیے ہیں۔ یہاں ان کی جذباتیت پر طبیعت کا ضبط اور انانیت کی جبرِ حقیقت پسندی کا اظہار غالب ہے۔ ایک جگہ لکھتے ہیں "اگر کہوں کہ اس ناگہانی صورت حال سے طبیعت کا سکون متاثر نہیں ہوا تو یہ صریح بناوٹ ہوگی واقعہ یہ ہے کہ طبیعت متاثر ہوئی اور تیزی اور شدت کے ساتھ ہوئی۔ لیکن یہ بھی واقعہ ہے کہ اس حالت کی عمر چند گھنٹوں سے زیادہ نہ تھی۔ صلیغ غرخ ان کے ہاں اس طرح کی مثالیں جو ان کی جذباتی طبیعت پر غالب ہیں چونکہ کم ہیں اس لئے مجموعی پر ہم ان کی جذباتی طبیعت کے اثرات زیادہ پاتے ہیں۔ پھر بھی اس جذباتی طبیعت کے باوجود مولانا کے ادب میں اکثر جگہ بچ ہی ہے۔ ان کی شخصیت کو مرد قلندر ہی سے تعبیر کر سکتے ہیں۔ اس کی ایک نہایت دلچسپ اور خاص اہم شہادت ہمیں خود مولانا کے ایک خط میں ایک کردار کی صورت میں مل جاتی ہے۔

ص ۲۰ غ خ

” ایک صاف کپڑے میں ممری کی ڈلیاں رکھیں اور بہت سا ردی کا غذا پرنے دھریا پھر ایک پتھر اٹھا کر ایک تیرہ کی حوالے کی جوہاں کام کاج کے لئے لایا گیا ہے کہ اپنے سر کی جگہ سے پیٹہ ان شاہوں میں سے آخری شمال میں مولانا کی آناٹہ اس درجہ بے نقاب ہو گئی کہ اب یہیں سے ہیں ان کے کردار کی بنا دٹ کا احساس ہونے لگتا ہے۔

آل احمد سرور نے نئے اور پرانے فرغ میں بھی ہماری پلنگی تہذیب کو اس درجہ خوددار بنا دیا ہے کہ وہ بھوکوں ناگوار کرنا ہے مگر اپنے ہاتھ سے کام کرنا اسے گوارا نہ تھا۔ اس لئے اہل عرب نے اسے ڈھالے کی مثل اور کھنڈ کی جاہلانگی سے تشبیہ دیکھا ہے جو ذرا سا وہیہ گارا نہیں کر سکتی۔ مولانا کے طنز جن جہاں سے کردار کی جھلکیاں آگئی ہیں۔ وہاں اس کی نوعیت بدل گئی ہے ایک اور جگہ کہتے ہیں ”اس لئے یہ طریقہ اختیار کرنا پڑا کہ خود جھاڑو اٹھا لیا اور ہم سب کو اس کی نظریں بچا کر جگہ بگہل دوچار ہاتھ مار دئے“

اس طرک کی نوعیت جس کی مثال اوپر دی گئی اور یہ طنز جس کی مثال نیچے دی جا رہی ہے۔ باہم کتنا بڑا فرق رکھتی ہے ”اس ہندی سے کرہ کی شکل ضرور بگڑ گئی لیکن اب اس کا علاج یہی کیا تھا۔ جب خود اپنا گھر ہی اپنے قصبے میں نہ رہا تو پھر شکل و ترتیب کی آرائشوں کی کسے نگر ہو سکتا تھا“ ص ۲۵ غ خ

اس طرح مولانا کے ہاں حسن پرستی کا جذبہ پروانہ پختہ کی خوب بھر پور طنز کے وارہوں یا فرار پت کے ہرے ہرگز بلدیوں کے ساتھ پستیاں اور کہیں پستیوں میں بلندیوں

باقی رہ گیا ہے جس کا انتظار کیا جائے ص ۲۲ جواہر لال بچکے مٹھاس کے بہت شائق ہیں اس لئے گڑ کا بھی شوق رکھتے ہیں میں نے یہاں ہزار کرو شش لاکھ شکر کی نوعیت کا غیر قی جو میر لے اس درجہ نمایاں ہے انھیں بھی محسوس کراؤں لیکن نہ کراسکا اور بالآخر تھک کر رہ گیا۔“ ص ۲۳

” یہاں ہمارے زندانیوں کے قافلے میں اس جنس کا شناسا کوئی نہیں ہے اکثر حضرات دودھ اور دہکے شائق ہیں۔ اور آپ سمجھ سکتے ہیں کہ دودھ اور دہی کی دنیا چائے کی دنیا سے کتنی دور واقع ہوئی ہے عمریں گزر رہی ہیں پھر بھی یہ مسافت طے نہیں ہو سکتی۔ کہاں چائے کے ذوق لطیف کا شہرستان کیفیت مسرور اور کہاں دودھ اور دہی کی شکم پری کی نگری۔“

” جواہر لال بلا شہر چلے کے عادی ہیں اور چائے پیتے بھی ہیں۔ خواص پورپ کی ہم مشرب کے ذوق میں بغیر دودھ کی لیکن جہاں تک چائے کی نوعیت کا تعلق ہے شاپراہ عام سے باہر قدم نہیں نکال سکتا اور اتنی لپچوں دیکھیں ہی کی تمہوں پر قلعہ رچے ہیں۔“ ص ۲۴ غ خ

ان حضرات میں سے صرف ایک صاحب ایسے نعلے جنہوں نے ایک مرتبہ میر سے ساتھ سفر کرنے ہوئے یہ چائے پی تھی اور محسوس کیا تھا کہ اگرچہ بغیر دودھ کی ہے مگر اچھی ہے یعنی بہتر چیز تو دہی دودھ والا شربت ہوا جو وہ روز بیا کرتے ہیں۔ مگر یہ بھی چنداں بری نہیں بنانے کی عالمگیر خیرہ مذاقی دیکھتے ہوئے یہ ان کی صرف ”اچھی“ کی داد بھی مجھے اتنی غنیمت معلوم ہوئی کہ کبھی کبھی انھیں بلایا کرتا ہوں کہ آئیے ایک پلنگی میں ”اچھی“ کی بھی پلنگی لپیٹے

اور دوسرے میں چھکڑے کے پھپھوں کی ریں رہیں تو آپ اسے
کیا کہیں گے؟

لیکن افسوس ہے لوگوں کو پھیل کھانے کا شوق ہر عالم بہار
کی جنت نچھایا ہوں کا شوق ہنجا کشمیر جاؤں گے ہی تو بہار کے موسم
میں نہیں بارش کے بعد پھلوں کے موسم میں معلوم نہیں دہنا
اپنی ہر بات میں اتنی شکم پرست کیوں ہو گئی ہے حالانکہ انسان
کو معدے کے ساتھ دل و دماغ بھی دیا گیا تھا۔ ۲۵

”اگلی دوسرے تمھاری تلاش ہوئی برآمدے میں جلا
صاف کرنے کا بانس بڑا تعداد ڈرنا ہوا گیا اور اسے اٹھا لیا
کچھ نہ پوچھیے کہ میدان کا راز راز میں کس زور کارن پڑا۔ کموں
میں چاروں طرف حریف طواف کر رہا تھا اور میں بانس
اٹھائے دیوانہ وار اس کے پیچھے دوڑ رہا تھا۔ فروری اور
تپائی کے رجز بے اختیار زبان سے نکل رہے تھے۔“ مولانا
کے اس طنز کی گہرائی میں ان کی انانیت کے جذبے نے جو
شدت اور شوخی پیدا کر دی ہے وہ محض لطف ہی کی بات
نہیں ہے بڑے معکے کی چیز ہے۔ یہاں اگر یہ ہر جگہ میں
ان کی انانیت جھانک رہی ہے مگر طنز کے پہلو نے اسے گھول
میں آشکارا کیا ہے کہیں عریاں ہرنے نہیں دیا۔ یہاں ان کے
ہر وار میں محض پتیرا نہیں ہے بلکہ بڑا جاندار ہے یہ کہنا
مبالغہ نہیں ہے کہ وہ جس طنز و مزاح کے معمار ہی خود ہی اس
کا معیار بھی نہیں۔

چند مثالیں ملاحظہ ہوں۔ ”میری یہ پیشین گوئی کھ
رکھنے کے عنقریب یہ براؤن شکر کا ہلکا سا بڑھ بھی اٹھ
جائے گا۔ اور صاف گڑا کی مانگ ہر طرف شروع ہو
جائے گی۔ یا رازن ذوق جدید کہیں گے کہ گڑا کے ڈلے کے بغیر
نہ پائے فرود تھی ہے نہ کافی۔“ فرمایا ہے آپس کے پورے

مولانا کی اس رشیدانہ نیت پسندی اور محنت
عوام بیزار رہنے کے چاہے ان کی ادبی عظمت کو کتنا ہی مدد
پہنچایا ہو مگر اردو ادب کو ایک بہت بڑا فائدہ بھی پہنچایا۔

اردو میں سنجیدہ طنز اور اعلیٰ مزاجیہ ادب کی مثالیں اگر بنایا
نہیں تھیں تو کم از کم یہ ضرور تھیں۔ تنہا مولانا کی ذات نے اس
محافظ سے اردو ادب کو ایک دامن بہت وسیع کر دیا۔ مولانا کی
انانیت کا یہی وہ کھلیاں اضافہ ہے جس کا اعتراف کرنا
اپنی بدتر فحی کی بشارت ہی بھی جا سکتی جن میں ہے کہ
سنجیدہ طنز اور منہب مزاج کے جو نمونے مولانا نے پیش کیے
ہیں اسے نادر ادب کا گنج گراں مایہ کہا جا سکتا ہے۔

اردو شرف ناسخ عمل مسیری، میکسے مقررے اور محل
اردو میں بہت سے بنائے اور ڈھائے تھے ہیں لیکن ایک ایسی
جنت جس کو نہ پانا آسان ہے نہ ڈھانا مولانا کی منہب
مزاجیہ نگاری کی بہشت نہیں ہے۔ مولانا تلخ ہیں میری

ساقی ایک سے زائد ہیں اب مولانا کسی رہنما کے ذوق ساق
کی داد کس طرح دیتے ہیں! اس کے لئے اس جنت کی جھلکیاں
ملاحظہ ہوں۔ دوسرے دن صبح برآمدے میں بیٹھا تھا کہ

بلبل نے زانے کی آواز پھراٹھی میں نے ایک صاحب کو زور
دلائی کہ سننا بلبل کی آواز آ رہی ہے ایک دوسرے صاحب
جو صحن میں ٹہل رہے تھے کچھ دیر کے لئے رک گئے اور کان بگاڑ
سننے رہے پھر بولے کہ ہاں قلعب میں کوئی بھڑکا جا رہا ہے

اس کے بہتوں کی آواز آ رہی ہے۔ سبحان اللہ ذوق سلع
کا وقت امتیاز دیکھئے بلبل کی نواؤں اور پھکڑے کے پیلی
کا ریں رہیں میں یہاں کوئی فرق محسوس نہیں ہوتا؟“ شکستہ فرغ
”خدا را انصاف کیجئے کہ اگر وہ ایسے کان ایک نفس میں بند
سودھے جائیں کہ ایک میں تو بلبل کی نوائیں بس رہی ہوں

تہ عجیب و غریب اور جس کی زندگی کو عجیب زندگی کا معنی کہا
 ہے اور ساتھ ہی ملا عبد القادر بدایونی کی انانیت کو بھی پوچھا
 ہے۔ یہاں مولانا کا نقطہ نظر کی قدر واضح ہو کر نقاد کے لئے
 کچھ مزہ سامان فراہم کر دیتا ہے وہ کہتے ہیں "بدایونی کا معنی
 اوروں سے الگ ہے طبقہ عوام کا ایک فرد جس نے وقت کی
 درسیاتی تعلیم حاصل کر کے علمائے عظمیٰ کی تکریبی اور دیار شاہی
 تک رسائی حاصل کر لی۔ اس کی زندگی کی تمام سرگرمیوں میں
 اگر خصوصیت کے ساتھ کوئی چیز بھری ہے تو وہ اس کی بے چوک
 تنگ نظری کے رکن تعصب اور بے میل راسخ الاعتقاد ہی ہے
 یہی اس کی انانیت نہ صرف بہت چھوٹی کھائی دیتی ہے بلکہ قدم
 قدم پر انکار و تبری کی دعوت دیتی ہے تاہم یہ کیا بات ہے کہ
 ہم اس پر بھی اپنی نگاہوں کو اس کی طرف اٹھنے سے روک نہیں
 سکتے۔ ہمارے پندرہ نہیں کرنے پھر بھی اسے پڑھتے ہیں اور پکا

لگا کر پڑھتے ہیں۔" کم و بیش یہی سب اجزاء مولانا کے ادب
 میں بھی قدم قدم پر محسوس کرنے ہیں۔ اک طرف ان
 کی بے میل راسخ الاعتقاد ہی ہے اور ساتھ ہی ساتھ بے چوک
 تنگ نظری بھی۔ طبقہ عوام کو وہ جس قوت اور جس شدت سے
 لگاتار تھے اس میں ایک ایسی تنگ نظری کی جھلک ہے جو بسل نہی
 کے ہاں ملتی ہے۔ وہ اس تنقید میں بھی یہ کچھ بغیر نہ رکھ سکے کہ
 طبقہ عوام کا ایک فرد تھا اور اس نے محض وقت کی درسیاتی تعلیم
 حاصل کر لی تھی یعنی بدایونی کا طبقہ عوام میں ہونا ایک ایسا
 شدید عزم ہے جس کی تلافی تعلیم بھی نہیں کر سکتی۔ اس کے عکس
 کسی کا طبقہ خواص میں ہونا ایک ایسی نعمت ہے جس کے سامنے سب
 کچھ بیخ ہے۔ مولانا کا یہ ذوق نظر اتہال کا یہ شعر یاد دلانا
 لے اہل نظر ذوق نظر غریب ہے لیکن
 جو شے کی حقیقت کو نہ سمجھے وہ نظر کیا۔

گفتی ہے صفحہ ۲۲۵ غ۔ م۔ مولانا کے ادب میں ان کا نظریہ
 اگر ان کے الفاظ مستعملے جائیں تو کہا جائے گا اس قدر
 پرشور اور تند و تیز ہے کہ نہ صرف خود بخوبی ہے بلکہ اس کا
 سارا کردار پیش روخ اٹھتا ہے۔ یہ وہی بات ہے جسے
 ہم نے مولانا کا بنیاتی طبیعت قرار دیا ہے۔ مولانا اس بیخ
 یا جذباتی طبیعت کو قصہ نمائش سے بے تعلق قرار دیتے ہیں
 لیکن یہاں ان کا نقاد ان کی بے چوک شخصیت اور بے اختیار
 بیخ میں ایک اندر و دربط اور تریبی تعلق محسوس کے بغیر
 نہیں رہ سکتا۔ اور اسے جاننے کے الفاظ میں یہ کہنا پڑتا ہے
 کہ سہ اک عمر چاہیے کہ گوارا پریش عشق اس نیش عشق
 سے بیخ پڑنا خواہ یہ بیخ کتنی ہکا۔ اختیارانہ ہر اس ضبط
 سے بہت کم درجہ کی چیز ہے جو ہمیں بے کے اس شعر
 میں ملتا ہے۔

یاس ناموس عشق تھا در نہ۔ کتنے آنسو پلک کے تھے
 میر کی اس انفرادیت میں جو ایک خاموشی ہے وہ انانیت
 کی ان ہزار بے اختیار بیخوں سے زیادہ متاثر کرنی والی ہے
 جن میں نہ کوئی جان ہے نہ کوئی جان۔ یہ ضبط اور وصل
 اردو ادب میں بہت ہی کم لوگوں کو میسر ہے اور یہ بھی بڑے
 دل گردے کی بات۔ حق یہ ہے کہ میر کی اس عظیم انفرادیت کا
 راز ان کی اس اجتماعی شخصیت میں نمایاں ہوا ہے۔ جہاں انہوں
 نے کائنات کا مرکز "میں" کو بنانے کی جگہ عام انسان کو بنایا،
 وہ عام انسان جو مولانا کے ہاں نہیں کہیں مائیں میں بھی نہیں
 ملتا۔ ایک کے ہاں انفرادیت چھٹی ہے دوسرے کے ہاں ملنے کی طرح
 مسکرا کر خون ہر جاتی ہے۔ مولانا نے اپنے اس خطا میں
 سربراہ آوردہ شخصیتوں کو انانیتی ادب کی تشریح کے لئے تعجب
 کیا ہے ان میں سے ایک نمائندگی بھی ہے جس کی شخصیت کو مولانا

درست نہیں کرنا بلکہ اسے وجود کی ساری توانائیوں سے نوازا ہے
 مگر ہم اس سایہ کو حقیقت کے پہلو بہ پہلو دیکھنا چاہتے ہیں۔ اگر
 ادیب کے ہاں سماجی شعور کی روشنی غالب ہو جائے تو پھر ہم اس
 سایہ کو بھی باقی نہیں دیکھ پاتے اس لئے سایہ کی کامیت
 سے بڑھ کر اس کی حقیقت نقاد کے لئے زیادہ اہم ہے مولانا اس
 سایہ کو شاید اسی لئے انانیت کہتے ہیں اور پھر اس کا یہ تعریف
 کرتے ہیں "یہ انانیت دراصل اس کے سوا اور کچھ نہیں ہے کہ اس
 کی فکری انفرادیت کا ایک قدرتی سرچوش ہے جسے وہ دبا نہیں
 سکتا اور اگر دبا ناچاہتا ہے تو اور زیادہ ابھر لگتی ہے اور اپنی
 ہستی کا اثبات کرتی ہے" ص ۲۱۱ غ۔ غ۔

پہلے مولانا انانیت کی تعریف میں غالب کے اس خیال کو
 دہرا رہے ہیں۔ یہ کہتی ہے مری طبع تو ہرتی ہے رواں اور
 مولانا اس انانیت کو مصوری کے ساتھ تصور کیا ہے اور
 ان کے نزدیک اس تصویر کی بے ساختگی ہی اس کے حسن کا راز ہے
 وہ اس بے ساختہ تصویر کو اس قدر اہمیت دیتے ہیں کہ جس کی
 تصویر ہے اسے یکسر بھلا دیتے ہیں جب نظر اور منظر ادیب کے
 لئے دونوں ناگزیر ہیں تو پھر اس بے ساختہ تصویر کی اصلیت
 یعنی ادیب کا سماجی پہلو کیسے نظر انداز کیا جاسکتا ہے؟ اس میں
 شک نہیں کہ مولانا نے انفرادیت کے جس پہلو کی طرف توجہ دلائی ہے
 وہ ادیب کو دنیا میں سمیٹا ہوا ہے مگر یہ بات کسی طرح نظر انداز
 نہیں کیا جاسکتی کہ اس تنہا انفرادیت کا ادیب میں کوئی دوجہ اور
 مقام متعین نہیں کیا جاسکتا جب تک ادیب کے سماجی شعور کی
 کوئی سطح قائم نہ کر لیا جائے۔ اس انفرادیت کے بارے میں اس
 خط میں مولانا تحریر فرماتے ہیں کبھی وہ سوتی رہتی ہے کبھی جاگ
 اٹھتی ہے کبھی اٹھ کر بیٹھ جاتی ہے اور پھر کبھی زرد و شور سے اچھلے

دوسری طرف اردو کے مشہور صاحب طرز ادیب جاد
 انصاری کا یہ خیال کہ اگر قرآن شریف اردو میں نازل
 ہوتا تو وہ بالکل انکلام کی نشر میں ہوتا یا اقبال کی
 نظم میں۔ یہ بات سنا اور بھی دلچسپ ہے کہ اردو کے یہ
 دونوں ادیب خود بڑے انانیت پسند لیٹے طرز کے
 تنہا مالک اور بڑے بے باک بلکہ ذرا خطرناک قسم
 کے ادیب ہیں۔ آل احمد سرور نے انہی جلد بھر کر کھلے
 والے شعلے کہلے۔ شاید اس لئے کہ ان کی راکھ میں بھی ان
 کی اپنی کوئی چمکری محفوظ نہیں رہتی ان میں سے ایک کے ہاں
 مولانا کے لئے بیسی شدید ناگاری ہے دوسرے کے ہاں اتنی
 ہی دلپذیر سی اور اس طرح یہ دونوں بھی اپنی اپنی اتہا
 پسندی کے کبھی نہ ملنے والے کناروں سے مولانا کے ادب پر
 تنقید کرتے ہیں۔

مولانا نے اپنے اس مکتوب میں ادیب کی انانیت کو
 اس کا سایہ کہا ہے اور ان کا خیال ہے کہ یہ سایہ کسی طرح
 ادیب سے الگ نہیں ہو سکتا "ہم اپنے ذہنی آثار کو برعزیر
 سے بچالے جاسکتے ہیں۔ مگر خود اپنے آپ سے ہٹکا لیا جاسکتے ہیں
 کتنا ہی ضمیر غالب اور ضمیر غالب کے پردوں میں چھپ کر
 چلیں۔ لیکن ضمیر متکلم کی پھر جاسی پڑتی ہی رہے گی۔ ہم جہاں جاتے
 ہیں پھر اس سایہ ہمارے ساتھ جاتا ہے" ص ۲۱۱ غ۔ غ۔

یہاں یہ بات نظر انداز نہیں کی جاسکتی کہ یہ سایہ سماجی زندگی کا
 دھبہ ہی میں چھوڑا اور نظر انداز ہے اور اگر سماجی زندگی بھی ترقی
 کی اس منزل تک پہنچ جائے اس نصف انہماک والے کو یہ سایہ
 ہو کر دیکھ کر ادیب بے رنگ یا کم سے کم بے اثر بنا دیتا ہے تو صحیح ہے کہ
 سنا ادیب کے ادیب کے رنگے آہنگے تیار ہے اس کی کوک پلک ہی کو

کا یہ عالم ہوتا کہ مشکوں کا ڈھکنا ٹھکانے تو پانی کی جھڑکیوں
کی سل دکھائی دیتی لیکن میں پھر بھی سردی کی بلا ٹھالیوں
کا گلہ مندرہ نقا ص ۲۱ رخ .

مولانا نے اپنے ایک مکتوب مورخہ ۹ جنوری
۱۹۵۳ء میں اناشیتی ادب پر خود اپنے خیالات کا اظہار
کیا ہے۔ مولانا کے نفاذ کے لئے ان کا یہ خط کسی راجت
سے اہم ہے۔ سب سے پہلی بات تو یہ کہ مولانا اناشیتی
ادب کو انتہا پسندی کا ہم معنی قرار دیتے ہیں۔ اس
مکتوب کا پہلا جملہ ہے کہ اناشیتی ادبیات کی نسبت
زمانہ حال کے بعض نقادوں نے یہ رائے ظاہر کی ہے کہ وہ
یا تو بہت زیادہ دلچسپ ہیں یا بہت زیادہ ناگوار
دھیانی درجے کی یہاں گنجائش نہیں۔ ص ۲۲

یہاں بحث یہ نہیں ہے کہ اناشیتی ادب کی جو تعریف
مولانا نے کی ہے وہ کس ہرگز مستند یا غیر مستند ہے
یہ واقعہ ہے کہ ان کا ادب اس تعریف کے عین مطابق
ہے اردو کے مشہور نقاد حسن عسکری صاحب کی رائے
ہے " انہیں بھی اپنے اوپر رنگین مزاجی کا شبہ تھا
اس رویے کا مکمل ترین اظہار انہوں نے غبار خاطر میں
کیا ہے۔ اس سے پہلے کیا کرتے تھے اس کا مجھے کوئی
علم نہیں کیونکہ میں تو آج تک آنا صاحب کی تحریر کے
دو صفحے پڑھے ہیں کامیاب نہ ہو سکا " اس معنون
میں مولانا کے ایک مکتوب پر تفسیق کرتے ہوئے لکھتے ہیں
انسانیت اور شریعت طبعی تو دور کی بات ہے جس آواز
کے قلم سے ایسے جملے نکل سکتے ہیں۔ میں تو اس کے اندر
خوش ذوق بھی تصور نہیں کر سکتا۔ " ص ۱۶۶ آدی انسان

اسے دیکھ کر طبیعت چڑسی جاتی ہے " اس شدت پسندی
اور غلو کی ایک مثال یہی مولانا کے تیراکی کے شوق میں بھی
ملتی ہے۔ یہ بات مولانا کی طبیعت کے لئے زندگی کا باعث
ہے۔ مانا کہ واقعہ یہی ہے جہاں بھی ان کے ہاں ایک
تیز قسم کی فلورپسندی نمایاں ہے۔ " میری طبیعت
کا بھی عجیب حال ہے۔ دوسروں سے پہلے خود اپنی حالت
پر دستاویز بچنے میں پسند دینے چسورہ میں بسر کرتے تھے
کیونکہ مکتبہ میں طاعون پھیل رہا تھا یہ جگہ عین دریلے
ہنگامی پروفانغ ہے۔ میں نے ہمیں سب سے پہلے تیراکی سیکھا۔
صبح شام گھنٹوں دریا میں تیرتا رہتا پھر بھی جی میں نہ ہوتا
اب بھی تیراکی کے لئے طبیعت ہمیشہ ترستی رہتی ہے۔
سبحان اللہ طبع و قلموں کی نیرنگ آرائیاں دیکھیے
ایک طرف دریا سے ہم فضا کی کا یہ ذوق و شوق دوسری
طرف آگ کے شعلوں سے میرا بھوننے کی تیشگی ثابت
اس لئے ہرگز کہ اقلیم زندگی کی سطح پر پانی بہتا ہے تو میں
آگ بھرتی رہتی ہے "

اسی شدت پسندی اور غلو کی طرف انتہائی تیلان کا
اندازہ " اچھے سے پوری طرح ٹھکایا جا سکتا ہے " لوگ
گرمیوں میں پہ پاڑ جاتے ہیں کہ وہاں کی گرمیوں کا موسم
بسر کریں۔ میں نے کئی بار جاڑوں میں پہاڑ کی راہ لی کہ وہاں
جانے کا اصل موسم ہیج ہے
" میں جس سال (موسم) گیا تھا۔ ذرا معمولی
پڑری تھی ہر طرف باری کے بعد بآسمان کھلتا اور آسمان
کے پہاڑوں کی ہر اتیں چلتیں تو کیا مرضی کروں خدا کے
کا کیا عالم ہوتا ہے۔ یاد ہے کہ کبھی کبھی سردی کی شدت

ٹر سکتے ہیں، لیکن کچھ لڑنے کی راہ یہاں پہلے ہی سے بند ہو جاتی ہے۔ صلہ غ۔ خ

مولانا سردی کے موسم کو جو درجہ انجھا دنگ پہنچ جاتے۔ بہترین موسم قرار دیتے ہیں۔... میں آپ کو بتاؤں میرے تخیل میں ہمیشہ زندگی کا سب سے بہتر تصور کیا ہو سکتا ہے۔ جاڑے کا موسم ہر اور جاڑا بھی قریب قریب درجہ انجھا دنگ رات کا وقت ہو، آتش دان میں اونچے اونچے شعلے بھڑک رہے ہوں اور میں کمرے کے ساری سندی میں چھوڑ کر اس کے قریب بیٹھا ہوں اور لکھنے پڑھنے میں مشغول ہوں؟

صلہ غ۔ خ

یہاں معلوم نہیں نفسیات کے طالب علم مولانا کے اس تصور پر عیش میں آتش دان کی موجودگی اور اہمیت کو کس بات کا علامت قرار دیں مگر اس سے یہ بات قطعیت کے ساتھ واضح ہو جاتی ہے کہ ان کی طبیعت کا اندازہ سرتا سرتا تھا پسند اور غیر معمولی حد تک جذباتی واقع ہوتی تھی، 'اعتدال' 'توازن' ہلکے رنگ، مدغم سرا اور میا نہ روی کی ساری راہیں ان کے ادب میں سدود بھی ہیں، اور مردود بھی اس خط میں تحریر فرماتے ہیں "عجیب معاملہ ہے میں نے بار بار غور کیا کہ مرے تصور میں آتش دان کی موجودگی کا اتنی اہمیت کیوں ملی گئی ہے لیکن کچھ نہیں بتا سکتا۔ واقعہ یہ ہے کہ سردی اور آتش دان کا رشتہ چولی دامن کا رشتہ ہے۔ ایک کو دوسرے سے الگ نہیں کر سکتے میں سردی کے موسم کا نقشہ اپنے ذہن میں کھینچ ہی نہیں سکتا۔ اگر آتش دان نہ ہو، پھر آتش دان بھی وہی پرانی روش کا ہرنا چاہیے، جس میں کٹیڑوں کے بڑے بڑے ٹکڑے جلائے جا سکیں بجلی کے سپر سے مری لکین نہیں ہونی بلکہ

زندگی بہر حال بسر کرتی ہے اس لئے کوشش کرتا رہتا ہوں کہ ہر موسم سے سازگار رہوں لیکن طبیعت کے اصل تقاضے پر غالب نہیں آسکتا" ص ۲۱

یہ اتہا پسندی مولانا کی وہ افتخار طبع ہے جسے مولانا محمد علی ہندی مولوی "کہا کرتے تھے ان کی شخصیت میں ضبط و اعتدال اور توازن و عمل کا جو کمال نظر آتا ہے اسے لیتے ہوئے مولانا محمد علی کی رائے سے اتفاق کرنا ناممکن ہوتا ہے۔ لیکن ان کے ادب میں جو چیز رچی بسی ہے یہ ان کی شخصیت کی جھلنا طبع ہے۔ اس میں شک نہیں کہ اس کا غالب عنصر قوت اور بے باکی کا عطیہ ہے مگر غم یہ ہے کہ اس کی جو طبعی عوا اور اجتماعی زندگی کی زمین سے اس قدر دور ہیں کہ یہ قوت اور بے باکی بے برگ و ثمر ہی رہی اس لحاظ سے دیکھا جائے تو مولانا کی زندگی کے سورج نے جہاں بہت سی روشنیوں کو ماہر کر دیا انہوں نے کہاں اس چراغ سے کوئی اور چراغ نہ روشن ہو سکا اور آج یہ بات قطعیت کے ساتھ کہی جا سکتی ہے کہ جس طرح ان کی شخصیت ان کے ساتھ ہی رخصت ہو گئی اسی طرح یہ بھی ایک المیہ ہے کہ ان کا طرز اور انداز بیان ان کی بے باکی اور تاجا کی بھی ان کے نظم اور زبان کے بعد ہمیشہ کے لئے خاموش ہو گئی اور اسی کی بھی کوئی علامت مستقبل قریب میں نظر نہیں آتی نہ کوئی ادیب یا فن کار اپنے ادب اور فن میں یہ جھنکار پیدا کر سکے "اسٹیشن سے فلتے تک سیدھی سڑک چلی گئی ہے راہ میں کوئی موڑ نہیں ملی میں سوچنے لگا کہ معاہدہ کے سفر کا بھی ایسا ہی حال ہے جب قدم اٹھا دیا تو پھر کوئی موڑ نہیں ملے گا لڑنا چاہیں تو صرف پیچھے ہی کی طرف

یکسر میل ڈالنا ہو۔ جگران کی شخصیت کی بنیادوں میں ان کی زندگی میں نہ کبھی کوئی موڑ آیا نہ کبھی کسی تبدیلی کا امکان پیدا ہو سکا۔ وہ اس قلندر کی طرح تھے جسے کچھ لوگ خواہ مخواہ کوئی لباس پہنادیں اور وہ اس لباس کو تار تار کر کے یہ کچھ بیٹھے کریں اس کے کردار کی کوئی بڑی تبدیلی ہے۔ ان کا کردار از اول تا آخر ایک قلندر کا کردار تھا اور اس کی وجہ نہ عقیدہ کا لباس پہننے فکر کا رنگ بلکہ ایک آزاد کس قدر شوخ مگر یہ ایک ایسی شخصیت ہے جس کے ہاں علم حکم اور اجتہاد کی کتنی ہی لہریں ملیں مگر اس کی زندگی کا چمکا سرتاسر جذباتی من چلا اور ایک ہی دھرے پر بسنے والا مولانا نے خود بھی کئی جگہ اپنے کو ان قلندروں میں شمار کیا ہے جو زمانہ سے یکسر لے پر وا ہو کر زندگی میں اپنی پہلی آپ ہی کرتے ہیں۔ مولانا لکھتے ہیں "وہ زمانہ کے بچے نہیں چل سکتے تھے لیکن زمانے کے اوپر سے گزر جا سکتے تھے اور بالآخر بے نیازانہ گزر جاتے ہیں"۔ ۱۳

یہ قلندریت جس خود اعتمادی کی جیسی خود داری کی اور جس درجہ بلند نفرت ہونے کی مدعا ہے وہ جس قدر مبارک اور مستود ہے اسی قدر عوام کی حقارت لینے خوا ساری دنیا کی توہین کی جسارت اور عام انسانیت کا ٹھیکہ بھاننا مبارک اور مردود چیز ہے۔

تاریخ کا یہ جہرا انہوشناک تجربہ ہے کہ اس غوی اور عزت کی تبلیغ کرنے والے عوام کی رسوائی اور تحقیر کئے بغیر اپنی بڑائی حاصل نہ کر سکے۔ چنانچہ مولانا کے ہاں اس قلندریت کا یہ جز جب ان کے لفظوں کے سامنے آتا ہے تو وہ آسانی سے مولانا کی شخصیت کے اس پہلو کو ان کی زندگی سے مربوط نہیں کر سکتا۔

مولانا تحریر فرماتے ہیں "لوع انسانی کی اکثریت کے فیصلوں کا ہمیشہ ایسا ہی حال رہا ہے۔ جمیعت بشری کا یہ فطرت ہے کہ ہمیشہ عقل مند اکا دکا ہو گا بھیڑے دتو فرس ہوا کارہے گی۔ کسی بند بانی نے انتہا پسندی کے مختلف روپ اختیار کر کے ہی مولانا اپنے کھانے کے ذوق میں تحریر کرتے ہیں۔۔۔ میں مٹھاس سے زیادہ ملاحظت کا شدید اپوں۔۔۔۔۔۔ نہ صرف چائے میں بلکہ کسی چیز میں بھی زیادہ مٹھاس گوارا نہیں کر سکتا۔۔۔ دنیا کے لئے جو چیز مٹھاس ہوئی وہی میرے لئے بد مزگی ہو گئی۔ کھانا تو منہ کا مزہ بگڑ جاتا ہے لوگوں کو جو لذت مٹھاس میں ملتی ہے مجھے نمک میں ملتی ہے۔ کھانے میں نمک پڑا ہو مگر میں اوپر سے ادھر دوں گا۔ میں صباحت کا نہیں ملاحظت کا قنیل ہوں۔ ۱۹۶"۔

ایک اور جگہ یہ اشارہ کسی قدیم بھڑور طریقہ پر ان لفظوں میں کرتے ہیں: "ایسا معلوم ہوتا ہے کہ یا تو میرے ہی منہ کا مزہ بگڑ گیا ہے یا دنیا میں کسی کے منہ کا مزہ درست نہیں"۔

۱۹۷

مولانا کی حکیمانہ ذہنیت میں ضبط کا جبر کتنا ہی غالب رہا ہو مگر ان کے سارے ادب میں جس چیز کی شریعت ہی سے کمی رہی ہے وہ ضبط اور اعتدال ہے وہ ہر معاملے میں بڑے انتہا پسند بھی نہ صرف شکر کے بارے میں بلکہ موسم کے بارے میں بھلا وہ اعتدال کو دوا نہیں رکھتے۔ لکھتے ہیں: "اھاں عمر ہی سے پھر کا طبیعت کا اس بارے میں کچھ عجیب حال رہا ہے گری کتنی ہی معتدل ہو مگر مجھے بہت جلد پریشان کر دیتی ہے اور ہمیشہ سرد موسم کا خواستگار رہتا ہوں۔ موسم کی خشکی میرے لئے زندگی کا اصل سرمایہ ہے۔ یہ بوجی پونجی ختم ہوئی اور گویا ساری زندگی کی ساری کیفیتیں ختم ہو گئیں چونکہ

اسی مٹی سے بنی۔ ہر خاندان اپنی روایتی زندگی کی ایک نظر سے
پیدا کر لیتا ہے۔ اور وہ نسلاً بعد نسلًا متصل ہوتی رہتی ہے
میں صاف محسوس کرتا ہوں کہ اس روایتی زندگی کا تعلق
میرے خیر میں رچ گئے ہیں۔ اور میں ان کا پکڑے باہر
نہیں جا سکتا۔“ ۱۲۷

مولانا جس چیز کو فکر و عقیدہ کا اختلاف کہتے ہیں
وہ محض نقطہ نظر کا فرق ہے مسلک و طریقہ کا بعد نہیں
ہے۔ ان کے والد مرحوم اپنے دیوان خانے میں جو طبع
مربیوں کے مجمع میں رشد و ہدایت کا کام کرتے رہے
مولانا بھی اس طرح اپنے ڈرائنگ روم یا سائنس وزارت
سے قومی رہنمائی کا حق ادا کرتے رہے فرق دیوان خانے اور
ڈرائنگ روم کا ہے مشترک بات یہ ہے کہ دونوں جگہ عوام
کا داخلہ ممنوع تھا۔

پھر مولانا نے اپنے جن عقائد کی تبدیلی کا حوالہ دیا
ہے وہ ان کی شخصیت میں اس قدر اہم نہیں ہیں جو قدر
یہ بات کہ ”تعلیم دماغ پر ایک نیا رنگ چڑھ دے گی لیکن
اس کی بناوٹ کے اندر نہیں اترے گی۔ بناوٹ کا اندر
ہمیشہ نسل خاندان“ اور صدیوں کی متواتر روایات سے
کا ہاتھ کام کرتا رہے گا“ ۱۲۸

مولانا کا خیال ہے کہ ان کے عقائد میں بنیادی تبدیلی
تقلید کی جگہ علم کے لیے لینے سے ہوئی۔ اور اس طرح غیاء کے بل
جانے سے ساری عادت کی دیواریں متزلزل ہو کر گر گئیں۔

ممکن ہے مولانا جس فکری رجحان کی طرف بار بار اشارہ کر رہے
ہیں۔ وہ تقویٰ اور ادنائی اعتبار سے بہت ہی اہم اور لائق توجہ
ہر مگر ان کی سیرت کردار اور شخصیت میں اولین چیز عقیدہ
نہیں شخصیت کا جادو ہے۔ ممکن ہے عقیدوں کی دنیا انہوں نے

میرے خاندان کی دنیا وقت کی راہوں سے اس
دور واقع ہوتی تھی کہ ان راہوں کی کوئی صدا وہاں تک پہنچ
ہی نہیں سکتی تھی۔ اور اس اعتبار سے گریٹو پریس پہلے کے
ہندوستان ہی میں زندگی بسر کر رہا تھا؟ ۱۲۹

ہندوستان کی سیاسی ہنگامی زندگی میں ان کی تکرر
ایک ہنگامی حیثیت رکھتی ہے اگرچہ اس حادثے نے ان کی زندگی
میں غیر معمولی تبدیلیاں کیں مگر ان کی شخصیت یکساں رہی
نے بھی کوئی ایسی تبدیلی نہ کی جسے بنیادی تبدیلی تسلیم کر لیا
جائے وہ کبھی بھی عوامی ذہنیت کو برداشت نہ کر سکے اور
کبھی ایک عوامی رہنما نہ بن سکے۔ پروفیسر عجیب نے اس
طرف ایک اہم اشارہ کیا ہے۔ ”لیکن واقعات ایک دوسرے

رنگ کی طرف اشارہ کرتے ہیں۔ مولانا آزاد میں تبدیلی
نہیں ہوئی وہ مسلم رہنما سے ہندوستان کے لڑنے والے رہے
لیکن ان کی حیثیت ایک اہم شیر یا قطب کی سی ہی جا سکتی ہے
اس میں شک نہیں کہ وہ اپنی غیر معمولی ذہانت کی وجہ سے
ہندوستان کی قومی تحریک کے بہت اہم کن تسلیم کر لئے
گئے۔ لیکن انہوں نے کس حد تک اس تحریک کو متاثر کیا

اور کتنے لوگ اس وقت اس مدرسہ فکر میں ایسے ہیں جنہیں
مولانا کا تربیت یافتہ یا کم سے کم ان کا ہم مسلک کہا جاسکے
تو شاید جواب نفی میں ہو۔ اس سے آسانی سے یہ اندازہ
کیا جاسکتا ہے کہ ان کی طبیعت کا سا بچان کے خاندان
کا پروردہ ہی رہا۔ وہ خود بھی اس راز سے آگاہ معلوم ہو
ہیں کہ ان کی تربیت میں خاندانی اثرات کا عمل دخل برابر
جاری رہا۔ ایک جگہ لکھتے ہیں ”ہر انسان کی اخلاقی
اور معاشرتی صورت کا قائلہ فعل خاندان کی مٹی سے بنتا ہے
اور مجھے معلوم ہے کہ میری عادات و خصائل کی موروثی جگہ

نہیں انکار و عقائد کلمہ ہے۔ اور جب اس اعتبار سے اپنی حالت کا جائزہ لیتا ہوں تو خاندان، تعلیم، ابتدائی گروہ پیش کوئی گرفتہ بھی میل کھاتا ہوا دکھائی نہیں دیتا۔ ۱۲۷

مولانا کا یہ خیال بھی پہلے خیال کی طرح محتاج نظر ہے۔ وہ خود عملی زندگی کی اولیت کے قائل رہے ہیں اور تذکرہ میں لکھا کہ انہوں نے انکار سے کہیں زیادہ اعمال کو اہمیت دی ہے۔ انسانی انکار و عقائد جس آسانی سے بدلے بدلانے جاسکتے ہیں انسانی عادات و اطوار آسانی سے نہیں بدلی جاسکتیں جس آسانی سے لوگ اپنا مذہب بدل سکتے ہیں شاید تہذیب اس آسانی سے بدل سکیں اس لئے ہم مولانا کی شخصیت کے آثار ان کی عادات و خصائل میں تلاش کریں تو آسانی سے کہہ سکتے ہیں کہ طبیعت کا یہ سانچہ ان کے خاندان ہی کا سرہون منت ہے۔ البتہ وہ جس چیز کو عقیدہ اور عادت کا فرق بتاتے ہیں ان کے ذہن میں جو بھی مفہوم رکھتا ہو مگر ان کی زندگی میں اس کا اثر بہت کم نظر آتا ہے۔ ان کی ساری زندگی ان کے اپنے ایک لفظ میں بے لچک زندگی کہی جاسکتی ہے وہ جب اپنے بزرگوں کے عقائد کا بیان کرتے ہیں تو خود تحریر فرماتے ہیں: میرے ہرش سبھالے ہی ایسے بزرگوں کو اپنے سامنے پایا جو عقائد و افکار میں اپنا ایک خاص مسلک رکھتے تھے اور اس میں اس درجہ سخت اور بے لچک تھے کہ بال برابر ادھر ادھر ہونا کفر و زندقہ تصور کرتے تھے۔ ۱۲۸

مولانا کی طبیعت کے سانچے کی ہتھکڑی دراصل اسی اہل کا نتیجہ ہے وہ بھی زندگی کے معاملے میں کسی وقت اور کبھی بھی قیمت پر کوئی سمجھوتہ کرنا نہیں جانتے۔ بعض نامور حالات کو مجھ ہی سے گوارا کر لینا یہ الگ بات ہے۔ مولانا اپنے خاندان کے بارے میں لکھتے ہیں۔

گئی جگہ مولانا نے اس کا صاف صاف اعتراف کر لیا ہے کہ یہ ان کی کمزوری ہے جس پر فخر کرنا نہ مناسب ہے نہ جائز جیسا کہ اوپر حوالہ دیا گیا ہے ایک اور خط میں بھی انہوں نے یہی بات ان لفظوں میں دہرائی ہے میرا اور زمانہ کا باہمی معاملہ بھی شاید کچھ ایسی ہی نوعیت کا ہوا، طبیعت کی بے میل نماند فکر و عمل کے کسی گوشے میں بھی وقت اور موسم کے پیچھے نہ مل سکی۔ اسے وجہ کا نقص کہئے لیکن یہ ایک ایسا نقص تھا جسے طبیعت اول روز سے اپنے ساتھ لائی گئی اور اس لئے وقت کی کوئی خارجی تاثیر اسے بدل نہیں سکتی تھی پھر کے تحریر فرماتے ہیں جس جنس کی بھی عام مانگ ہوگی میری وہ کان میں جگہ نہ پاسکی، یا یہ کہہ اوروں کے لئے پسند و ناخواب کی جو علت ہوئی وہی میرے لئے ترک و اعراض کی علت بن گئی۔ انہوں نے دو کانوں میں ایسا سامان سمجھایا جس کے لئے سب کے ہاتھ بڑھیں۔ میں نے کوئی چیز ایسی رکھی نہیں جس کے لئے سب کے ہاتھ بڑھ سکیں۔

معاہدہ اگر آخرا ہی ہوتا تو چند اہل قابل تو یہ نہ تھا مگر یہ بات مولانا کا عقائد آسانی سے نہیں بھلا سکتا کہ جہاں لوگوں نے بازار بھرا رکھے تھے وہاں مولانا نے بھی چاہے بازار سے الگ ہی سہی مگر بہر حال دوکان ہی لگائی آگئے لگائی۔

”گوگ بازار میں دوکان لگاتے ہیں تو ایسی جگہ ڈھنڈھ کر لگاتے ہیں جہاں خریداروں کی بھڑ لگتی ہو میں نے جس دن اپنے دوکان لگائی تو ایسی جگہ ڈھنڈھ کر لگائی جہاں کم سے کم گاہگوں کا گڑھ ہو سکے۔ ۱۲۹۔ خ

البتہ مولانا کا خیال ہے کہ عادات و خصائل میں نہیں بلکہ انکار و عقائد میں وہ اپنے خاندان سے یکسر مختلف ہیں خود تحریر فرماتے ہیں کہ ”جہاں عادات و خصائل کا

اس افتاد سے خوش نہیں ہوندا سے صن و خوبی کو کوئی بہت سمجھتا ہوں یہ ایک نقص ہے کہ آدمی بزم و انجمن کا حریف نہ ہو اور محبت و اجتماع کی جگہ خلوت و تنہائی میں راحت محسوس کرے۔ "حق یہ ہے کہ اس اعتراف کے بعد مولانا نے خود اپنے شعور کے کئی درجے بلند کر لئے۔ پھر ساتھ ہی یہ بھی تسلیم کر لیا۔ "طبیعت کا سانچہ اتنا پختہ ہو چکا ہے کہ اسے توڑا جا سکتا ہے مگر مڑا نہیں جا سکتا۔" مولانا نے اپنی اس افتاد طبع کو کوئی جگہ یا کوئی ہے۔ کاروان خیال کے ایک خط میں تحریر فرماتے ہیں "اب نر زمانہ ماری طبیعتوں کا تحمل ہے دہم زمانہ کے سانچوں میں ڈھل سکتے ہیں" صلا کا و ان خیال

لیکن طبیعت کا یہ سانچہ اور جذباتیت مولانا کی - شخصیت کا بہت اہم مسئلہ ہے، اس لئے وہ اسے کمزوری ماننے کے باوجود ایک طرح کی بڑائی کا اھتدایضال کرتے ہیں اور اس کمزوری میں بھی اپنے لئے خوبی کے بہت سے پہلو نکال لیتے ہیں۔ ایک خط میں نادقت کے پھل اور موسم کے دلغ پر بحث کرتے ہوئے اپنی قیمت کا اس طرح بڑا اظہار کرتے

ہیں کہ ایک شاعرانہ تلی بن جائے فرماتے ہیں... "باؤت کا طبیعتیں جب کبھی ظہور میں آئیں گی تو نادقت کے پھلوں کی طرح موسم کے لئے اجنبی ہوں گی۔ نہ تو وہ وقت کا ساتھ دے سکیں گی اور نہ وقت ان کے ساتھ میل کھا سکے گا تاہم چونکہ ان کی نو میں ایک طرح کی عزایت ہوتی ہے اس لئے نادقت کی چیز ہونے پر بھی بے قدر نہیں ہوجائیں گوں کو مزہ لے لیا نہ لے لیکن ان کی گراں قیمتیں کا اعتراف ضرور کریں گے۔" ص ۱۲۴

انیمتی و ذہنیت کا یہ احساس اور اپنی بڑائی پر فخر کا یہ جذبہ یقیناً نہ جانکر ہے نہ مبارک اور جیسا کہ خود

ہو چکا ہے انہوں نے اپنی اس کمزوری میں غالب صیغے انانیت پسند سے کوئی سبق لینے کی جگہ اس ہی کی پیروی میں اپنے لئے بڑائی کا جواز پایا لکھتے ہیں۔ لوگ اگر میری طرف سے رش پھرتے ہیں تو مجھے اس کے بدلہ گلہ مند ہوں اور زیادہ منت گزار ہونے لگتا ہے کیونکہ ان کا جو ہجوم لوگوں کو خوش حال کرتا ہے میرے لئے بسا اذیتا ناقابل برداشت ہو جاتا ہے میں اگر عوام کا رجوع و رجوع گوارا کرتا ہوں تو یہ میرے اختیار کی پسند نہیں ہوتی اضطراب و تکلیف کی مجبوری ہوتی ہے جس کی زندگی کے پہلوں کو چھوڑنا اٹھا سیکر زندگی کے گمانوں کو بھٹھوڑنا نکالا۔ میرا معاملہ سیاسی زندگی کے ساتھ وہ ہوا جو غالب کا شعاری کے ساتھ ہوا تھا۔ اسی وجہ سے مولانا خلوت کے اس مددگار بن گئے ہیں جب کبھی قید خانے میں سنا کرتا ہوں کہ فلاں قیدی کو قید تنہائی کی سزا دی گئی ہے تو حیران رہ جاتا ہوں کہ تنہائی کی حالت آدمی کے لئے سزا کیسے ہو سکتی ہے ص ۱۱۸-۱۱۹

انانیت ادب کی یہی وہ بڑی عروہ ہے جسے قبول نہ کیا خوب کہا ہے۔

سہ موج ہے دریا میں اور بیرون دیا کچھ نہیں۔
فراق اور جدائی خواہ کسی حالت میں ہو اور کسی قدر میرے لئے یہ آدمی کے لئے وبال جان ہے۔ وصل اور طلب کتنی بھی لے اور کہیں بھی پائے تو یہی آدمی کا انعام ہے۔ انعام سے عروہی انسان کی بڑی عروہی ہے خوش بھی ہرگز نہیں ہے۔ اس پر خوش ہونا انسانی فطرت کی نہ دانائی ہے نہ بڑائی۔

چنانچہ کہیں کہیں مولانا اس کا احساس کر کے انسانی فطرت کی ناکردگی ان نقطوں میں کرتے ہیں۔ اپنی طبیعت کی

انہوں نے یہی طریقہ اختیار کیا کہ خود تعلیم دیں یا بعض خاص اساتذہ کے قیام کا انتظام کر کے ان سے تعلیم دلوائیں۔ ۱۲۹
اس کا ایک اور بڑا سبب بھی جس کی طرف مولانا نے اشارہ کیا ہے۔ یہ ہے کہ ان کا خاندان معاشی اعتبار سے بہت آسودہ مال تھا، اس فراغت کا ایک اثر یہ بھی ہوا کہ ان کی طبیعت میں اپنی بڑائی کا ایک زلالہ احساس مختلف ہمیس بدل بدل کر ان کے سامنے آتا رہا۔ اور وہ اس کو نہ پہچان سکے۔ اس خط میں اس کا اعتراف کسی قدر غیر جانبدارانہ نقطہ نظر سے ان لفظوں میں خود بھی کیا ہے
"اکثر حالتوں میں ایسا ہوتا ہے کہ ابتدا ہی سے طبیعتیں بر خود غلط ہر جاتی ہیں۔ اور نسلی نور اور پیدا نشی خود پرستی کا وہی رنگ لگ جاتا ہے جو خاندانی امیر زادوں کی تباہی کا باعث ہوا کرتا ہے مگر اس کے کچھ نہ کچھ اثرات میرے حصے میں بھی آئے ہوں کیونکہ اپنی چوریاں پکڑنے کے لئے خود اپنی کمین میں بیٹھنا جیسا کہ عرفی نے کہا ہے اسما نہیں ہے۔"

اس افتاد طبع کا باعث ان کا خاندانی ماحول بھی ہے جہاں لوگ پیرزادہ خیال کر کے ان کے ہاتھ پیر جوتے ہیں اور مولانا کو اس سے وحشت ہوتی ہے۔ چنانچہ پچھن ہی سے سکون اور جدائی کی تلاش اور طلب کا ان کی شعور میں پختہ ہو جانا ایسے خاندانی ماحول سے مولانا کا آسودگی کو ظاہر کرتا ہے۔ اور پھر بعد مولانا اس کمزوری کو خوبی بنانے میں کامیاب ہو جاتے ہیں۔ یہ تو محسوس کر لیتے ہیں کہ سیاسی زندگی میں یہ ایک بہت بڑی کمزوری ہے مگر اس کمزوری کو بدلنے اور اس کو پوری طرح سمجھنے کا کوشش کرنا اب ان کے اختیار سے باہر

کی راہ میں کبھی کبھی رکاوٹ بھی محسوس کرتے ہیں لیکن وہ اس کمزوری پر غالب آنے کی پوری طاقت نہیں رکھتے چنانچہ اس خط میں تحریر فرماتے ہیں۔ ابتدا ہی سے طبیعت کی افتاد کچھ ایسی واقع ہوئی ہے کہ خلوت کا خواہاں اور خلوت سے گریزاں رہتا تھا یہ ظاہر ہے کہ زندگی کی نشوونما کے تقاضے اس طبع وحشت پرورش کے ساتھ نچلے نہیں جاسکتے۔ اس لئے یہ مختلف خود کو انجمن آرائیوں کا خوگر بنانا پڑتا ہے مگر دل کی طلب ہشت بہانے ڈھونڈھتی رہتی ہے۔ جو نہی ضرورت کے تقاضوں سے ہلکتی ملی وہ اپنی کامجرتوں میں لگ گئی "طلا غ۔ غ۔ غ۔ اس سے اندازہ ہوتا ہے کہ مولانا کو اس بارے میں بھی اپنی طبیعت سے لڑنا پڑا لیکن فوس کہ طبیعت پر وہ پورا قابو نہ پاسکے اور دل کو خزاں کے بہاؤں سے نہ بچا سکے۔

طبیعت کی اس افتاد کا سبب معلوم کرنا چنداں دشوار نہیں ہے۔ مولانا کی تعلیم ابتدا ہی سے انفرادی طریقہ تعلیم کے مطابق ہو گئی، اس کے ان کو جماعت کے ساتھ رہنے اور پڑھنے کے وہ مواقع نہیں ملے جو عموماً مدرسوں اور کالجوں میں ناگزیر ہیں۔ انہوں نے ہر فن کی تعلیم اس کے ساتھ سے ہی طوری حاصل کی۔ تکرار سے میں فرماتے ہیں: "مدرسے کی تعلیمی زندگی بہر حال گھر کی چار دیواریوں کے گوشہ تنگ سے زیادہ وسعت رکھتی ہے۔ اور اس لئے طبیعت کو کچھ نہ کچھ ہاتھ پاؤں پھیلانے کا موقع مل جاتا ہے لیکن مالدراجوم یہ بھی گوارا نہیں کر سکتے تھے۔ کلکتہ کے سرکاری مدرسہ بھی مدرسہ عالیہ کی تعلیم ان کی نظروں میں کوئی وقعت نہیں رکھتی تھی اور فی الحقیقت قابل توجہ تھی بھی نہیں اور کلکتہ سے باہر بیٹھنا انہیں گوارا نہ تھا

کارخانے کو بھلانے کے لئے کبھی کسی خارجی سہارے کی ضرورت پیش آئے گی۔ یہ خارجی سہارا کسی نرس کا ہو یا کلاب کے تخمزن کا مگر ہے۔ یہ خارجی ہی سہارا۔ یاں یہ اپنی اپنی توفیق ہے کہ چائے، نرس، یا کلاب کے تخمزن سے کون اپنے معیار حسن اور مذاق حسن کی کس قدر تسکین کا سامان فراہم کرتا ہے اصل بات یہی ہے کہ سہ

تیشے بنیر مرزہ سکا کوہ کن اسد

یہی وہ خطرناک ذہنیت ہے جو بڑے سے بڑے ادیب کو آفریقین کی اکلوتی اولاد امید سے اس درجہ محروم کرتی ہے کہ آدی کا سہارا ادیب بھی غم اور یقین کی دلدل سے ہمیشہ کے لئے مایوس ہو جاتا ہے۔ چنانچہ مولانا کے ہاں بھی یہ نقاب ان کے ادب کے چہرے سے جب اڑتا ہے تو پھر بذاتی طبیعت کو صاف صاف اس کا اعلان کرنا پڑتا ہے کہ "بانسری اندر سے خالی ہوتی ہے گرز لایا سے بھری ہوتی ہے۔ یہی حال میرا ہے" صلت غ غ یہ ذہنیت اس لئے اور بھی خطرناک کہی جا سکتی ہے کہ آدی اپنے غم کی بانسری پر اپنی خلوت پسندی کی نفی کو اس طرح طاری کر دیتا ہے کہ محردی کے احساس کی جگہ اس کی تعریف اور بڑائی کا جذبہ پیدا ہو جاتا ہے۔ مولانا ایک جگہ لکھتے ہیں "باتی رہی قید و بند کی تنہائی اور علاقوں کا انقطاع تو حقیقت یہ ہے کہ یہ حالت کبھی میرے لئے موجب کائنات ہوسکتی میں اس سے گریزاں نہیں رہتا اس کا آرزو مند رہنا ہوں تنہائی خواہ کسی حالت میں بھی آئے اسے اد کسی شکل میں میرے دل کا دروازہ ہمیشہ کھلا رہے گی"

مولانا اپنی خلوت پسندی کو زندگی کی مشخوہیتوں

سے انسانی مشر کو محض ذہنی مشر کے خالے تک اس طرح عدد و ذکر دیا ہے کہ سارا انسانی ماحول اس سے یکسر نابرد ہے اور انسان کی داخلی دنیا کے علاوہ اس دنیا میں کسی خارجی دنیا کا وجود ہی نہیں ہے۔ لیکن اس کے مقابلہ مولانا نے انسانی مشر کے جن وسائل کا نام لیا ہے اور جن جن ذہنی گونگا یا ہے وہ سب خارجی زندگی کے مظہر اور انسان کی داخلی دنیا سے الگ اپنا ایک جدا گانہ وجود رکھتے ہیں مولانا لکھتے ہیں قید خانہ کی چار دیواری میں بھی سوچ مسکراتے اور چاندنی تاتوں نے کبھی قیدی اور غیر قیدی میں امتیاز نہیں کیا وغیرہ وغیرہ۔ سوال یہ ہے کہ اگر انسان کا عیش و طبع کا عیش ہے جسم اور خارجی دنیا سے یکسر آزاد ہے تو پھر وہ سوچ، چاند، ستاروں، صبح اور شام کا کیوں محتاج ہے۔ عیش و مشر کے یہ سارے سامان کیا محض ہمارے ذہن کے اندر ہیں یا ان کا اپنا ایک الگ خارجی وجود جس کی تصدیق ہمارا ذہن بھی کرتا ہے۔ مانا کہ انسان کا دل بقول مولانا کا عیش، دست کی ٹوکھری ہے مگر یہ ٹوکھری جس سامان کی محتاج ہے وہ اسے لازماً باہر سے لینا پڑتا ہے یہ الگ بات ہے کہ وہ ایران و محل کا سہارا لے یا رشت کے سایہ کا دیا و نخل کا فرش ہو یا سنبھو خود رو رقی قریش کے کنول ہوں یا آسمان کی قدلیوں ان نصیب کا وجود ان یقیناً انسانی داغ کے وجود سے باہر موجود ہے اور اس کے بغیر انسانی ذہن خود اپنی خوشی کا بھی اظہار نہیں کوسکتا مولانا اس خط میں ایک جگہ اپنی چلنے لگنے کے بارے میں تحریر کرتے ہیں "پھر دوسری آدمی سیری کے لئے ہاتھ پیراؤ لگا اور دنیا کو اور اس کے سارے کارخانہ سود و دنیاں کو یکہ قلم فرما دینا شروع کرنا۔ تو معلوم ہوا کہ دنیا اور اس کے سارے

ہیں۔ ہر وقت خوش رہو، اور ہر ناگوار حالت کو خوشگوار بناؤ
جس کا دستور العمل ہے، "علاج۔ ع۔

یہاں یہ بات خصوصیت سے قابل توجہ ہے کہ مولانا
قید کے اندر اذیتد کے باہر دونوں جگہ اپنی دل کی دنیا میں
گمن ہوں۔ ایک جگہ اسے خود رفتگی سمجھتے ہیں۔ دوسری جگہ
شگفتہ مزاجی۔ قید سے باہر کی دنیا میں جہاں شگفتہ مزاجی
ان کا قوی فرض ہے وہاں خود رفتگی ان پر چھائی رہتی ہے۔
دیکھو کہ کیا زیادہ صحیح ہوگا کہ وہ خود رفتگی کو اپنے اوپر لاد لیتے ہیں

شاید اس لئے کہ دوسرے عام انسانوں سے ان کی ذہنی دنیا ذرا
لمبدا در کچھ جدا ہے۔ قید کے اندر کی دنیا میں جہاں وہ
پوری طرح مقید ہیں کسی سے نہ ملنے جلنے کا موقع ہے نہ
آزادی دہاں ان کی زندگی شگفتہ مزاجی کے قالب میں گھل
گئی۔ سوال یہ ہے کہ یہ سب کس لئے؟ مرناس لئے کہ
خود خوش ہلا جلے نہ کہ اس لئے کہ دوسروں کو بھی خوش
و خرم دیکھا جائے۔ مولانا نے خوش رہو کا عمل اگر کسی طرح انجام
دے بھی لیا تو دوسروں کو خوش رہنے دو کا امکان یکسر ختم کر دیا
اس خط میں مولانا نے کھل کر انسانی محض کو بھیج

انسان کی ذہنی مشترک میں محدود کر دیا ہے کہتے ہیں انسان
کا اصلی عیش و آسائش کا عیش ہے جسم کا نہیں۔ پھر تحریر فرماتے
ہیں کہ عیش مشترک کی جن گل شگفتگیوں کو ہم پاروں طرف
ڈھونڈھتے ہیں اور نہیں پاتے وہ ہمارے یہاں خانہ دل کے
چمن زاروں میں ہمیشہ کھلتے اور مچھلتے رہتے ہیں، جگل کے
مور کو کبھی باغ و چین کی جستجو نہیں ہوتی اس کا چمن خود
اس کی اہل میں موجود ہوتا ہے۔ جہاں کہیں اپنے پر کھول دیکھا
ایک چمنستان پر قفلوں کھل جائے گا۔
ان جہلوں میں مولانا نے بڑی شدت اور انتہائی جا۔

ہے۔ دماغ اپنی فکر سے باہر آنا نہیں چاہتا اور دل اپنی
نقش آرائیوں کا گوشہ چھوڑنا نہیں چاہتا۔ نرم و انجن کے
لئے بار خاطر نہیں ہوتا لیکن یا رشا طرحی بہت کم بن سکتا ہوا
"علاج۔ ع۔ خ۔ وہی خود رنگی وہی اپنے خیال کی دنیا میں
ہستی جو کم بیش قید خانہ کے اندر مولانا پر طاری رہتی ہے
یہاں بھی موجود ہے۔ معلوم نہیں کیوں مولانا نے ان مرحلوں
سود و رنگ اور دو جہاں داروغن کے مرتعہ کہا ہے حتیٰ ہی ہے
کہ دونوں جگہ مولانا کی وہی طبیعت وہی انداز تفکر دلچسپ

کا مخصوص جذباتی بائیکنیں اور وہی انداز بیان ہے جو قید
کے اندر تھا۔ وہ کس بھی جگہ اپنی ذہنی دنیا کے نقش و نگار
سے خواہ وہ کتنے ہی حسین سہی آزاد نہیں رہ سکتے۔ اور
حقیقت کی نیکے نقش و نگار کو خواہ وہ کتنے ہی سنگین
سہی ایک آنکھ نہیں دیکھتے۔ اس لئے کہ ان کو دیکھنے کی
تاب لانا سورج سے آنکھیں لڑانے کے مترادف ہے لہذا
یہ حوصلہ خدا کے نہایت ہی خاص بندے برابری نظر دہاں
کا حصہ ہے۔ خام کاروں کو کبیس کی خاطر اپنیل کی کوشش
آرائیوں کا گوشہ چھوڑنے کی ہمت ہو سکتی ہے مولانا نے

قید اور آزادی کی زندگیوں کو دو جہاں گانہ دنیا میں تصویر کیا ہے
اس خط میں کہتے ہیں "اگر آپ مجھے اس عالم میں دیکھیں
تو خیال کریں مری بھلی زندگی مجھے قید خانے کے دوڑانے
تک پہنچا کر واپس چلی گئی۔ اور اب ایک دوسری ہی زندگی
سے سنا بقرہ پڑا ہے" دوسری زندگی کیلئے؟ اس کا تفصیل
میں فرماتے ہیں۔ جو زندگی کل تک اپنی حالتوں میں گم اور
خوش کامیوں اور دل شگفتگیوں سے بہت کم آشنا تھی۔
آج اچانک ایک ایسی زندگی کے قالب میں ڈھل گئی جو شگفتہ
مزاجیوں اور خضعہ رویوں کے سوا اور کسی بات سے آشنا

پسند کی جولانیوں کو کہاں سے کہاں پہنچا دیا کرتا ہے ص ۵۶
غریب کا شام مرد خود بہت نئے کبھی نہیں جیسے اللہ کے
سپاہی کا یہ شعر سنا ہوتا۔

ساقیا رنج نہ کر جاگ اٹھے گی محفل

اور کچھ دیر اٹھا رکھتے ہیں پنپنا اپنا

کتنی تھکا دینے والی دوری مائل ہے ان دور بڑی دشاؤں
کے درمیان جہاں ایک ادیب اپنے عالم تنہائی کی خلوت اندر
میں کسے خیال اور عقیدے کو بھی مثل ہونے کی اجازت نہیں
دیتا اور ایک شاعر ساری لذت پسندیوں کے باوجود اپنے سینے
میں اپنی ذاتی خواہش ستر کو اجتماعی تلافی کی خاطر گرہلا نہیں کتا
سکتا تو کچھ دیر کے لئے ملتوی فرما کر پہلے ہے۔ ایک کے ہاں
جذبات کے سمندر پر لہروں کا اضطراب چھایا ہے دوسرے
کے ہاں جذبات کی لہلہ میں بھی ہر لہر کا اضطراب ضبط کے
سمندر کی تہ میں چھپ گئی ہے دونوں کے ہاں دلی جذبات
کا اظہار ہے۔ لیکن ایک جگہ ضبط کی گرفت جتنی سخت ہے
اور دوسری جگہ ضبط کا فقدان اتنا ہی گراں ہے۔ اس خط
میں مولانا نے جو ہر لال کی خواب میں بڑبڑانے کی عادت پر
اس طرح روشنی ڈالی ہے۔ یہ بڑبڑانے کی حالت بھی عجیب
ہے یہ عموماً اپنی طبیعتوں پر طاری ہوتی ہے جن میں دل
سے زیادہ جذبات کام کیا کرتے ہیں۔ جو ہر لال کی طبیعت
بھی سراسر جذباتی واقع ہوتی ہے اس لئے خواب و بیداری
دونوں حالتوں میں جذبات کام کرتے رہتے ہیں مشغ-خ
اگر مولانا کی یہ رائے صحیح ہے اور تقریباً صحیح ہے تو پھر آسانی
سے کہا جاسکتا ہے کہ مولانا کے ادب میں بھی وہی جذباتیت
جو ہر لال کو خواب میں بڑبڑانے پر مجبور کرتی ہے فرق اتنا
ہے کہ سوتے ہوئے آدمی کے بڑبڑانے سے زیادہ سے زیادہ

کسی کی نیند میں خلل پڑ سکتا ہے۔ مگر ادیب اور فن کار کی جذباتی
بے راہ روی اور آزاد کلامی لوب اور فن کی دنیا میں بڑے
دہر کے دے سکتی ہے۔ اور مادی دنیا اور سماجی حقائق کو
جذبات کے دھندلکے میں اس طرح چھپا سکتا ہے کہ ساری
کائنات کو تھوڑی دیر کے لئے اپنے خیال کے دام میں پھنسا
دے۔ مگر محض تھوڑی دیر کے لئے مولانا کے ہاں اس جذبات
کی پرورش ہی عزت اور خودداری جیسی بڑی قدروں کا بھی بڑا
بے جان اور بے اطمینان تصور نہیں ملتا ہے اس خودداری اور
عزت کو اگر فقہی کہا جائے تو زیادہ درست ہوگا اس میں
نغمہ کم اور نوحہ زیادہ ہے۔ وقار کم اور بھنگار بہت ہے۔ حقیقی
خودداری کی علامت تھی اور کتابی خودداری زیادہ ہے۔ مولانا نے
اپنے گھر سے مطالعہ کی غرض سے کچھ کتاب شگنائی ہی لیکن
پھر ان کو خیال آتا ہے کہ یہ کتابیں حکومت کی رعایت سے
ان تک پہنچ سکیں گی۔ اور یہ ان کی عزت نفس پر ناگوار
چنانچہ لکھتے ہیں میں نے دوسرے ہی دن اسپیکر جنرل کو
خط لکھ دیا کہ فہرست کا پرچہ واپس کر دیا جائے جب تک
گورنمنٹ کا موجودہ طرز عمل قائم رہتا ہے میں کوئی چیز مکان
سے منگوانی نہیں چاہتا۔ ص ۵۷ غریب۔

اس چھوٹی موٹی عزت نفس کی وجہ سے انہیں آخر
اپنی زندگی کی دو قسمیں کرنی پڑیں، ایک تیرفانہ کے اندر زندگی
اور ایک تیرفانہ سے باہر کی زندگی۔ مولانا فرمانے ہیں کہ
دونوں زندگیوں کے موقعوں کی الگ الگ رنگ و روغن سے
نقش آرائی ہوئی ہے۔ آپ شاید ایک کو دیکھ کر دوسرے
کو پہچان نہ سکیں پھر ساتھ ہی آزاد زندگی کا مرتع پیش
کرتے ہیں کہ قید سے باہر کی زندگی میں اپنی طبیعت کی انفراد
بدل نہیں سکتا۔ خود رکھی اور خود مشغولی مزاج پر پھلتی رہتی

مجموری نے ان کی عظیم شخصیت کے بائبلین کو مقبلاً بھی لمبہ کر دیا ہو۔ ان کے ادب کی سطح کو بہت اٹھلانا دیا ہے۔ اس ہذباتی طبیعت نے ادب کی عظمت کو سطحیت کی حد تک متاثر کیا ہے۔ ان کے نقاد کے لئے یہ عبرت بڑی سخت اذیت بن جاتی ہے کہ وہ ایک عظیم شخصیت کے باوجود زندگی کے اعلیٰ مفاد کے سامنے کبھی یکبارگی اس طرح سپردال دیتے ہیں جس کی ان سے کبھی توقع نہیں کیا جاسکتی ان کا نقاد اس حادثہ کا راز معلوم کے بغیر نہیں رہ سکتا کہ ایک مجاہد کیسے یکبارگی عالم جوش اور کیفِ مستی سے زندگی کی ادنیٰ راحتوں کے سامنے یہ یکدم سپردال دیتا ہے کہ ”زندگی کے چالیس سال طرح طرح کی کاوشوں میں بسر ہو گئے مگر اب دکھاؤ معلوم ہوا کہ ساری کاوشوں کا صلہ اس کے سوا کچھ نہ تھا کہ صبح کا جان فزا وقت ہو اور صبح کی بہترین چائے کے پے درپے فوجان“

صغ - غ

ایک جگہ زندگی کے عام معمولات سے اپنے معمولات کو اس طرح جدا کر کے بیان کرتے ہیں کہ یہاں بھی آخری جملے سے ان کی طبیعت کی جھلک اٹھنا ہوتا ہے۔ سوچتا ہوں تو زندگی کی بہت سی باتوں کی طرح اس معاملے میں بھی ساری دنیا سے الٹی ہی چال میرے حصے میں آئی۔ دنیا کے لئے سونے کا جو وقت سب سے بہتر ہوا وہی میرے لئے بیداری کی اصلی بونجی ہوئی لوگ ان گھڑیوں کو اس لئے عزیز رکھتے ہیں کہ مٹھی نیند کے مزے لیں میں اس لئے عزیز رکھتا ہوں کہ بیداری کی تلخ کاریوں سے لذت یاب ہوتا ہوں۔ صغ - غ

ایک جگہ مولانا نے فراریت کے اس رجحان کو کسی قدر خود بھی محسوس کیا ہے، اور اس کا اعتراف کرنے میں اپنی طبیعت کی اس افسانہ دانی خودی بڑی جرأت سے

مولانا کی طبیعت کا بھی وہ اصل رجحان ہے جس نے ادب میں ایک ایسی فراریت کا گوشہ تلاش کر لیا ہے جہاں تک کسی کی پہنچ نہیں ہے وہ ساری دنیا سے بھاگ کر اپنے قفس میں آزادانہ استیر ہو جاتے ہیں۔ اس قفس کی امیری ان کے لئے بڑی خوش کن ہے فراتے ہیں۔ میرے عیش و طرب کی بزم اس وقت آراستہ ہوتی ہے جب نہ کوئی آنکھ دیکھنے والی ہوتی ہے نہ کوئی کان سننے والا۔ صغ - غ

اس طرح فراریت کی اس وادی میں بظاہر ایک طرح کی جرأت اور بڑائی کا احساس نظر آتا ہے لیکن اس احساس کی پشت پر جس طرح کی کمزور ذہنیت اور ناتواں شخصیت بھانکتی نظر آتی ہے اس سے نقاد آنکھیں نہیں چراستہ۔ فراریت کی اس وادی میں انسان اس دہوکے میں بڑی آسانی سے مبتلا رہ سکتا ہے کہ اس کا ناسات میں بس اسی کی ایک ذات وعدہ لاشریک ہے۔ چنانچہ اس خط میں مولانا طبیعت کی اس گراہی کو بھی بیان کر جاتے ہیں چکو یا ساری دنیا میں اس وقت میرے سوا کوئی نہیں بستہ کہ نہیں سکتا تنہائی کا یہ احساس میری طبیعت

پڑاری اور زندگی سے فزار کا ایک ایسا گوشہ فراہم کر دیا
 جہاں ایک ادیب کی عظمت کا ذرا اور اس کی شخصیت کا
 وقار بہت ہلکا اور اس کی حسن پرستی کا جذبہ بے جان ہو کر رہ
 جاتا ہے۔ یہی لئے ایک عمل کا مبلغ اور عظیم شخصیت کا حامل بھی
 بے عملی کی اس ادنیٰ سطح پر آ کر رک جاتا ہے۔ جہاں سخت تائید
 اور نافرمانی کی کیفیت سے اس کی پرامید زندگی کی لہلاہتی
 کھیتی مر جھاتی ہے اور وہ اس ناکامی سے آخر پکا لٹھیا
 ہے۔ کوئی انہاد امن پھولوں سے بھرتا پاتا ہے کوئی کانٹوں
 سے اور دونوں میں سے کوئی بھی پسند نہیں کرے گا کہ
 تہا دامن رہے۔ جب لوگ کا جوڑیوں اور خوش وقتوں
 کے پھول چن رہے تھے تو ہمارے حصے میں تمناؤں اور نظر
 کے کانٹے آئے۔ انھوں نے پھول چن لئے اور کانٹے
 چھوڑ دئے ہم نے کانٹے چن لئے اور پھول چھوڑ دئے۔
 ص ۲۷ غ۔ خ

”کارخانہ قدرت کی بھی کچھ عجیب کرشمہ سازیاں ہیں
 ایک مدت سے جس فراغ خاطر اور آزادی فکر و عمل کو طبیعت
 ٹھونڈتی تھی مگر اشغال و ملاحظت کی کثرت سے نہیں ملتی تھی
 حتیٰ کہ اس کی وجہ سے صحت جسمانی نے بھی جواب دیدیا
 تھاب ملی بھی تو کس کھمبیس میں۔ دنیا نے جلا وطن اور نظر
 بندی کی خبر سنی اور دل نے خلوت گزینی گوشہ گیری کی
 دولت و سعادت پائی۔ ص ۲۱۹

”میرے حصے میں ناخوشی و علالت کا بار آیا۔ یہ بوجھ
 جس طرح کا ندھوں پر اٹھائے آیا تھا اسی طرح اٹھائے
 واپس جا رہا ہوں۔ خود زندگی بھی سزا سزا ایک بوجھ ہی ہے
 خوشی سے اٹھائیں یا ناخوشی سے مگر جب تک بوجھ سر پر
 پڑا ہے اٹھانا ہی پڑتا ہے۔ ص ۲۷ غ۔ خ
 خلق خدا سے اس وجہ دوری اور امانیت کی اس

کی روشنیوں میں پھرنے ہوئے ملے۔ یہ پھولوں کی خوشبو چن
 چن کر جمع کر رہے تھے اور سمندر کو بھیج رہے تھے کہ لہری
 ٹھوکروں سے فضا میں پھیلتا رہے۔ ص ۲۷ غ۔ خ
 • احمد نگر یقیناً دور نہیں ہے بہت جلد آجائے گا مگر احمد نگر
 پر بیسفر ختم کب ہوتا ہے احمد نگر سے تو شروع ہو گا نہ غغ
 اردو ادب میں ادب محض اور جان دار حسن پرستی کی
 یہ مثالیں بہیں جن ادیبوں کے ہاں ملتی ہے مولانا ان میں
 بلاشبہ سب سے ممتاز اور سب پر بھاری ہیں۔

لیکن اس حسن پرستی کا ایک بڑا پہلو وہ بھی ہے جہاں
 مولانا کی جذباتی طبیعت نے ان کی عظمت اور زندگی کی وصفت
 کے درمیان بڑی دوری قائم کر دی ہے وہ زندگی پر اس بلند
 سے نظر ڈالتے ہیں کہ زندگی کا اگر کوئی ایک گوشہ بہت نمایا
 ہو جاتا ہے تو زندگی کے کئی گوشے ان سے چھپ بھی جاتے
 ہیں اور اس طرح وہ زندگی سے منہ موڑ کر اپنی ذہنی
 دنیا کے حصار میں چھپ جاتے ہیں۔ اس نثرل میں وہ غالب
 کے ہم سفر کیے جاسکتے ہیں جو آدمی سے یہ بھکر پناہ مانگتے
 ہیں سے ڈرتا ہوں آدمی سے کسے مردم گزیدہ ہوں۔

• جس حال میں رہے نقص ناکامی سے دل کو بھینٹ گزینے
 رہا۔ اور شہوہ تقلید و روش عام سے پرہیز جہاں کہیں رہے
 اور جس رنگ میں رہے کبھی کسی دوسرے کے نقش قدم
 کی تلاش نہ ہوگی۔ اپنی راہ خود ہی نکالی اور دوسروں کے لئے اپنا
 نقش قدم رہنا چھوڑا۔ عشق کی خود فراموشیاں رہیں تو ہاں
 بھی کسی دلداری اور کسی گوشے سے اپنے قدم نا آستانہ نہ رہے
 لمحوں کے اندر برسوں کے کام انجام پاتے۔ ص ۲۳

حرام سے یہ دوری اور سماجی زندگی سے اس وجہ بے
 تعلق محض ان کی جذباتی طبیعت کا ایک داؤ ہے جس پر
 وہ غالب نہ آسکے۔ اسی داؤ نے حسن پرستی کو عوام سے

یہ دونوں ہم عصر نظر ایک زبان ہو جاتے ہیں۔
مازندہ انا سیم کہ آرام نگیریم

حسن پرستی کا ہی جزو کہیں خالص ادب یا ادبِ محض
(PURE LITERATURE) بھی ٹھیک ہے
مثلاً چند اقتباسات ملاحظہ ہوں۔ پریوں کے وجود میں
لوگوں کو اختلاف ہے لیکن خوبصورت انسانوں کے بارے
میں سب کی رائے متفق ہے۔ ایک حسین چہرہ کو جو دیکھے
گا وہی کہے گا جو سب کی زبانوں سے نکل رہا ہے۔

ظہارت میں تسلیم کروں گا کہ یہ تمام خود ساختہ عبادتی
بلاشبہ زندگی کی غلطیوں میں داخل ہیں۔ لیکن کیا کہوں
جب کبھی معاملے کے اس پہلو پر غور کیا طبیعت اس پر مطمئن
ہو سکی کہ زندگی کو غلطیوں سے یکسر معصوم بنا دیا جائے
ایسا معلوم ہوتا ہے کہ اس روزگارِ خراب میں زندگی کو
زندگی بنا لے رکھنے کے لئے کچھ نہ کچھ غلطیاں بھی ضرور
کرنی چاہئیں۔ غور کیجئے وہ زندگی ہی کیا ہوتی جس کے
دامن خشک کو کوئی غلطی تر نہ کر سکے۔ وہ چال ہی کیا جو

لاکھ ٹراہٹ سے یکسر معصوم ہو۔ ص ۳۸ غنغ ترک و
اختیار دونوں کا نقش عمل اس طرح ایک ساتھ بٹھائیے
کہ آلودگیاں دامن ترک میں نگر دامن بکر نہ سکیں اس
راہ میں کانٹوں کا دامن سے الجھنا عمل نہیں ہوتا دامن
گیر ہونا نخل ہوتا ہے۔ کچھ ضروری نہیں کہ آپ اس ڈوسے
ہمیشہ اپنا دامن سمیٹے رہیں کہ کہیں بھیگ نہ جائے بھیکتا ہے
تو بھیگنے رکھئے لیکن آپ کے دست و پاؤں میں یہ طاقت
ضرور ہونی چاہئے کہ جب چاہا اس طرح نچوڑا کر آلودگی کی
ایک بوند بھی باقی نہ رہے۔ ص ۳۸ غنغ

ان کے ادب میں ایسے فکر انگیز اشارے ملنے لگتے ہیں جنہیں
ہم محض حسن پرستی ہی نہیں بلکہ ذہنی غذا کا سامان
کہہ سکتے ہیں۔۔۔ اور پھر زندگی کی جن حالتوں کو ہم حرت
والم سے تعبیر کرتے ہیں۔ ان کی حقیقت بھی اس سے
زیادہ کیا ہو گی کہ اصناف کے کرشموں کا ایک صورت
گری ہے۔ یہاں نہ مطلق راحت ہے نہ مطلق الم بہار کے
تمام احساسات سرتاسر اضافی ہیں۔ راحت و الم کا احساس
کبھی باہر سے لاکر کوئی نہیں دیدیا کرتا یہ خود ہارا ہی احسا
ہے جو کبھی زخم ٹکاتا ہے کبھی مرہم بن جاتا ہے۔ طلب و
سستی کی زندگی بجائے خود زندگی کا سب سے بڑی لذت

ہے۔ بشرطیکہ کسی مطلوب کا راہ میں ہو۔ غ۔ غ۔ غ۔
”زندگی بغیر کسی مقصد کے بسر نہیں کیا جاسکتی کوئی
انگڑ کوئی لگاؤ کوئی بندھن ہونا چاہئے جس کی خاطر
زندگی کے دن کاٹے جاسکیں۔ یہ مقصد مختلف طبیعتوں
کے سامنے مختلف شکلوں میں آتا ہے۔“

”یکسانی اگرچہ سکون و راحت کی ہو یکسانی ہوتی
اور یکسانی بجائے خود زندگی کا سب سے بڑی بے غمی ہے
تبدیلی اگرچہ سکون سے اضطراب کی ہو مگر پھر تبدیلی ہے
اور تبدیلی بجائے خود زندگی کی ایک بڑی لذت ہوتی۔ یہاں
جانے کا فرہ انہی کو مل سکتا ہے جو کھو جاتے ہیں جنھوں
نے کچھ کھویا ہی نہیں انھیں کیا معلوم کر پانے کے کیا ہی
ہوتے ہیں۔ جس حالت کو تم سکون سے تعبیر کرتے
ہو اگر چاہیں تو اس کو موت سے بھی تعبیر کر سکتے ہیں
موت جب تک مضطرب ہے زندہ ہے آسودہ ہوتی
اور معدوم ہوتی۔“

اس حسن پرستی میں جس طرح کے عمل کا بیانیہ
ملتا ہے وہ اقبال کی یاد دلاتا ہے۔ اور یہاں

”کار بار ہر نخل تو صبح سکار رہی تھی سامنے دکھا تو سمنڈ
اجل جھیل کر ناچ رہا تھا۔ نسیم صبح کے جھونکے اعلیٰ

ہے اس کی طرف اشارہ کرتے ہوئے فرماتے ہیں۔ معلوم ہے
شعلوں کی طرح بھڑکنا آسان ہے مگر تنور کی طرح اندر
اندر سلگنا اور حفظاً و ضبط کے سارے آداب و شرائط سے
عہدہ برآنا مشکل ہے۔ ص ۲۳ تا ۲۴

یہ بے باک حسن پرستی جو کبھی ضبط و فکر سے اور تابا
ہو جاتی ہے اردو ادب میں ایسے دیرپا نمونے چھوڑ جاتی ہے
”جیل کے دفتر سے جب اندر آنے لگا تو خیال ہوا اس جیب
کے وبال سے سبک جیب ہو کر اندر قدم رکھوں تو ہتر ہے میں
نے کیس نکالا اور مہ سگرٹوں کے جیلر کی نذر کر دیا اور پھر
اس دن سے لیکر دو برس تک سگرٹ کے ذائقے سے کام
دوہن آشنا نہیں ہوا۔۔۔۔۔ مجھے یہ حال معلوم تھا کہ اپنے
تو بے اضطراب پر کبھی پشیمان نہیں ہوا۔۔۔۔۔ یقین کیجئے
جس درجہ کے فرم کے ساتھ دو سال پہلے سگرٹ ترک کیا
تھا اتنے ہی دورے کی آگاہی کے ساتھ یہ پیش کش قبول کی
نہ ترک میں دیر لگی تھی نہ اب اختیار میں جھجک محسوس ہوئی
نہ محرومی پر ماتم ہوا تھا نہ حصول پر نشاط ہوا حرکت کی تلخ
کامی نے جو مزہ دیا تھا وہی اب اختیار کی حلاوت میں محسوس
ہونے لگا۔“ ص ۲۸ ع ۲

مولانا کی طبیعت میں ضبط کی اس قوت نے ان کی
حسن پرستی میں یہ گہرائی پیدا کر دی ہے کہ پڑھنے والے
کو عقیدے کا ایک عظیم سرمایہ جو کبھی ختم نہیں ہوتا میسر آجاتا
ہے، اور یہاں زندگی بسر کرنے کے لئے صرف ثابت شدہ
حقیقتوں ہی کی ضرورت نہیں ہے بلکہ عقیدہ کی بھی ضرورت
ہے ہم صرف انہی باتوں پر قناعت نہیں کر لے سکتے۔
جنہیں ثابت کر سکتے ہیں اور اس لئے مان لیتے ہیں
کچھ باتیں ایسی بھی جاہل جنہیں ثابت نہیں کر سکتے
لیکن مان لینا پڑتا ہے۔ یہ ص ۲۸ ع ۲ اور ساتھ ہی

نے جاغتی میلانات سے ہم آہنگی کی جگہ ایک طرح کی مقاد
کا جذبہ پیدا کیا۔ ان کی شخصیت میں بے باکی کا اہم جز جو
عظیم ادب کے لئے بہت سا سامان مہیا کر سکتا تھا ان کے
ہاں ایک طرح کی نیر جھلاہٹ اور ناگوار فراریت کا سامنا
ہو کر رہ گیا۔ وہ خود اپنی طبیعت کا جائزہ لیتے ہوئے کہتے
ہیں: جب کبھی اس طرح کا معاملہ یکایک پیش آجاتا ہے
تو ابتدا میں اس کی سختیاں پوری طرح محسوس نہیں ہوتیں
کیونکہ طبیعت میں مقادمت کا ایک سخت جذبہ پیدا ہوجاتا
ہے، اور وہ نہیں چاہتا کہ صورت حال سے دب جائے وہ
اس کا غالباً نہ مقابلہ کرنا چاہتا ہے۔ نتیجہ یہ نکلتا ہے کہ
ایک پر جوش نشہ کی سی حالت طاری ہو جاتی ہے نشہ
کی تیزی میں کتنی ہی سخت چرٹ لگے اس کی تکلیف محسوس
نہیں ہوتی تکلیف اس وقت محسوس ہوگی جب نشہ اترنے
لگے گا۔ اور جاہلیاں آئی شرع ہو جائیں گی، ص ۲۸ ع ۲۔
اسی خط میں تحریر فرماتے ہیں یہی وقت تھا جب مجھے اپنی
طبیعت کی اس اضعالی حالت کا مقابلہ کرنا پڑا اور ایک نیا
طرح کا سانچا اس کے لئے ڈھالنا پڑا اس وقت سے لیکر
آج تک کہ پھیلنے میں گزر چکے ہیں وہی سانچا کام
رہا ہے اور اب اس قدر نچتر ہو چکا ہے کہ ٹوٹ جا سکتا ہے
مگر لچک نہیں کھا سکتا۔ ص ۲۸ ع ۲

مولانا کی اس بے لچک طبیعت کا کتنا فائدہ اور
نفع اندر ادب کو پہنچا اس کا تجزیہ بہت دشوار نہیں ہے
اس طبیعت کی نشہ کی حالت نے اردو ادب میں ایک
جان دار حسن پرست ادیب پیدا کیا اس پر شور حسن
پرستی میں محض جذباتیت ہی نہیں ہے کہیں ضبط کی صفت
کے احساس نے اس میں بے پناہ قوت کبھی پیدا کر دی ہے
یہ اتنی مشکل بات مولانا کے ہاں بہت آسان ہو

دعویٰ نہ یہ کہ

شعر از داستان عشق شور انگیز ما

اِس حکایتہا کہ از فرادوشیریں کردہ

البتہ یہ ضرور ہے کہ شیوہ عشق و عاشقی و طریقہ شناسگی

و جاں سپاری کی جتنی باتیں سخنیں آئی تھیں وہ سب کے

دیکھ لیں اور اس راہ کا کوئی حل اور معاطرہ ایسا نہیں ہے

جو کسی کی زبان پر ہوا اور اپنے اوپر نہ گزر چکا ہو

کچھ قمریوں کو یاد ہے کچھ بلبلوں کو حفظ

عالم میں لکڑے لکڑے مری دستا کے ہیں

یہ حادثہ چاہے مولانا کی جلیانہ زندگی میں کتنا ہی اُفتی

ہو گلن کی جذباتی طبیعت میں اس کا اثر بہت دیزنگ اور دور

تک دیکھا جاسکتا ہے کاروان خیال کے ایک خط میں مولانا

تحریر کرتے ہیں۔ شیخ کو سوزنیش کی جو دولت ایک شب

میسر آئی تھی اللہ اللہ اس نامراد کا دامن نیاز اس سے ہمیشہ

سرمایہ اندوز رہا بلکہ کہنا چاہیے کہ کم و بیش دو سال تک

اس عالم میں زندگی بسر ہوئی تھی۔ شہسک رخ ایک اور

خط میں اس کیفیت کی طرف ان لفظوں میں اشارہ کرتے

ہیں۔ باوجودیکہ ایک قرن سے زیادہ زمانہ گزر چکا ہے مگر جو

چولھان و دمتوں میں گرم ہوا تھا آج تک ٹھنڈا نہیں ہوا۔

انکار نہ کچھ چکے ہیں مگر فاکسٹر کی رہی جائے تو اب بھی چنگاریاں

نکل آئیں گی۔ شہسک رخ اس ایک حادثہ سے ہم ان کی

جذباتی طبیعت کے اس ادنیٰ پہلو کی سرخ رسائی کر سکتے

ہیں۔ جس نے ادب میں پڑھی جاندا حسن پرستی کے نونے

چھوڑے ہیں۔ اس حادثے سے جہاں انہوں نے ایک

بڑا کام یہ لیا کہ جلیانہ ذہنیت سے اپنی شخصیت کے ذوق لہ

دفا کر لیست کر لیا وہاں ایک بڑا سانچہ یہ بھی ہوا کہ ان کی

جذباتی طبیعت ان کی حسن پرستی کی ناث بن گئی جس

خود تھا حسن پرستی سے سرشار اور جذباتی شخصیت کی عظیم

دنیا میں آباد ہو جائے۔ مولانا کی یہ ادنیٰ دنیا ان کی جنت

ہے مگر یہ جنت انہوں نے اپنے معصوم جذبات کے خاکسار کی

تعبیر کی ہے۔ کاش بھی جنت وہ اپنی شخصیت کی ملکتر سے

بناتے تو اردو ادب کو بھی ایک عظیم ٹالسٹائی مل جاتا مولانا

کے ادب میں اس حسن پرستی اور جذباتیت کا سرخ

لگایا جائے تو بات ان کی جوانی ہی تک پہنچ کر نہیں رہ جاتی

ہے بلکہ منزل عشق کا نشان بن جاتی ہے مولانا لکھتے

ہیں۔ اور یہ تو منزل عشق کے معاطات ہیں تجربہ کاران

راہ کا فیصلہ تو یہ ہے کہ اگر زندگی وہیں پرستی کی منزل

میں بھی کچھ دیر کے لئے دم لے لیا جائے تو ناندے سے

خالی نہیں بکتی ہی شاہراہیں ہیں جو اس خارزار سے نکلی

ہیں۔ صحت۔ مولانا نے بھی اس منزل میں قیام کی

مگر قیامت یہ ہوئی کہ ان کے ادب نے پھر کبھی اس کو چہ

کو سلام نہ کیا۔ یہی اردو ادب کا وہ سانچہ تھا جس نے

ایک شعلے کو بھڑکا دیا مگر ادب کے ایک آتش کدہ کو بجھایا

مولانا لکھتے ہیں۔ ناگہانی جاذبہ توفیق الہی پر وہ عشق جلا گیا

نودار ہوا اور ہوا پرستوں کی آوارگیوں نے خود بخود

شاہراہ عشق و محبت تک پہنچا دیا۔ آگ لگتی ہے تو رفتہ

رفتہ شعلے بھڑکتے ہیں سیلاب آتا ہے تو تند سبج پھیلتا ہے

یہ تو ایک مجسلی تھی جو آتا فنا نودار ہوئی جیگی اور دیکھا تو

خاک کا ڈھیر تھا۔ صحت۔ مولانا نے اس عشق مبارک

کی بس اسی قدر وضاحت اور تفصیل ضروری خیال کی کہ

اللہ اللہ کہ اس منزل کے وقفے میں بھی زیادہ طویل چھپچھا

ایک سال پانچ ماہ کے اندر اس کو چہ کے بھی نام نہ سمجھو

ایک ایک کر کے دیکھ ڈالے۔ کوئی گوشہ کوئی مقام نہ چھوڑا

نہ جنموں سے ہم عنائی کا سہہ داپے نہ فرادے سے مقابلہ کا

ان کے ہاں ایک طرح کی انانیت اور محض جذباتیت کو بہت نمایاں کر دیا ہے۔ ان کی اولیاد ہانہ حسن پرستی نے ان کے قلم میں حسن کے بیان میں بڑی جان پیدا کر دی ہے حسن ان کے سامنے آتا ہے تو وہ کبھی اس سے آنکھیں نہیں چرا سکتے نہ صرف یہ بلکہ ہر جگہ وہ اپنے تمام کی بلندی کو بھی اپنی نظر میں رکھتے ہیں اور اس طرح ادنیٰ اور اعلیٰ کا ایک بہت واضح اور نمایاں فرق ان کے ہاں ہمیشہ باقی رہتا ہے لکھتے ہیں "کوئی کام بھی ہو لیکن طبیعت اس پر کبھی راضی نہیں ہوتی کہ ادھورا کر کے چھوڑ دیا جائے جس کو بچے میں بھی قدم اٹھایا اسے پوری طرح چھان کر چھوڑا تو اچکے کام کے تو وہ بھی پوری طرح کئے گناہ کے کام کے تو انہیں بھی ادھورا نہ چھوڑا زندگی کا کچھ ملا تھا تو اس میں بھی سب سے آگے رہے تھے پارسائی کی راہ ملی تو اس میں بھی کسی سے پیچھے نہ رہے۔ طبیعت کا تقاضا آتے ہی ہر لڑکے جہاں کہیں جائیے ناقصوں اور خام کاروں کی طرح نہ جائیے رسم و راہ رکھتے تو راہ کے کالموں سے رکھتے لڑتے چنانچہ طبیعت کی یہ آزادی عاشق کی آوازی کی حد تک کبھی کبھی صرف حسن کو آخری معیار قرار دیتی ہے اور ہر حسن سے اپنا تعلق قائم کر لیتی ہے۔ چاہے "حسن آوازیں ہو یا جہرے ہیں تاج محل میں ہو یا نشاۃ باغ میں حسن ہے اور حسن اپنا فطری مطالبہ رکھتا ہے انہوں اس محروم ازلی پر جس کے بے حس دل نے اس مطالبہ کا جواب نہ دینا سیکھا ہو" حسن کی اس وسیع اور لامحدود دنیا میں مولانا حسن موسیقی کو خصوصیت سے اپنا زندگی کا سہارا خیال کرتے ہیں۔ "میں نے پارلر اپنی طبیعت کو ٹھوٹا ہے۔ یہیں زندگی کی احتیاجوں میں سے ہر چیز کے بغیر غم نہ رہ سکتا ہوں لیکن موسیقی کے بغیر نہیں رہ سکتا۔ آوازِ محوش میرے لئے زندگی کا سہارا واقعی کاوشوں

کا عداوا اور جسم و دلی کی سارے بیماریوں کا علاج ہے۔ اس لئے اس میں کوئی شبہ نہیں کہ وہ حسن پرست طبیعت کی افتاد کے لحاظ سے ایک غیر معمولی شخصیت کے مالک ہیں لیکن اس عظیم شخصیت کی مناسب نشوونما کے ذرائع اس ماحول میں اپنی میسر نہیں ہیں اپنے ماحول سے اس جذباتی تشنگی لانے کے لہذا خزاں کی ایک ایسی راہ اختیار کر لی ہے۔ جو جس قدر پیچیدہ ہوگی مگر کس قدر دل فریب ضرور ہے۔ ان کے لطیف شاعرانہ احساسات، طبیعت کی معصومانہ کیفیات، آزادی اور حسن پرستی کے فطری جذبات اور سب سے بڑھ کر مہذب عاقلانہ واقفیت ان کے خلوص دل کی سب سے بڑی سوغات ہے۔ ان سب کا ان کے ادب میں جو رعب اور ان کی شخصیت میں جو دخل ہے اس کو ڈھونڈ ڈھانڈ بڑا کام نہیں ہے۔ ان کی نقاد کی سب سے بڑی شکل خود ان کی عظیم شخصیت کا وہ قیامت کا سامنا کرنا ہے جو ان کا ادبی کارنامہ ہی نہیں ان کے عہد کا سب سے بڑا سانس بھی ہے۔ ان کی شخصیت ان کے ادب کی جان ہے یہ بڑی بات ہے مگر اس سے بھی بڑی واردات یہ ہے کہ یہی جان اپنے عہد کی عظمت سے انجان ہے۔ اسے اپنا ٹھکانہ ہے اپنے احساسات و جذبات کا شعور ہے اپنی حدود میں پانہیوں کا ادراک اپنا بندوں میں آزادیوں کا شعور ہے مگر یہ شعور اس قدر پیچیدہ نہیں ہے کہ اپنے عہد کے نئے رجحانات سے اپنی عظیم شخصیت کو ہم آہنگ کر سکے۔ اس قدر ناچیز بھی نہیں ہے کہ عوامی مطالبات سے پوری طرح بے نیاز رہ سکے۔ یہ بہتی ٹھکانا کو دیکھتا ہے مگر اپنے کھیت کو اس لئے پانی نہیں دیتا کہ ہمیں پاس ناموس شخصیت پر حرف نہ آجائے یہ نہ غالب کی طرح اپنی شکست کی آواز سے نہ میر کی طرح اپنی مجبوری کا عاجزانہ اعتراف کرتا ہے۔ بلکہ اپنی ساری محسوسات کو اپنی ایک کے باوجود ایک نامحسوس ترانائی کے سہارے اپنی ایک

زمانہ تیز کی صفت سے تعبیر کیا ہے مولانا نے اس عظیم شخصیت کو اپنے لفظوں میں اس طرح اباگر کیا ہے وہ زمانہ کا مخلوق نہیں بہرہ تاکہ زمانہ اس سے اپنی چاکری کرائے وہ وقت کا خالق اور عہد کا پالنے والا ہوتا ہے اور زمانہ کے حکموں پر نہیں چلتا بلکہ زمانہ آتا ہے کہ اس کی جنبش لب کا انتظار کرے وہ دنیا پر اس لئے نظر نہیں ڈالتا کہ کیا کیا ہے جس سے دامن بھروں یہ وہ دیکھنے کے لئے آتا ہے کہ کیا کیا نہیں ہے جس کو پروردگار ۲۶۲ ت اپنی محبوب عظیم شخصیتوں کو اس بحث میں مولانا نے ایک مثال سے اس طرح واضح کیا ہے ”ستاروں سے تمام فضا کے آسمانی بھری پڑی ہے لیکن مدار ستارے ہمیشہ طلوع نہیں ہوتے یہی حال اصحاب عزائم کا بھی ہے وہ کائنات ہستی کا ایک باکھل انگ گوشہ ہے اور دہاں کے احکام و قوانین کو دنیا کے اعمال عاریہ پر تیاں کرنا غلطی ہے۔ ان کی قوتیں الہی ان کے وسائل غیر مختتم ن کی ترقیاں لازوال اور ان کے تمام طریقے غیر فتم ہوتے ہیں ۲۶۳ ت

مولانا کی محبوب اور عظیم شخصیتوں کی جو تصویریں ان کی تعریف میں پوری طرح دکھائی دیتی ہے اس کا کچھ نہ کچھ پر تو ہمیں خود مولانا کی شخصیت میں بھی جا بجا نظر آتا ہے۔ اکثر وہ اپنے مروج سے قریب نظر آتے ہیں اور اگر کہیں کہیں ان کی شخصیت اس قافط سے جدا بھی ہوتی ہے تو بہت مختصری دیر کے لئے۔ لیکن ان کی ادبی شخصیت میں ہمیں جو تصویریں دکھائی دیتی ہے وہ غیر معمولی حد تک ان کی اصل تصویر سے بظاہر مختلف ہے۔ اس ادبی شخصیت کے اجزا بھی ان کی اصل شخصیت کے پہلوؤں سے بظاہر بہت جدا لگتے ہیں۔ مولانا کی شخصیت میں اگر بے باکی اور بے نیازی ان کا اصل کردار ہے تو ادبی شخصیت میں حسن پرستی اور زندگی سے فرار ہے

نے اس پہلو پر خصوصیت سے زور دیتے ہوئے بڑے پرورش انداز میں تحریر فرماتے ہیں؛ اگر مولانا موصوف کے حالات میں ہم پڑھتے کہ وقت کے خان خاناں اور امیر الامراء تھے بلکہ تاج و تخت کے مالک اور ملکوں کے حکمران تھے جب بھی یہ کیفیت دسرور کب حاصل ہوتا جو اس ایک جملے میں موجود ہے کہ باہل دنیا کا گرفتار ” ایک خط میں شیخ عبدالحق محدث کے تذکرے میں ان سے متاثر ہونے کی وجہ بیان فرماتے ہیں جو خود مولانا کی شیر اور شخصیت پر روشنی ڈالتی ہے کہ ”میں نے جب پہلے پہل ان کی خود نوشتہ سوانح عمری پڑھی تھی تو ان کے اوضاع و درویش سے طبیعت بے حد متاثر ہوا ہوا تھی اور ایک طرح کا خاص لگاؤ پیدا ہو گیا تھا زمانے کی کوئی ناموا وقت ان کے علو طبع، عزت نفس اور خودداری و نامردی پر غالب نہ آسکی یہ اوصاف حمیدہ اگرچہ سجدہ کبر و غرور پہنچ جائیں۔ بہر حال ذلت نفس اور دنا مت طبع کے فضائل زیادہ سے بدرجہا افضل و ارجح ہیں۔“

۱۹۱۰ء تک یہ ہیں مولانا کے وہ مذہبی معیار جن پر انہوں نے وقت کی عظیم شخصیتوں کو پرکھا اور سمجھا ہے اور ہمیں سے ہمیں ان کی معیاری شخصیتوں کے چند رجحانات معلوم ہو جاتے ہیں۔ اور ان سب کا اشارہ انہی دو بنیادی صداقتوں کی طرف ہے جس کی بنا پر ہم نے مولانا آزاد کی شخصیت کو ایک خدا دوست شخصیت قرار دیا ہے اور بے باکی اور بے نیازی کو اس کی سب سے نمایاں اور بلند خصوصیت گردانا ہے اقبال نے بھی اپنے مرد مومن میں ان خصوصیات کو بہت سراغ اور بہت دہرایا ہے اور اس لئے کہیں کہیں مولانا کی برگزیدہ شخصیت اقبال کے مرد مومن ہی کا دوسرا نام نظر آتی ہے۔ اقبال نے جیسے

شک و ظلمت اور یقینی و طمانیت کی محرومی ہی سب سے بڑی جہمی زندگی ہے۔ حیات بہشتی یقینی و بصیرت ہی کا دوسرا نام ہے۔ ص ۱۸۶

اس طرح مولانا نے نیک عملی اور مخلصانہ زندگی کا ایک ایسا بلند ذوق مذہب پیش کیا ہے جس کا انکار ایک اتمہائی بد مذاق ہی کر سکتا ہے اور یہی عرفانِ حقیقت کا وہ آخری درجہ ہے جہاں پہنچ کر ہر صاحب نظر کو اعتراف کرنا پڑتا ہے۔

یہیں پر ختم ہو جاتی ہیں بخشیں کفر و ایام کی

یہ ہے مولانا کا زندگی کا وہ بلند نقطہ نظر جہاں سے ہمیں ان کے ادبی مقام کے نشان ملنے لگتے ہیں۔ اور زندگی کے اس بلند مقام سے وہ انسانی شخصیت کی بلندیوں کا بانیہ لیتے ہوئے اپنی معیاری شخصیت کی چند خصوصیتوں کو بار بار دہراتے ہیں۔ اور بار بار انہی کو انسانی زندگی کا حاصل اور کامیاب زندگی کا محور گردانتے ہیں۔ مولانا اپنی نسبت اور تعلق کو نہایت محترم اور سرشاری سے اچھی عظیم شخصیتوں سے وابستہ کر کے اپنے معیاری نقطہ نظر کی تکمیل کرتے ہیں اقبال نے جن اعلیٰ قدروں کو مجدد بنا کر اپنی شاعری کے بنیادی افکار کا سامان فراہم کیا ہے مولانا نے انہی اقدار عالیہ کو عزیزانہ شخصیتوں میں تلاش کر کے اپنے افکار عالیہ کو عمل کے رولڈ ہمارے بنا دکھایا ہے۔ ایک شاعر باحکیم کے ہاں ہیں

اس کے بنیادی افکار کے سمجھنے میں غلطی کا امکان ہو سکتا ہے لیکن ایک فعال شخصیت کے پیکر میں اقدار عالیہ کی نشان دہی نسبتاً آسان ہے۔ خصوصاً اس لیے کہ جب ایک اعلیٰ شخصیت کے اسی ایک عملی پہلو پر زور دیا جاوے جس سے اس عظیم شخصیت نے نشوونما پائی ہو۔ مولانا نے اسلامی تاریخ کی منتخب اور برگزیدہ

شخصیتوں سے ہی کام لیا ہے اور اس طرح ان کا اپنا نقطہ نظر یقیناً واضح اور مکمل طور پر سامنے آ گیا ہے ہم ان کے خیالات سے اختلاف کر سکتے ہیں لیکن یہ نہیں کہہ سکتے کہ یہ کسی بھی لحاظ سے اہام یا تضاد کا شکار ہیں۔ مولانا کی شخصیت کا یہی وہ پہلو ہے جو اقبال سے یکسر جداگانہ ہے اور سب سے منفرد ہے۔ ہمیں کہیں خود بھی انہوں نے اس کی نشان دہی کر دی ہے۔ حضرت مجدد سمرقند کی حالات میں اپنی نسبت کے تعلق سے لکھتے ہیں: سیرت حضرت مجدد لکھتے ہوئے کچھ عجیب انشراح خاطر اور انبساط طبع ہم پہنچا۔

جس کی کیفیت حد بیان سے باہر ہے اور یہ یقیناً اس ارادت و نسبت کا نتیجہ ہے جو حضرت مدوح سے اس عاجز اور اس عاجز کے خاندان کے تمام اکابر کو سلسلہ بعد نسلاً حاصل رہی ہے۔ ۲۵۵ حضرت مجدد کے تذکرے میں مولانا کے قلم سے ایک والہانہ کیفیت میں چند جملے صفحہ قرطاس پر ایسے بھی آئے ہیں جو آئینہ دل کی عکاسی کرتے ہیں۔ مولانا لکھتے ہیں: دعوت دوسری چیز ہے اور عزیمت دعوت کا مقام دوسرا ہے اس کی ہمت کسی میں نہ تھی گر گڑھبوسا کا محاصرہ کر لینا آسان ہے مگر مطلقوں اور ملکوں کی تسخیر کی دھن دوسری ہے۔ ایک شخص کتنا ہی بڑا امیر الامرا ہو لیکن پھر ایدہ ہے بادشاہوں کا عزم اور عمل شامی میں پیٹے ہوؤں کا دماغ کہاں لاسکتا ہے۔ ص ۲۶۱

شیخ عبدالقدیر نیازی کا حال لکھتے ہوئے آخری جملے میں فرماتے ہیں کہ عشقِ خالص اور خدمتِ مطلق کے سوا اور کسی بات سے واسطہ نہ رہا۔ ص ۲۶۱ اپنے ایک فرگم مولانا جمال الدین کے بارے میں ملا دیوٹی کی ریشہ ہلوت نقل کرتے ہوئے کہ: "باہل دنیا کار سے نما خلعن" ص ۲۶۱

میں ہمارا ہم آہنگ ہے تو پھر ہمارے نزدیک اس سے افضل ہستی روئے زمین پر کوئی نہیں صحت
 یہاں مولانا نے مذہبی روح کو الفاظ کی منہ بولی تصویر
 میں اس طرح بیان کر دیا ہے کہ ان کی مذہبیت میں
 دو رائے نہیں ہو سکتیں اور صاف صاف اس کا
 اظہار ہو جاتا ہے کہ ان کی مذہبیت محض لفظی بازی
 گری اور جذباتی پیمان کا نام نہیں ہے بلکہ ایک گہری
 اور دیر پا مخلصانہ عملی زندگی کا وہ روپ ہے جسے کوار
 میں ڈھال لینے کا نام ہی انسانیت ہے۔ اور انسانی
 عظمت و بلندی کا یہی وہ آخری مقام ہے جہاں بچک
 انسان بقبول اقبال یہ بلند مرتبہ پالیتا ہے کہ
 خدا بندے سے خود پوچھے تائیری رضا کیا ہے؟

اس حقیقت کو مولانا نے اپنے لفظوں میں اس طرح
 بیان کیا ہے "قبل اس کے کہ ہم پر شہادت دی
 جائے بہتر ہے کہ خود آپ ہی اپنے لئے شہادت لے لیں
 اور ہم شہادت دیں یا نہ دیں خود ہمارا وجود ہی
 سرتاپا شہادت ہے صحت

پھر جس طرح اقبال نے جنم کو معصیت موسوی
 کی ایک ترکیب کہا ہے۔ اور بے یقینی کو غلامی سے بدتر
 قرار دیا ہے اسی طرح مولانا بھی اس بارے میں اپنا ایک
 مخصوص نقطہ نظر رکھتے ہیں۔ انھوں نے بھی یقین ہی کو
 جنت اور بے یقینی کو جہنمی زندگی کے سمیت لفظوں سے
 تعبیر کیا ہے مولانا ایک جگہ حافظ ابن تیم کے حوالے سے
 امام ابن تیمیہ کا یہ قول نقل کرتے ہیں کہ "دنیا میں بھی
 ایک جنت ہے سو جو اس دنیا کی جنت میں داخل ہوا وہ
 آخرت کی جنت میں بھی کبھی داخل ہوگا" اور پھر اس
 کی ان لفظوں سے مزید وضاحت کرتے ہیں۔

کی دنیا کو ذہنی اور خیالی دنیا بنا کر اس کی اصلیت اور حقیقت
 کو پوری طرح واضح کرتے ہیں۔ چنانچہ عقائد کے غور و
 ان کی جزئیات سے وارفتگی کو وہ تومی زندگی کی بہتری کے
 سنانی خیال کرتے ہیں: "اشوس جزئیات مزعومہ عقائد کے
 غور و باطل نے مسلمانوں کو جس قدر نقصان پہنچا یا کس چیز
 نے نہیں پہنچایا عمل صالح کی اہمیت باطل جاتی رہی اور سارا
 دار و مدار چند مضمومہ عقائد پر آکر رک گیا" صحت
 مذہبی زندگی کی یہی وہ مشہرہ رنگ ہے جس کے
 کٹ جانے سے مولانا مذہبی روح کو مجروح محسوس کرتے
 ہیں۔ اور ان کے قلم سے بے ساختہ مذہبی روح کی ایک
 متجذب ان لفظوں میں سنائی دیتی ہے۔ قریب ہے کہ
 اسلام کے ارکان و شرائط سے عمل صالح کارکن ہی
 طرح معدوم ہو جائے گویا وہ کوئی ضروری چیز ہے ہی
 نہیں ساری جستجو اور کاوش صرف اس کی ہوتی ہے
 کہ فلاں شخص کے عقائد کیسے ہیں بچہ مزعومہ جزئیات
 فرشتہ میں اس کے عقیدے کا کیا حال ہے؟ اس کو
 کوئی نہیں دیکھتا کہ اس کا عمل کیسا ہے؟ اللہ اور اس کے
 رسول کی محبت میں انفاق جان و مال کا کیا حال ہے؟
 تقویٰ و طہارت نفس کے لحاظ سے کیسی زندگی بسر کرتا
 ہے بندوں کے ساتھ اس کا سلوک کیسا ہے اور خدا کے
 خوف سے دل خالی رکھتا ہے یا بھر پور؟ معاملات میں
 کیا حال ہے؟ لین دین میں سچائی اور دیانت ہے یا نہیں
 ایک شفیق باپ رقیب بھائی و فادار شومہ اور برہم و گستا
 ہسیا ہے یا ایک بے رحم بے حس پتھر اور موزی و
 مہلک مخلوق؟ ان ساری باتوں میں لاجن کے الگ کر دینے
 کے بعد اسلام میں کوئی چیز باقی نہیں رہتی اس کا حال
 خواہ کچھ ہی کیوں نہ ہو لیکن اگر چند اخلاقی جزئیات

ہیں۔ اور انہی خصوصیات کو بار بار ان کی عظمت میں نمایاں کرتے ہیں۔ یہی وہ معیاری شخصیتیں ہیں جن کو مولانا نے دنیا کی تاریخ سے منتخب کر کے پیش کیا ہے سید محمد جو پوری کی جماعت کے حالات میں بڑے جوش سے تحریر فرماتے ہیں برعشق الہی کی ایک جاں سپار جماعت تھی جس نے اپنے خون کے رشتوں اور وطن و زمین کی فانی الفتوں کو ایمان و محبت کے رشتوں پر قربان کر دیا تھا اور وہ سب کچھ چھوڑ چھاڑ کر گراہ حق میں ایک دوسرے کے رفیق و غم گسار بن گئے تھے۔ امیر و فقیر اعلیٰ و ادنیٰ سب ایک حال اور ایک رنگ میں رہتے۔ اور بجز خلق اللہ کی ہدایت و خدمت اور احکام شرع کے اجرا و قیام کے اور کسی کام سے واسطہ نہ رکھتے تھے، ملاقات

یہاں مولانا نے اسی غلوص و عمل کا ایک واضح معیار خدمت خلق کو قرار دیا ہے اور یہی وہ معیار ہے جسے مولانا مذہبی زندگی یعنی غلوص و عمل کا محور قرار دیتے ہیں، اور ساتھ ہی ساتھ بڑے مدلل طریقے پر اس کی بھی وضاحت کرتے جاتے ہیں کہ اس غلوص و عمل کا اولین نتیجہ علماء و دت کی نفاذ اور خدمت پرستوں کی مخلصیوں میں ظاہر ہوا کرتا ہے۔ اسی جماعت (جو ن پوری) کے حالات میں ان کی مخالفت کا سب سے قوی سبب یہ قرار دیتے ہیں کہ "یہ لوگ اعلان حق میں بڑے ہی بے باک و شدید تھے اور سب سے زیادہ علماء دنیا پرست کو ان کی ہا پرستیوں اور غفلتوں پر سرزنش کرتے تھے، یہی چیز بزمانے میں ہر مصلح کو علماء و عہد کی نظر میں مقبول بنا دیتی ہے، اور مصیبت یہ ہے کہ بغیر اس کے چارہ بھی نہیں۔" ملاقات یہی معیار غلوص و عمل ہے جس پر مولانا ہر عقیدے اور خیال کو پرکھتے ہیں۔ اور ہر عقیدے اور خیال

عن المنکر کے فرض کو عملاً شریعت کے احکام و واجبات سے خارج کر دیا ہے۔ اور یہ انواب یہ لفظ قرآن کی سورتوں میں کبھی نظر آتا ہے یا صائف سنت کے احباب و ادا ق میں۔ حق کی بے کسی اور مغلوی اس حد تک پہنچ چکی ہے کہ جنگل میں بھیڑوں اور بکریوں کے لئے چرواہا نظر آتا ہے، لیکن حق کے لئے کوئی غمگسار اور مددگار نہیں۔ ملاقات

مولانا نے اس غلوص و عمل کا امتزاج کو اقر کا مایابی قرار دیا ہے اور ان کے نزدیک سچائی کا بھی پیمانہ ہے۔ جو کبھی اپنی پالٹش میں لغزش نہیں کرتا۔ ایک جگہ تحریر فرماتے ہیں: شاہان عالم کے نلے ہرے عمل مٹ گئے اور قوموں کے آباد کئے ہوئے شہر ویران ہو گئے، کالم فیضونہا لیکن احباب اصلاص کا ایک کلمہ حق اور ایک لغزش صدق بھی لوح عالم سے محو نہ ہو سکا، ملاقات اس غلوص و عمل کو مولانا نے ناقابل تغیر سچائی اور زندگی کی قدر اعلیٰ تسلیم کیا ہے جسے زمانہ کی گردش اور وقت کی تبدیلیاں نہ متا کر سکتی ہیں۔ بتغییر نہایت جوش اور تقویت کے ساتھ تحریر کرتے ہیں، "سچائی ہی پر کھ رہی ہے کہ نہ تو کسی کو بدلا جانا اس کے لئے مضر ہے اور نہ زمانے کا بدلا جانا اس کے کھرے پن میں شک ڈال سکتا ہے، ملاقات۔ اقبال نے بھی زندگی کی قدر اعلیٰ کو ناقابل تغیر اور ابدی کہا ہے

زمانہ ایک حیات ایک کائنات بھی ایک

یہ بحث کیا ہے فقط قصہ قدیم و جدید
اسی معیار حق پر مولانا اپنی عجب و شہ شخصیتوں پر لکھتے

الہی کے تعرو و منزل کا صرف وہی قانون نہیں ہے جو تم نے مولویت و شیخت کی مسندوں پر بیٹھ کر سمجھ رکھا ہے مدرسوں کی دلایع سو فحشگیوں کے علاوہ کچھ کرنے کے کام نہیں اور شاید سارا دار و مدار انہی پر ہے۔

اصل طاقت عمل کی ہے نہ کہ مجرد علم کی، ۲۸۵ صحت اپنے عہد کا محاسب کرتے ہوئے بڑے واضح لفظوں میں یہ دل خستہ صورت حال بیان کرتے ہیں کہ یہی صورت حال آج بھی درپیش ہے۔ مذہب کے دوکان داروں نے جہل و تقلید اور تعصب و ہوا پرستی کا نام مذہب رکھا ہے اور روشن خیالی اور تحقیق جدید کے عقل فردوں نے الحاد و بے قیدی کو حکمت و اجتہاد کے لباس سے سنوارا ہے۔ نہ مدرسہ میں علم ہے۔ نہ محراب مسجد میں

اخلاص اور نہ میکہ سے میں رندان پے ریا۔ ارباب صدق و صفا ان سب سے الگ ہیں۔ اور سب سے پینا ما نکلتے ہیں؟ ۲۸۶ صحت

یہ وہی بات ہے جسے شعر کے لباس سے سنوار کر اقبال نے جادو جگا دیا ہے۔

سے جس کا عمل ہے بے غرض ماس کی جڑا کچھ اور،
حور و خیام سے گزر بادہ و جام سے گزر

سلیم شاہی عہد کے ایک بزرگ شیخ داؤد چشتی
دال گایہ قول نقل کرتے ہوئے اپنی بات اور واضح
کرتے ہیں کہ جن علماء نے بادشاہوں اور امیروں

کو اپنا قید و کعبہ بنالیا ہے ان سے وہ مکھی ہزار
درجہ افضل ہے جو نجاست پر بیٹھتی ہے، ۲۸۷ صحت
ایک اور جگہ اس حقیقت کا مشہدہ ان لفظوں
میں کرتے ہیں "علماء و قہت نے امر بالمعروف و نہی

کی خبر دیتا ہے دونوں میں دائروں کا تعدد ہوا مگر تعداد
نہیں ہوا۔" ۲۸۸ غرض اس طرح علم اور مذہب کی جداگانہ
قوتوں کو مولانا نے انسانی شخصیت میں سمو کر ایک بڑا کام
لیا ہے۔ اور ان دونوں سے خلوص و عمل کی بہت سی ایسی

کئی بستیاں آبا و کرد دکھائیں ہیں جو ادب میں ناجید تھیں
یہ وہ ماحول ہے جہاں سچی مذہبیت کی روح اور مادی
انسانیت کا پیکر دونوں ایک دوسرے کے حلیف بن گئے
ہیں۔ ایک دوسرے کے حریف نہیں رہے۔ شاید اسی لئے

مولانا نے مذہبی روح کو خلوص و عمل کے ہم معنی قرار دیا ہے
جس کی بنیاد یقین ہے نہ کہ رسم و قانون یا عقیدہ اور خیال
اور وہ بار بار کھوکھلی مذہبیت یعنی محض عقیدہ اور قانون
کو زوال اور تباہی کا پیش خیمہ خیال کرتے ہیں۔ اس کو

مولانا نے جگہ جگہ مولویت کے لفظ سے تعبیر کیا ہے۔ تاکہ
میں خصوصیت سے مولانا نے مولویت کو مذہبیت کے منافی
خیال کرتے ہوئے بڑی سستی سے اسے اپنی تنقید کا نشانہ
بنایا ہے اور اس کو دوسرے لفظوں میں دینا پرستی کہا ہے
اس مولویت اور دینا پرستی کے مقابلے میں ان کا سارا

زور عمل اور خلوص کی زندگی پر ہے۔ جسے سدا بہار کہلانان
کو بہت پسند ہے۔ چون کہ عقیدہ یا قانون اس سدا
بہار حسن کو محدود کرتا ہے۔ اور مولانا کی شخصیت زندگی
کو بے کراں خیال کرتی ہے۔ اس لئے ان کا جھکاؤ زندگی

کے ہر ساؤ کی طرف زیادہ ہے۔ وہ حدوں کے منکر اور
تقلید کے باغی ہیں۔ وہ عقیدہ سے پر عمل کو تقلید پر اجتہاد
کو اور امکان پر واقعیت کو ترجیح دیتے ہیں اس
اجمال کی تفصیل مولانا کی ان عبارتوں میں دیکھی جاسکتی
ہے۔ "انفوس ان بندگان نفس کو کون سمجھائے کہ کا رفا

لفظوں میں پیش کیا ہے۔“

”طلب صرف علم و نظر کی نہیں ہے عمل کی ہے۔ پس برائی کا منظر جس قدر بھیا تک اور گمراہ دکھایا جا سکے عین مطلوب اور اچھائی کا سراپا جس قدر بھی دلفریب کھینچا جا سکے عین مقصود۔ یہاں ارباب بحث و نظر کی طرح مفیقا و میزان لم تھ میں نہیں رکھا ہے۔ صرف حسن پرست دل پہلو میں ہے۔ اگر غلو و اغراق اس کا نام ہے تو اس سے نہ انکار ہے نہ کریم۔“

اس لئے ان کا نقاد یہ کہے بغیر نہیں رہ سکتا کہ ان کے ادب میں دلہانہ ڈھنگ حکیمانہ ذہنیت پر تبلیغ اور انہماک کا رنگ چھایا ہوا ہے ان کی شخصیت میں حکیم سے زیادہ کلیم کا انداز قد نمایاں ہے۔ اس میں تک نہیں کہ نثر میں شہریت کا جو جادو ان کے ہاں ہوتا ہے وہ دلوں پر رنگ دے بغیر نہیں رہتا لیکن اس کا احساس خود ان کو بھی ستانا ہے کہ علم و عقل کی بنیادیں ان کی شخصیت میں ہوئی ہے وہ شخصیت کی اس ناگزیر تفریق کو ناپسند کرنے کے باوجود کسی نہ کسی حد تک اپنے معاصر علامہ اقبال کے پھیلانے معلوم ہوتے ہیں۔ اور ان کا سارا زور عقل اور اخلاص کی زندگی پر اسی طرح ہے جس طرح اقبال کا خودی اور عمل پر۔ انہی صفات کو مولانا اپنی محبوبہ غفینوں میں اس طرح اجاگر کرتے ہیں جس طرح اندھیرے میں چراغوں کی روشنی لیکن دوسری طرف علم اور عقل کے بارے میں ان کی راہ اقبال سے مختلف ہے اور یہ ان کی اپنی مخصوص راہ ہے۔ نہ وہ عقل کو عیار رکھتے ہیں نہ حکمت کو سرعجب بلکہ علم اور مذہب کی مختلف راہوں کو ایک سنگم پر ایک نئے انداز اور اجتہاد سے اس طرح لے آتے ہیں علم عالم محسوسات سے سروکار رکھتا ہے مذہب ماوراء محسوسات

جذبات اس کے داغ پر چھا جاتے ہیں۔ پھر بھی انہوں نے جو اہر لال کو ایک مستعد شخصیت تسلیم کیا ہے۔

مولانا آزادی کی شخصیت کو سمجھنے میں ایک بڑی گروہ جو آسانی سے نہیں کھلتی وہ ان کی جذباتی طبیعت اور حکیمانہ ذہنیت ہے انہوں نے خود تذکرے کے دیباچے میں اس طرف ایک اہم اشارہ کیا ہے۔ ”جذبات میں“ بحث و نظر حکماء کی حکمت ہے اور دعوت و تبلیغ انبیاء کرام کی حکمت“ اصرار یہ مولانا آزادی اپنے خیالات کی وسعت اپنے انکا کی لمبائی اور ذہنی سطح کے لحاظ سے ایک صاحب نظر

شخصیت قرار دے جا سکتے تھے لیکن انہوں نے ان کی بیشتر علمی زندگی ہندوستانی سیاست کی بازیگری میں کچھ اس طرح گم ہو گئی کہ ان کی شخصیت جذبات کی شوح رنگینوں سے بے داغ نہ رہ سکی۔ وہ اپنی طبیعت اور ادبی مقام کے لحاظ سے اس کے خواہاں تھے نہ کسی سطح پر کہ انہیں ہندوستانی عوام اور ان کے ادنیٰ سیاسی مقاصد کی سربراہی کے لئے استعمال کیا جاتا وہ خود ایک غلطی محرز نہ تھے یہی نہ سیاسی زندگی کے ناکاموں کو نہیں ہونڈا تھا یہی زندگی کے گاموں نے مجھے ڈھونڈ نکالا۔ اور سیاست کا یہ تعلق جو ان کی طبع نازک کے لئے ایک بارگراں تھا وہ زندگی بھر نتھرتا رہے مگر وہ اس غم کا اعتراف کئے بغیر نہ رہ سکے، افسوس ہے کہ زمانہ میرے داغ سے کام لینے کا کوئی سامان نہ کر سکا۔ غالب کو تو صرف اپنی ایک شاعری کا رونما تھا۔ نہیں معلوم میرے ساتھ قبر میں کیا کیا چیزیں جائیں گی“ سیاست کا یہ ساتھ جاسمیت ہے کہ مولانا کی عظیم شخصیت کا وہ پہلو جسے انہوں نے حکیمانہ ذہنیت کہا ہے۔ ان کے ادب میں اس طرح نہ ظاہر ہو سکا جس طرح ان کی جذباتی طبیعت کا رنگ غالب رہا۔ جیانیچہ انہوں نے اس کا جواز تذکرے کے دیباچے میں ان

بھی ہے کہ ہم مولانا کی منتخب شخصیتوں کا مطالعہ کرتے ہوئے ان کی شخصیت کے سوز اور ان کے کردار کے ساز کا پتہ چلا گیا اس بارے میں ہماری رہنمائی کے لئے مولانا کی دو تصانیف سب سے زیادہ قابل اعتماد قرار دی جاسکتی ہیں۔ ایک ان

کی پہلی تصنیف تذکرہ اور ایک ان کی آخری ادبی تخلیق غبارِ خاطر۔ مولانا کی ساری شخصیت اور پوری سیرت انہی دونوں میں پوری طرح سما گئی ہے۔ مولانا نے جگہ جگہ ان برگزیدہ شخصیتوں کا مالی تفصیل سے بیان کیا ہے۔ جو ان کی مثال اور مصیاری شخصیتیں ہیں۔ گاندھی جی اور

ٹالسٹائی کے علاوہ حسین ابن علی، حضرت مالک بن انس، حضرت عبداللہ نیازی، امام احمد بن حنبل اور خصوصیت سے امام ابن تیمیہ ان کی محبوب شخصیتیں قرار دی جاسکتی ہیں ان عظیم شخصیتوں کے علاوہ ان کے معاصرین میں کئی ایسا نہیں جسے مولانا نظریں لاتے ہوں۔ صرف ایک خطیب انہوں نے حکیم اجل خان مرحوم کو بڑے درد سے یاد کیا ہے اور اپنے دلی تعلق کا اظہار مخلصانہ جذبات سے کیا ہے۔ اگرچہ صرف دو ہی جگہ ہیں لیکن ان کا حرفِ حرم اور بیخ سے خوب چمکاں ہے نہتے ہیں۔

”وہی صبح چار بجے کا وقت ہے آصف علی صاحب کی کوشی کے ایک کمرے میں بیٹھا جا کے پنی رات تھا۔ یکا یک حکیم صاحب مرحوم کی یاد تازہ ہو گئی۔ ان کی یاد دہلی کے ساتھ اس طرح واپس ہو گئی ہے کہ یہ لفظ بغیر انہیں یاد کئے نہیں بول سکتا، دل کے بہت زخم ہیں۔ جو استاد زمانہ سے داغ بن کر رہ گئے ہیں۔“

اب جس جگہ کے داغ یہاں پہلے درد تھا۔

لیکن یہ زخم اب تک نہ بھر سکا، ”دعا“ کا روان خیال کر جاہر لال کو انہوں نے ایک ایسا جذباتی انسان کہا ہے جس نے

آزاد کے ایک نقاد قاضی عبدالغفار نے ان دو مختلف بلکہ متضاد راہوں کے بیچوں بیچ ایک اپنی پک ڈنڈی یہ کہہ سناٹی ہے کہ وہ بہت مشکل انسان ہیں۔
(آثار ابرو اکلام ص ۱۷۱)

مولانا آزاد کے بارے میں یہ چند منتخب تنقیدیں کم سے کم اس پر ضرور متفق ہیں کہ ان کی شخصیت کا یہ فرق اور تضاد اور چند در چند پہلو اس پر گواہ ہیں کہ وہ اردو ادب میں ایک ایسی نرالی شخصیت کے مالک ہیں جس کا تجزیہ آسان نہیں ہے۔

مولانا آزاد کی نثر اردو دنیا کی وہ جنت ہے جہاں عوام کا راضہ ممنوع ہے۔ اس اردو جنت میں عربی کی خطابت کے ریگستان بھی ہیں۔ اور فارسی کی شیرینی کے گلستاں بھی لیکن ہر جگہ اردو تہذیب کے در دوام اور اردو ذہنیت کے بادۂ وجام کی وجہ سے سارا ماحول اردو کا کہنا پڑتا ہے۔ مولانا کی یہ نثر ان فوس ہے کہ غالب کی اردو نثر نہیں ہے بلکہ غالب کی شاعری کا ذرا مشکل نثر ہے۔

مولانا آزاد کے مطالعہ سے سب سے اہم اور قابل ذکر بات جو ان کے موصوع اور ہئیت پر ان کے نقاد اور افکار پر ان کی سستی اور ادب پر اور سب سے زیادہ ان کی بے باکی اور بے نیازی پر چھائی ہوئی ہے وہ ان کی اپنی شخصیت سے صبح کے ستارے کی طرح لامحدود روشنی کی پیغا مبرگر خود نہایت دھندلی اور بہت محدود۔

اس تضاد کا اگر اسے تضاد کہا جاسکے ایک جواب تو وہ ہے جو فرق نے فانی کی شاعری کے جوازیں پیش کیا ہے۔ مگر اس کے علمی مطالعہ کا ایک کامیاب ذریعہ یہ

مرد قلندر کی شخصیت ادب کے آئینے میں

از: جناب ڈاکٹر سید رضی الدین احمد صاحب ایم اے پی ایچ ڈی
صدر شعبہ اردو۔ جمال محمد کالج، ترخیاہلی

انسان خدا کے نامستانوں سے جو انسان ہی ہیں اگر بے نیازی نہ رہیں تو ان کی شخصیت کا ساز بھی خدا کا وہ راز بن جائے جو مولانا روم کے لفظوں میں خدا کی آواز بن کر انسان کے حلق سے ظاہر ہو جاتا ہے۔ خدا کا بے نیازی ممکن ہے اس کی سرسراہی کی دلیل کہنی جاسکے مگر ایک برگزیدہ انسانی شخصیت کی عام انسانوں سے بے نیازی عام آدمی کب معاف کر سکتا ہے۔ مولانا آزاد کی شخصیت کیسے محض خدا دوست شخصیت بن سکتی اگر وہ بھی اپنی بڑائی کو عام انسانوں کی خاطر نہ سہی اپنی ہی خاطر سہی کچھ چھوٹا کرنے پر رضامند ہو جاتی۔

شاید یہی وجہ ہے کہ بابائے اردو مولوی عبدالحق نے اردو نثر کو مجرد کر کے تنہا ذمہ دار مولانا آزاد کی نثر کو قرار دیا ہے۔ اردو کے ایک اور قابل ذکر نقاد حسن عسکری صاحب نے جن کا شجرہ ادب خود انانیت پسندوں سے ملتا ہے مولانا آزاد کی نثر کو نوجوانوں کے لئے ہلکے زہر قرار دیا ہے۔ اور مولانا کو جعلی جمال پرست کہا ہے (انسان اور ادبی حلقہ) ۱۹۹

دوسرے طرف اردو کے ایک صاحب طرز ادیب سجاد انصاری نے مولانا آزاد کی نثر کو الہامی نثر اور پروفیسر مجیب نے مولانا آزاد کی زبان کو روحانی زبان اور ان کی تہنیت تذکرہ کو انوکھی کتاب کہا ہے۔ مولانا

ہر بڑی شخصیت کی ایک نرالی صفت یہ بھی ہے کہ اس کا بارے میں کوئی ایک رائے قطعی اور آفری نہیں ہوتی۔ شاید ہو بھی نہیں سکتی۔ کائنات میں اس لحاظ سے سب سے بڑی شخصیت خدا کی ذات کے بعد وہ انسانی کمالات ہیں جن کی وجہ سے اقبال نے انسان کو بندہ مولا صفات قرار دیا ہے۔ مذاہب کی تاریخ میں انسان اور خدا کا تعلق مختلف رشتوں سے ظاہر کیا گیا ہے۔ یہ رشتہ کہیں باپ کا ہے کہیں ماں کا کہیں شوہر اور دربار کا۔ لیکن مسلمانوں کے عقیدے کے مطابق خدا نے بقلم خود اپنا رشتہ انسان سے ایک دوست کا رشتہ قرار دیا ہے۔ اور اپنے دوستوں کی دو صفتوں کو بار بار اور صفا صاف دہرایا ہے۔ ایک ہر خوف سے بے باکی دوسرے ہر غم سے بے نیازی۔ مولانا آزاد کے لفظوں میں "انسانی زندگی کی سعادت کے لئے اس سے زیادہ کچھ نہیں کہا جاسکتا۔ اس کی شقاوت کی ساری سرگذشت انہی دو لفظوں میں سمجھی ہوئی ہے۔ خوف اور دکھ چڑھی ان دو باتوں سے اسے رہائی مل گئی اس کی ساری سعادت اس کے قبضے میں آگئیں۔ (افکار آزاد مترجم فاروقی ص ۱۱۱) مولانا آزاد کی شخصیت بھی اگر غور سے دیکھا جائے تو انہی دو صفتوں کی نامزدہ شخصیت سے اور اسے ایک لفظ میں خدا دوست کہا جاسکتا ہے۔ کاش خدا کے آشنا

روح کو مجھو جمال رُخ جانان کر لیں
ہم اگر چاہیں تو زنداگو گلستاں کر لیں

جمال

سالنامہ

جمال محمد کالج
ترچہ پابلی